

Minna Murtorinne-Lahtinen

Äitipuolen identiteetin rakentaminen uusperheessä

Minna Murtorinne-Lahtinen

Äitipuolen identiteetin
rakentaminen uusperheessä

Esitetään Jyväskylän yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan suostumuksella
julkisesti tarkastettavaksi yliopiston Agora-rakennuksen Martti Ahtisaaren salissa (Auditorio 1)
joulukuun 10. päivänä 2011 kello 12.

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

JYVÄSKYLÄ 2011

Äitipuolen identiteetin
rakentaminen uusperheessä

JYVÄSKYLÄ STUDIES IN EDUCATION, PSYCHOLOGY AND SOCIAL RESEARCH 427

Minna Murtorinne-Lahtinen

Äitipuolen identiteetin
rakentaminen uusperheessä

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

JYVÄSKYLÄ 2011

Editors

Leena Laurinen

Department of Education, University of Jyväskylä

Pekka Olsbo, Ville Korhokangas

Publishing Unit, University Library of Jyväskylä

Cover pictures by Soile Koponen

URN:ISBN:978-951-39-4528-2

ISBN 978-951-39-4528-2 (PDF)

ISBN 978-951-39-4527-5 (nid.)

ISSN 0075-4625

Copyright © 2011, by University of Jyväskylä

Jyväskylä University Printing House, Jyväskylä 2011

ABSTRACT

Murtorinne-Lahtinen, Minna

Identity construction of stepmothers in a stepfamily

Jyväskylä: University of Jyväskylä, 2011, 222 p.

(Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research

ISSN 0075-4625; 427)

ISBN 978-951-39-4527-5 (nid.)

ISBN 978-951-39-4528-2 (PDF)

Summary

Diss.

Identity has become a topic of discussion in modern society where people face many changes in their personal and familial lives. Identity is seen as a temporal and spatial process that is constructed through interaction. The purpose of this study is to reveal the means by which stepmothers construct their identities in stepfamilies. The data consists of 58 stories, one diary and a correspondence between one stepmother and her future husband. Narrative analysis is applied to identify identity types. Identity types are based on how stepmothers describe their own and their family members' actions and interactions and on the socio-cultural meanings that they attach to the action.

The stepmothers' stories describe challenges in their lives and attempts to cope with them. The dominant feature in most stepmothers' stories is that stepmothers see themselves primarily in relation to biological mothers and feel threatened. In spite of the common features in stepmother stories, they do not end in the same way. Three identity types were found: *Identity restricted by satellite mother*; *Stepmother-centered identity* and *Team parenthood identity*. In the first type the biological mother is said to be present in a concrete or psychological way in the lives of her children and the stepfamily. Therefore the stepmother is left without a clear role and place in the family, or her role is limited to taking care of – but not bringing up – the stepchildren. In the Stepmother-centered identity the stepmother becomes an emotional or executive manager of the family. In the Team parenthood identity the spouses are equal adults or parents to each child of the family.

The following factors are the most relevant in bringing satisfaction and joy to stepmothers' lives: Sharing the responsibility in caring for and caring about children and their upbringing, good communication between partners and a reciprocal, confidential relationship with the stepchildren. In order to facilitate these goals, the traditional roles of biological mothers and/or fathers would need to change.

Keywords: Stepmother, identity construction, stepfamily, narrativity, interaction

Author's Address Minna Murtorinne-Lahtinen
Department of Education
P.O. Box 35
FIN-40351 JYVÄSKYLÄ
FINLAND
minna.m.murtorinne-lahtinen@jyu.fi

Supervisors Professor Leena Laurinen
Department of Education
University of Jyväskylä, Jyväskylä, Finland

Professor Anja Riitta Lahikainen
School of Social Sciences and Humanities
University of Tampere, Tampere, Finland

Reviewers Professor Katri Komulainen
Department of Education and Psychology
University of Eastern Finland, Joensuu, Finland

Docent Ritva Nätkin
School of Social Sciences and Humanities
University of Tampere, Tampere, Finland

Opponents Professor Katri Komulainen
Department of Education and Psychology
University of Eastern Finland, Joensuu, Finland

Docent Ritva Nätkin
School of Social Sciences and Humanities
University of Tampere, Tampere, Finland

TIIMITYÖSTÄ KIITTÄEN

*Suuri kivi
nauraa neljää kättä
päin kasvoja eikä hievaahda
Silti, kun me ponnistelemme kaikin voimin yhdessä,
jokin kiveäkin raskaampi
liikahtaa.
(Tabermann, 1978, 159.)*

Tommi Tabermannin (1978) runon keskeinen viesti on sama kuin tutkimukseni tiimiperhetarinoiden äitipuolten: yhteistyön avulla vaikeudet voitetaan. Väitöskirjatyökin on tiimityötä. Sitä voisi verrata joukkuepeliin, jossa kaikilla osapuolilla, tutkimukseen osallistujilla, ohjaajilla, esitarkastajilla ja väitöskirjan tekijällä, on oma tehtävänsä ja myös yhteinen päämäärä, väitöskirjan valmistuminen. Myös tukijoukkoja tarvitaan. Tavoitteen saavuttaminen on omalla kohdallani edellyttänyt voimavarojen keskittämistä, mikä on jossain määrin typistänyt muuta elämää. Vaikka tutkimustyö on ollut aika ajoin raskasta, se on ollut samalla mieluista, koska olen saanut tehdä sitä, mistä pidän: lukea ja pohtia. Tutkimuskirjallisuus ja eläytyminen 58 tutkimukseeni osallistuneen naisen kosketavaan elämäntarinaaan ovat avanneet uusia näkökulmia ihmiselämään. Päämäärän saavuttaminen ei olisi ollut mahdollista ilman näiden naisten panosta, vilpittömät kiitokseni teille siitä!

Työni on monitieteisen ohjaustyön tulos. Oman alansa asiantuntijoina ja kokeneina tutkijoina ohjaajani ovat kiinnittäneet huomiota niihin seikkoihin, jotka ovat pitköspuiden lailla vieneet työtäni eteenpäin vaiheesta toiseen. Ohjaajani ovat viisaasti jättäneet tilaa omalle harkinnalleni ja omille ajatuksilleni kehittyä. Ohjaajieni antama rohkaisu ja työni kehittämiseen tähtäävä kannustava kritiikki ovat olleet parasta koulutusta, mitä väitöstutkija voi toivoa. Työni nyt valmistuessa kiitän sydämellisesti kaikesta tästä pääohjaajaani ja väitöskirjani tieteellistä toimittajaa, professori Leena Laurista, ja toista ohjaajaani professori Anja Riitta Lahikaista. Edellä sanottu koskee niin ikään professori Kimmo Jokista ja professori Tapio Aittolaa, jotka ovat pyyteettömästi kommentoineet työtäni sen eri vaiheissa.

Olen saanut työhöni arvokasta palautetta professori Laurisen ja KT Jouko Huttusen johtamista Jyväskylän yliopiston kasvatustieteen laitoksen perhetutkimuksen jatko-opiskelijoiden seminaareista. Niin ikään olen saanut viisaita ohjeita professori Lahikaiselta Tampereen yliopiston perheen ja lapsuuden tutkimuksen yksikön jatkokoulutusseminaarissa. Professori Lahikaisen ollessa tutkimusvapaalla seminaaria veti professori Irmeli Järventie, kiitokset myös hänelle. Tärkeinä viiteryhminäni ovat olleet myös Jyväskylän yliopiston perhetutkimuksen yhteistyöelimenä toimiva monitieteinen Perhetutkimuskeskus ja valtakunnallinen Perhetutkimuksen tutkijakoulu. Niiden pienryhmissä olen saanut rakentavaa ohjausta professori Jokiselta, PsT Merja Korhoselta ja D. Phil. Marjo Kuroselta. Perhetutkijakoulun tapaamisista on myös jäänyt monia haus-

koja muistoja. Ajattelen lämmöllä kaikkia niitä jatko-opiskelijoita, joiden kanssa olen käynyt mielenkiintoisia keskusteluja eri seminaareissa ja pienryhmissä.

Kiitän myös narratiivisen tutkimuksen työpajan ohjaajaa, professori Vilma Hännistä, ja metodiklinikan ohjaajaa, professori Matti Hyväristä, sekä dosentti Erkki Kilpistä hänen puhelimitse antamastaan opastuksesta. Suurkiitokset esitarkastajilleni, professori Katri Komulaiselle ja dosentti Ritva Nätkinille heidän perinpohjaisesta ja asiantuntevasta paneutumisestaan tutkimukseeni, joka innosti minua työni loppuhiontaan. Jyväskylän yliopiston julkaisuyksikkö ansaitsee niin ikään kiitoksen hyvästä yhteistyöstä!

Päämäärän saavuttaminen, on edellyttänyt myös taloudellista tukea, jota olen saanut Alli Paasikiven säätiöltä vuosina 2005–2006 ja 2006–2007, Jyväskylän yliopiston kasvatustieteiden laitokselta starttirahan muodossa vuonna 2006, Suomen Kulttuurirahastolta 2008, Suomalaiselta Konkordia-liitolta vuonna 2009 ja Perhetutkimuksen tutkijakoululta 1.10–31.12.2009. Kiitän kaikkia edellä mainittuja tahoja siitä, että ne ovat tehneet mahdolliseksi väitöstyön tekemisen kokopäiväisesti.

Tutkimusprojektin läpivieminen ei olisi ollut mahdollista ilman läheisteni rakkautta, ymmärtämystä ja tukea. Tunnustuksen ansaitsee ennen kaikkea puolisoni Kari Lahtinen ja vanhempani Seija ja Eino Murtorinne sekä ystäväni ja sukulaiseni. Perheemme lapset Johannes, Anna ja Tuukka, Tuukan puoliso ja kesällä syntynyt pikku Leevi ovat tuoneet iloa ja virkistävää vastapainoa tutkimustyöni lomaan. Vanhempieni antama esimerkki on ollut merkittävä. Äitini päivätyö lasten ja perheiden parissa on vaikuttanut aihevalintaani, ja isäni paneutuminen tutkimustyöhön vielä aktiivisen yliopistouran jälkeenkkin on innostanut minua tälle tielle. Puolisoani haluan kiittää vielä hänen antamastaan tietoteknisestä tuesta ja avusta taulukoiden laatimisessa sekä ystävääni äidinkielen ja kirjallisuuden lehtori Soile Koposta käsikirjoitukseni lukemisesta. Hänen ansiostaan väitöskirjalla on myös komea kansi. Ystävääni VTL Paula Snellmania kiitän tutkimukseni tiivistelmän ja yhteenvedon englannin kielen ”esitarkastamisesta”, varsinaisesta tarkastustyöstä kiitän Jennifer Nelsonia.

Jyväskylän Mannilassa syksyn kuulaudessa 2011,

Minna Murtorinne-Lahtinen

KUVIOT

KUVIO 1	Äitipuolen identiteetin rakentamiseen yhteydessä olevat tekijät	26
KUVIO 2	Äitipuolen identiteetin rakentamisen ja rakentumisen kolmiyhteys	64
KUVIO 3	Äitipuolten identiteettityössä eri aikatasot kohtaavat (vrt. Broman- Kananen 2005, 24).	69
KUVIO 4	Lapsipuolten ikäjakaumat identiteettityypeittäin uusperhettä perustettaessa	85
KUVIO 5	Äitipuolten syntymäajankohdat identiteettityypeittäin	86
KUVIO 6	Osattomien naisten ja huoltovastaavien syntymäajankohdat	88
KUVIO 7	Osattomien naisten ja huoltovastaavien puolisojen lasten ikäjakaumat	88
KUVIO 8	Satelliittiäidin rajoittaman identiteettityypin juonirakenteen tiivistelmät	90
KUVIO 9	Äitipuolikeskeisen identiteettityypin juonirakenteen tiivistelmät	125
KUVIO 10	Äitipuolten vastausten jakauma eri ilmoituksiin identiteettityypeittäin.....	187

TAULUKOT

TAULUKKO 1	Ilmoitukset lehdissä ja Internetissä	65
TAULUKKO 2	Äitipuolten kertomusten jakaantuminen identiteettityypeittäin.....	85

SISÄLLYS

ABSTRACT
TIIMITYÖSTÄ KIITTÄEN
KUVIOT JA TAULUKOT
SISÄLLYS

I	JOHDANTO.....	13
1	Äitipuolen identiteetin rakentaminen tutkimuksen kohteena	13
2	Tutkimuksen kokonaisuus	16
3	Kun tutkimusaihe on henkilökohtainen.....	17
4	Uusperhetilastoja ja käsitteitä	19
II	IDENTITEETIN RAKENTAMINEN	22
1	Symbolinen interaktionismi tutkimuksen viitekehyksenä	22
1.1	Äitipuolen identiteetin rakentamiseen liittyvät tekijät	25
1.2	Perinteiden merkitys identiteetin rakentamisessa.....	27
1.3	Tavoista toimintaan.....	28
2	Sosiaalinen toiminta ja identiteetin rakentaminen	30
2.1	Perhekäytännöt, perhe ja koti	30
2.2	Relationaalinen identiteetti, perhesuhteiden neuvottelu ja perhe	31
2.2.1	Sukupuolitaapojen pohdinta ja neuvottelu.....	32
2.2.2	Neuvoteltu vanhemmuus.....	34
2.2.3	Valtasuhteiden neuvottelu	37
3	Identiteetin tarinallinen rakentaminen.....	39
3.1	Narratiivisuus identiteettitutkimuksissa	39
3.2	Kerronnallisen tutkimuksen käsitteitä	40
3.3	Kerrottu ja eletty elämä	41
3.4	Sosiokulttuuriset mallitarinat ja identiteetin rakentaminen	43
3.4.1	Esimodernin ja modernin äitiyden mallitarina	44
3.4.2	Postmodernin vanhemmuuden mallitarina.....	47
3.4.3	"Uusi" mallitarina parisuhteesta	49
3.4.4	Perhettä systeeminä korostava mallitarina	51
3.4.5	Perheen ja vanhemmuuden tulkinnat lainsäädännössä	52
3.5	Äitipuolten identiteettiä rakentavat myytit ja perhetulkinnat.....	55
3.5.1	Äitimyytti ja äitipuolet	55
3.5.2	Äitipuolimyytti ja nykyaikaisten tarinamallien puute....	58
3.5.3	Äitipuolten toimintaa ohjaavat perhetulkinnat.....	60
III	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	63
1	Tutkimustehtävä ja menetelmä	63
1.1	Tutkimuksen aineisto.....	65

1.2	Tutkimukseen osallistajat	66
1.3	Aineiston riittävyys	67
2	Aineiston analyysi	68
2.1	Kerronnallisuus äitipuolitutkimuksessa	68
2.2	Teoriasidonnaisuus ja narratiivisuus aineiston luennassa	69
3	Tutkimuksen eettistä arviointia	72
3.1	Tiedon hankkiminen, tuottaminen ja käyttäminen	72
3.2	Empaattinen luenta, etäisyys ja ymmärtämisen vaikeus	74
IV	TUTKIMUSTULOKSET: ULKOPUOLISENA, ÄITINÄ JA VANHEMPANA PERHEESSÄ	76
1	Äitipuolen identiteetin rakentamisen teemoja	76
1.1	<i>Kodin tuntu ei ole itsestäänselvyys</i>	77
1.2	<i>Vaihtui kaupunki ja työ</i>	79
1.3	Kun vertaistuki puuttuu	80
1.4	Irti piparkakkumuotin rajoitteista	81
2	Äitipuolen identiteetin rakentamisen tyypit ja perhekontekstit	83
2.1	Satelliittiäidin rajoittama identiteettityyppi	86
2.1.1	Identiteettityypin piirteitä ja juonirakenteen malleja	86
2.1.2	Sukupuolittunut vanhemmuus eron jälkeen	90
2.1.3	Biologisen äidin (tai isän) määrittelyvalta	92
2.1.4	Huoltovastaavien oikeuksien ja velvollisuuksien epäsuhta	94
2.1.5	Osasysteemien välinen kamppailu	96
2.1.6	Epätyydyttävä tai epätasa-arvoinen kumppanuus	98
2.1.7	Osattomien naisten kokemuksia marginaalisuudesta	101
2.1.8	Lepsut isät ja äitipuolten heikko asema	102
2.1.9	Ulkopuolisena perheessä	104
2.1.10	Kertomusten alkuosa	107
2.1.11	Kertomusten käännekohtia	111
2.1.12	Kertomusten loppuosa	117
2.1.13	Yhteenveto	123
2.2	Äitipuolikeskeinen identiteettityyppi	124
2.2.1	Identiteettityypin piirteitä ja juonirakenteen malleja	124
2.2.2	Biologisen äidin korvaajat, paikkaajat ja täydentäjät	125
2.2.3	<i>Kun isä on poissa, äitipuoli pitää kurin ja järjestyksen</i>	128
2.2.4	Sankariäitipuolia ja tukea saavia äitipuolia	130
2.2.5	Kertomusten alkuosa	132
2.2.6	Kertomusten käännekohtia	141
2.2.7	Kertomusten loppuosa	151
2.2.8	Yhteenveto	160
2.3	Tiimivanhemmuuden identiteettityyppi	160
2.3.1	Identiteettityypin piirteitä	160
2.3.2	<i>Täysivaltaisena kasvattajana tai vanhempänä lapsille</i>	162
2.3.3	Tukea antava ja keskustelulle avoin parisuhde	165

2.3.4	Vahva tunneside puskurina uusperheen vaikeuksissa	167
2.3.5	Kotitöitä pääosin perinteiseen malliin	168
2.3.6	Yhdessäoloa, perinteitä ja yhdessä tekemistä	170
2.3.7	Etä-äitipuolet kaverivanhempina	172
2.3.8	Identiteettineuvotteluja	174
2.3.9	Äitimyytti ja biologisten äitien valta-asema	176
2.3.10	Äitipuolimyytin uudelleen tulkintaa	177
2.3.11	Tunnesuhteiden tiivistyminen	179
2.3.12	Yhteenveto	181
2.4	Naisen omia elämänprojekteja	182
V	PÄÄTÄNTÄ.....	184
1	Menetelmän pohdintaa	184
1.1	Mitä kerronnallinen lähestymistapa toi tutkimukseen?	184
1.2	Tutkimuksen luotettavuus ja toistettavuus	186
2	Tutkimustulosten pohdintaa.....	188
3	Johtopäätöksiä	193
3.1	Kun perinteiset roolit eivät toimi	193
3.2	Sosiaalisia vanhempia ja aikuisia	194
3.3	Sosiaalisten vanhempien ja uusperheiden tukeminen.....	196
	SUMMARY	199
	LÄHTEET	205
	LIITTEET.....	222

I JOHDANTO

Tässä *johdantoluvussa* tarkastelen ensin tutkimuksen teoreettisia lähtökohtia ja perustelen äitipuolen identiteetin rakentamista koskevan tutkimuksen tarvetta. Sitten esittelen tutkimuksen kokonaisuuden (luku 2) ja pohdin myös tutkimuksen tekemisen henkilökohtaisia lähtökohtia (luku 3). Lopuksi (luku 4) kuvailen, miten uusperhettä on tarkasteltu tilastollisesti, tuon esiin tilastollisen näkökulman rajoitteita ja määrittelen tämän tutkimuksen uusperhekäsityksen, joka on tilastollista lähtökohtaa väljempi. Samassa luvussa käyn vielä läpi tutkimusraportin luentaa helpottavia, keskeisiä uusperhekäsitteitä.

1 Äitipuolen identiteetin rakentaminen tutkimuksen kohteena

Elämä on ollut hieman yllättävämpää kuin jossain vaiheessa luulin. Kaava alkoi ihan lupaavasti; oli opiskelu, tuli työpaikka. Mentiin naimisiin ja ostettiin talo. Ei kuulu fiksuihin tapoihin ehtiä eromaan ennen 26 ikävuotta. Sieltä on tultu tänne. Halutessaan voisi sanoa, että aloittamaan alusta. Vaihtui kaupunki, työ ja ihmiset ympärillä, ja puolentoista vuoden sinkunrooli yllättäen lapsiperheen elämään. Uuteen paikkaan tulokkaaksi, vieraaksi yhteen kietoutuneiden historioiden keskelle. (Keinoemon päiväkirja)

Yllä oleva Keinoemon tekstikatkkelma johdattelee tämän tutkimuksen teemoihin ja aineistoon. Keinoemo kertoo, miten hänen elämänsä kulkee totuttua latua, kunnes avioero katkaisee elämänkulun.¹ Identiteettiä koskevat kysymykset ajankohtaistuvat tilanteessa, jossa muutokset koskettavat läheltä omaa elämää. Nykyään identiteetin rakentamisen nähdäänkin koskevan kaikenikäisiä ihmisiä. Menneen, nykyisen ja tulevan työstämisen yhdeksi ajalliseksi kokonaisu-

¹ Nykyään elämänvaiheiden sisällöt eivät ole määrättyjä. Niinpä vastuun oman elämänkulun ohjaamisesta ja valinnoista on nähty kasvavan myös sitä mukaa, kun normaalibiografian vaiheiden – lapsuuden, nuoruuden, aikuisuuden ja vanhuuden – lineaariset toteutumismahdollisuudet vaikeutuvat ja muuttuvat (ks. esim. Vilkkonen 2000, 74–85).

deksi katsotaan edellyttävän läpi elämän² jatkuvaa tietoista identiteettityötä yhdessä toisten subjektien kanssa. Ihminen joutuu yhä enenevässä määrin pohtimaan käsitystä itsestään suhteessa elettyyn ja koettuun: kuka hän on, mistä tulee ja mihin on menossa (ks. Beck & Beck-Gernsheim 2002, 73; Giddens 1991, 35–70). Kuitenkaan emme Giddensin (1991, 75–76) mukaan tiedä paljoakaan siitä, miten identiteettiä ylläpidetään muutostilanteissa (myös Lahikainen 2000). Koska muutokset koskettavat konkreettisesti uusperheessä eläviä äitipuolia, kuten Keinoemoa, pyysin äitipuolia kirjoittaen kertomaan kokemuksiaan siitä, mitä on olla äitipuoli. Tutkimukseni aiheeksi muotoutui äitipuolen identiteetin rakentaminen uusperheessä.

Uusperhetutkimuksen lyhyt historia koostuu pitkälle amerikkalaisesta tutkimuksesta. Colemanin, Ganongin ja Finen (2000, 1296) uusperhekatsauksen mukaan aikaisemmat tutkimukset ovat pääosin lähestyneet uusperhettä lapsilähtöisesti ja enemmän isäpuolten kuin äitipuolten näkökulmasta.³ Tästä syystä äitipuolten identiteetin tutkiminen on tärkeää. Amerikkalaisten tutkimustulosten soveltaminen suomalaiseen uusperhe-elämään edellyttää kuitenkin harkintaa, sillä USA:ssa naiset saavat useimmiten lapsen huoltajuuden avioeron jälkeen (Berger 1998, 10; Broberg 2010, 31). Suomessa vuonna 2000 valtaosa eli 90 % lasten huoltoa koskevista sopimuksista perustui yhteishuoltoon (Lapsen elatus ja huolto, 1999).⁴ Myös Pohjoismaisen hyvinvointivaltion palvelut ja työssäkäynti tuottavat suomalaisille naisille toisenlaisia kokemuksia perhesuhteista kuin amerikkalaisille kanssasisarille. Vaikka kansainvälinen tutkimus muodostaa tärkeän pohjan suomalaiselle tieteelliselle työlle, myös kansallista tutkimusta tarvitaan, jotta kulttuuriset piirteet saadaan esille (Broberg 2010, 32).

Euroopassa (esim. Furstenberg & Cherlin 1991), Pohjoismaissa (esim. Levin 1994; 1997) on tehty vain muutamia tutkimuksia ja Suomessa vain neljä väitöstutkimusta uusperheistä: Ritala-Koskinen (2001), Linnavuori (2007) Sutinen (2005a) ja Broberg (2010). Väitöskirjojen lisäksi Jaakkola ja Sääntti (2000) ovat selvittäneet uusperheiden rakennetta, jokapäiväistä elämää sekä osallistumista kotitöihin sekä rahatalouteen. Castrén (2008) on puolestaan tutkinut uusperheen jäsenten eronjälkeisiä sosiaalisia verkostoja.

Käsillä oleva väitöstutkimus on osa kasvatustieteellistä ja monitieteistä perhe-, nais- ja äitiystutkimusta. Tutkimuksen teoreettisena viitekehyksenä on symbolinen interaktionismi. Sen avulla äitipuolen identiteetin rakentamista tutkitaan ihmisten välisessä sosiaalisessa toiminnassa kehittyvänä ja muuttavana prosessina (ks. Blumer 1969/1998; Mead 1934/1983). Symbolisen interaktio-

² Aikaisemmin identiteetin rakentamiseen liittyvät kysymykset olivat ajankohtaisia lähinnä nuoruudessa, mutta nykyään identiteetin työstäminen ja ylläpitäminen on elinikäinen projekti (Bauman 1996, 201; Giddens 1995a, 75, 114; Hall 1999, Hoikkala 1993; Lahikainen 2000, 77–79).

³ Colemanin ym. (2000) tutkimuksia koskevan uusperhekatsauksen mukaan vuoteen 1987 mennessä 133 uusperhetutkimuksesta vain 5 % kohdistui uusvanhemman rooliin. Vuoden 1987 jälkeen äitipuolista on tehty useita tutkimuksia, mutta tietoa on edelleen melko vähän.

⁴ Suomessa vuonna 1999 eron jälkeinen äidin yksinhuoltajuus toteutui vain 9 prosentissa perheistä ja isän yksinhuoltajuus 1 prosentissa (Lapsen elatus ja huolto, 1999).

nismin viitekehyksessä äitipuolen identiteetin rakentamista lähestytään myös symbolisaation näkökulmasta, jolloin kiinnitetään huomiota siihen, minkälaiset merkitykset ohjaavat äitipuolten tavanvaraista toimintaa (perhekäytännöt). Niin ikään selvitetään, miten äitipuolet tulkitsevat merkityksiä uudelleen sosiaalisen elämän käännekohtissa (perhekäytäntöjen ja -suhteiden neuvottelu).

Sovitan työssäni väljästi yhteen ruumiinfenomenologian (Merleau-Ponty 1945/93; Heinämaa 1996), uusimman perhetutkimuksen (mm. Morgan 1996), pragmatistien (Joas 1992/1996) sekä naistutkijoiden (Felski 2000; Jokinen 2005) näkökulmia arjen käytäntöihin, tapoihin ja toimintaan. Arkisten käytäntöjen tarkastelun tavoitteena on tuoda näkyväksi äitipuolten perhesuhteita ja identiteetin rakentamisen prosesseja. Näkökulma identiteetin rakentamiseen on ajallis-tilallinen.⁵ Toiminta tapahtuu aina jossakin paikassa. Perheen arkisen toiminnan tärkeä fyysinen tapahtumapaikka on koti.

Äitipuolet rakentavat käsitystä itsestään myös tietyssä kontekstissa (perhekonteksti ja kokoonpano, yhteiskunta ja kulttuuri), jossa heillä on määrätty asema. Hyödynnän tässä Jokisen, Juhilan ja Suonisen (2004, 38–39) määritelmää, jonka mukaan identiteetti on yhteydessä asemaan eli niihin oikeuksiin ja velvollisuuksiin, joita toimijat olettavat itsellään ja toisilla olevan. Uusperheessä äitipuolen asemaa määrittää se, että hän on sellaisen miehen vaimo, jolla on lapsia aikaisemmasta avioliitostaan. Lapsipuolet voivat olla etä- tai lähilapsia. Uusperheitä on aina ollut, joten kyse ei ole uudesta asiasta. Kuitenkin syyt uusperheiden syntymiselle ovat osittain uusia. Nykyään av(i)orojen myötä myös lapsen biologinen äiti on usein läsnä lapsen elämässä.

Muun muassa Inger Kraav ja Anja Riitta Lahikainen (2000) ovat todenneet, että perhe on identiteettiä luova instituutio. Se jäsentää keskeisellä tavalla ihmisten elämää (Morgan 1996, 11; Silva & Smart 1999, 5–7), vaikkakin eri tavoin kuin ennen. Ulkoisesti määritellyistä perhevelvollisuuksista on siirrytty neuvotteluihin perhesuhteisiin ja käytäntöihin (Beck & Beck-Gernsheim 2002, 97; Finch 1989, 242; Finch ja Mason 1993). Perhesuhteiden ja -velvollisuuksien sekä siis myös identiteetin neuvottelu koskettaa erityisellä tavalla uusperheellisiä myös siksi, että uusperhe ei ole oikeudellinen käsite, kuten Jaakkola ja Sääntti (2000, 3) muistuttavat.⁶ Äitipuolet siis rakentavat ja neuvottelevat identiteettiään tilanteessa, jossa heidän asemaansa, laillisia oikeuksiaan ja velvollisuuksiin, ei ole määritelty juridisesti.

Minulla ei ole suoraa pääsyä äitipuolten arkipäivän todellisuuteen, toimintaan tai kokemuksiin, vaan ainoastaan heidän kertomuksiinsa, jotka viittaavat eletyn elämän tapahtumiin. Kertomukset ovat ajallisuutta korostava tapa vastata kysymykseen ”kuka olen” (Laitinen 2007, 159). Ajallinen perspektiivi tuo myös näkyviin äitipuolen elämänkulun käännekohdat, jotka aktualistavat identiteettineuvottelut. Narratiivinen lähestymistapa soveltuu hyvin identiteettitutkimukseen ja symbolisen interaktionismin viitekehukseen (Riessman 1993,

⁵ Ajallisuus ja tilallisuus viittaavat myös ruumissubjektin kokemuksiin.

⁶ Jaakkolan ja Säänttin (2000) tutkimuksessa, joka perustui uusperhetilastoihin (1990–1999) ja uusperheiden äideille (N=705) sekä ydinperheiden äideille (N=705) suunnattuun kyselyyn, luodattiin uusperheiden rakennetta, jokapäiväistä elämää ja perheenjäsenten osallistumista kotitöihin sekä rahatalouteen.

5) myös siksi, että tarina on keskeinen ihmiselämän tapahtumien merkityksen tuottamisen ja välittämisen muoto. Kun äitipuolet kertovat ja tulkitsevat, mikä heille on heidän omassa elämässään tärkeää, he tulevat kuvailleeksi identiteettiään.

Kun ihmiset kirjoittavat elämästään, he käyttävät oman tarinansa jäsentämisen malleina tarinamalleja, kuten satuja ja myyttejä, sekä mallitarinoita, jotka ovat hegemonisia tarinoita (Gergen & Gergen 1993; Hänninen 1999, 50). Myös asiantuntijatieto voidaan ymmärtää tieteellisesti tuotetuksi mallitarinaksi. Tarkastelen tulkintaa, joka painottaa äidin keskeistä roolia perheessä modernin äitiyden mallitarinana sekä isän ja äidin samanlaisuutta ja tasa-arvoista vanhemmuutta korostavaa ihannetta postmodernin vanhemmuuden mallitarinana (myös Kekäle 2007). Tutkimuksen tavoitteena on avata vaiettua ja arkaa aihetta sekä etsiä äitipuolten kertomatta jääneitä kertomuksia, tarinamalleja, joita he voisivat käyttää itsensä rakentamiseen. Äitipuolten kertomukset analysoidaan abduktiivisesti, eli teoria avaa aineistoa ja aineisto teoriaa.

2 Tutkimuksen kokonaisuus

Tutkimuksen *teoreettinen osa II, Identiteetin rakentaminen*, muodostaa teoreettisen kehikon, jonka avulla empiirisen osan analyysi tapahtuu. Etenen yleisten teorioiden tasolta empiirisiin tutkimuksiin, jotka koostuvat pääosin perhe-, nais- ja uusperhetutkimuksista. Avaan teoreettiset lähtökohdat (luku 1) symbolisesta interaktionismista ja siitä vaikutteita saaneen Joasin (1992/1996) teoriasta käsin. Perheen arjen tutkimusten kautta (luku 2) kuva ihmisen sosiaalisuudesta sekä tavanvaraisesta ja tietoisesta toiminnasta tarkentuu. Kuvailen identiteetin rakentamista perheikäytännöissä ja yhdistän tämän jälkeen näkemyksen perheikäytännöistä relationaalisuuteen, jolloin perhesuhteissa ja identiteetin rakentamisessa korostuu neuvoteltavuus ja prosessuaalisuus. Lopuksi (luku 3) tarkastelen tarinallista tapaa rakentaa identiteettiä ja käyn läpi niitä sosiokulttuurisia tarinamalleja ja mallitarinoita, joita ihmiset käyttävät hyväkseen rakentaessaan identiteettiään. Sitten käsittelen niitä uusperhe- ja äitipuolitutkimuksen sosiaalisesta tarinavarastosta esiin nostamia sosiokulttuurisia merkityksiä, jotka ovat yhteydessä siihen, miten äitipuolet tulkitsevat rooliaan uusperheessä.

Menetelmällinen osa III jakaantuu kolmeen lukuun. Aluksi määrittelen tutkimustehtävän, joka tarkentuu tutkimusongelmiksi. Niin ikään kuvailen aineistoa ja tutkimukseen osallistujia. Tämän jälkeen esittelen teoriasidonnaisen ja narratiivisen analyysitavan sekä aineiston luennassa käyttämäni holistisen muodon ja sisällön analyysin, jossa huomio kiinnitetään koko elämäntarinaan, sen sisältöön ja juoneen sekä tyypittelyyn. Lopuksi pohdin tutkimuksen eettisiä kysymyksiä.

Esittelen tutkimustulokset *empiirisessä osassa IV*. Ensiksi (luku 1) tarkastelen muutamia äitipuolten identiteettityyppejä yhdistäviä piirteitä, jotka liittyvät monien äitipuolten fyysisissä elämänpuiteissaan, ihmissuhteissaan ja omassa toiminnassaan kokemuksiin elämänmuutoksiin. Luvussa 2 tuon esiin identiteetti-

tyyppien keskeisiä piirteitä ja niitä perhekonteksteja, joissa äitipuolet neuvottelevat ja rakentavat identiteettiään. Luvusta 2.1 lähtien siirryn identiteettityypeittäin etenevään tutkimustulosten esittelyyn. Satelliittiäidin rajoittaman ja äitipuolikeskeisen identiteettityypin alussa käyn läpi identiteettityypille tärkeitä tunnuspiirteitä, minkä jälkeen seuraan eri kertomuksia vuorotellen ajallisessa järjestyksessä (alku, keskikohta, loppu). Koska suurin osa tiimivanhemmuiden identiteettityypin äitipuolista on vastannut kirjoittamisen tueksi laadittuihin kysymyksiin esseetyyppisesti, lähestyn tässä tyypissä (luku 2.3) äitipuolten kertomuksia temaattisesti.

Päättäntäosa V koostuu kolmesta luvusta, joista ensimmäisessä arvioin menetelmää sekä tutkimuksen luotettavuutta ja toistettavuutta. Toisessa pohdin tutkimustulosten teoreettista merkitystä ja kolmannessa vedän johtopäätöksiä tutkimustuloksista.

3 Kun tutkimusaihe on henkilökohtainen

Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara (2007, 77) pitävät tutkimuksen onnistumisen välttämättömänä edellytyksenä sitä, että tutkija on kiinnostunut aiheestaan. Samalla he varoittavat liian läheisestä tai tunneperäisestä suhteesta tutkimushankkeeseen. Itselle läheistä ilmiötä tutkinut Annika Oksanen (2006) väittää kuitenkin, että jokaisen tutkimustyön taustalta löytyy jollakin tasolla henkilökohtainen kimmoke. Se voi liittyä tekijän haluun osoittaa kykynsä itselleen tai muille, hänen uratavoitteisiinsa tai elämäntilanteeseensa, tekijän kokemuksiin tai muuten hänelle luontaisiin kiinnostuksen kohteisiin. Monet tutkijat valitsevat itselleen tavalla tai toisella läheisen aiheen. Harvat miestutkijat esimerkiksi innostuvat tutkimaan äitiyden yhteiskunnallista merkitystä. Tämä voi johtua siitä, että äitiys on heille liian etäinen ilmiö. (Mts. 18.)

Toisaalta Riitta Granfeltin (1988) mukaan äärimmilleen vietyinä lähtökohdina omakohtaisen kokemuksen korostaminen voi johtaa tilanteeseen, jossa kaikki muu kuin omasta kokemuksesta lähtevä tutkimus joutuu epäilyksenalaiseksi. Näin ollen vain vammaiset voisivat puhua vammaisuudesta ja alkoholistit alkoholismista. (Mts. 18.) Näinkään ei voi olla. Subjektiivinen kokemus ei voi olla tutkimuksen tekemisen edellytys. Ei siis tarvitse olla äitipuoli voidakseen tulkita äitipuolten kertomuksia.

Omalla kohdallani tutkimustyön käynnistämisessä on Oksasen kriteerein ollut monella tasolla subjektiivisia vaikuttimia, sillä tutkimustyö perhe- ja kasvatustieteen kentällä on kiinnostanut minua jo pitkään. Oma elämäni uusperheen äitipuolena herätti kiinnostuksen tutkia äitipuolia. Kun tutut uusperheen äidit halusivat jakaa kanssani kokemuksiaan äitipuolena olemisesta, havaitsin heidän kertomuksissaan yhteisiä, mutta myös erilaisia piirteitä. Tämä innosti selvittämään, mistä äitipuoleudessa on kysymys. Näissä kohtaamisissa vakuutuin myös siitä, että äitipuolitutkimuksella on vahva sosiaalinen tilaus. Omista kokemuksistani äitipuolena on ollut sekä hyötyä että haittaa tutkimuksen tekemisen eri vaiheissa. Tutkimuksen teon alkuvaiheessa oma kokemukseni

oli voimavara, koska se auttoi eläytymään tutkittavien kokemusmaailmaan, mikä tuki tutkimuksen suunnittelua (myös Oksanen 2006, 19).⁷ Toisaalta lukiesani ensimmäisiä äitipuolikertomuksia osallisuus tutkittavaan ilmiöön oli myös taakka, koska koin hetkittäin olevani liian lähellä tutkittavaa aihetta.

Itselle läheinen aihe edellyttää perusteellista paneutumista valitsemaani tutkimustehtävään ja omaan asemaani tutkijana. Joudun myös pohtimaan kahta perinteistä tieteellisen tiedonhankinnan vaatimusta: objektiivisuuden vaatimusta ja vaatimusta pitää etäisyyttä tutkimuskohteeseen. Objektiivisuuden osalta tilanne on helpompi, sillä nykykäsityksen mukaan kaikki ihmistieteiden tuotama tieto on tavallaan aina sidoksissa johonkin aikaan, paikkaan ja näkökulmaan. (Anttonen 1997, 47–48; Oksanen 2006, 17–18, 145.) Myös Pekkola (2008, 178) katsoo, että tutkijat eivät enää voi sulkea pois omaa persoonallisuuttaan työstään. Olipa aihe mikä tahansa, meillä kaikilla on omat lähtökohtamme, tausta ja sitoumukset, joista käsin tarkastelemme ilmiöitä. Siinä, mitä aineistotani etsin, löydän ja ymmärrän, on mukana myös eri tieteenalojen arvoja ja oletuksia, joilla on ainakin jossain määrin yhtymäkohtia myös omiin arvoihini (ks. Pulli 2010, 30).

Oksanen (1996, 18) arvioi edelleen, että etäisyys tutkimuskohteeseen on luotava tietoisesti, koska ei ole olemassa luonnollista etäisyyttä johonkin ilmiöön. Tässä tutkimuksessa etäisyys on kuitenkin osin rakentunut myös ilman tietoista ponnistelua, sillä välimatkaa tutkittavien kokemuksiin on tuonut jo kertomusaineisto sinänsä. Eletty ja tulkittu elämä eivät koskaan täysin palaudu toisiinsa, vaan elämisen ja kertomisen välillä on aina jonkinlainen kanjoni (myös Sintonen 1999, 45). Kertomus on aina sekä fiktiivinen että koettu.

Vaikka kertomuksen fiktiivinen luonne tuo välimatkaa ainutkertaisesti koettuun, olen myös tietoisesti joutunut rakentamaan etäisyyttä omaan kokemusmaailmaani paneutumalla tutkimuksen teoreettiseen taustaan. Tutkijan-koulutuksen myötä on rakentunut vähitellen tutkijan identiteetti. Vaikka tutkijanakin olen äitipuoli, tutkijan koulutus erottaa minut muista äitipuolista. Tutkijana olen voinut tarkastella äitipuolten kokemuksia etäämmältä, en vain omien kokemusteni, vaan ennen kaikkea teoreettisten linssien läpi. Tästä lähtökohdasta huomio on kohdistunut ennen kaikkea siihen, mikä kertomuksissa on teoreettisella tasolla kiinnostavaa. Tutkijana olen pyrkinyt sitoutumaan vahvasti aineistooni ja tiedostamaan omaan kokemukseeni perustuvan esiyymmärrykseni, jotta omat ennakkokäsitykseni eivät ohjaisi tutkimuksen tekoa.

⁷ Katso tarkemmin osa III, luku 3.2 Empaattinen luenta, etäisyys ja ymmärtämisen vaikeus.

4 Uusperhetilastoja ja käsitteitä

*Mutta jo nyt on tullut eteeni ongelma: mitä sanoja minä käytän.
Ja hyväksyvätkö kaikki niitä sanoja, mitä tulen heistä käyttämään.
Ovatko he Villen lapsenlapsia vai meidän lapsenlapsia?
-- Nämä tulevat olemaan tilanteita, joissa masennun:
Lapsiin, joihinkin heistä, tulee ikuisesti sattumaan "meidän perhe".
(Marian kirjeenvaihto)*

Uusperheet muodostuvat eri tavoin. Eronnut puoliso voi avioitua toisen eronneen, lesken tai yksinelävän kanssa. Molemmat puoliset tai vain toinen puolisoista voi tuoda mukanaan lapsia edellisestä avioliitosta. Myös yksinelävällä voi olla lapsia, vaikka hän ei olisi ollut naimisissa lapsen/lasten isän kanssa. (Ganong & Coleman 2004, 40.) Uusperheiden moninaisuutta on yritetty tavoitella myös tilastojen avulla. Kaikissa maissa ei ole tarkkoja uusperhetilastoja, ja siksi uusperheiden määrästä kiistellään. Roni Berger (1998, 10) on tulkinnut erilaisten tilastointitapojen voivan olla merkki siitä, että uusperheen olemassaolo kielletään jossain yhteisössä. Tilastointitapojen moninaisuus voi myös kertoa erilaisista tavoista määritellä uusperhe.

Suomessa tilastollisen perheluokittelun lähtökohtana on perhesiteiden sijaan asuminen. Perhetilastoja tehdään lapsen vakituisen asuinpaikan mukaan, eikä samaa lasta tilastoida kahteen perheeseen. Eronneet isät ja äidit, joiden luona lapsi on viikonloppuisin tai lomalla, jäävät perhetilastojen ulkopuolelle, elleivät ole perustaneet uutta perhettä. Uusperhe määritellään Tilastokeskuksen mukaan perheeksi, jossa asuu alle 18-vuotias vain toisen puolison lapsi. Perheen kaikki lapset eivät ole puolisoitten yhteisiä. (Perheet, 2011; myös Berger 1998, 10; Ganong & Coleman 2004, 2, 40.)

Tässä tutkimuksessa en kuitenkaan sitoudu Tilastokeskuksen uusperhemääritelmään, sillä se sulkee pois perheitä, jotka kokevat kuuluvansa uusperheellisten joukkoon (myös Sutinen 2005a, 5). Katson, että uusperheitä ovat myös ne perheet, joiden luona lapsi asuu viikonloppuisin, sekä ne, joiden lapset ovat jo aikuisia. Ensiksi mainittua perustelen sillä, että etävanhemman ja vauvaiän ohittaneen lapsen suhde ei katkea siihen, että lapsi asuu vakinaisesti lähivanhempansa luona. Etävanhempi on edelleen lapsen vanhempi, koska lapsi ja vanhempi voivat pitää toisiaan mielessään, vaikka eivät asuisi jatkuvasti yhdessä. Viimeksi mainittu kohta saa tukea vuoden 1997 Perhebarometrissa, sillä 72 prosenttia suomalaisista hyväksyy perheeksi vanhemmat ja heidän aikuiset lapsensa (Reuna 1998).

Uusperheiden osuus lapsiperheistä on kasvanut melko tasaisesti 1990-luvun puolivälin jälkeen. Tilastokeskuksen vuoden 2009 tilaston mukaan uusperheitä oli 54 000. Uusperheiden osuus lapsiperheistä oli noin 9 %, kun niitä oli 1990-luvun alussa noin 7 % lapsiperheistä. Uusperheiden lasten osuus kaikista lapsista kasvoi 1990-luvulta vuoteen 2008 noin 8 %:sta noin 10 %:iin. (Perheet, 2009.) Suomessa Tilastokeskuksen vuoden 2009 tilaston mukaan uusperheiden lapsista 60,7 % oli äidin lapsia, isän lapsia 9,5 % ja yhteisiä lapsia 29,8 %.

Äitipuoliperheessä on aina isän lapsia, mutta perheeseen voi kuulua lisäksi äitipuolen lapsia ja yhteisiä lapsia. (Perheet, 2009.)

Uusperheistä puhuttaessa tarvitaan joukko lisämääreitä, jotta saataisiin selville, millaisesta vanhemmuudesta, sisaruudesta tai millaisista lapsista on oikein kysymys. Jo Andrew Cherlin (1978) kiinnitti huomiota siihen, ettei englannin kielessä ole sopivia sanoja kuvaamaan uusperheen perhesuhteita. Suomen kielessä uusperhettä ja sen suhteita kuvaavia käsitteitä on ollut ainakin näihin päiviin asti vähemmän kuin englannin kielessä. Monet käsitteet, kuten sana uusperhe, herättävät myös lisäkysymyksiä. Kuinka kauan uusperhe on uusi, ja tuleeko siitä koskaan vain perhe (myös Sutinen 2005b)? Uusperheiden yleistyminen on kuitenkin tuonut kieleemme uusia ilmauksia, joilla kuvaillaan monimuotoisia perhesuhteita. Nämä uudissanat on nyt koottu uusperhe – suomi-sanakirjaksi (Kurki, 2009). Jotkut niistä on jo hyväksytty viralliseen sanakirjaankin (Annala, 2009).

Myös äitipuolikäsitteellä on omat rajoituksensa. Ensinnäkin käsite viittaa äitiyteen ja sitä kautta niihin odotuksiin, joita äiteihin kulttuurissamme kohdistetaan. Toiseksi äitipuolikäsitteellä on rasite, joka liittyy kulttuurisiin tarinoihin ilkeistä äitipuolista. Käsite onkin peräsin enemmän menneestä maailmasta eikä tästä päivästä. Christianin (2005) mukaan menneen ajan todellisuutta kuvastaa myös muinaisenglannin sana *steop* (nyk. *step*), joka tarkoittaa läheisen kuolemaa surevaa tai orpoa (mts. 28–29). Äitipuoli on siis kirjaimellisesti saavuttanut asemansa aviomiehen menetettyä puolisonsa. Nykypäivänä biologiset äidit ovat kuitenkin usein mukana lapsensa elämässä. Äitipuoli- ja isäpuolisanassa esiintyvää puolimäärettä pidetään niin ikään väheksyväenä. Uusperhekäsitteet mallintavat ydinperhesuhdekäsitteitä, mutta äiti, isä-, sisar- ja velipuolet, ovat jotain ”vähemmän”. Näistä syistä monet uusperheelliset ja myös tutkijat kieltäytyvät käyttämästä etuliitettä puoli. (Coleman & Ganong 1987, 26; Coleman & Ganong 1997, 94.)

Entä mitä sana äitipuoli merkitsee sanakirjan mukaan? Nykysuomen keskeinen sanasto (2004) määrittelee äitipuolen isän uudeksi vaimoksi oman äidin kuoltua ja Nykysuomen sanakirja (2002) pelkästään isän uudeksi vaimoksi. Tainio (1999) arvioi, että vaimo on sovinnaisen merkityksensä mukaan nimitys, joka suhteuttaa naisen mieheen, aviopuolisoonsa. Voidaan kuitenkin kysyä, vastaako objektiivinen määritelmä äitipuolesta isän uutena vaimona äitipuolten subjektiivista todellisuutta, heidän kokemuksiaan itsestään.

Edellä kuvatuista rasitteista ja rajoitteista huolimatta pitäydyn tässä tutkimuksessa käsitteisiin uusperhe, uusvanhempi, äiti- ja lapsipuoli (myös Broberg 2010, 79), koska ne ovat kulttuurissamme kaikille tuttuja. Olen lähtenyt siitä, että äitipuolikäsitteeseen liitetyistä negatiivisista mielleyhtymistä huolimatta käsitteen käyttöä ei tarvitse rajoittaa, vaan käsitteeseen voi tuoda uusia merkityksiä. Viitataan uusperheessä säännöllisesti asuviin lapsiin lähilapsina ja enimmäkseen biologisen äidin kanssa asuviin etälapsina. Puhun myös etä-äitipuolesta, joka asuu eri osoitteessa lapsipuolensa kanssa ja lähiäitipuolesta, joka asuu vakinaisesti lapsipuolensa kanssa. Uusperheen miehestä käytän nimitystä puoliso ja tarvittaessa kutsun häntä lapsen biologiseksi isäksi. Äitipuolet

puhuvat usein ”exästä”, kun he viittaavat puolison entiseen vaimoon ja lasten biologiseen äitiin.

Sutinen (2005a) päätyi väitöstutkimuksessaan käsitteisiin uusvanhempi ja uusperheen uusi tai toinen aikuinen, koska hän ei halunnut olla määrittelemässä isä- ja äitipuolille vanhemmuuden tehtävää suhteessa lapsipuoleen. Tämän tutkimuksen käsitevalintoja ohjaavat myös äitipuolten omat tavat määritellä itse itseään. Niinpä käytän äitipuolikäsitteen ohella nimitystä uusperheen nainen ja aikuinen esimerkiksi silloin, kun äitipuoli itse määrittelee itsensä sellaiseksi tai kun äitipuoli ei kerro olevansa vanhemman positiossa suhteessa lapsipuoleen. Puhun äitipuolista naisina myös silloin, kun naisen elämää kannattelevat vahvasti muut tärkeät elämäalueet kuin äitiys tai äitipuoleus. Kielitoimisto suosittelee käsitettä uusperheen äiti, joka on hyvä ilmaus, koska se ei ole samalla tavoin leimaava kuin äitipuolinimike. Uusperheen äiti -termissä on tosin samanlaisia rajoitteita kuin äitipuolitermissä: Nimitys sopii ennen kaikkea äitipuolille, jotka ovat äitihahmoja lapsipuolilleen. Äitipuoli-termi on yksiselitteinen, toisin kuin uusperheen äiti, joka voi olla pelkästään biologisten lasten äiti, vaikkakin olisi mennyt uudelleen naimisiin. Sen sijaan äitipuoli on sosiaalinen äiti, vaikka hän olisi myös biologinen äiti.

II IDENTITEETIN RAKENTAMINEN

1 Symbolinen interaktionismi tutkimuksen viitekehyksenä

Identiteetti on lyhyesti sanottuna ihmisen käsitys itsestään. Vaikka identiteetti on subjektiivinen kokemus itsestä, se ei ole Anja Riitta Lahikaisen (2000, 79) mukaan kuitenkaan riippuvainen vain yksilöstä itsestään, vaan identiteetti on tilapäinen vuorovaikutuksen ja tulkintojen lopputulos. Tähän lopputulokseen vaikuttavat myös vastapuolet ja laajempi elämisen konteksti. Lahikaisen tulkinta identiteetistä sopii hyvin myös tämän tutkimukseen kontekstiin, jossa identiteettiä tarkastellaan symbolisen interaktionismin viitekehyksessä.

Sosiaalipsykologi ja pragmatistifilosofi George Herbert Mead (1863–1931) on symbolisen interaktionismin keskeinen kehittäjä. Meadin teoriassa tärkeä käsite on *minuus*. Identiteetillä tarkoitetaan ihmisen käsitystä tai käsityksiä omasta minuudestaan. Mead kehitti ajatteluaan modernin yhteiskunnan myöhäisvaiheessa. Kysymys ihmisen minuudesta oli mitä ilmeisimmin ajankohtais- tunut modernissa yhteiskunnassa, jossa traditionaaliset yhteiskunnalliset rakenteet, kuten säätyhierarkia, eivät enää ohjanneet ihmisen elämää entiseen tapaan.⁸ Symbolisen interaktionismin käsitteen loi kuitenkin amerikkalainen sosiologi Herbert Blumer tulkittessaan Meadin teoriaa 1960-luvulla. Symbolinen interaktionismi tarjoaa identiteetin tarkasteluun useita näkökulmia. Sen avulla identiteetin rakentamista voidaan tutkia ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa kehittyvänä ja muuttavana prosessina (Blumer 1969/1998; Mead 1934/1983). Symbolisen interaktionismin näkökulmasta vuorovaikutus on ennen kaikkea sosiaalista toimintaa.⁹ Tästä viitekehyksestä käsin on niin ikään mahdollista selvittää, minkälaisia merkityksiä äitipuolet antavat sosiaaliselle toiminnalleen.

Sosiaalinen toiminta tapahtuu ryhmässä, *yhteisössä*. (Blumer 1969/1998; Mead 1934/1983, 164). Yksilön ja yhteisön suhde on kahdensuuntainen. Ympä-

⁸ Fornäs (1998, 254) on todennut: ”Kun identiteetit, yksilölliset tai kollektiiviset, psyykkiset, sosiaaliset tai kulttuuriset, joutuvat liikkumaan tilaan ja ongelmallistuvat, lisääntyvät sekä kyky että tarve itsen määrittelyyn.”

⁹ Ks. myös Koivusalo-Kuusivaara (2007, 88).

ristö vaikuttaa ihmisen toimintaan, sillä yhteisön jäsenenä ihmisen on sopeutettava omaa toimintaansa toisten toimintaan (Blumer 1969/1998, 8–10). Ihminen omaksuu ruumiin tapoina ja tottumuksina yhteisönsä jaettuja kulttuurisia merkityksiä. Yksilö on siis yhtäältä kulttuuristen merkitysten kantaja. Toisaalta ihminen on myös aktiivinen ja tietoinen toimija, merkitysten antaja, joka rakentaa toimintoillaan yhteisöään. Mead erottaa toisistaan ei-kielellisen ja symbolisen vuorovaikutuksen. Ensiksi mainitussa ihmiset reagoivat välittömästi kehollaan toistensa toimintaan. Symbolisessa vuorovaikutuksessa ihmiset tulkitsevat omaa ja toistensa toimintaa, kun he liittyvät siihen merkityksiä ja kun he toimivat tältä pohjalta. (Blumer 1969/1998 65–66; Mead (1934/1983, 135.)

Meadin (1934/1983, 140, 164) mukaan itsetietoisuuden ja minuuden ehto on sosiaalinen: Minuus tarvitsee yhteisön, sosiaalisia prosesseja ja kokemuksia, joita vasten se voi peilata itseään ja jotka aktivoivat sen itsereflektioon. Refleksiivisyydellä viitataan nykykeskustelussa moneen asiaan (ks. Rotkirch 1998). Tässä tutkimuksessa reflektio tai refleksiivisyys merkitsee ihmisen kykyä tarkastella ja arvioida itseään sekä oman toimintansa puitteita.

Mead (1934/1983, 173–227) erottaa minuudessa kaksi eri puolta tai vaihtoa: *objektiminän "me"* ja *subjektiminän "I"*. Objektiminä merkitsee sitä, että ihmisen käyttäytymisessä ja kokemuksissa on paljon ei-subjektiiivista. Tässä tutkimuksessa nojaudun Meadin (1934/1983) sosiaalipsykologiseen roolikäsitykseen,¹⁰ jonka mukaan ihminen muodostaa kuvan itsestään ottamalla *yleistetyn toisen roolin*, toisten ihmisten ja ryhmän asenteen itseä kohtaan. Mead kutsuu yhteisön odotuksia¹¹, normeja¹² sekä käyttäytymis- ja toimintatapoja yleistetyksi toiseksi. Yleistetyn toisen kautta yhteisö kontrolloi sen yksittäisen jäsenen käyttäytymistä (Mead 1934/1983, 154–156). Roolin otto liittyy objektiminän konventionaaliseen vaiheeseen. Identiteetti on roolia laajempi käsite, koska siinä on aina mukana myös subjektiivinen elementti. Sen ansioista ihminen voi tulkita yhteisön odotuksia omalla yksilöllisellä tavallaan.

Objektiminä on kuitenkin myös minän tietoinen puoli tai toiminnan tietoinen vaihe. Reflektoidussa minässä on siis kysymys objektiminästä. Reflektoitu, tulkittu minä, on tietoinen vastaus kysymykseen: *Kuka minä olen?* Tällä tasolla identiteettiä on mahdollista luoda ja tulkita uudelleen (Hänninen 1999, 61). Meadin mukaan persoonallinen ja luova subjektiminä, ego, toimii nykyhetkessä. Subjektiminä on toimiva, kokeva ja aloitteellinen minä. Se edustaa vapautta sekä spontaaniutta. Subjektiminän piiriin kuuluu alitajunta. Niinpä emme ole koskaan täysin tietoisia siitä, keitä olemme.

¹⁰ Vaikka roolikäsite ei ole keskeinen tässä työssä, sitä ei kuitenkaan voi ohittaa, koska amerikkalaisissa uusperhetutkimuksissa on lähestytty äitipuolten sisäistämiä kulttuurisia odotuksia juuri roolikäsitteen ja erilaisten roolityypitysten kautta.

¹¹ Sarbinin ja Allenin (1954/1968, 497–498) mukaan rooliodotukset sisältävät tietoa ja uskomuksia niistä oikeuksista ja velvollisuuksista, joita tiettyssä asemassa olevalla on, ja siitä, miten hänen tulisi käyttäytyä.

¹² Finen, Colemanin ja Ganongin (1998, 811) mukaan roolit sisältävät yhteisön normeja, jotka ohjaavat tiettyssä asemassa olevan henkilön käyttäytymistä. Ahokkaan (2010, 188–189) mukaan normi on yhteisössä yleisesti hyväksytty tapa ajatella, tuntea ja käyttäytyä.

Kirjoittaessaan subjektiminän ja objektiminän suhteesta Mead (1934/1983, 209–210) pohtii, miten objektiminä antaa muodon subjektiminälle. Hän käyttää esimerkkinä taiteilijaa, joka irrottautuu sosiaalisesta minästä sekä konventionaalisista tavoista ja toteuttaa subjektiminäänsä muita pidemmälle. Toinen esimerkki on impulsiivinen käyttäytyminen, jossa sosiaalinen puoli ei kontrolloi subjektiminää. Mead vertaakin objektiminää freudilaiseen sensoriyliminään, omaantuntoon, joka valvoo ja kontrolloi tekemisiämme määrittäen sen, mikä on mahdollista.

Kuuselan (2001, 75–76) tulkinnan mukaan Meadin minäteorian kaksinaisuus selittää, miten voimme löytää uusissa tilanteissa luovia, tottumuksesta poikkeavia ratkaisuja. Selitys on se, että subjektiminä edustaa uutta ja objektiminä normatiivista käyttäytymistä. Subjekti- ja objektiminän vuoropuhelun ansiosta minuuden rakentaminen on prosessi, jossa subjektiminä vuoroin lähes sulautuu objektiminään ja vuoroin pulpahtaa uudelleen esiin, joka kerran hiukan erilaisena (Kilpinen 2008, 107). Voidakseen olla ryhmän jäsen yksilön täytyy tiedostaa ja ottaa huomioon muiden asenteet, mutta hänen täytyy myös reagoida impulsseihin omalla tulkinnallaan ja toiminnallaan. Tässä vuorovaikutusprosessissa yksilö muuttaa sitä yhteisöä, johon hän kuuluu. (Mead 1934/1983, 199–200.)

Ihmisen yhteisöelämä on symbolisen vuorovaikutuksen tasolla laaja tulkintaprosessi. Objektien (ihmisten, asioiden ja esineiden) merkitykset syntyvät sosiaalisessa vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa (Blumer 1969/1998, 2, 14). Nämä merkitykset ovat kuitenkin yksilöllisiä ja muuttuvia. Ympäristössä ajan myötä tapahtuvat muutokset muuttavat inhimillisiä merkityksiä, minkä seurauksena ihmisten elämä ja toiminta, siis myös käsitys itsestä, muuttuvat ihmisten välisessä tulkintaprosessissa.¹³ Yhteisö ei ole symbolisen interaktionismin näkökulmasta rakenne vaan pikemminkin prosessi. Yhteisöelämässä on lukemattomia vaiheita, joissa ihmiset tulkitsevat toisten toimintaa uudelleen. Erityisesti ongelmakohtissa toisten toiminnan uudelleen tulkinta on tavallista. Silloin syntyy uudenlaista käyttäytymistä ja uusia käsitteitä. (Blumer 1969/1998, 67.)

¹³ Maailma näyttäytyy ihmiselle erilaisina objekteina, jotka voivat olla sosiaalisia objekteja eli ihmisiä tai abstrakteja objekteja, kuten moraalisia periaatteita tai oppirakennelmia. Objekteilla on yksilöille erilaisia merkityksiä. Ihminen näkee objektin sille antamansa merkityksen valossa, jonka mukaan hän valmistautuu toimimaan ja puhumaan siitä. Objektien merkitykset ovat sosiaalisia luomuksia, jotka ovat syntyneet ja muotoutuneet ihmisten välisen vuorovaikutuksen määrittely- ja tulkintaprosessissa. Ihmisen yhteisöelämä on symbolisen vuorovaikutuksen tasolla laaja merkityksenantoprosessi. Objekteilla sinänsä ei ole pysyviä merkityksiä, paitsi ihmisten antamien määrittelyjen ja merkitysten ansiosta. Kaikkien objektien merkitykset voivat muuttua. Yhteisöelämässä objekteja luodaan, vahvistetaan, muutetaan ja hylätään. Ihmisten elämä ja toiminta muuttuu, kun objektien maailmassa tapahtuu muutoksia. Minuus syntyy refleksiivisessä prosessissa, joka on itsen kohdistuvaa tai itsestä lähtevää toimintaa. (Blumer 1996, 12, 62–63.)

1.1 Äitipuolen identiteetin rakentamiseen liittyvät tekijät

Äitipuolet rakentavat identiteettiään perheyhteisössä. Uusperheessä kysymys siitä, ketkä muodostavat perheen, on ajankohtainen, sillä perhe ei enää hahmotu itsestään selvällä ja yksiselitteisellä tavalla. Siksi tässä tutkimuksessa perhettä ei lähestytä vain tiettyä mallia noudattavana yhteiskunnasta erillisenä tai pysyvänä rakenteena. Tämän tutkimuksen näkemys perheestä tekemisenä ja prosessina sekä perhesuhteista neuvottelujen kohteena ammentaa perhesuhteita ja sukulaisuutta käsittelevistä antropologisista (Carsten 2004) ja sosiologisista (Finch & Mason 1993, Morgan 1996; 1999; Smart 2007) tutkimuksista.¹⁴

Havainnollistan kuviossa 1 äitipuolen identiteetin rakentamiseen yhteydessä olevia tekijöitä. Äitipuolten kertomukset viittaavat äitipuolten elettyyn elämään, heidän sosiaaliseen *toimintaansa* perheyhteisössä. Identiteetti *rakentuu* perhesuhteisiin liittyvässä totunnaisessa toiminnassa, perheikäytännöissä. Tavanvarainen toiminta on identiteetin rakentamisen perusta. Perheikäytäntöjen merkitykset ovat peräisin laajemmista merkityssystemeistä (Morgan 1996). Äitipuolet sisäistävät sosiokulttuurisia merkityksiä tavanvaraisessa toiminnassa, mutta he myös sanallistavat näitä merkityksiä sekä tulkitsevat ja neuvottelevat niitä uudelleen erityisesti sosiaalisen elämän käännekohtissa. Neuvotellessaan perhesuhteisiin liittyviä merkityksiä äitipuolet *rakentavat* identiteettiään. Rakentamisella tarkoitan identiteetin rakentumista aktiivisempaa ja tietoisempaa prosessia. Myös kirjoittaminen on välilliseen vuorovaikutukseen perustuvaa symbolista ja siis jossain määrin tietoista toimintaa.

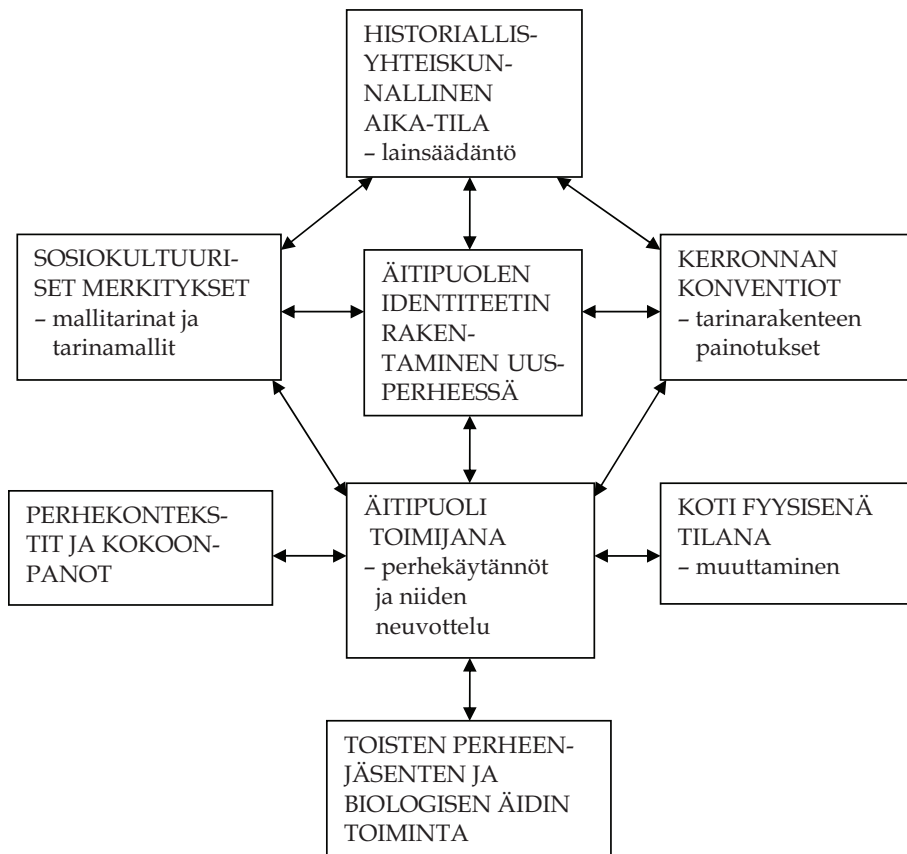
Äitipuolet rakentavat identiteettiään suhteessa *toisten perheenjäsenten toimintaan* vuorovaikutuksessa määrättyjen tilanteiden kanssa (myös Blumer 1969/1998, 85). Uusperhetutkimuksen mukaan (esim. Gamache 1997) *perhekonteksti* (esim. lapsipuolten ikä) on yhteydessä siihen, millaiseksi uusvanhemman identiteetti perheessä rakentuu. Myös *perheen kokoonpanolla* (lasten asuminen, etä- ja lähilapset) on todettu olevan yhteys äitipuolen identiteetin rakentamiseen. Kuitenkaan käytössäni ei ole ollut tutkimuksia, joissa olisi systemaattisesti selvitetty sitä, miten äitipuolet merkityksellistävät etä- ja lähiäitipuolena oleminen eroja. Myös *fyysinen tila, koti*, jäsentää äitipuolten elämistä samalla, kun he luovat tilan tekemisellään.¹⁵ (Ks. kuvio 1.)

Hyödynnän äitipuolia koskevan uusimman perhetutkimuksen (Morgan 1996) käsitystä, jonka mukaan arkisissa perheikäytännöissä on kysymys identiteettiä rakentavista ruumiillisista tavoista ja tottumuksista. Ajatus ihmisestä ruumiillisesti maailmassa olevana perustelee teoreettisella tasolla äitipuolten tekstien kiinnittymisen ulkopuoliseen maailmaan, mikä avaa tien ulos tekstien loputtomista viittauksista. Kiinnittyessäni ruumiillisuuden, arjen ja perheikäytäntöjen tutkimukseen otan etäisyyttä sellaisesta sosiaalista konstruktionismia

¹⁴ Ks. tarkemmin osa II, luku 2.2 Relationaalinen identiteetti, perhesuhteiden neuvottelu ja perhe.

¹⁵ Saarikankaan (2006, 44, 49) mukaan subjektin ja maailman kohtaaminen tekee tilasta merkityksellisen. Tämä kohtaaminen on dynaaminen, vastavuoroinen tapahtuma, sillä rakennettu tila jäsentää elämistämme, samalla kun luomme tilan tekemisessämme ja liikkumisessämme.

hyödyntävästä narratiivitutkimuksesta, joka on relativistista lähtökohdiltaan. Tästä syystä palautan Anthony Giddensin ja Paul Ricoeurin tapaan identiteetin ontologian ruumiillisuuteen. Giddensin (1991, 56; 1992, 31) mukaan ruumis on identiteetin kantaja. Vaikka eletty keho antaa käsitteellisen perustan itseyden ontologialle, identiteettiä on mahdoton tutkia ontologisena ilmiönä. Ruumiillisuutta ei myöskään voida narratiivisen lähestymistavan avulla osoittaa.

KUVIO 1 Äitipuolen identiteetin rakentamiseen yhteydessä olevat tekijät

Myös kieli tarjoaa välineitä muokata sosiaalista ja henkilökohtaista identiteettiä ja laajentaa kysymystä yksilöllisestä identiteetistä yli ruumiin määrittämien rajojen (Lahikainen 2000, 83). Koska kieli tuottaa merkityksiä, jotka irtautuvat ruumiillisista kokemuksista, tekstin ja ihmisen toiminnan ja käytäntöjen välillä ei ole suoraa vastaavuutta (myös Jalava 2005, 27). Tarinallisuus kutoutuu mukaan äitipuolten elämäntapahtumien tulkintaan. Ihminen ei luo koskaan elämäntarinaansa täysin vapaasti ja omin ehdoin, sillä jaettujen *sosio-kulttuuristen merkityssysteemien*, mallitarinoiden ja tarinamallien, lisäksi vakiintuneet *kerronnan konventiot* ovat mukana yksilöllisten kokemusten tulkinnassa ja kerrotun identiteetin mallina (Abbott 2002, 42–43; Vilkkö 1997, 76; Rosenwald & Och-

berg 1992, 7). Sosiokulttuuriset merkityssystemit eli diskurssit, ihmisen toiminta ja kerronnan konventiot eivät synny tyhjiössä, vaan ne ovat yhteydessä *historiallis-yhteiskunnalliseen aika-tilaan* (ks. kuvio 1).

1.2 Perinteiden merkitys identiteetin rakentamisessa

Myöhäismodernia tulkinnut aikalaisdiagnostikko Anthony Giddens on käsitellyt identiteetin rakentamisen suhdetta perinteisiin. Hän on puhunut (1995a, 84) yhteiskunnan muutosprosessin yhteydessä detraditionalisaatiosta, jolla hän viittaa perinteiden *aseman* muuttumiseen yhteiskunnassa. Giddens (1991) näkee perinteiden purkautumisen positiivisena yksilön kannalta. Hän väittää, että moderni sosiaalinen turvallisuus kiinnittyy abstraktien systeemien ja asiantuntijatiedon varaan, jolloin refleksiivisesti organisoitu identiteettiprojekti irtautuu perinteistä ja kasvokkaisesta vuorovaikutuksesta sekä perinteisistä ajallistilallisista järjestyksistä. (Mts. 20–29.)

Giddens (1991; 1995a) mukaan yksilöllistyminen on aikamme ominaispiirre. Koska perinteet eivät enää ohjaa yksilön elämäntapua, identiteetin rakentaminen edellyttää nyky-yhteiskunnassa ihmiseltä yhä enemmän joustavuutta ja vastuun kantamista omista valinnoista. Kun ihmiset refleктоivat elämänsä ja valitsevat elämäntapoja, he tekevät sen suhteessa olemassa oleviin tottumuksiin, rutiineihin ja konventioihin. (Giddens 1991, 11, 112; Giddens 1995a, 107.) Valintojen tekeminen merkitsee lukuisien mahdollisuuksien punnitsemista: jatkuvaa ympäriltä tulvivan ristiriitaisen tiedon, vaatimusten ja kokemusten jäsentämistä. Tämän lisäksi muutokset edellyttävät itsen ja valintojen alituisia perustelua (Giddens, 1991; Hoikkala 1993, 67).

Nykytutkijoista John B. Thompson (1996) on arvioinut identiteetin rakentamisen suhdetta yhteisöllisyyteen ja perinteisiin osin Giddensistä poikkeavalla tavalla. Thompsonin näkemys yksilön, yhteisön ja perinteiden suhteesta sopii hyvin tämän tutkimuksen symbolisesta interaktionimista ammentavaan identiteettitulkintaan, jonka mukaan ihminen on yhtä aikaa erillinen ja yksilöllinen sekä toisista riippuvainen sosiaalinen olento. Thompsonin mukaan perinteillä on tärkeä merkitys yksilöllisen ja yhteisöllisen identiteetin rakennusaineiksina. Kollektiivista identiteettiä määrittää tunne kuulumisesta ja osallisuudesta yhteisöön, jolla on oma historiansa (mts. 93). Tämän näkemyksen jakavat myös Kimmo Saaristo ja Kimmo Jokinen (2004, 137–138). He korostavat, että ihminen on sosiaalisena olentona osa yhteisöä ja perinteitä, jotka osaltaan jäsentävät yksilön identiteettiä ja pitävät sitä yllä.

Thompson kirjoittaa traditioiden *luonteen* muuttumisesta ihmisten elämässä. Perinteitä ei hylätä, vaan niitä muotoillaan uudelleen, ja ne voivat jopa vahvistua perinteiden kohtaamisissa. Thompsonin (1996, 92, 95) mukaan perinteiden normatiivinen ja toimintaa legitimoiva luonne on heikentynyt. Perinteillä ei ole kyseenalaistamattoman totuuden asemaa, vaan niistä on tullut myös pohdinnan ja keskustelun kohteita. Tämä heikentää perinteiden emotionaalista voimaa ja sitovuutta. Siten median aikakaudella moderni ja traditionaalinen

eivät ole elämäntapojen tasolla vaihtoehtoisia ilmiöitä, vaan traditionaalisen ja modernin elämäntavan elementtejä yhdistellään, ja ihmiset rakentavat elämänsä niin yksilöllisistä kuin yhteisöllisistäkin lähtökohdista käsin. (Thompson 94–95, 104.)

1.3 Tavoista toimintaan

Giddens (1991) käsitteellistää käytännön tietoisuuden ja diskursiivisen tietoisuuden¹⁶ suhdetta erottamalla praktisen, ei-kielellisen ja diskursiivisen tietoisuuden toisistaan. Giddensin mukaan praktinen tietoisuus muodostuu toiminnassa ja rutiininomaisessa esirefleksiossa. Käytännön tietoisuus, jota arkiaskareisiin sisältyy, tapahtuu paljolti rutiinien varassa. Diskursiivinen tietoisuus taas seuloutuu tietoisessa reflektiossa osana minäkertomusta. Tietyissä tilanteissa jotkin praktisen tietoisuuden osat voivat tulla tietoisien reflektoinnin kohteiksi ja siten muuntua osaksi diskursiivista tietoisuutta. Toimintaan sisältyy merkityksiä, jotka eivät koskaan jäsenny toimijan diskursiivisen tietoisuuden tasolle. (Mts. 35–36.) Ahosen (2000, 190–193) mukaan Giddensia on kuitenkin arvosteltu siitä, ettei hän tee selväksi, miten asiat tiedostetaan käytännön kautta.

Tässä Hans Joasin teoria tulee avuksi. Joas (1987; 1992/1996) jatkaa George H. Meadin teoriaa selittäen luovan ajattelun ja refleksiivisyyden syntyä käytännön kautta. Joasin mukaan luova toiminta perustuu ensinnäkin *tilanteiseen* kontekstiin, toiseksi esirefleksiiviseen *ruumiilliseen* intentionaalisuuteen ja kolmanneksi *vuorovaikutukseen*. Refleksiivisyyttä ilmenee Joasin (1992/1996) mukaan tietyissä konkreettisissa tilanteissa. Vaikka suunnitelmia olisikin tehty, konkreettinen toiminnan suunta on määriteltävä konstruktivisesti tilanteesta toiseen. Tästä syystä toiminta on tilanteista luovuutta. (Mts. 133, 161.) Joasin (1992/1996, 133) mukaan jokaisessa tilanteessa on lukemattomia erilaisia toiminnan mahdollisuuksia. Kuitenkaan kaikki ratkaisumallit eivät toimi, vaan ihmisen pitää löytää kuhunkin tilanteeseen sopiva ratkaisu.

Pragmatisti Joas (1992/1996) hyödyntää Meadin 1934/1983) teorian lisäksi Maurice Merleau-Pontyn ruumiinfenomenologiaa tulkitessaan inhimillisten merkitysten syntyprosessia. Joasin (1992/1996, 197) mukaan tietoista toimintaa voi ilmetä vasta tilanteessa, jossa on ollut tavanvaraista toimintaa. Merleau-Pontyn teoriaan nojautuen Joas erottaa tavaksi tulleen ruumiillisuuden varsinaisesta fyysisestä ruumiista (ks. mts. 180). Ruumiin käsite rakentuu Merleau-Pontyn fenomenologiassa *olemisessa, toiminnassa ja toiminnan tavassa* (Heinämaa 1996, 82–85).¹⁷ Merleau-Ponty puhuu toiminnan *persoonattomasta ja totunnaisesta*, piintyneestä (*habituel*) tasosta. Tämä tarkoittaa Sara Heinämaan mukaan

¹⁶ Giddens (1991) tarkoittaa diskursiivisella tietoisuudella refleksiivisyyttä. Koska ihminen voi tarkkailla käyttäytymistään, hän voi myös tarvittaessa tulkita ja perustella toimintaansa (mts. 35).

¹⁷ Käytössäni on ollut Sara Heinämaan (1996) tulkinta, jossa Merleau-Pontyn ruumiinfenomenologia yhdistetään de Beauvoirin ajatuksiin, ja Heinämaan, Reuterin ja Saarikankaan (1997) toimittama kirja ”Ruumiin kuvia, subjektin ja sukupuolen muunnelmia”.

sitä, että ruumis on niin yksilöllisten tekojen kuin toistenkin tekojen toistaja. Ruumiin liikkeet kytkeytyvät omiin aikaisempiin liikkeisiin, viime kädessä toisten yksilöiden liikkeisiin. (Heinämaa 1996, 84–85; Reuter 1997, 136–137.)

Tulkitessaan pragmatistisen filosofian perinnettä Risto Heiskala (2000, 109) on todennut, että tavat ovat toiminta- tai käyttäytymistäipumuksia, joilla saattaa olla tulkinta toimijan tietoisuudessa, mutta tapojen olemassaolo ei ole riippuvainen tietoisesta tulkinnasta. Tavan perustavin muoto onkin sellainen käyttäytymis- ja toimintataipumus, jolta puuttuu tietoinen tulkinta. Marja Jalavan (2005, 428) sanoin näyttää siltä, että ruumiillisuuden vuoksi osa ihmisessä on myös hänelle itselleen vierasta, symbolista järjestystä alati pakenevaa.

Joas (1992/1996) väittää, että ihmisenä oleminen noudattaa tapoja, kunnes totunnainen toiminta törmää esteeseen, joka vaatii uudelleen arviointia. Kun vanha tapa ei toimi tai tavoitteet osoittautuvat saavuttamattomiksi, siirrytään toiminnan tai luovuuden alueelle. Joasin mukaan toiminta ei siis ole lähtökoh- taisesti rationaalisesti suuntautunutta tai suunniteltua vaan ruumiin kyvyt, totumukset ja tapa olla suhteessa ympäristöön muodostavat perustan kaikelle tietoiselle päämääränasettelulle. Suunnitelmat eivät ole toiminnan syitä vaan reflektion tuotetta. Tavoitteiden asettaminen on seurausta tilanteesta, jossa toimi- ja on estynyt jatkamasta esirefleksiivistä toimintaansa. Tässä tilanteesta hän on pakotettu omaksumaan refleksiivisen asenteen esirefleksiivisiin ruumiillisiin pyrkimyksiinsä. Vaihtoehtona teleologiselle toiminnan tulkinnalle¹⁸ onkin ymmärtää refleksiivisyys toiminnan vaiheena eikä lähtökohtana. (Joas 1992/1996, 133, 158, 161–162.)

Meadin mukaan ihmiset etenevät vastavuoroisten reaktioiden ketjun ta- solta tapoihin (objektiminän konventionaalinen vaihe) ja niiden pohjalta tulkin- toihin. Kun ihmiset ennakoivat toisten asennetta itseään kohtaan he omaksuvat ryhmänsä tapoja (myös Gronow 2011, 9). Objektiminän tietoinen vaihe aktivoi- tuu, kun tavanvaraista toimintaa kohtaa odottamaton este. Kriisitilanteessa tar- vitaan myös minän persoonallista ja luovaa puolta, subjektiminää, koska ong- elmatilanteen ratkaiseminen edellyttää avautumista uusille ideoille. Kun toi- mija löytää uuden ratkaisun, se vahvistaa hänen kykyjään toimijana. Kriisin jälkeen (tavanvarainen) toiminta voi jatkua edelleen. (Joas 1992/1996, 133, 168.)

Joas (1992/1996) korostaa tavanmukaisen ja luovan toiminnan vaiheittai- suutta, jolloin huomio kiinnittyy niihin elämänkulun käännekohtiin, jotka aktu- aalistavat identiteettineuvotteluja ja synnyttävät tietoista toimintaa. Mead, Joas ja Merleau-Ponty kirjoittavat habituaalisesta ja Joas tietoisesta toiminnasta ylei-

¹⁸ Meadin ja Merleau-Pontyn ajatuksiin tukeutuen Joas (1992/1996) arvostelee Parson- sin kapea-alaista rationaalisen normatiivisen toiminnan mallia, joka olettaa, että in- himillinen toiminta on teleologista luonteeltaan eli tapahtumien kulku on päämääri- en ja tarkoitusten ohjaamaa. Rationaalisisessa toiminnan mallissa toiminnan nähdään tapahtuvan ikään kuin tyhjiössä. Se irrotetaan sekä toimintatilanteesta että itse toimi- jasta. Toimijan oletetaan myös hallitsevan ruumiinsa ja olevan autonominen suh- teessa kanssaihmiisiin. (Mts. 5.) Myös tietäminen ja emootiot erotetaan toiminnasta. Joasin mukaan kaikki teleologisen toiminnan mallit toistavat kartesiolaista minän ja maailman, mielen ja ruumiin erottelua (mts. 157). Ruumiinfenomenologia mahdollis- ta subjektikäsitteilyä, jossa ruumiin ja mielen kahtiajako voidaan ylittää ja sen tilalla voidaan nähdä jatkumoa.

sellä tasolla. Niinpä heidän käsityksensä ovat melko karkeita teoreettisen tason oletuksia kyseisistä aiheista. Seuraavassa luvussa lähestyn tavanvaraista sekä tietoista ja luovaa toimintaa lähinnä empiirisen tutkimuksen näkökulmasta, perheiden arjesta käsin. Perheen arjen tutkimuksessa tarkentuu kuva ihmisen sosiaalisuudesta sekä tavanvaraisesta ja tietoisesta toiminnasta. Eeva Jokinen (2004a, 301) on havainnut, että tavanmukainen ja refleksiivinen toiminta eivät sulje toisiaan pois, vaan arkinen elämä on täynnä niiden muunnelmia, kuten luvussa 2.2.1 *Sukupuolitapojen pohdinta ja neuvottelu* käy ilmi. Näin ollen refleksiivisyydessä voi olla erilaisia asteita, sillä ihmiset voivat olla enemmän tai vähemmän tietoisia siitä, mitä tekevät.

2 Sosiaalinen toiminta ja identiteetin rakentaminen

2.1 Perhekäytännöt, perhe ja koti

David H. J. Morganin (1996, 113–135) mukaan itsestään selvän tuntuisissa ja toistuvissa arkipuuhiissa on usein kysymys perhesuhteisiin liittyvistä *ruumiillisista* perhekäytännöistä, jotka rakentavat identiteettiä. Vaikka erotan analyttisesti mielen (ajatukset) ja ruumiin (perhekäytännöt) toisistaan oletan kuitenkin brittisosialogi Carol Smartin tavoin (2007, 49), että ajattelu ja toiminta myös läpäisevät toisensa. Vaikka perhekäytännöt olisivat kuinka ritualistisia tahansa, niihin liittyy myös ajattelua. Morganin (1996) mukaan perhe elää ihmisten mukana tilannesidonnoissa käytännöissä. Ihmiset *tekevät* perhettä käytännöillään (mts. 11, 34, 189; Morgan 1999, 17).

Perhekäytäntöjen painottaminen merkitsee dynaamista lähtökohtaa, avoimuutta ja virtaavuutta käsitelmäärityksessä. Morgan (1996, 133, 193) korostaakin perheen yhteyttä muihin yhteiskunnallisiin suhteisiin ja prosesseihin. Perhekäytäntöjen merkitykset ovat peräisin laajemmista merkityssysteemeistä. Ne kytkevät yhteen esimerkiksi julkisen ja yksityisen, työn ja vapaa-ajan, perheen, vanhemmuuden ja sukupuolen (mts. 11, 13, 186–194.) Perhe arkisine käytäntöineen on osa yhteiskuntaa. Se, mitä tapahtuu yhteiskunnassa, tapahtuu perheessä (mts. 154). Morgan (1996, 8, 154) tarkastelee perhesuhteita yksilöllisen ja historiallisen, rakenteellisen ja yksilöllisen, makro- ja mikrotason rajapinnoilla (myös Layder 2009, 172). Tästä lähtökohdasta on mahdollista tutkia sekä epäoikeudenmukaisia rakenteita että inhimillisen toimijuuden aikaansaamia muutoksia.

Arkea tutkinut Rita Felski (2000, 22, 26) on todennut, että arki rutiineineen on ajallista ja tilallista. Dynaaminen näkemys perhekäytännöistä tuo näkyväksi myös ne muutokset, joita perhesuhteissa ja äitipuolten käsityksissä itsestään tapahtuu. Arjen tärkeä tapahtumapaikka on koti. Kotiin liittyy lähes kaikki se, mikä on keskeistä identiteetin rakentamisen kannalta: läheiset ihmissuhteet ja päivittäinen arki toimintoinen. Granfelt (1998, 114) on todennut, että koti on jotain arkisista arkisinta ja samalla ehdottoman välttämätöntä: se on erilaisen

huolenpidon, hoivan ja arjen ylläpidon paikka. Arkisissa käytännöissä muotoutuvat kodin merkitykset (Saarikangas 2006, 36, 41; myös Smart 2007).

Arjen ajallisuudet, kuten syöminen, nukkuminen ja ansiotyö, ovat sykleittäin päivästä ja viikosta toiseen toistuvia. Vilkon (2000, 267) mukaan sykliset ja toistuvat toiminnot tuovat arkeen turvallisuutta. Myös Anthony Giddens (1991) arvioi, että toimintojen vakiintuminen rutiineiksi ja rutiinien jatkuminen ennallaan helpottavat käytäntöjä ja auttavat säilyttämään ontologista turvallisuutta (mts. 36–42; Giddens 1995a, 95). Giddens (1995a, 91–93) kirjoittaa, että toistolla kontrolloidaan aikaa. Aktiivisesti järjestetyn käytännön jatkuvuus yhdistää nykyisen toiminnan eilisen ja toissapäivän toimintoihin. Tottumuksiksi tulleet käytännöt tukevat ihmisen luottamusta maailmaan, siinä vallitsevaan jatkuvuuteen ja ennakoitavuuteen sellaisissakin asioissa, jotka eivät ole yksilön välittömän hallinnan ulottuvilla. Jos turvallisuuden tunne on puolinen, otetta maailmasta täytyy rakentaa ponnistellen kovalla työllä. (Utriainen 2004, 244.)

2.2 Relationaalinen identiteetti, perhesuhteiden neuvottelu ja perhe

Tämänhetkinen perhetutkimus tukee Meadin käsitystä, jonka mukaan ihmisen minuus on hyvin perustavalla tavalla sosiaalinen. Uusin tutkimustieto piirtää empiirisiin tutkimuksiin pohjautuen Meadin yleisiä tulkintoja monivivahteisemmän ja yksityiskohtaisemman kuvan ihmisen sosiaalisuudesta ja relationaalisuudesta. Relationaalisuuden käsite on yhdistänyt perheen ja sukulaisuuden tutkimusta antropologian ja sosiologian tieteenaloilla. Yksilöllisyyttä korostavat näkemykset ovat saaneet vaihtoehdoisen tulkinnan (Mason 2004; Smart 2007; Somers 1994),¹⁹ jonka mukaan identiteetti on luontaisesti relationaalinen, eli se rakentuu yhteydessä toisiin ja on riippuvainen toisista.²⁰

Relationaalisuus on keskeinen käsite, koska se ylittää verisukulaisuuden rajoitteet, jotka uudelleen määriteltyinäkin voivat sisältää vanhentuneita sivumerkityksiä. Relationaalisuus tuo esiin sen tosiasian, että ihmiset, jotka eivät ole verisukulaisia tai aviopuolisoita, *liittyvät* toisiinsa. Tästä näkökulmasta perhettä ja sukulaisuutta voidaan tarkastella joustavana kokoonpanoina ja valintoina. Relationismi nostaa esiin kuvan ihmisistä itse valituissa ja ajatelluissa verkostoissa, joita he aktiivisesti pitävät yllä tai joiden he antavat surkastua. (Smart 2007, 46–49.) Antropologi Janet Carsten (2000) puhuu yhteisyydestä, *relatedness*. Yhteisyydellä hän tarkoittaa paitsi verisukulaisuutta, myös niitä siteitä, jotka eivät ole biologisia mutta voivat olla yhtä tärkeä osa omaa elämää. Yhteisyyden käsitteen avulla Carsten pyrki ylittämään biologisen ja sosiaalisen välisen vastakkainasettelun.

¹⁹ Somersin (1994) mukaan identiteetti rakentuu relationaalisesti yhteydessä toisiin. Relationaalisuus ja kulttuuri ovat identiteetin kasvupohjia. Siksi identiteettejä ei ole olemassa niiden ulkopuolella. (Mts. 622.)

²⁰ Jennifer Mason (2004) on tutkinut haastattelututkimuksessaan (n=57) asumisen henkilöhistorioita. Toimijuus ja identiteetti rakentuivat asumiskertomuksissa pikemminkin relationaalisesti kuin yksilöllisesti.

Janet Finch ja Jennifer Mason kehittivät uudenlaisen tavan hahmottaa perhettä ja sukulaisuutta sosiologiassa: Sukulaisuus ei ole rakenne tai systeemi, vaan *sukulaisuussuhteita* pikemminkin *neuvotellaan*. Meadin teorian näkökulmasta perhesuhteiden neuvottelu on refleksiivinen ja yhteisöllinen prosessi, joka rakentaa identiteettiä. Finch ja Mason (1993; 2000) kehittivät sukulaisuudesta käsitteellisen työkalun, jolla monimutkaisia ihmistenvälisiä sukulaisuussuhteita voitiin ymmärtää. Sukulaisuus osoittautui joustavammaksi ja neuvoteltavammaksi, kuin staattinen sukulaisuuskäsitys antoi ymmärtää. Finchin ja Masonin mukaan englantilaiset painottivat enemmän henkilökohtaisten suhteiden laatua kuin muodollisia suhteita. Esimerkiksi ”isoäitiys” tai ”serkkuus” ei määrännyt kanssakäymisen luonnetta, vaan se, millainen suhde asianomaisella oli isoäitiinsä tai serkkuunsa. Kiintymyksen tai velvollisuuden tunteisiin asianomaista kohtaan puolestaan vaikuttivat vuorovaikutuksen historia ja vastavuoroisuus. (Smart 2007, 46–49.)

Aikaisempien tutkimusten mukaan myös lapset käsitteellistävät perheen pikemminkin ihmissuhteiden kuin perherakenteiden kautta (Smart, Neale & Wade 2001, 65; Hokkanen 2005, 142). Aino Ritala-Koskinen (2001) on tutkinut uusperhettä haastattelemalla asiantuntijoita (n=20) ja lapsia (n=15). Hän havaitsi, ettei perhe ei ole lapselle yksiselitteinen vaan lasten perhesuhteille ovat ominaisia yksilöllisyys ja neuvoteltavuus. Siksi uusperhe ei ole automaattisesti perhe vaan perhe liikkeessä.

Morganin (1996, 142–144) mukaan nykyään puhutaan mieluummin käsitteestä elämäntapa kuin elämäntapa, koska elämäntapaa käsite yhdistää perhekuntien väliset ja yksilölliset muutokset laajempiin historiallisiin muutosprosesseihin. Elämäntapaa ei ymmärretä etenemiseksi rakenteessa, vaan käsitteellä viitataan neuvotteluun, jota käydään muuttuvan sosiaalisen elämän siirtävävaiheissa.

Relationaalisuuden ja käytäntöjen käsitteellinen yhdistäminen korostaa ihmissuhteiden ja kanssakäymisen aktiivista, prosessuaalista luonnetta. Relationaalisuus on siis tapa ajatella, mikä edellyttää toimintaa (Smart 2007, 49). Yhteisyys (biologinen ja sosiaalinen) rakentuu prosessuaalisissa arjen hoivan ja huolenpidon käytännöissä. Kiintymys ja yhteinen jakaminen (yhteiset aterioiden ja yhdessä asuminen) voivat rakentaa sukulaisuutta myös sinne, missä sitä ei aikaisemmin ole ollut olemassa. (Carsten 2000, 4, 16, 18.) Mason (2004) tähdentää myös, että relationaalinen ajattelu ei edellytä kiintymyssuhteita tai halua asua lähellä sukulaisia. Käsite ei siis viittaa lämpimään, rakastavaan ja yhteisymmärrykseen perustuvaan suhteiden verkostoon. Päinvastoin Finch (1989) on painottanut, etteivät sukulaisuussuhteisiin liittyvät tunteet ole aina positiivisia.

2.2.1 Sukupuolitapojen pohdinta ja neuvottelu

Myös sukupuolta voidaan tarkastella olemisen tai toiminnan tapana ja tyylinä sekä olemisen tapojen erilaisuutena.²¹ Tämä on Heinämaan (1996, 15, 157) mu-

²¹ Heinämaa (1996) arvioi, että toimintaa ja tekemistä luonnehtivat adverbit *naisellisesti*

kaan ollut myös ruumiin fenomenologian lähtökohtana. Vaikka sukupuolita-voissa habituaalisina tapoina on paljon tiedostamatonta, sukupuolitapoja myös sanallistetaan ja reflektoidaan. Ihmiset sekä ottavat kantaa sukupuoleen että kantavat sukupuolta mukanaan (Lempiäinen 2007, 117). Nykyään naisena ja miehenä elämistä sekä äitiyttä ja isyyttä pohditaan jatkuvasti kirjallisuudessa ja populaarikulttuurissa. Tästä syystä ihmiset joutuvat ottamaan kantaa naisen ja miehen malleihin sekä oletettuihin sukupuolten tehtäviin, haluavatpa he sitä tai eivät (Jokinen 2005, 17). Näistä malleista ja tehtävistä neuvotellaan puolisoien kesken kasvokkaisessa arjen vuorovaikutuksessa. Sekä välittömässä että välillisessä vuorovaikutuksessa (kasvatusoppaat, Internetin keskustelupalstat, aikakauslehtien jutut ym.) rakennetaan identiteettiä miehenä ja naisena sekä vanhempana, äitinä ja isänä.

Sosiologi Eeva Jokinen (2005) esittää Pierre Bourdieun ja Judith Butlerin teorioiden pohjalta, että sukupuoli ei rakennu vain jatkuvan identiteettityön tuloksena, vaan *sukupuoli on tapa olla ja toimia*. Bourdieu puhuu habituksesta. Bourdieun ja Wacquantin (1995, 157) mukaan habitus on sosialisoitu subjektiivisuus. Habitus on ajan mukana kasvanut merkityspotentiaali, jota ihmiset kantavat mukanaan. Jokisen (2005, 51) mukaan sukupuolitavat ovat olennainen osa habitusta, koska ne merkityksellistävät toimintaa. Lempiäisen (2007, 117) mukaan habitus on kompleksinen käsite, sillä se on monia asioita yhtä aikaan. Habitus on tapoja, mutta siihen sisältyy myös luovuutta samaan tapaan kuin käytäntöihin, jotka myös synnyttävät toimintaa. Jokisen (2005, 32–33, 47, 79) mukaan arkinen tapa, esimerkiksi sukupuolitapa, on tekoja ja toimintaa, tietyn pelin pelaamista ja esityksen antamista. Sillä on kulttuurisia, poliittisia, taloudellisia ja institutionaalisia ehtoja ja edellytyksiä, joita toiminta muokkaa. Tapaisuuden voikin ymmärtää sosiaalisen toiminnan perusyksiköksi, jonka avulla voimme tarkastella sitä, kuinka olemme oppineet kulttuurimme ja yhteiset merkityksemme paitsi tietoisesti, myös ruumiin tottumusten, toiston ja tavanomaisuuksien kautta.

Kotityö on malliesimerkki siitä, miten ruumiilliset kyvyt ja tavat ovat sukupuolittuneet nais- ja miestapaisiksi. Jokisen (2005, 50) mukaan sukupuolittapaisuuden idea on helppo käsittää intuitiivisesti: naisilla ja miehillä on tapana tehdä erilaisia asioita. Naiset tekevät kotitöitä, koska heidän on pakko, he osaa- vat ja huomaavat. Tapaisuuksien poljennossa näistä sinänsä kaikkien opeteltavissa olevista kyvyistä tulee niin luonnollisia, että tapaisuuksia ei useimmiten kyseenalaisteta (mts. 56, 67). Kun jokin on ollut tapana, siitä on tullut ruumiisiin kerrostunutta ikään kuin synnynnäistä luontaisuutta. Jokainen teko sisältää kuitenkin mahdollisuuden toimia toisin tai epäjatkovasti. Siksi sukupuolitapa on yhtä aikaa totunnainen ja epävarma. (Jokinen 2005, 30–33, 47, 79.)

Morganin (1996) mukaan sukupuoli on *prosessi*, ei kiteytynyt ja muuttumaton ominaisuus. Tämä tulee ilmaistuksi myös käsitteessä sukupuolistuminen. Morgan kiinnittää huomiota sukupuolittaviin käytäntöihin, joita toimijoi-

ja *miehisesti* kuvaavat tarkemmin sukupuolta kuin nainen ja mies, jotka tuovat mieleen pysyvät ominaisuudet. Tämä näkökulma antaa myös tilaa kuvata niitä olemisen tapoja, jotka jäävät naisellisen ja miehisen olemisen väliin. (Mts. 111, 157, 160–161.)

den lisäksi tuottavat organisaatiot ja instituutiot. Sukupuoli tulee esiin tietyissä sosiaalisen elämän kohtaamisissa. Niinpä sukupuoli voidaan nähdä pikemmin riippuvaisena kuin itsenäisenä muuttujana, sillä sukupuolen avulla kuvataan enemmän vuorovaikutuksen kuin yksilöiden tai sosiaalisten rakenteiden luonnetta. (Mts. 93.) Morgan kirjoittaa niin ikään sukupuolen tekemisestä, joka kietoutuu yhteen itseyden tunnon kanssa. Sukupuolta voidaan tehdä tietoisesti tai tiedostamatta, naivististi tai ironisesti. Sukupuoli voidaan hyväksyä tai hylätä, sitä voidaan vahvistaa tai muotoilla sukupuolityön tekemisen aikana. (Mts. 72, 93–94, 158–162.)

Jokinen (2005, 55) on havainnut, että sukupuolinen ulottuvuus toiminnassa havaitaan vasta siinä vaiheessa, kun se kyseenalaistetaan tai kun sitä pohditaan. Refleksiivisyyttä syntyy esimerkiksi sellaisissa tilanteissa, joissa vaikkapa kotiäitinä työskennellyt nainen ”siirtyy” työelämään, jolloin hänen habituksensa saa ristiriitaisia piirteitä. Jokinen (2005, 55) erottaa sukupuolitapojen ja niiden reflektoinnin erilaisista yhdistelmistä neljä toiminnan mallia:

1. konventionaalisen eli totunnaisille käytännöille perustuvan mallin, jossa toimitaan nais-, mies- ja heteropojen mukaan eikä niitä yleensä kyseenalaisteta;
2. tietoisesti sukupuoli- ja heterotapaisuuden, josta Jokinen käyttää esimerkkinä haastateltua, joka nauttii siitä, että saa blondina mennä miehensä perässä;
3. automaattiseksi tulleen sukupuolirefleksiivisyyden, jolloin tasa-arvoisuuden pohtiminen ei välttämättä vaikuta sen toteutumiseen ja
4. tietoisesti sukupuolirefleksiivisyyden, jolloin ainakin periaatteessa reflektoinnista seuraa tasa-arvotekoa.

2.2.2 Neuvoteltu vanhemmuus

Vanhemmuutta neuvotellaan myös sukupolvien välillä sekä välittömässä että välillisessä vuorovaikutuksessa. Vanhemmuudesta on tullut nyky-yhteiskunnassa tietoisesti pohdinnan kohde, koska vanhemmilla on enemmän tietoa lapsen kehityksen tarpeista ja hyvien kasvatustapojen tärkeydestä kuin aikaisemmin (Korhonen 1999, 33). Sukupolvienvälisen neuvottelun on arvioitu lisääntyneen kasvatuskulttuurissa tapahtuneen muutoksen myötä. Merja Korhonen (1999) on esittänyt, että vanhempien ja lasten suhteissa on siirrytty tottelevaisuus- ja kuuliaisuus-kulttuurista neuvottelukulttuuriin. Erilaiset elämäntilanteet ja perheen elämäntilanteiden siirtymät, kuten lasten erilaiset ikäkausivaiheet, voivat aktualistaa vanhemmuuden uudelleen neuvotteluja. Kun lapsi kasvaa, vanhemmuuskin voi muuttua. (Korhonen 1999, 57; Palkovitz 1997, 213.) Niin ikään sukupolvien väliset konfliktitilanteet²² voivat olla muutoskohtia, joissa vanhemmuutta tulkitaan uudella tavalla.

²² Smart (2007, 166) on havainnut, ettei koti ole yhtään sen staattisempi kuin siihen liittyvät henkilökohtaiset suhteet, sillä kodit liittyvät erityisesti sukupuolten ja sukupol-

Uusvanhemmuudessa korostuu sukupolvienvälisen suhteen neuvottelu siksi, että uusperheen lapset ovat useimmiten vauvaiän ohittaneita. Kun lapsi on jo muutaman vuoden ikäinen, vuorovaikutussuhteen rakentaminen on monimutkaisempi prosessi.²³ Pikkulapsi on itse eri tavalla suhteen aktiivinen osapuoli kuin pieni vauva. Jo muutaman vuoden ikäinen lapsi voi kieltäytyä ottamasta vastaan huolenpitoa. Lawrence H. Ganong ja Marilyn Coleman (2004, 12) korostavatkin, että uusvanhemman ja lapsipuolen suhteen kehittyminen on vastavuoroinen prosessi.

Vanhemmuuden neuvottelu koskettaa erityisesti uusvanhempia myös siksi, että uusperheen jäsenten roolit ovat epäselviä. Cherlin (1978) on todennut, että perhe on tärkeä sosiaalinen instituutio, joka muotoilee sosiaalisen kontrollin kautta merkittäväällä tavalla ihmisten käyttäytymistä. Uudelleen avioituminen kuitenkin edustaa ”epätäydellistä instituutiota”, koska on vain harvoja normeja ja sääntöjä, jotka säätelevät uusperheiden elämää.²⁴ Tämä näkyy myös lainsäädännössä, jossa uusperheellisten keskinäisiä oikeuksia ja velvollisuuksia ei ole määritelty. Kun roolit eivät ole selkeitä, perheenjäsenet voivat määritellä roolit omalla tavallaan ja rakentaa rooleja perheenjäsenten keskusteluissa ja päivittäisessä vuorovaikutuksessa (Fine, Coleman & Ganong 1998, 823). Weaverin ja Colemanin (2005) mukaan äitipuolet joutuvat neuvottelemaan uudelleen rooliaan suhteessa lapsipuoliin myös siksi, että lapsipuolilla on jo äiti ja äiti-puolten täytyy erottautua biologisen äidin roolista. Tämä liittyy kulttuurisiin käsityksiin äitiydestä, jota käsittelem tarkemmin luvussa 3.4.1 *Esimodernin ja modernin äitiyden mallitarina* ja 3.5.1 *Äitimyytti ja äitipuolet*.

Vanhemmuuteen liitetään sekä konkreettista lapsen hoivaa että lapsen hoivaa. Morgan (1996, 97–98) erottaa vastuullisessa vanhemmuudessa kaksi huolenpidon ulottuvuutta: konkreettisen huolenpidon (caring for) ja huolenpidon tunneulottuvuuden (caring about).²⁵ Bergin (2008, 21) mukaan *mothering*-käsitteen myötä äitiyden voi kuitenkin ymmärtää sukupuolettomana, fyysisenä tai emotionaalisenä huolenpitoa, jonka äiti voi jakaa muiden kanssa ja jota muut voivat toteuttaa äidin kanssa. Äidin hoiva ei siis liity välttämättä mitenkään biologiaan. Mies tai nainen, yksinhuoltaja- tai adoptioäiti voi olla ”äiti”, kun hän hoivaa, suojelee ja kasvattaa lasta (Ruddick 1992, 185; Silva 1996, 2).

vien välisiin suhteisiin, joissa on usein konflikteja. Siksi kodit ovat aina muutostilassa. Kotia voidaankin kuvata paitsi paikkana, myös prosess(e)ina ja *verkostona*, joka ei tuo mieleen tiettyä paikkaa vaan viittaa joustavaan tai alati muuttuvaan perheenjäsenyyteen (Smart 2007, 7).

²³ M. Korhonen, henkilökohtainen tiedonanto, 15.9.2009

²⁴ Cherlinin (1978) mukaan epätäydellisestä instituutiosta kertoo uudelleen avioituneiden ensimmäistä liittoa korkeampi eronneisuus Yhdysvalloissa ja se, ettei kielessä ole sopivia sanoja kuvaamaan uusperhesuhteita. Furstenberg ja Spanier (1984) testasivat Cherlinin hypoteesien paikkaansa pitävyyttä empiirisesti. Heidän mukaansa on totta, että uudelleen avioituneet kohtaavat ongelmia, joihin ei ole valmiita institutionaalisia ratkaisuja. Sen sijaan oletamus, jonka mukaan uudelleen avioitumiseen liittyy ensimmäistä liittoa korkeampi eronneisuus, ei pidä paikkaansa.

²⁵ Angloamerikkalaisen perinteen termi *nurturing* yhdistää nämä kaksi: fyysisen ja emotionaalisen ruokkimisen (Badinter 1993, 245). Englannin kielessä äitiyden käsitteelliselle erottelulle on kaksi sanaa: ”motherhood”, joka kuvaa äitiyttä yhteiskunnallisena instituutiona, ja ”mothering”, joka kuvaa äitiyttä äidin hoivana (Silva 1996, 2).

Huolenpidon tunneulottuvuuteen liittyy läheisesti myös kasvatusta. Tommi Hoikkalan (1993, 52) mukaan vastuulliseen vanhemmuuteen kuuluu hyvien edellytysten luominen lapsen kasvulle. Hyvät edellytykset koostuvat huolenpidosta, hyviin harrastuksiin ohjaamisesta, rajojen asettamisesta ja koulutuksen turvaamisesta. Hoikkala (1993, 49) käyttää käsitettä vuorovaikutusmalli kasvatustmallin sijaan. Hoikkalan tutkimukseen haastatellut vanhemmat eivät puhuneet itsestään kasvattajina kuin tietyin ehdoin. Tämä johtuu siitä, että käsitteeseen kasvattaa sisältyy kielteisiä sävyjä, jotka liittyvät vanhakantaiseen käskytuskulttuuriin.

Susan Gamache (1997) kuvailee uusperheen uuden aikuisen vanhemmuutta suhteessa lapsen psykologisen ja sosiaalisen vanhemmuuden käsittein. Sosiaalisella vanhemmuudella hän tarkoittaa uusvanhemman konkreettista toimintaa ja huolenpitoa lasta kohtaan. Sillä viitataan vanhempaan, joka huolehtii lapsen arjesta. Gamache tarkastelee uuden aikuisen ja lapsen välistä tennesuhdetta tuohon suhteeseen sisältyvän psykologisen vanhemmuuden asteen mukaan. Lapsen ja uuden aikuisen psykologisessa suhteessa on kyse siitä, kenet lapsi tunnetasolla kokee vanhemmakseen. Psykologisen vanhemmuuden on katsottu koostuvan muun muassa kiintymyksestä, luottamuksesta, ohjauksesta, hoivasta ja keskinäisestä vaikutusvallasta. Uuden aikuisen ja lapsipuolen sosiaalinen suhde rakennetaan vuorovaikutuksessa, johon molemmat osapuolet omalta osaltaan vaikuttavat. (Mts. 45–51.)

Uusvanhemmuudesta neuvotellaan erilaisissa perhekonteksteissa, sillä lapsipuolten ikä on lisämääre, jonka kautta uusperheen aikuisen tai vanhemman status tarkentuu (Ritala-Koskinen 1993, 129). Cherlin ja Furstenberg (1994) ovat erottaneet neljä tekijää, jotka vaikuttavat uusvanhemman ja lapsipuolen psykologisen suhteen kehitykseen. Näitä ovat lasten ikä uusperhettä perustettaessa, lasten ja heidän biologisten etävanhempiensa tapaamisten säännöllisyys, uusvanhemman ja biologisen vanhemman puolisosuhde sekä lasten temperamentti.

Gamache (1997) arvioi, että lapsipuolten ollessa pieniä, kahden kolmen vuoden ikäisiä, lapsi voi hyväksyä vielä uuden vanhemman. Tässä vaiheessa uusvanhemmalle muodostuu todennäköisesti täysimittaisen psykologisen vanhemman asema. Murrosikäisten kohdalla tilanne on toinen. Vanhemman asemaa ei ole mahdollista enää saavuttaa. Myös lasten sosiaaliset tarpeet uusvanhemman ja lapsipuolen suhteen alussa ja sitä seuraavat kehitysvaiheet ovat merkittäviä suhteen kehittymisen kannalta. (Mts. 1997, 51–54.) E. Mavis Hetheringtonin (1999, 17) arvio on Gamachen kanssa samansuuntainen. Hänen mukaansa 9–15-vuotiaat ovat kaikkein vastahankaisimpia uusvanhempia kohtaan.

Whiteside (1989, 148) tarkentaa edellä esitettyjä käsityksiä. Hän esittää, että lapsen kehitysvaiheen ja perheen kehitysvaiheen perusteella voidaan ennustaa, minkälainen suhde uusvanhempien ja lapsipuolten välille voi kehittyä. Hän määrittelee lapsen neljä kehitysvaihetta: esikouluikä (0–5 v), peruskouluikä (6–12 v), murrosikä (13–17 v) ja aikuisuus (18+ v). Uusperheen kehitysvaiheita ovat alkuvaihe (0–2 v), keskivaihe (3–5 v) ja myöhäisempi vaihe (6+ v). Whiteside arvioi, että esikouluikäiset voivat vielä muodostaa vahvoja siteitä hoi-

vaavaan uusvanhempaan. (Gamache 1997, 52–53.) Myös Papernow (1984) on esittänyt tutkimuksiin perustuvan uusperheiden kehitysvaiheiden mallin. Sivuutan perheen kehitysvaiheita koskevat tutkimukset, koska en pohdi tässä tutkimuksessa systemaattisesti perheen kehitysvaiheen yhteyttä äitipuolidentiteetin rakentamiseen.

Psykoterapeutti ja psykologi Barbara Waterman (2004, 26) lähestyy huolenpidon ulottuvuuksia, sosiaalista ja psykologista vanhemmuutta, tekemisen ja olemisen käsittein. Korhosen (1996, 21) sanoin olemisen voisi mieltää ”tavaksi ajatella, olla läsnä ja saatavilla”. Waterman vertaa biologisen äidin ja vauvan kiintymyssuhdetta olemiseen, joka kehittyy riippuvuussuhteesta yksilöitymiseen. Uusvanhemman ja lapsipuolen kiintymyssuhteen rakentaminen alkaa tekemisellä. Uusi vanhempi ja lapsipuoli voivat aluksi vierastaa toisiaan. Ajan kanssa tullaan tutuiksi, löydetään yhteys ja siirrytään tekemisestä olemiseen.

Psykoanalyttisen perinteen pohjalta Waterman esittää, että lapsipuolet voivat käyttää uutta huolenpitäjää vanhojen haavojensa parantamiseen. Tasapainoa tuovan äitipuolisuhteen avulla lapsipuolet voivat selviytyä menetysten aiheuttamasta emotionaalisesta kaaoksesta. Uusi kiintymyssuhde voi helpottaa lasten menetyksen tunnetta ja tukea heidän identiteettiään. Äitipuolet voivat toimia peilinä lapsipuolten tunteille ja tukea lasten kehitystä. Lasten luottamus uusiin aikuisiin voi ilmetä niin, että he uskaltavat tuoda esiin ahdistuksensa ja turvallisesti taantua hetkellisesti kehityksessä taaksepäin. Äitipuolten kyky samastua lapsipuoleen ja kannatella lapsen emotionaalisia kokemuksia mahdollistaa Watermanin mielestä uuden äitisuhteen rakentamisen. (Mts. 27, 59–62, 90.)

2.2.3 Valtasuhteiden neuvottelu

Kun perheenjäsenet neuvottelevat sukupuolten ja sukupolvien välisistä suhteista ja käytännöistä, he neuvottelevat myös vallasta. Valta on moniulotteinen ja monitasoinen ilmiö. Tässä luvussa vallankäyttöä tarkastellaan mikro- ja makrotason vuorovaikutuksessa. Uusperhetutkijoiden mukaan kysymystä vallasta ei voida sivuuttaa uusperheitä tarkasteltaessa. Tähän tulokseen on tullut Berger (1998, 41) havaittuaan, että uusperheiden monimutkainen rakenne, roolien rajojen epäselvyys sekä lojaliteettien jakautuminen aiheuttavat ainutlaatuisia valtaan liittyviä ongelmia.

Giddensin (1979/1984) mukaan valta liittyy vuorovaikutussuhteisiin ja toimintaan, joissa se ilmenee. Valta merkitsee transformatiivista, muutoksia aikaansaavaa prosessia ja kapasiteettia muuttaa asioita inhimillisen toiminnan avulla. Valtasuhteet ovat aina *kaksisuuntaisia*, jopa silloinkin, kun yhden toimijan tai osapuolen valta toiseen verrattuna on minimaalinen. (Giddens 1979/1984, 152–153; 1995b, 214.) Myös Derek Layder (2009) yhtyy näkemykseen, jonka mukaan vallankäyttö on kaksisuuntaista. Layder kuitenkin arvostelee Giddensin valtakäsitystä siksi, että se ei selitä niitä yksilöllisiä eroja ja strategioita, joita ihmisten välillä on vallankäytön tavoissa. Layder päätelee, että

kaikissa läheissuhteissa (parisuhde ja ystävyysuhteet) on mukana valtaa ja kontrollia, josta neuvotellaan päivittäisessä kanssakäymisessä. Tässä prosessissa muotoutuu identiteetti. Valta merkitsee kykyä tehdä asioita ja saada aikaan muutosta. (Mts. 3–4, 19, 27, 58, 177.)

Layder (2009, 172) esittää, että henkilökohtaiset suhteet ovat seurausta niin mikro- kuin makrotason vuorovaikutuksesta. Siksi vallankäyttöä tulee tarkastella molemmilla tasoilla, sillä rakenteellinen valta ja kulttuuriset ideologiat muotoilevat sekä rajoittavat käyttäytymistä, vaikka eivät määrää sitä millään absoluuttisella tavalla. Erilaisilla ryhmillä, joihin ihmiset samastuvat, on eri tavoin valtaa. (Layder 2009, Mts. 64). Vanhemmuuteen on perinteisesti liitetty valtaa. Visserin ja Visserin (1996) mukaan uusperheessä lapsen lähivanhemmalla on eniten valtaa ja uusvanhemmalla, joka on naimisissa lapsen etävanhemman kanssa, on vähiten valtaa suhteessa puolisonsa lapseen (myös Berger 1998, 41). Berger (1998, 42) on kuitenkin huomannut, että uusvanhemmat saavat vähitellen enemmän suoraa vaikutusvaltaa, jota vuorovaikutussuhde lapsipuoleen heille tuo, jos he toimivat vanhemman roolissa suhteessa lapsipuoleensa.

Giddensin (1979/1984, 151; 1995b, 214) mukaan valta riippuu myös käytettävissä olevista voimavaroista. Valta merkitsee sitä, että on resursseja, joilla voi saavuttaa halutun lopputuloksen. Morganin (1996, 90) mukaan valta voidaan nähdä resurssivaltana²⁶ tai määrittelyvaltana eli valtana määrittellä ne perussäännöt, joiden mukaan tietyssä sosiaalisessa tilanteessa toimitaan. Miehillä on katsottu olevan enemmän resurssien mukanaan tuomaa valtaa. Resurssivaltana on perinteisesti liitetty julkiseen elämään. Yksityisen elämän piiriin yhdistetty määrittelyvalta on taas perinteisesti liitetty enemmän naisiin, jolloin valta on ymmärretty kyvyksi muuttaa tarkoituksellisesti toisen käyttäytymistä perheessä ja sukupolvien ketjussa. (Mts. 87.)

Helen Aarseth (1995) käyttää käsitettä *mallivalta*. Mallivalta kuuluu hänen mukaansa henkilölle, jolla on valta määrittellä todellisuutta, kun taas alistettuja ovat ne, joiden täytyy sopeutua toisten määrittelemään todellisuuteen. Aarsethin mukaan perheestä puhuttaessa käsite mallivalta viittaa siihen tosiseikkaan, että se, mikä kerran oli feminiininen sfääri, on sitä yhä (myös Korhonen 1999, 221). On kuitenkin otettava huomioon, että nyky-Suomessa myös miehillä on sananvaltaa kotiasioissa ja naisten koulutus on tuonut heille resurssivaltaa julkisen elämässä.

Luvussa 2 olen tuonut esiin sen, miten ihminen rakentaa identiteettiään perhesuhteisiin liittyvissä perheikäytännöissä ja oppii kulttuurin yhteiset merkitykset arkisten tapojen ja tottumusten kautta. Kuitenkaan yksilö ei ainoastaan sisäistä yhteisönsä jaettuja kulttuurisia merkityksiä, vaan hän myös pohtii niitä tietoisella tasolla ja neuvottelee niistä arjen kanssakäymisessä, erityisesti elämänsä käännepöydissä. Tässä prosessissa ihminen rakentaa identiteettiään. Perheikäytännöt liittyvät kiinteästi jatkuvasti muutoksessa oleviin sukupolvien ja sukupuolten välisiin suhteisiin. Vallan problematiikka tulee hyvin esiin sukupolvien ja sukupuolten suhteissa, erityisesti uusperheessä. Sukupuolistumi-

26 Yksilön resursseihin kuuluvat esimerkiksi tulot, koulutus ja ammattiasema (Turpeinen & Toivanen 2008).

sen käsite ja sukupuolen ymmärtäminen vuorovaikutukseen kiinteästi yhteydessä olevana prosessina ovat tärkeitä tässä tutkimuksessa, koska ne taustoittavat myös lukua 3.4. Siinä selvitetään, miten äitiyden ja isyyden tulkintaihanteet ovat vaihdelleet eri aikoina ja miten nämä tulkintaihanteet ovat yhteydessä niihin tapoihin, jolla sukupuoli on eri aikoina ymmärretty.

3 Identiteetin tarinallinen rakentaminen

3.1 Narratiivisuus identiteettitutkimuksissa

Narratiivin eli kertomuksen kertominen itsestä on ajallisuutta korostava tapa rakentaa ja tutkia identiteettiä. Margaret R. Somersin (1994) mukaan narratiivinen identiteetti on prosessuaalinen. Tarinallinen tutkimusote soveltuu symbolisesta interaktionismista ammentavaan identiteettitutkimukseen. Sekä menetelmällisessä että teoreettisessa lähestymistavassa huomio kohdistuu identiteetin rakentamisen prosessiin, jolloin identiteetissä ja ihmisten toiminnassa tapahtuvat muutokset tulevat kertomuksessa ja sen analyysissä näkyviin. Catherine Kohler Riessman (1993, 5) toteaa, että narratiivinen menetelmä soveltuu hyvin identiteettitutkimuksiin, sillä kertomus sitoo yhteen menneen, nykyhetken ja tulevan (myös McAdams 1988, 17–18; Polkinghorne 1988, 14; Ricoeur 1990/1992, 16). Kertomusten avulla saamme selville ja myös paljastamme, keitä olemme tai uskomme olevamme, miten meistä tuli sellaisia kuin olemme, mikä meille on tärkeää ja mihin olemme menossa (Freeman 1999, 99; Lieblich, Tuval-Maschiach & Zilber 1998, 7).

Tarinallisuus on oivallinen lähtökohta identiteettitutkimuksissa myös siksi, että siinä *toimijuus* on keskeisessä asemassa. Toimijuus viittaa ihmisen elettyyn elämään ja ihmisen asemaan oman toimintansa ohjaajana. Tarkoitan toimijuudella tietoista ja luovaa toimintaa, joka tapahtuu aina suhteessa toisten toimijoiden toimintaan ja määrättyyn elämäntilanteeseen. Myös kirjoittaja on toimija, joka ratkaisee, mikä on olennaista hänelle: mitä kertomukseen otetaan mukaan, mitä taas jätetään pois, miten tapahtumat seuraavat toisiaan ja millaisia merkityksiä ne saavat (Riessmanin 1993, 2). Näin ollen samanlaisetkin elämäntapahtumat voivat tuottaa hyvin erilaisia kertomuksia. Henkilöiden kuvaaminen on vaikeampaa kuin toiminnan, siksi henkilöhahmoja voidaan pitää kertomuksen aukkoina. Kertomuksen toiminta paljastaa kuitenkin henkilöhahmojen luonteen ja heidän motiivinsa. Toiminnan kautta opimme tuntemaan henkilöt. (Abbott 2002, 124.) Ihmisen toimintaa, arvoja ja uskomuksia voidaan ymmärtää sen kautta, minkälaista kertomusta hän rakentaa elämänsä tapahtumista (Polkinghorne 1988, 61; Riessman 1993, 2).

Kerronnallinen tutkimusote käy luontevasti identiteettitutkimukseen niin ikään siksi, että tarina on keskeinen ihmiselämän tapahtumien merkityksen tuottamisen ja välittämisen muoto. Kun ihmiset kertovat ja tulkitsevat, mikä heidän omassa elämässään on tärkeää, he tulevat kuvailleeksi identiteettiään.

Kirjoittaminen on symbolisaatioon perustuvaa, välillisesti vuorovaikutteista toimintaa. Ricoeurin (1990/1992) mukaan kertomus on ensisijainen tapa tulkita itseyyttä. Itseymmärrys on tulkintaa, ja tulkinta itsestä välittyä kertomuksen kautta (mts. 114).

Edelleen narratiivisuus on sopiva lähtökohta identiteettitutkimuksissa siksi, että sitä käytetään tutkittaessa määrättyjä ajanjaksoja tai elämän muutoskohtia (Riessman 1993, 4; Rosenwald & Ochberg 1992, 5). Tarinallisen lähestymistavan merkitys voi korostua etenkin vaikeissa elämänmuutoksissa (Riessman 1993, 4; Rosenwald & Ochberg 1992, 5). Ihmiset tarinallistavat tiettyjä elämäkokemuksiaan, etenkin sellaisia, joissa todellisuus ja ihanne tai yksilön ja yhteiskunnan pyrkimykset ovat ristiriidassa keskenään (Riessman 1993, 4; Rosenwald & Ochberg 1992, 5).

3.2 Kerronnallisen tutkimuksen käsitteitä

Käsitteitä *narrative* eli kertomus, kertomuksellinen, kerronnallinen ja *story* eli tarina, käytetään usein sosiaalitieteissä rinnakkain toistensa synonyymeinä, vaikka narratologiassa²⁷ tapahtumakulun ja kerronnallisen diskurssin erottelu on keskeinen. Kertomukset ovat H. Porter Abbottin (2002, 19) mielestä aina narratiivisen diskurssin rakentamia. *Kertomus* on tapahtumien esitysmuoto, joka esitetään narratiivista diskurssissa hyödyntäen (Abbott, 2002, 12; myös Lieblich ym. 1998, 2). Teppo Sintosen (1999, 153) mukaan tarinalla tarkoitetaan yleensä kertomuksen merkitysrakennetta, joka on abstrahoitu tekstistä. Esimerkiksi tuhkimotarina on tällainen abstraktio, joka on saanut nimensä yleisesti tunnetuista tapahtumista ja henkilöistä kertovan sadun mukaan. Yksi kertomus voi sisältää useita tarinoita, eli se voidaan tulkita monilla tavoilla. (Hänninen 1999, 20.) Tuhkimotarinaa voi kutsua myös kulttuuriseksi *tarinamalliksi*, sillä ihmiset voivat käyttää sitä oman elämänsä rakentamisen tarinallisena mallina (tarinamalleista ja *mallitarinoista* tarkemmin luvussa 3.4 ja 3.5).

Kuten jo edellisestä luvusta voi päätellä, keskeisimpänä narratiivisen merkityskokonaisuuden piirteinä pidetään *ajallista järjestystä*. Aristoteleen mukaan hyvällä tragedialla on alku, keskikohta ja loppu. Ei-kerronnallisista tekstityypeistä puuttuu sisäinen ajallisuuden ulottuvuus. (Abbott 2002, 3, 14; Rimmon-Kenan 2006, 16.) Ajallinen peräkkäisyys toteutuu juonen avulla. Juoni sidostaa yksittäisistä elämäntapahtumista merkityksellisen kokonaisuuden. Tällaista yhtenäisyyttä ei ole esiyymmärryksen tasolla elävässä elämässä, vaan se syntyy aktiivisen työstämisen tuloksena. Juonen tehtävänä on kutoa tapahtumien monimuotoisuus yhdeksi tarinaksi. Donald E. Polkinghorne (1988, 19) on toden-

²⁷ Narratiivisen tutkimuksen alkukoti on *narratologiassa* eli kertomuksen teoriassa. Narratologia on kirjallisuudentutkimuksen suuntaus, joka on soveltanut kielitieteen malleja kirjallisuuden tutkimukseen ja tarkastellut niitä yleisiä periaatteita, joiden mukaan kaikkien kertomusten katsotaan rakentuvan (Hyvärinen 2006, 33; Polkinghorne 1988, 80–89). *Kerronnallisella käännteellä* viitataan 1980-luvun alussa syntyneeseen monitieteiseen kertomusten tutkimukseen, jonka yhteydessä kertomuksen (narrative) ja tarinan (story) käsitteet siirtyivät kirjallisuuden piiristä muille tieteen aloille.

nut, että juoni merkityksellistää yksilölliset tapahtumat ja erilaiset juonirakenteet muuttavat yksilöllisten tapahtumien merkityksen. Juonen rakentaminen tuo esiin sellaisia merkityksiä, joita ei voi tavoittaa muilla menetelmillä.²⁸ Ricoeur (1991, 21; 1990/1992, 141) kutsuu heterogeenisten elementtien yhdistämistä *juonentamiseksi*. Tapahtumat eivät ole enää sattumanvaraisia vaan merkityksellisessä suhteessa toisiinsa, kun toiminnan maailma juonellistetaan ymmärrettäväksi kokonaisuudeksi (myös Polkinghorne 2005, 160).

Sosiaali- ja kasvatustieteellinen tutkimus tarkastelee tyypillisesti tositarinoita, faktioita, ja se kohdistuu pääasiallisesti kertomuksiin, joissa tekijä, kertoja ja päähenkilö ovat yksi ja sama fyysinen henkilö. Tosin kerrontahetkellä ihminen voi olla ”toinen” kuin tapahtumahetkellä. (Hänninen 2008.) Niinpä *narratiivinen identiteetti* voidaan ymmärtää ”toisena”, juonesta kasvavana henkilöahmon identiteettinä (vrt. Ricoeur 1990/1992, 148). Narratiivinen identiteetti on ihmisen itsensä konstruoima kertomus siitä, kuka hän on. Ihminen ei tavoita minuuttaan suoraan, vaan pikemminkin ulkoistamalla itsensä erilaisiin ilmaisiin, kuten kertomalla itsestään kertomuksen, maalaamalla taulun tai juoksemalla maratonin. (Heikkinen 2002, 116.)

3.3 Kerrottu ja eletty elämä

Mikä on kertomuksen ja elävän elämän suhde? Ovatko kertomukset ihmisten identiteettejä vai välittääkö kertomus lukijalle tietoa kertojien identiteeteistä? Kun ihmiset kertovat elämästään, voimmeko luottaa siihen, että he puhuvat totta? Vai pitäisikö varautua siihen, että kaikki omaelämäkerran kirjoittajat ovat epäluotettavia kertojia ja kaikki ihmiset valehtelijoita? 1980-luvulla ajateltiin, että kertomusaineisto tarjoaa autenttisen pääsyn ihmisen kokemuksiin. Niinpä narratiivisen tutkimuksen piirissä keskeisenä kysymyksenä on ollut kertomusten suhde totuuteen ja todellisuuteen. (Widdershoven 1993, 3-4; Hyvärinen 2006, 20.)

Barbara Hardy (1968, 5) olettaa, että kertomusta on kaikkialla: kaikki, mitä elämässä tapahtuu, tapahtuu tarinamuodossa: ”Me unelmoimme, haaveilemme, muistamme, ennakoimme, toivomme, menetämme toivomme, uskomme, epäilemme... tarinamuodossa”(myös Widdershoven 1993, 3). Myöskään David Carrin (1986, 4) mukaan elämä ja kertomus eivät ole kaksi erillistä ilmiötä vaan samaa kudosta. Kertomuksia sekä eletään että kerrotaan (mts. 61). Kokemus ei ole kaoottista, vaan sitä järjestää ajallisuus. Niinpä me koemme ajan tapahtumina (mts. 20–21, 25). Myös Rimmon-Kenanin (2006, 12) mielestä monissa toimintoissamme on sisäänrakennettuna alku, keskikohta ja loppu. Tapahtumat seuraavat toisiaan peräkkäisinä. Toisinaan muistellaan menneitä tapahtumia,

²⁸ Polkinghornen (1988, 1, 11) mukaan kertomus on merkitysrakenne, joka järjestää tapahtumat ja ihmisen toiminnan kokonaisuudeksi. Yksilön toiminta ja tapahtumat ovat merkittäviä siinä määrin, kuin ne vaikuttavat kokonaisuuteen. Narratiivinen merkityksellistäminen voidaankin nähdä tiedon ja tietoisuuden käsittelyn prosessina, erityisenä diskurssin muotona, jossa inhimilliset kokemukset jäsentyvät ajallisesti merkityksellisiksi tapahtumiksi (Polkinghorne 1988, 61).

joskus ennakoidaan tulevaa. Galen Strawson (2004, 13) kuitenkin korostaa ihmisten erilaisuutta. Ei ole olemassa vain yhtä tapaa, jolla ihmiset kokevat ajallisuuden, eikä kaikkien elämä ole narratiivisesti rakentunutta. Toiset jäsentävät ajallisuutta narratiivisesti ja toiset episodeina.²⁹

Paul Ricoeur (1991, 20) erottaa elämän kertomuksesta. Kertomus on ensisijaisesti kirjallinen muoto: kertomuksia kerrotaan, ei eletä, elämää eletään, ei kerrota. Ajallisuus rakentuu kertomuksissa eri tavoin kuin eletyssä elämässä. Ricoeur (1991) olettaa, että on olemassa esikerronnallinen kokemus, jonka tähden on oikeutettua puhua elämästä syntymässä olevana kertomuksena ja kertomusta etsivänä toimintana tai intohimona (mts. 29). Ricoeur ei siis tee ehdotonta eroa kertomuksen ja elämän välille, mutta hän ei myöskään sulauta niitä toisiinsa (Hyvärinen 2004). Ricoeurin mielestä narratiivisen ja inhimillisen toiminnan välillä on jonkinlaista päällekkäisyyttä (Polkinghorne 1988, 68).

Vilma Hännisen (1999, 2004) *sisäisen kertomuksen* käsite näyttäisi olevan sukua Ricoeurin ajatukselle ”elämästä syntymässä olevana kertomuksena”. Hänninen (2004, 73–75) tarkastelee tarinallisen kiertokulun kautta kerronnallisuutta sen eri olomuodoissa: kerrottuna, elettyinä ja sisäisenä kertomuksena. Sisäinen kertomus viittaa kokemuksen kerronnalliseen jäsentymiseen, kertomukseen, jota kerromme itsellemme. Sisäinen tarina ei ole Hännisen mukaan täysin kielellinen, vaikka kielellä on sisäisessä tarinassa tärkeä merkitys. Sen ei tarvitse myöskään olla yhtenäinen kokonaisuus. Sisäisen kertomuksen käsite ei kuitenkaan edellytä, että kaikki henkinen jäsentäminen tapahtuisi kerronnallisuudessa muodossa.

Marja Kaskisaari (2000, 11) kehittää *performatiivista*, tuottavaa elämäkertojen lukutapaa, joka Tuija Saresman (käsikirjoitus) sanoja lainatakseni tekee synteisiä realistisen ja konstruktionistisen lukutavan välillä: ”Omaelämäkerta kertoo sekä elämästä (vaikkakin vain viittaamalla siihen) että omaelämäkerrallisen subjektin tuotantotavoista.” Tässä tutkimuksessa otan vakavasti sen, että teksti on kirjoittanut joukko olemassa olevia ja merkityksiä luoneita naisia, jotka ovat tekstin avulla halunneet välittää jotain omasta itsestään ja elämästään muille. En pidä henkilökohtaisia kertomuksia mielikuvituksen tuotteina, mutta en myöskään tiukasti todellisuutta vastaavina. Viittaan siis tulkinnoissani yhtäältä tekstien ulkopuoliseen maailmaan, äitipuolten toimintaan, mutta samalla kiinnitän huomiota myös äitipuolten käyttämiin kerronnan keinoihin.

Ricoeurin (1990/1992, 114) mukaan henkilökohtaiset kertomukset liikkuvat fiktiivisen rajapinnalla. Henkilökohtainen kertomus on Ricoeurin mielestä historiallinen fiktio tai fiktiivinen historiankirjoitus. Tulkinnessa fiktiivinen toimii välittäjänä. Fiktiivisyys tuo myös esiin narratiivisen identiteetin

²⁹ Strawson (2004) kirjoittaa diakronisista ja episodisista minäkokemuksista, joita hän pitää ajallisuuden kokemuksen synnynnäisinä, yksilöllisinä eroina. Diakroniselle minäkokemukselle on tyypillistä jäsentää kokemuksia narratiivisesti ja hahmottaa jatkuvuutta menneen ja tulevan välillä. Episodiset ihmiset ovat heidän vastakohtiaan. He eivät näe elämäänsä kerronnallisesti rakentuneena vaan elävät enemmän tässä hetkessä. Episodisille ihmisille mennyt on läsnä nykyhetkessä ilman selkeitä muistoja siitä. Muistot itsessään eivät ole tärkeitä heille, vaan se, miten ne ovat heihin vaikuttaneet.

konstruktiivisen luonteen, sen fiktiivisen välityksen, jonka juonellistaminen tuo olemassa olevienkin henkilöiden identiteettiin. Myös Hyvärisen (1994, 53) mukaan tarina on sekä koettu että seipitetty. Riessman (1993) arvioi, että tutkijat ovatkin varsin yksimielisiä siitä, että henkilökohtainen kertomus elämästä on aina subjektiivinen ja valikoiva luonteeltaan. Se ei ole tarkka kuvaus todellisuudesta, vaan kertoo siitä osittain, valikoivasti ja epätäydellisesti, sillä kertoja kiinnittää huomiota vain niihin seikkoihin, joilla on merkitystä juonen kannalta. Kun ihmiset kertovat elämästään, he valehtelevat joskus, liioittelevat, hämmennyvät ja ilmaisevat itseään virheellisesti. (Mts. 22.) He saattavat myös sivuuttaa itselleen arkoja kysymyksiä tai yksinkertaisesti muistaa tapahtumia omalla tavallaan.

Kuitenkin ihmiset paljastavat totuuksia ja kertomukset välittävät jonkin yleisinhimillisen ”totuuden”, mutta nämä totuudet eivät paljasta menneisyyttä sellaisena kuin se tai objektiivisesti ottaen tapahtui, koska ne vain perustuvat todellisiin tapahtumiin. Kertomukset ovat aikaan ja paikkaan sidottuja tulkintoja tosiasioista, jotka ovat säilyneet muistissa. (Hänninen 1999, 126; Lieblich ym. 1998, 8.) Elämäntarina on tilanteinen; se ei ole yleispätevä, määrätty tai pysyvä. Kokemukset ja näkemykset itsestä muuttuvat ajan mukana – samoin kuin kirjoittajan kuvaukset niistä – aina kirjoituskontekstin ja kerronnan eri funktioiden mukaan (Hänninen 1999, 56; Lieblich ym. 1998, 8; Riessman 1993, 15–16).

Emme kerro asioita sellaisina, kuin ne kerran koimme, vaan tulkitsemme ja vedämme johtopäätöksiä menneen tapahtumista nykyisyyden perspektiivistä käsin (Bochner 2007, 203; Hänninen 1999, 126; Lieblich ym. 1998, 8). Kokemuksen ja kerronnan suhde on kaksisuuntainen. Kertomukset vaikuttavat kokemukseen ja päinvastoin (Ricoeur 1990/1992). Tämä edellyttää minän eri puolten, subjekti- ja objektiminän vuoropuhelua. George C. Rosenwaldin ja Richard L. Ochbergin (1992, 8) mukaan eletty ja kerrottu tukevat toisiaan. Hänninen (1999, 25) on havainnut, että kertomukset eivät vain jäljittele elämää tai ainoastaan välitä kulttuurisia elämisen malleja vaan jäsentävät sitä uudelleen. Eletty kokemus siirtyy kerrontaan, joka muokkaa sitä edelleen. Peltonen ja Eskola (1997, 7) kirjoittavat, että muistot muuttuvat, kun niistä kerrotaan, ne syntyvät joka kerta uudelleen, eivätkä palaa takaisin samanlaisena muistojen varastoon. Myös Widdershoven (1993, 12–13) toteaa, että kertomalla tarinan elämästämme muutamme elämäämme.

3.4 Sosiokulttuuriset mallitarinat ja identiteetin rakentaminen

Kun ihmiset kirjoittavat tarinaa itsestään, he voivat käyttää oman tarinansa jäsentämiseen *kulttuurisia tarinamalleja*, kuten satuja ja myyttejä (Gergen & Gergen 1993; Hänninen 1999, 50), ja/tai *mallitarinoita*, jotka ovat hegemonisia tarinoita tai dominoivia diskursseja. Mallitarinoilla on normatiivista valtaa. Abbott (2002, 45) on todennut, että mallitarinoilla on valtaa, etenkin moraalisisessa mielessä, koska ne luovat maailman, jossa hyvät ja pahat sekä syylliset ja syyttömät voidaan selvästi tunnistaa. Yhteisön odotukset ja normit kiteytyvät mallitari-

noissa. Ihminen voi kuitenkin ottaa tietoisesti etäisyyttä mallitarinoihin ja tulkitta niitä omalla persoonallisella tavallaan. Tällöin hän voi tuottaa vastatarinoita, jotka ovat kollektiivisesti muotoiltuja vaihtoehtoja mallitarinoille (Hänninen 2004, 74; 2008, 7).

Myös asiantuntijatieto voidaan ymmärtää tieteellisesti tuotetuksi mallitarinaksi, koska se tarjoaa malleja, normeja ja arvoja, joiden avulla ihmiset voivat jäsentää omaa elämäntarinaansa. Rose (1989/1999) puhuu nykyaikaisesta hallinnasta viitatessaan subjektiivisten asiantuntijoiden ryhmään, kuten psykologeihin, terapeutteihin, opettajiin, konsultteihin ja sosiaalityöntekijöihin, jotka tarjoavat tavalliselle ihmiselle tietämystään siitä, miten heidän tulee toimia. He tarjoavat auktoriteetteja ja subjektiivisten teknologioiden eli välineitä, kielen tekniikoita, joilla ihminen voi itse muovata suhdetta itseensä ja läheisiinsä. (Rose 1989/1999, 2–3, 7, 10–11.)

Uusperhetutkimus on tuonut sosiaalisesta tarinavarannosta esiin kaksi riskitaitaista myyttiä, joiden on todettu vaikuttavan äitipuolten elämään (Coleman & Ganong 1997, 98). Ensimmäinen näistä on äitimyytti. Toinen on äitipuolimytti, jonka mukaan äitipuolet ovat ilkeitä ja pahoja. Äidinhoivan merkitystä lapsen hyvinvoinnille korostava asiantuntijatieto on vahvistanut äidin ja isän sukupuolieroa korostavaa äitimyyttiä. Tarkastelen äidin keskeistä roolia perheessä painottavaa tulkintaa *modernin äitiyden mallitarinana* sekä äidin ja isän samanlaisuutta vanhempana korostavaa ihannetta *postmodernina mallitarinana*.

Asiantuntijat ovat lähestyneet (uus)perhettä ennen kaikkea systeeminä ja rakenteena. Tässä tutkimuksessa systeemistä lähestymistapaa tarkastellaan mallitarinana. Siinä perhe nähdään osien muodostamana toiminnallisena kokonaisuutena. Tässä kokonaisuudessa perheen aikuisten alasyteemille on annettu keskeinen tehtävä. Myös sosiologien mielestä parisuhteella on keskeinen asema nykyajan perheessä. Aikalaisdiagnoosin perusteella sosiologit ovat esittäneet, että parisuhteen luonne on muuttunut. Tässä luvussa tarkastellaan modernia tunnesuhteeseen perustuvaa läheissuhdetta uutena parisuhteen mallitarinana tai vaiheena.

3.4.1 Esimodernin ja modernin äitiyden mallitarina

Miten mielikuvat vanhemmuudesta, perheestä ja kodista³⁰ ovat syntyneet? Laura Kollbe (2009, 1) kirjoittaa, että ”kannamme sisällämme monikerroksista verkkoa”. Käsitteet perheen, kodin, vanhemmuuden ja lapsuuden sosiokulttuurisesta roolista syntyvät menneisyyden ja nykyisyyden vuorovaikutuksessa. Lapset oppivat vanhemmuuden malleja vanhemmiltaan, jotka ovat puolestaan

³⁰ Kodin käsite on kaksitahoinen: se on yhtä aikaa sekä tiettyssä paikassa, tietynä aikana sijainnut fyysinen, konkreettinen asunto että mielikuva kodista, kodin idea (Smart 2007, 164; Morgan 1996, 176–178; Vilkkonen 1998, 28). Kodin idea toimii myös identiteetin rakentamisen välineenä. Se on samaa sukua *mielen kodin* (Smart 2007, 164; Vilkkonen 1998, 28) käsitteelle, johon liittyy sosiokulttuurisia arvoja, yksilöllisiä kokemuksia ja tunteita. Se viittaa merkitysten joukkoon, joka annetaan tietyille fyysisille paikoille.

saaneet esikuvansa omilta vanhemmiltaan. Meadin teorian näkökulmasta mallit voidaan oppia käytännön kautta tapoina tai tottumuksina, jolloin merkityksiä ei pohdita tietoisella tasolla. Vanhemmat voivat myös sanallistaa uskomuksiaan hyvästä vanhemmuudesta esimerkiksi sananlaskujen avulla. Tavat ja uskomukset voivat siirtyä sukupolvelta toiselle, jolloin syntyy sukupolvien (ja sukupuolten) ketjureaktio. Ihmiset eivät kuitenkaan aina omaksu edellisen sukupolven tapoja ja uskomuksia sellaisenaan, vaan voivat kyseenalaistaa ja tulkita niitä omalla persoonallisella tavallaan. Käsitteet perheestä, vanhemmuudesta ja kodista siirtyvät uusin variaatioin sukupolvelta toiselle muokaten ihmisen identiteettiä.

Entä minkälaisia mielikuvia nykypäivän ihmisillä on perheestä, vanhemmuudesta ja kodista? Huolimatta siitä, että erilaiset perhemuodot ovat arkielämän tasolla tulleet useimmille ihmisille tutuiksi, vuoden 2007 Perhebarometrin mukaan suurimmalle osalle suomalaisista perhe edelleen tarkoittaa avioparin ja lasten muodostamaa kokonaisuutta (Paajanen 2007). Satu Perälä-Littunen (2004) ja Satu Katvala (2001) ovat tutkineet mielikuvia hyvästä äidistä ja isästä sekä äitejä ja äitiyden uskomuksia sukupolvien saatossa. Perälä-Littunen on havainnut, että suomalaiset haastateltavat puhuivat hyvästä äidistä paljon enemmän kuin hyvästä isästä. Haastateltavien mukaan hyvä äiti rakastaa, kuuntelee ja neuvoo lapsiaan sekä asettaa heille myös rajoja. Katvalan (2001) mukaan äiti oletetaan isää keskeisemmäksi vanhemmaksi, hoivaajaksi ja kasvatelijaksi (mts. 82, 101, 103). Uskomusten mukaan äidin valtakunta on koti: (hyvän) äidin paikka on kotona, lapsia hoitamassa ja kasvattamassa (mts. 101). Uskomuksissa näkyvät ydinperheideologian perintö sekä äidin ja lapsen suhde, jossa isällä ei ole juuri sijaa (ks. myöhemmin tämä luku).

Äitimyytti näyttää sinnittelevän sitkeästi. Colemanin ja Ganongin (1997, 112) mukaan käsitystä, jonka mukaan äidin hoiva on lapselle parasta, kutsutaan äitimyytiksi. Myytit ovat vahvoja uskomuksia tai toistuvia teemoja, jotka kuvastavat kulttuurin arvoja ja ihanteita (mts. 98). Ganong ja Coleman (2004, 98, 112) toteavat, että äitimyytti tarjoaa mallin siihen, miten hyvän äidin tulisi toimia. Mallin mukaan toimiminen voi tuoda naiselle tyydytystä, kun taas toisin toimiminen voi aiheuttaa syyllisyyden tunteita.

Monet tutkijat korostavat perheen, äitiyden ja isyyden konstruktiivista luonnetta. Esimerkiksi Ritva Nätkin on todennut (1997, 153, 250), että äitiys on kulttuurinen konstruktio, jolla yleisesti ottaen tarkoitetaan suhdetta lapseen (myös Hays 1996; Smart 1996, 37). Myös historiantarkoitusta voi kirjallisena aineistona lähestyä tarinallisesta lähtökohdasta.³¹ Vanhemmuuden historiaa on

³¹ Jari Kekälän (2007, 46) väitöskirjassaan "Postmoderni isyys ja uskonnollisuus - tarinallinen näkökulma" esittämät isyyden konstruktiot perustuvat sosiologiseen teoriaan. Kekäle viittaa Ilana Aallon (2004) artikkeliin "Perinteisestä uuteen? - Isyyden muutokertomusta purkamassa". Aalto on esittänyt, että isyyspuheessa historia esitetään eräänlaisena yksinkertaistettuna "suurena kertomuksena", jossa isyys muuttuu perinteisestä uudenlaiseen isyyteen tai uudenlaisiin isyyksiin. Isyyden historia esitetään teksteissä muutokertomuksena. Aallon mukaan kyse voi olla tekstien laji-tyypille ominaisista kerronnallisista keinoista. Olen itse käyttänyt 1800-luvun osalta lähteenäni Häggmanin teosta "Perheen vuosisata. Perheen ihanne ja sivistyneistön elämäntapa 1800-luvun Suomessa". Myös tämän historiallisen teoksen pohjalta on

mahdollista tarkastella juonellisena vaihekertomuksena, joka sisältää nykyajan perspektiivistä tehtyjä tulkintoja siitä, miten äitiyteen ja isyyteen on eri aikoina suhtauduttu ja miten niiden merkitystä on hahmotettu. Tarinassa voi erottaa kolme toistaan seuraavaa vaihetta tai mallitarinaa. Nämä ovat esimoderni, moderni ja postmoderni äitiys ja vanhemmuus (myös Kekäle 2007). Mallitarinat ovat yhteydessä niihin tapoihin, joilla sukupuoli on nykytutkijoiden mukaan eri aikoina ymmärretty. (Kekäle 2007, 37–39, 45.) Vaikka historiankirjoitus ei tästä lähtökohdasta ole suoraa todellisuuden kuvausta, vanhemmuudesta tehdyt tulkinnat ovat kuitenkin yhteydessä konkreettisiin menneisyyden tapahtumiin ja viittaavat niihin. Nämä tulkinnat saavat ulkoisen ilmaisunsa niin ikään lainsäädännössä.³²

Kai Häggman (1994) jakaa 1800-luvun perhehistorian kahteen jaksoon, joiden taitekohta asettuu vuosisadan puoliväliin. 1800-luvun alun elämää säätelivät säätyhierarkiat, kollektiivinen yhteisö ja maailmankuva. Perhe-elämässä isännällä ja miehellä oli auktoriteettiasema ja naisen tuli olla hänelle alamainen (*esimoderni äitiyden mallitarina*). Esimerkiksi lapsen nimeämisen katsottiin kuuluvan isän velvollisuuksiin ja oikeuksiin perheessä. Vaimous ja emännys määrittivät naisen paikan säätyläisyhteiskunnassa, kun taas äitiys oli jotain henkilökohtaisempaa. Emäntänä nainen oli myös kunnioituksen ja alamaisuuden kohde, osa esivaltaa. 1800-luvun alkupuolella julkinen ja yksityinen yhdistyivät, sillä perheen talossa asuttiin ja harjoitettiin elinkeinoa, kuten kauppaa ja pien- tuotantoa. Vaikka perheellä tarkoitettiin ensisijaisesti avioliiton kautta syntynyttä biologista yksikköä, ruokakunta käsitti perheen lisäksi palkollisia ja palvelijoita eikä perheestä näin ollen voitu puhua ilman taloa ja työväkeä. (Mts. 39–45, 135–137; 215–216.)

1800-luvun lopulla perheen ihanteet, sellaisina kuin ne esiintyivät esimerkiksi J.V. Snellmanin tuotannossa, eivät olleet mitenkään erityisesti suomalaisia vaan pikemminkin yleiseurooppalaisia. 1800-luvulla eurooppalaisen sivistyneistön perheihanteiden keskeisimpiä käsitteitä olivat yksityinen ja julkinen. Kodista tuli yksityinen keidas ja turvasatama, naisen tyyssija ja miehen virkistymispaikka julkisen työn ja edustamisen vastapainoksi.³³ Asunnosta tuli koti, jonka keskeinen ulottuvuus oli sukupolvien ja sukupuolten välinen *tunnuside*. (Nätkin 2003, 18; Häggman 1994, 173.)³⁴

Perhettä ei enää pidetty ”koko talona” palvelijoihin, vaan ennen kaikkea vanhemmat ja lapset käsittävänä kasvatusyksikkönä. Ydinperheideologian mukaisesti miehelle ja naiselle annettiin erilaiset roolit ja heidän katsottiin täydentävän toisiaan. Naisen kutsumuksesta puhuttaessa painotettiin yhä selvemmin äitiyttä (*moderni äitiyden mallitarina*). Vaikka nainen oli miehen julkisesta toi-

mahdollista konstruoida esimoderni ja moderni vanhemmuuden ja äitiyden mallitarina.

³² Ks. osa II, luku 3.4.5 Perheen ja vanhemmuuden tulkinnat lainsäädännössä.

³³ Snellman korosti, että perhe-elämä oli naisen siveellisen toiminnan valtapiiriä ja lasten kasvatus perheessä kuului äidille (Hämäläinen 2005, 135).

³⁴ Porvarillinen perheihanne näkyi myös käsitteissä. Talon rinnalle skandinaavisiin ja germaanisiin kieliin vakiintui sana *koti* ja erilaiset *kodin onnea* kuvaavat ilmaukset, joista edellinen viittaa konkreettiseen asuinpaikkaan ja jälkimmäinen siihen liittyviin tunnetiloihin. (Hämäläinen 2005, 134–142; Kollbe 2009, 1–4, 7–12.)

minnasta riippuvainen, hän oli toisaalta Snellmanin mukaan moraalisesti ja emotionaalisesti miestänsä korkeammalla tasolla. Lasten kasvatusta perheessä kuului äidille, koska ”äiti kasvattaa paremmin”. Tätä Snellman perusteli sillä, että naista ohjaa kokonaisvaltaisemmin tunne: totuuden- ja oikeudentunto, joka epäilevältä, järkeilevältä ja teoreettiselta mieheltä puuttui. (Häggman 1994, 174–175; Hämäläinen 2005, 134–135.)

Perhe sai ideologisen latauksen, kun uudenlainen ihanne perheestä liitettiin osaksi kansallisvaltion rakentamista. Perheen ihanteiden kannalta tämä merkitsi liikahdusta alamaisyhteiskunnan hierarkkisuudesta kohti yksilöiden väliselle vapaudelle ja tasa-arvolle perustuvaa ihannetta. Näin ollen yleisrooppalaisesta ideologisesta näkökulmasta katsoen kysymys oli nationalistisen yhteisöllisyyden (äitien tärkeä kotikutsumus) ja liberaalin yksilönvapauden (äitien ja naisten oikeudet kansalaisina ja vapaudet yksilöinä) yhteensovittamisesta. (Häggman 1994, 217–218.)

Nätkinin (2003, 18–19) mukaan 1920–1930-luvulla selkeisiin sukupuolirooleihin perustuvasta ydinperheen ideaalista tuli koko kansan elämäntavan malli. Kansalais sodan jälkeen porvarillista perheihannetta vakiinnutettiin kansallisen yhtenäisyyden nimissä. Lapsi edusti tärkeää tulevaa sukupolvea. Toisen maailmansodan jälkeen äidin ratkaisevaa asemaa lapsen ensisijaisena hoitajana vahvisti myös psykoanalyttinen teoria (Bowlby, 1953; Winnicott 1957). Psykoanalyttiseen teoriaan nojautuen 1950-luvulla Talcott Parsons kehitti funktionaalisen tulkinnan perheestä, jossa jokaisella perheenjäsenellä oli oma tehtävänsä perheen toiminnallisessa kokonaisuudessa. Parsons antoi äidille kotiin keskittyvän ekspressiivisen, tunnepohjaisen tehtävän. Isä sai puolestaan instrumentaalisen eli välineellisen ja työhön suuntautuneen roolin. (Parsons & Bales 1955; Huttunen 1994, 52; 2001, 78; White & Klein 2008, 33–63.)

3.4.2 Postmodernin vanhemmuuden mallitarina

1960-luvulla osana yleistä sukupuolten välistä tasa-arvokeskustelua alettiin puhua isän merkityksestä äidin rinnalla toisena vanhempana. Keskustelu isästä lastenhoitajana oli kuitenkin vaimeaa, koska siinä painotettiin lähinnä naisten toimintakentän laajentamista ja naisen eri roolien yhdistämistä. (Vuori, 2003, 51.) 1980-luvulla isän merkitystä lapsen hyvinvoinnille alettiin korostaa samaan tapaan kuin äidin merkitystä 1950-luvulla (Smart 1996, 54). Suomessa 1980-luvusta muodostui kansalaisjärjestöjen työn kautta ”isän vuosikymmen”.³⁵ Vuonna 1985 isät saivat mahdollisuuden jäädä hoitamaan lasta kotiin, kun äitiysraha muuttui äitiys-, isyys- ja vanhempainrahaksi. Myös kotihoidon tuen järjestelmä toteutettiin sukupuolineutraalisti. (Vuori 2001, 31.)

1980-luvun lopulla tutkimuskirjallisuuteen ilmestyi uusi käsite, new father. Jouko Huttusen (1994, 57) mukaan uudella isällä tarkoitetaan miestä, joka

³⁵ Eri kansalaisjärjestöjen Mies 2000 -kampanjan keskeisenä teemana oli isyys.

tietoisesti pyrkii täysmääräiseen isyyteen.³⁶ Ihanteeksi tuli jaettu vanhemmuus, jossa vanhemmuus ei enää jakautunut isän ja äidin erilaisiin rooleihin, vaan tavoitteena oli, että molemmat vanhemmat osallistuvat tasavertaisesti lapsen huoltoon ja hoivaan. *Postmoderni vanhemmuuden tarina* on korostanut sukupuolittuneen asetelman ja ydinperhemallin sijaan miehen ja naisen samanlaisuutta hoivaajina sekä perhemallien moninaisuutta (myös Kekäle 2007, 306).

Keskustelussa on vedottu siihen, että isän osallistuminen lasten hoitoon on tärkeää paitsi lasten hyvinvoinnin ja miesten oman elämänlaadun, myös naisten elämän kannalta (Huttunen 1994). Vuoren (2003, 40) mukaan isien tuloa mukaan perhe-elämään on pidetty merkittävänä naisille, koska sen on katsottu tukevan naisten (ja lapsen) yksilöitymistä purkamalla naiseuden ja äitiyden itsestään selvää kytköstä. Myös uusin naistutkimus on rakentanut postmodernia vanhemmuuden mallitarinaa ottaessaan etäisyyttä moderniin äitiyteen liittyviin kulttuurisiin arvostuksiin, odotuksiin ja yleistyksiin. Se on korostanut äitien keskinäistä erilaisuutta ja valottanut todellisten äitien elämää ja heidän ristiriitaisia tunteitaan myyttien varjossa (myös Katvala 2001, 103; Sevón, 2009, 97). Äideille on annettu lupa tuntea itsensä väsyneiksi ja heikoiksi sekä toisista ihmisistä riippuvaisiksi (Jokinen 1996; Vuori 2003).

Nätkinin (1997) tutkimus *Kamppailu suomalaisesta äitiydestä* kuvailee osuvasti eri sukupolvia edustavien naisten käsityksiä äitiydestä. Nätkin³⁷ erottaa äitien omaelämäkerroista kaksi juonirakenteen mallia. Nämä ovat *familistinen* eli perhekokonaisuutta ja avioliittoa koossa pitämään pyrkivä malli (eräänlainen kumppanuustarina) ja *maternalistinen* eli äidin ja lapsen (lasten) kiinteään suhteeseen ja miehen poissulkemiseen pyrkivä malli (eräänlainen ”roistomiestarina” tai tarina ”vaikeasta miehestä”). Familistisessä mallissa lapsen koti on puolisoitten välisessä suhteessa; maternalistisessä mallissa lapsen koti on äidin hyvinvoinnissa. Kolmas, *individualistinen* juonimalli, on epäyhtenäinen ja teoreettinen. Se ilmenee pyrkimyksenä irrottautua kahdesta edellisestä. Yksilöllistymistä tavoitellaan eri tavoin pyrkimällä irti suvusta tai miehestä ja lapsista. (mts. 197–198.)

Nätkin (1997, 230–231) havaitsi, että vanhemman sukupolven naiset (äidiksi 1940–1960-luvuilla tulleet) kertoivat äitiydestä maternalistisesta ja familistisesta lähtökohdasta. Sen mukaan äitiys on luonnollinen ja itsestään selvä osa elämää, kun taas nuoremmat naiset (äidiksi 1970–1980-luvuilla tulleet) usein pohtivat äitiyttä ja siihen liittyviä kielteisiäkin tunteita. Äitiys on heille tietty elämänvaihe tai asia, jota voidaan eritellä (mts. 153).

³⁶ Huttunen (1993, 8–10) on luonnehtinut isyyden kehitystä suomalaisessa yhteiskunnassa neljän isätyypin avulla, joita ovat poissa oleva isä, perinteinen isä, avustava isä ja uusi isä. Kun perinteinen isyys nojasi psykoanalyttiseen tutkimukseen isästä toissijaisena vanhempana, äidin apulaisena ja äidin tukijana, uusin isyystutkimus on korostanut, että isällä ja lapsella voi olla äidistä erillinen suhde. (Huttunen 1994, 56–60; 2001, 65.)

³⁷ Nätkin (1997) on etsinyt tutkimuksessaan *Kamppailu suomalaisesta äitiydestä* maternalistista diskurssia suomalaisen hyvinvointivaltion äitiyspolitiikasta: väestöpolitiikkojen (asiantuntijat ja ammattilaiset), naisliikkeen ja tavallisten naisten, äitien, näkökulmasta.

Naisten ja lasten yksilöityminen miesten tavoin on Nätkinin (2003, 21) mukaan kuitenkin eräänlainen näköharha. Vuoren (2003, 56) käsitys on samansuuntainen. Vaikka isän reviiiri on laajentunut viime aikoina kodin sisällä, tämä ei ole kuitenkaan muuttanut äidin ja kodin suhdetta, sillä äitien kodin ulkopuolisesta toiminnasta huolimatta heidän elinpiirinsä keskittyy edelleen kotiin. Myös Marja-Liisa Honkasalon³⁸ (2004, 67) mukaan pohjoiskarjalaisessa kylässä koti ja äiti sijoittuvat maailmaan sisäkkäin. Äideille koti merkitsee elämän keskusta monella tasolla. Koti ja arkipuuhat kiinnittävät heidät maailmaan ja pitävät heidät siinä kiinni. Äidit pysyvät kodissa myös, jotta toiset saisivat palata sinne heidän luokseen.

Jaana Vuori (2001, 359) väittää, että äitikeskeisyys ei ole menettänyt merkitystään (myös Korhonen 1999, 65), se on vain muuttanut muotoaan. Vanhemmuuden vastuun jakaminen äidin ja isän kesken ei ole lisännyt tasa-arvoa, vaan johtanut äitien huolen laajenemiseen, sillä uutta isää rakennetaan äitien tuella. Myös Berg (2008, 164) on todennut, että kulttuurissamme äideiltä odotetaan yhtäältä kokonaisvastuun kantamista sekä itsenäistä selviämistä ja toisaalta vaaditaan vastuun jakamista uuden isyyden ja tasa-arvoisen kasvatuskumppanuuden toteutumiseksi.

3.4.3 ”Uusi” mallitarina parisuhteesta

Käsitys romanttisen rakkauden olemassaolosta välittyy meille romaanien, kertomusten, runojen, elokuvien, musiikkituotteiden ja populaarijulkisuuden kautta (Kaskisaari 1998, 275). Riitta Jallinojan (2000, 21) mukaan monet tutkijat perustavat tulkintansa romanttisen rakkauden merkityksen voimistumisesta aikalaiskulttuuriin. Tutkijat ajattelevat, että se, mikä on suosittua, on myös jollain tavalla merkityksellistä. Näin ollen kokonainen aikakausikin voi saada tyypilliset piirteensä siitä, mikä on saanut laajojen joukkojen suosion osakseen. Sosiologit ovat liittäneet romanttisen rakkauden diskurssin merkityksen kasvun yhteiskunnallisiin muutosprosesseihin, modernisaatioon.

Ulrich Beckin ja Elisabeth Beck-Gernsheimin (2002, 71–72) mukaan 1800-luvulla puolisosuhteessa korostui aineellisen tehtävän ohella myös tunnepohjainen tehtävä. Heiskala (1989, 16) on todennut Beckiin (1986, 188) viitaten, että samanaikaisesti sekä miesten että naisten yksilöllistymisen myötä tapahtui partnerin aseman korostuminen. Tämä oli seurausta traditionaalisten sidosten rapautumisesta. Rakkaus korvasi uskonnon ja yhteiskuntaluokan: ”Ei Jumala, eivät papit, ei sosiaaliluokka, eivät naapurit, silloin vähintäänkin sinä” (myös Beck & Beck-Gernsheim 1995, 11–12). Tämä ei kuitenkaan johtanut säätyläisiä sukupuolirooleja edellyttävään ydinperheeseen, vaan kaikki se, mikä traditio-

³⁸ Marja-Liisa Honkasalo (2004) on tutkinut niitä ihmisiä, jotka olivat jääneet Pohjois-Karjalaan, kun väki oli muuttanut kasvukeskuksiin. Hän pyrki selvittämään niitä keinoja, joiden avulla ote elämästä piti tilanteessa, jossa äidit olivat jääneet paikoilleen lasten muuttaessa pois. Tutkimuksessa selvitettiin sairauksille annettuja merkityksiä. Honkasalo kertoo tutkineensa myös masennusta, koska masennus ja kansantaudit näyttävät liittyvän kiinnostavalla tavalla yhteen.

naalisessa ydinperheessä lankesi yksiin, kuten avioliitto, vanhemmuus, seksuaalisuus ja toimeentulo, saattoivat nyt erottua toisistaan. Modernia subjektia kristillis-idealisisessa kansallisajattelussa tutkinut Jalava (2005, 429) on niin ikään todennut, että erillisyyden kokemus vahvisti yksityistä "minää" -- mutta loi myös kääntöpuolenaan tarpeen täydentää itseä toisten avulla, tukeutua ja sulautua toisiin.

Beckin ja Beck-Gernsheimin (2002, 71–72) mukaan tunnesuhteen merkitys parisuhteessa on kasvanut edelleen 1800-luvulta tähän päivään. Koska pääsääntöisesti molemmat puoliset ansaitsevat itse elantonsa, aviosuhteesta etsitään ennen kaikkea sisäisten tunnetarpeiden tyydytystä ja emotionaalista tukea. Parisuhteen merkityksen muutokset ovat Jallinojan (2000) mukaan koskettaneet myös perhettä, sillä parisuhde ratkaisee perheen kohtalon. Se, mitä parisuhteelle tapahtuu, tapahtuu perheelle. Avioerojen yleistyminen johtuu ennen kaikkea siitä, että parisuhteen merkitys on korostunut (mts. 12, 19). Tästä lähtökohdasta on luonnollista, että psykologian asiantuntijat korostavat toimivan parisuhteen merkitystä avaimena onnelliseen uusperhe-elämään (Papernow 1993, Visher & Visher 1988).

Myös Giddens (1992) on analysoinut meneillään olevaa intiimisuhteiden murrosta. Muutos läheissuhteissa on Giddensin mukaan yhteiskunnallisen (traditionaalista moderniin) muutosprosessin sivutuote (myös Beck & Beck-Gernsheim 1995, 32). Hän on esittänyt, että henkilökohtaisista suhteista, jopa avioliitoista, on tullut puhtaita suhteita. Toisin kuin perinteiset suhteet, ne ovat ulkoisista tekijöistä vapaita suhteita. Parisuhde perustuu vapaaseen valintaan ja kestää niin kauan, kuin se tyydyttää molempia osapuolia. Olennaista puhtaassa suhteessa on läheisyys ja luottamus. Puhdas suhde tarjoaa sosiaalisen ympäristön, jossa omaa identiteettiä on helppo rakentaa refleksiivisesti. Tasa-arvo ja vapaa sekä avoin kommunikaatio ovat olennaisia tekijöitä muuttuneessa läheissuhteessa. Dialogin avulla ilmaistaan yksilöllisiä tarpeita ja organisoidaan refleksiivisesti parisuhdetta. Poliittisen demokratian keskeinen periaate – ei oikeuksia, ilman velvollisuuksia – pätee myös puhtaassa suhteessa. (Mts. 58, 138, 191–94.)

Layderin (2009) mukaan moderni parisuhde on todellisuudessa kuitenkin paljon kompleksisempi, vivahteikkaampi ja moniulotteisempi kuin Giddensin esittelemä yhtenäinen käsitys puhtaasta suhteesta. Layderin mielestä Giddens yleistää liikaa, kun hän näkee henkilökohtaisten suhteiden muutoksen yhteiskunnallisten muutosprosessien sivutuotteena. Niinpä hän ylikorostaa lähisuhteiden tasa-arvoisia ja demokraattisia piirteitä. Intiimisuhteissa on kuitenkin vaihtelua, kun verrataan suhteiden avoimuutta, kommunikaatiota, keskinäistä luottamusta ja parisuhdetyytyväisyyttä. Ihmissuhteet myös muuttuvat ajan kanssa. Tasa-arvokaan ei ole pysyvää tai täydellistä. Siksi olisi puhuttava pikemminkin ihmisten (pariskuntien ja ystävien) välisestä läheisyyden dynamiikasta ja prosesseista, sillä ihmiset "tekevät läheisyyttä". Layderin mukaan intiimisuhteissa tulisikin ottaa huomioon myös subjektiiviset, psykologiset tekijät. Läheisyyden "tekemisessä" ihmisillä on käytössään erilaisia taitoja ja strategioita (esim. suostuttelu- ja neuvottelutaitoja), joita he käyttävät saavuttaakseen

emotionaalista ja psykologista tyydytystä. Niinpä ihmiset myös saavat eri tavoin läheissuhteestaan tyydytystä, kuten tukea, hyväksyntää ja kumppanuutta. (Mts. 1-9, 35, 160–169.)

3.4.4 Perhettä systeeminä korostava mallitarina

Perhesysteeminen lähestymistapa on ollut vallitseva asiantuntijoiden uusperhemäärittelyissä ja terapiakäytännöissä. Tarkastelen tässä luvussa perhesysteemiteoriaa asiantuntijoiden tuottamana mallitarinana, jota ihmiset voivat käyttää oman elämäntarinansa jäsentämisessä. Salvador Minuchinin ja H. Charles (1981, 11) ovat kehittäneet systeemiteoreettisesti orientoitunutta strukturalistista perheterapiaa. Heidän näkemyksensä mukaan perheessä ajan myötä kehittyneet vuorovaikutustavat muodostavat perheen rakenteen. Tämä rakenne ohjaa ja rajaa perheenjäsenten toimintaa helpottaen heidän vuorovaikutustaan. Toimiva rakenne on tarpeen, jotta perhe voisi hoitaa tehtäviään, joista keskeisiin kuuluvat lasten yksilöitymisen tukeminen ja yhteenkuuluvuuden tunteen saavuttaminen.

Systeeminen lähtökohta painottaa perheenjäsenten suhteiden keskinäistä yhteyttä. Tämän lähestymistavan mukaan uusperhe koostuu erilaisista itsenäisistä ja toisiinsa vaikuttavista alasysteemeistä, tai suhdepareista, jotka ovat osaitai kokoaikaisia. Näitä ovat puolisosuhde, vanhempi–lapsi-, uusvanhempi–lapsipuoli- ja sisarus- tai sisaruspuolisuhteet. (Berger 1998, 20; Hetherington 1999, 2–3.) Uusperheet aloittavat elämänsä hyvin erilaisista rakenteellisista lähtökohdista kuin ydinperheet. Ydinperheessä luodaan ensin puolisoitten välinen alasysteemi ja lapset tulevat mukaan systeemiin useimmiten yksi kerrallaan. Uusperheessä on alusta asti mukana jo useita alasysteemeitä (Broberg 2010, 24). Ydinperheessä puolisosuhde ja vanhemmuus liittyvät tiiviisti yhteen. Uusperheessä puolisosuhde ja vanhemmuus voivat eriytyä, jolloin vanhemmuudesta huolehtivat biologiset vanhemmat. Ganong ja Coleman (2004, 77) kuitenkin huomauttavat, että näin ei välttämättä käy, jos uusvanhempi ja lapsen biologinen vanhempi jakavat keskenään vanhemmuutta. Strukturalistisen näkemyksen mukaan perheen aikuisilla on velvollisuuksien lisäksi myös oikeuksia, kuten oikeus tehdä lapsia koskevia päätöksiä, määrittellä perheen säännöt ja oikeus suojella puolisosuhteen yksityisyyttä (Minuchin & Fishman 1981, 18).

Systeemisessä teoriassa perhe nähdään avoimena, dynaamisena ja kehittyvänä organismina (Minuchin 1981, 16, 21). Uusperheen muodostuessa perhe joutuu muutoksen tilaan, jossa perheen ulkoiset ja sisäiset rajat joudutaan määrittelemään uudelleen. Systeemiteoreettisesta näkökulmasta osasysteemien eriytyminen luo organisoitumista, jolloin rajojen tulee olla selviä mutta kuitenkin joustavia. Näin perhe kykenee myös sopeutumaan muutoksiin, jotka aiheuttavat häiriöitä perhesuhteissa ja perheen toiminnassa. Muutoksen jälkeen perhe pyrkii tasapainoon kompensoiden ympäristöstä johtuvia muutoksia omilla sisäisillä muutoksillaan. (Hetherington 1999, 2–3; Minuchin & Fishman 1981, 21.)

Ganong ja Coleman (2004, 79) päättelivät, että useimmat uusperheen erimielisyydet ovat perheen sisäisten ja ulkoisten rajojen problematiikan ilmentymiä. Mitä monimutkaisempi uusperhe on rakenteeltaan, sitä tarkemmin sisäiset rajat (esim. säännöt ja roolit) ja ulkoiset rajat (perheenjäsenyys) tulisi systeemisen teorian mukaan määrittellä (Hetherington 1999, 2–3). Perheen sisäisissä suhteissa on kysymys ennen muuta uusperheen aikuisten ja lasten välisestä sukupolvisuhteesta. Perheen ulkoisten rajojen määrittely on haasteellista, koska uusperheessä lapsen ja biologisen äidin osasysteemi sijoittuu kotitalouden ulkopuolelle.

Vaikka lähestyn niin perhettä kuin äitipuolen identiteettiäkin käytännössä ja neuvotteluissa rakentuvina prosesseina, systeemisen tulkintamallin käsittely on tarpeen, koska perhettä tarkastellaan sekä populaarissa kasvatuskirjallisuudessa että aikakauslehtien jutuissa pitkälti tästä lähtökohdasta käsin. Psykologian asiantuntijat (esim. Tahkokallio 2001; Sinkkonen 1995) ovat nähneet lasten kannalta liiallisen tasa-arvoistumiskehityksen ongelmallisena ja korostaneet perheen sisäisten, sukupolvien välisten rajojen tärkeyttä. Myös Suomen uusperheellisten Liiton lehdessä, *Supliikissa*, psykoterapeutti ja liiton toiminnanjohtaja Pekka Larkela (2007, 12) korostaa Minuchiniin viitaten vanhempien ja lasten välistä valtahierarkiaa ja puolisoitten keskinäisen suhteen merkitystä uusperheen valtarakenteessa.

3.4.5 Perheen ja vanhemmuuden tulkinnat lainsäädännössä

Smart (1992; 1995) nimittää lainsäädäntöä tärkeäksi diskursiiviseksi eli merkityksiä rakentavaksi järjestelmäksi. Lakitekstejä voidaankin arvioida sen mukaan, keitä ne sulkevat pois tai kenestä niissä puhutaan. Voidaan myös kysyä, kenen näkökulmasta lait on laadittu ja minkä normatiivisen viestin ne sisältävät. (Sevenhujen 1998, 30.) Mary Ann Mason ja Jane Mauldon (1996, 12) ovat arvioineet, että uusvanhempien laillisten velvollisuuksien ja oikeuksien puuttuminen heijastelee perinteistä käsitystä biologispohjaisesta vanhemmuudesta, joka sulkee pois mahdollisuuden, että lapsella olisi kaksi äitiä tai isää. Vaikka uusvanhempi huolehtisikin lapsista käytännössä, käytännöllinen vanhemmuus asettuu kuitenkin biologisten vanhempien oikeuksien alapuolelle (Sutinen 2005a, 89).

Perhekäsitysten muutokset ovat yhteydessä lainsäädännössä tapahtuviin muutoksiin. Tämä tulee esiin myös Kirsti Kurki-Suonion (1999) väitöskirjassa, jossa on tutkittu lapsen edun muuttuvia ihannetulkintoja lainsäädännössä ja niiden yhteyttä perhekäsityksissä tapahtuviin muutoksiin. Kurki-Suonion mukaan lapsen etu tuli keskeiseksi lapsen huoltoa koskevaksi kriteeriksi 1929 avioliittolain yhteydessä. Lapsen edun ihannetulkintana oli tässä vaiheessa äidin hoiva. Tämä tulkinta lapsen edusta vahvistui aina 1960-luvulle saakka. Naisista tuli vuoden 1929 uudistuksen yhteydessä lastensa huoltajia ja holhoojia yhdessä aviomiestensä kanssa (mts. 368, 552–553).

1980-luvulla lainsäädännössä siirryttiin yhä enemmän sukupuolineutraaleihin lakeihin. Vuonna 1983 säädetty laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta asetti vanhempien yhteishuollon etusijalle kaikissa tilanteissa. (Kurki-Suonio 1999, 481–482, 554.) Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan sääntelyn kokonaisuudistuksen 1984 mukaan lapsella on oikeus saada huoltoa kummaltakin vanhemmaltaan näiden parisuhteen muodosta ja muutoksista riippumatta (Gottberg 1997, 131–133). Nätkin (2003, 20) arvioi, että huoltajuuslainsäädännössä tapahtuneiden muutosten perusteella voidaan sanoa, että prosesseina ja käsitteinä vanhemmuus ja parisuhde erosivat toisistaan. Koska avioero käsitettiin puolisojen psyykkiseksi kriisiksi, tärkeimmäksi välineeksi ongelmien ratkaisemisessa tuli sovittelu, joka annettiin sosiaaliviranomaisten tehtäväksi (Gottberg 1997, 472–481).

Vanhempien yhteishuoltajuus on lain voimaantulon jälkeen nopeasti yleistynyt, ja siitä on tullut pääasiallinen eronjälkeisen huoltajuuden muoto. Yhteishuolto ei kuitenkaan käytännössä välttämättä tarkoita sitä, että lapsi asuisi vuoroviikoin kummankin vanhemman luona (Nätkin 2003, 110; Lapsen elatus ja huolto 1999). Sukupuolineutraalista lainsäädännöstä huolimatta lapsen huoltoa koskeva käytäntö on selvästi sukupuolittunutta, sillä lapsen hoito on edelleen lähinnä äitien tehtävä ja viikonloppuisin lapsia tapaavat vanhemmat ovat yleensä isiä (Kurki-Suonio 1999, 546).

1970- ja 1980-luvut merkitsivät muutosta lapsen oikeudellisessa asemassa. Myös kansainvälinen sääntely on vaikuttanut suomalaiseen lapsioikeuteen sikäli, että Suomessa ovat lakeina voimassa sekä Euroopan ihmisoikeussopimus että Yhdistyneiden Kansakuntien lapsen oikeuksien sopimus. Ne velvoittavat kaikkia viranomaisia ottamaan toiminnassaan ja ratkaisuisaan huomioon perhe-elämän kunnioittamisen, lapsen edun sekä lapsen erityiset oikeudet turvaan ja suojeluun (Gottberg (1997, 129–133).

Eva Gottbergin (1997, 168–170) mukaan lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain HTL 1 §:n mukaan lapsella on oikeus muun muassa tasapainoiseen kehitykseen, hänen ikäänsä ja kehitystasoonsa nähden tarpeelliseen valvontaan ja huolenpitoon, turvalliseen ja virikkeitä antavaan kasvuympäristöön sekä lapsen taipumuksia ja toivomuksia vastaavaan koulutukseen. Lasta tulee kasvattaa siten, että hän saa osakseen ymmärtämystä, turvaa ja hellyyttä. Vastuu näistä kuuluu lapsen huoltajalle tai huoltajille. HTL 3 §:n mukaan lapsen huoltajia ovat hänen vanhempansa tai henkilöt, joille lapsen huolto on uskottu (Gottberg 1997, 164–165). Huolto ja huoltajuus tarkoittavat nimenomaan vastuuta ja päätäntävaltaa lapsen henkilökohtaisista asioista. Jos lapsella on vain yksi huoltaja, päätäntävällän käyttö ei tuota ongelmia. Jos huoltajia on kaksi, keskeiseen asemaan tulee HTL 5 §:n mukaan huoltajien yhteistoiminta. Tärkeiksi katsottuihin päätöksiin (esim. terveyden- ja sairaudenhoito, lapsen asuinpaikan muutokset) vaaditaan kummankin huoltajan suostumus. (Gottberg 1997, 169.)

HTL 2 §:ssä säädetään lapsen tapaamisoikeudesta. Sen tarkoituksena on turvata lapselle oikeus pitää yhteyttä ja tavata vanhempansa, jonka luona lapsi ei asu. Tapaamisoikeutta ei ole välttämätöntä vahvistaa lainkaan, vaan se voi-

daan jättää käytännössä hoidettavaksi. Lapsen muualla asuvalla vanhemmalla ei kuitenkaan tällaisessa tapauksessa ole minkäänlaista mahdollisuutta toteuttaa tapaamisia, jos lapsen lähivanhempi ei suostu vapaamuotoisiin järjestelyihin (Gottberg 1997, 171–178.) HTL 2 §:n mukainen tapaamisoikeus voidaan vahvistaa vain lapsen ja hänen vanhempansa välille. Gottberg huomauttaa, että uusperheen hajoaminen on kysymys, johon siviilioikeudellisessa lapsilainsäädännössä ei ole erikseen varauduttu. Niinpä lapsen ja uusvanhemman tapaaminen riippuu siitä, salliiko lapsen virallinen huoltaja sen. Jos lapsella on vain yksi virallinen huoltaja ja jos tämä kuolee, lapsi jää huoltajatta. Huolto ei siis automaattisesti siirry kenellekään, vaan asia ratkaistaan erikseen tuomioistuimessa. (Mts.177–179.)

Laki lapsen elatuksesta tuli voimaan vuonna 1976. Uusperheessä vanhempipuoli ei ole lapsipuoliinsa nähden elatusvelvollinen. Elatusvelvollisuus on vain lapsen vanhemmilla, sillä vuonna 1988 avioliittolaista poistui säännös, jonka mukaan aviopuolisolla oli toissijainen täydentävä elatusvelvollisuus yhteisessä kodissa asuviin toisen puolison lapsiin. Tämän säädöksen tultua kumotuksi lakiin sisältyy vain kaksi elatusvelvollisuutta: aviopuolisoiden välinen elatusvelvollisuus ja vanhempien velvollisuus elättää omia biologisia lapsiaan. Kuitenkin esimerkiksi lasten päivähoitomaksuissa otetaan huomioon vanhemman uuden puolison tulot. Gottberg (1997) katsoo, että tämä voi merkitä käytännössä sitä, että hyvätuloisen uusvanhemman liittyminen perheeseen vähentää lapsen etuuksia, koska yksinhuoltajan lapsilisä poistuu, lapsen päivähoitomaksut nousevat ja myös asumistuki voi niukentua tai lakata (mts. 225–229).

Uusvanhemmalla on mahdollisuus tulla lapsipuolensa juridiseksi vanhemmaksi tällä hetkellä adoption kautta. Uusperheadoptiot ovat kuitenkin harvinaisia (Huttunen 2001, 61). Gottberg (1997, 177–179) uskoo, että uusperheen kohdalla huoltajamääräyksiä voidaan harkita tilanteessa, jossa biologisen vanhemman uusi kumppani joutuu vastaamaan lapsesta paljon yksin. Tällöin lapsen näkökulmasta voi olla tarkoituksenmukaista, että vanhemman kumppani voi tarvittaessa riidattomasti käyttää huoltajan oikeuksia myös ulkopuolisiin nähden ilman biologisen vanhemman myötävaikutusta.

Mason ja Mauldon (1996, 22) ovat sitä mieltä, että valtion politiikka ei nykyään vastaa monien uusperheiden arkielämän kokemuksesta, sillä lapset ovat todellisuudessa riippuvaisia uusvanhempiensa tuesta. Jotkut amerikkalaistutkijat (esim. Mahoney 1994; Fine 1994) ovat esittäneet, että uusperheellisillä tulisi olla mahdollisuus määritellä juridisesti keskinäiset suhteensa. Finen (1994, 201) mukaan uusvanhemman laillisten oikeuksien ja velvollisuuksien määrittely suhteessa lapsipuoleen voisi vahvistaa uusvanhemman sekä lapsipuolen keskinäistä sitoutumista ja uuden liiton vakautta ja vähentää uusvanhemman roolin ristiriitaisuutta.

3.5 Äitipuolten identiteettiä rakentavat myytit ja perhetulkinnat

3.5.1 Äitimyytti ja äitipuolet

Äitipuolten roolia uusperheessä on kuvattu vaikeammaksi kuin isäpuolten (Berger 1998, 30; Ihinger-Tallman & Pasley 1997, 22). Uusperhetutkijoiden mukaan tämä johtuu äitimyytistä, joka Ganongin ja Colemanin (2004, 112) mukaan vaikuttaa kaikkien naisten käyttäytymiseen siten, että he kantavat vastuuta lapsista riippumatta siitä, onko heillä omia biologisia lapsia (myös Hays 1996). Äitimyytin juuret ovat 1800-luvun ydinperheideologiassa ja modernin äitiyden mallitarinassa, vaikkakin äitiyden mystifionnin juuria voi hakea vielä kauempaa, kristinuskon syntyhistorian ajoilta.

Päivi Sutinen (2005a) selvitti isä- ja äitipuolia haastatteleamalla (N=15), miten uusperheen isä- ja äitipuolet puhuvat vanhempänä ja aikuisena olemisesta uusperheessä. Sutisen (2005)³⁹ mukaan äitimyytti näkyi siten, että äitipuolet pyrkivät noudattamaan perheen äidin roolia, kun taas isäpuolet toteuttavat uusperheen toisen aikuisen toimija-asemaa. Isäpuoliin verrattuna äitipuolet ovat aktiivisemmin mukana lapsipuoltensa elämässä. Tästä syystä äitipuolet voivat joutua asettamaan isäpuolia enemmän rajoja lapsipuolilleen, mikä voi johtaa ristiriitoihin lapsipuolten kanssa (esim. Watson 1995, 74–76). Ganongin ja Colemanin (2004, 134) mukaan äitimyytti voi tehdä äitipuolten roolista haastavan.

Norjalaisen Irene Levinin (1997) mukaan äitipuoliin kohdistuu naisina ja äitipuolina ristiriitaisia odotuksia. Äitipuolen rooli perheen toisena vanhempänä edellyttää tiettyä etäisyyttä, eikä siihen sisälly vastuuta kodin- ja lastenhoidosta. Naisen rooli taas on päinvastainen, sillä se edellyttää lähellä oloa ja hoivaamista. Isäpuolilla ei ole vastaavaa ristiriitaa, koska sekä isien että isäpuolten rooleihin voi kuulua etäisyyttä suhteessa lapsiin ja lapsipuoliin.⁴⁰ Kun äitipuolilta yhtäältä odotetaan lähellä ja toisaalta etäällä oloa, heille tuotetaan ristiriitaisia vaatimuksia. Koska näihin kulttuurisiin odotuksiin on mahdotonta vastata samanaikaisesti, naisen rooli voittaa äitipuolen roolin ja määrittää äitipuolten toimintaa. (Mts. 187.) Uusimman naistutkimuksen termein äitipuolet toimivat siis naistapaisesti (Jokinen 2005). Levin ei kuitenkaan selitä, mikä ylläpitää äitipuolten naistapaista toimintaa.

Äitimyytti tulee äitipuolitutkijoiden mukaan esiin siinä, etteivät äitipuolet halua ottaa biologisen vanhemman paikkaa (Sutinen 2005a, 164). Sutinen toi esiin niitä rajoituksia, joita äitipuolten ja isäpuolten toiminnalla on. Ensinnäkin äiti- ja isäpuolet olettavat, että lasten biologiset vanhemmat ovat lapsilleen ensisijaisia. Siksi he ovat valmiita hyväksymään biologisten vanhempien kontrollin

³⁹ Sutinen (2005a) määritteli 10 erilaista puhetapaa ja niihin liittyvät toimija-asetat. Keskeistä äiti- ja isäpuolten puhetavoissa oli perhe-elämän arvostaminen ja lapsen edun ajattelemisen.

⁴⁰ Levin (1997, 181–189) kuvaa tutkimuksessaan uusvanhemman roolia sukupuolinäkökulmasta. Hänen aineistonsa koostuu 64 uusperheen jäsenen kolmivaiheisesta haastattelusta.

lastensa elämässä rajoittamatta tai torjumatta sitä, vaikkakin kontrolli aika ajoin ylittää ”yksityisyyden rajat” ja he kokevat olevansa ulkopuolisia myös omassa perheessään. Toiseksi uusvanhemmat olettavat, että heidän tulee rakastaa puolison lapsia kuin omiaan.

Äitimyytti näkyy myös siinä, miten etä-äitipuolet rakentavat roolejaan. Shannon Weaver ja Marilyn Coleman (2005)⁴¹ määrittivät kolme erilaista etä-äitipuolen roolia. Näitä ovat *äidillinen mutta ei äidin rooli*, *toisiin keskittynyt rooli* ja *ulkopuolisen rooli*. Tutkijoiden mukaan oli vaikea erottaa, millä tavoin äitipuolen rooli eroaa äidin roolista. Äidin rooli ja äidillinen mutta ei äidin rooli, ovat kuitenkin naisten mielikuvissa kaksi erilaista konstruktia. Haastatellut naiset olivat äitejä monessa suhteessa, mutta eivät kuitenkaan halunneet viedä biologisen äidin paikkaa. (Mts. 483–485.)

Weaver ja Coleman (2005) päättelivät, että tähän hämmentävän paradoksaaliseen tapaan jäsentää äitipuolen roolia vaikuttaa kaksi ristiriitaista kulttuurista normia. Ensimmäisen normin mukaan vain yksi nainen voi toimia lasten äitinä, toisen mukaan naisen tulee toimia muiden hoivaajana. Ensimmäinen normi vaikuttaa siten, etteivät haastateltavat äitipuolet kritisoineet biologisia äitejä, vaikka yli puolet tutkimuksen äitipuolista turhautui siitä, että biologiset äidit aiheuttivat ristiriitoja ja vaikeuttivat äitipuolten sekä lapsipuolten suhteita. (Mts. 488–489.)

Muita rooleja ovat ystävän, vastuullisen ja huolehtivan aikuisen, emotionaalisen tuen antajan sekä ohjaajan roolit. Näissä rooleissa naiset tekevät koti töitä (ruoan laitto, pyykinpesu, siivous) ja osallistuvat yhteiseen toimintaan etälastensa kanssa. Ystävän ja vastuullisen sekä huolehtivan aikuisen roolit eroavat sikäli, että viimeksi mainittu asettaa myös rajoja lapsipuolille ja ohjaa heitä. Emotionaalisen tuen antaja lohduttaa lapsipuolia mutta ei asetu äidin paikalle. Hän ehdottaa asioita mutta ei anna ohjeita lapsipuolille. Ohjaaja tarjoaa lapsipuolilleen neuvoja ja malleja, joiden mukaan toimia. (Weaver & Coleman 2005, 484–485.)

Weaverin ja Colemanin (2005) mukaan toisiin keskittyneessä roolissa naiset paneutuvat muiden tarpeisiin ja reaktioihin. He ovat yhdyshenkilöitä (*liaison*) ja välittäjiä (*facilitator*). Yhdyshenkilö toimii puskurina miehensä ja lasten biologisen äidin välillä hoitaen tapaamisjärjestelyjä ja vuorovaikutusta sekä selvittäen lapsipuolten harrastustoimintaa ja tarpeita. Välittäjänä nainen tukee miehensä vanhemmuutta: puhuu tämän lasten kanssa selittäen isän käyttäytymistä heille. Hänen tavoitteenaan on parantaa lasten ja isän suhteita sekä josain määrin myös äidin ja lasten suhteita. Ulkopuolisen ja parisuhdeorientoituneen rooleissa nainen on läsnä mutta ei osallisena lasten ja isien tapaamisissa.

⁴¹ Weaver ja Coleman (2005) ovat tutkineet puolistrukturoidun haastattelun avulla (n=11), millä tavoin etä-äitipuolet rakentavat roolejaan. Tutkimukseen osallistui keskiluokkaisia amerikkalaisnaisia. Weaver ja Coleman (2005) olettivat, että sukupuolituneet käytännöt ja kulttuurissamme vallitseva äitiyden ideologia vaikuttavat roolien rakentumiseen. He tarkastelivat, minkälaisia rooleja etä-äitipuolet voivat rakentaa uusperheissä, jos äitiys ymmärretään vaistonvaraisena ja biologispohjaisena. He olettivat myös, että ristiriitaiset odotukset, joita uusvanhempien rooliin liitetään, johtuvat siitä, ettei uusvanhemmilla ole malleja uusvanhemmuuteen.

Hän antaa lapsipuolten viettää aikaa isiensä kanssa, mutta vetäytyy itse syrjään. Parisuhteeseen suuntautuneilla naisilla ei ole roolia suhteessa lapsipuoliin. Tämä on kaikkein etäisin rooli suhteessa lapsipuoliin. (Mts. 485–486.)

Äitipuolten roolien muotoutumiseen vaikuttavat Weaverin ja Colemanin (2005, 477–482) arvion mukaan biologiset äidit, puoliset, lapsipuolet, omat biologiset lapset, sukulaiset ja omat kokemukset. Usein haastatellut äitipuolet hylkäävät omat toiveensa ja toteuttavat muiden odotuksia. Siksi he tuntevat, ettei heillä ole vaikutusmahdollisuuksia omassa elämässään. Isien usein ristiriitaiset ja epäselvät odotukset vaikuttavat äitipuolten roolikäsityksiin. Yhtäältä äitipuolten puoliset toivovat äitipuolilta aktiivista roolia ja kuuntelevat äitipuolten ehdotuksia, mutta ristiriitatilanteessa isillä on lopullinen päätösvalta lapsia koskevilla kysymyksissä. Jotkut äitipuolet myös kokevat, etteivät isät aseta riittävästi rajoja lapsilleen. Useimmat äitipuolet arvelivat tämän johtuvan isien halusta tehdä lasten vierailusta miellyttäviä. (Mts. 489–490.)

Weaver ja Coleman (2005) havaitsivat niin ikään, etteivät lapsipuolet tiedä, mitä toivoa äitipuolelta. Kun lapsipuolet ilmaisevat toiveitaan, äitipuolet pyrkivät noudattamaan niitä. Jos lapsipuolet toivovat äitipuolilta isän vaimon rooliin asettumista, äitipuolet sopeutuvat siihen. He pyrkivät myös toimimaan lapsipuolen iän edellyttämällä tavalla. Teini-ikäisten äitipuolet luopuvat vanhemman roolistaan ja antavat biologisten vanhempien hoitaa vanhemmuutta. (Mts. 489–490.) Myös entisten puolisoitten ja sukulaisten odotukset ovat ristiriitaisia. Äitipuolet kokevat yhtäältä, että sukulaiset kaivavat maata heidän jalkojensa alta mutta toisaalta olettavat äitipuolen toimivan uusperheen yhdyshenkilön roolissa. Ristiriitaiset viestit äitipuolten oikeuksista ja velvollisuuksista hämmentävät äitipuolia. (Weaver & Coleman, 490–491.)

Weaverin ja Colemanin tutkimuksessa monet äitipuolet kertoivat heikoista vaikutusmahdollisuuksistaan ja kontrollin puutteesta, joka tulee esiin päätettäessä lapsipuolten vierailuista, asumisesta, kasvatuksesta ja taloudellisesta tuen antamisesta lapsipuolille. Äitipuolet eivät voi päättää yhteiselämän säännöistä edes omassa kodissaan, sillä biologisten äitien määräysvalta ulottuu myös sinne. Vaikka äitipuolet yhtäältä haluavat enemmän valtaa, he myös itse kyseenalaistavat oikeutensa vallan käyttöön. He ajattelevat, että päätöksen tekeminen ei oikeastaan kuulu heille, vaan biologisille äideille, eivätkä he halua astua biologisten äitien varpaille. Kaikki naiset kertoivat tarvitsevansa tukea ja roolimalleja äitipuolena olemiseen. Koska kaikki heidän tuntemansa uusperheet ovat kuitenkin eri tilanteissa, tukea oli vaikea löytää muuten kuin verkostoitumalla Internetin kautta. (Mts. 492.)

3.5.2 Äitipuolimyytti ja nykyaikaisten tarinamallien puute

Mikään pahuus ei ole kammottavampaa kuin äitipuolen pahuus
(Menander, Watson 1995).

Poika koristeli äitipuolensa haudan pylvästä. Pilari kuitenkin kaatui ja poika kuoli.
Oi, poikapuolet, varokaa jopa äitipuolienne hautoja.
(Epigrammi, Rooman valtakunta, Watson 1995.)

Äitimyytin lisäksi ilkeän äitipuolen myytti on yhteydessä siihen, miten äitipuolet toimivat ja miten he käsitteellistävät roolinsa. Äitipuolimyytti vaikuttaa äitipuolten tapaan toimia siten, että he yrittävät olla jotain muuta kuin äitipuolia. (Salwen, 1990; Weaver & Coleman 2005, 49; Sutinen 2005a, 164.) Ceglianin ja Gardnerin (2000, 117) mukaan äitipuolet ovat haavoittuvia, koska he voivat sisäistää kulttuurisen kuvan ilkeästä äitipuolesta osaksi henkilökohtaista identiteettiään. Watsonin (1995) mukaan kertomukset satujen ilkeästä äitipuolesta ja viattomasta tytärpuolesta ovat esiintyneet eri muodoissa länsimaisessa kirjallisuudessa ainakin 1500 vuotta.⁴² Pelkistäviä, yksinkertaistavia ja liioittelevia käsityksiä, jotka ovat jähmettyneet ajan saatossa muuttumattomiksi, kutsutaan stereotyyppiöiksi (Hall 1999, 190).

Äitipuolimyytti on peräisin patriarkaaliselta, isän valtaa perheessä korostavalta varhaiselta ajalta. Roomalaisia ja kreikkalaisia myyttejä tutkineen Patricia Watsonin (1995, 208–212) mukaan äitipuolimyytti on kreikkalaisen mytologian fiktiivinen tuote. Hellenistisellä ja roomalaisella kaudella ”lemmenkipeästä” äitipuolesta tehtiin perheen syntipukki. Äitipuoliin kohdistuvan vihamielisyyden taustalla oli ennakkoluuloja naissukupuolen seksuaalisuutta kohtaan ja halu asettua nuoremman sukupolven puolelle. Myytin syntyyn on vaikuttanut myös naisen asema ateenalaisessa yhteiskunnassa. Koska naisilla ei ollut omistusoikeutta eivätkä he voineet periä omaisuutta, he olivat riippuvaisia puolisonsa kuoleman jälkeen biologisen poikansa taloudellisesta asemasta. Ennakkoluulot äitipuolia kohtaan syntyivät siitä, että äitipuolten arveltiin toimivan vihamielisesti puolisonsa poikia kohtaan siksi, että nämä olivat jakamassa isänsä perintöä äitipuolten omien biologisten poikien kanssa.

Myös Levin (1997, 177) toteaa, että kielteiset piirteet liitetään uudelleen avioituneeseen naiseen eikä mieheen, vaikka sekä naiset että miehet ovat solmineet uusia avioliittoja länsimaissa läpi vuosisatojen. Kanadalainen äitipuolitutkija Elizabeth Church (2004) arvioi, että äitipuolitarinat välittävät viestiä siitä, miten naisten ei tulisi käyttäytyä ja tuntea. Naiset eivät saisi olla kateellisia, ei-rakastavia ja vihaisia lapsia kohtaan, vaan naispuolisten sankarittarien tulisi olla vaatimattomia ja passiivisia. Koska tarinat päättyvät äitipuolten kärsimyk-

⁴² Tarinoiden lisäksi myös media ylläpitää stereotyyppiä tai pahan äidin myyttiä. Christian (2005, 29) väittää Claxton–Oldfeldin ja Butlerin (1998) tutkimuksiin nojautuen, ettei yksikään elokuva ole esittänyt uusvanhempia erityisen myönteisessä valossa. Churchin (2004, 7) mukaan hänen haastattelemansa äitipuolet kertoivat, että he eivät ole saaneet tietoa äitipuolista muista lähteistä kuin ikivanhoista äitipuolitarinoista.

siin, sadut voidaan nähdä varoittavina esimerkkeinä naisille, jotka tuntevat houkutusta käyttäytyä ei-hyväksyttävällä tavalla. (Mts. 5–6.)

Watson (1995) arvioi, että myös nykyään äitipuolia pidetään syypäinä perheen konflikteihin, vaikka tutkimusten mukaan kaikki perheenjäsenet voivat läpikäydä tuntemuksia, jotka lietsovat jännitystä ja ristiriitoja uusperheessä. Sosiologien mukaan ulkopuoliset usein katsovat asioita lasten näkökulmasta. He joko tuntevat myötätuntoa lapsia kohtaan, jotka ovat menettäneet äitinsä tai he uskovat lasten viattomuuteen. Koska ihmisillä on äitipuolimyytin mukainen ennakoasenne äitipuolia kohtaan, he odottavat vihamielisyyttä nimenomaan äitipuolten taholta. (mts. 73–80.)

Entä mitkä nykyaikaisen uusperhe-elämän piirteet pitävät yllä äitipuolimyyttiä? Watsonin (1995, 74–80) mukaan lapset voivat esimerkiksi suhtautua äitipuoleen torjuvasti, jos he kokevat itsensä turvattomiksi menetettyään äitinsä. Tällaisessa tilanteessa he voivat pelätä menettävänsä myös jäljellä olevan vanhempansa. Erityisesti teini-ikässä tyttäret voivat kokea äitipuolen kilpailijakseen, joka vie isän huomion. Perheen nuorimmat voivat tuntea syyllisyyttä ja ärtymystä äitipuolta kohtaan myös silloin, kun he pitävät hänestä. Tämä johtuu siitä, että kiintymys vaarantaa heidän lojaaliutensa biologista äitiä kohtaan.

Lapsipuolet voivat vastustaa äitipuolta niin ikään, jos he kokevat, että hän perheeseen tullessaan muuttaa perheen toimintatapoja. Lasten reagointi voi olla voimakasta etenkin, jos he ovat eläneet isänsä kanssa pitkään ja/tai isovanhemmat ovat huolehtineet heistä ja kuri on höllentynyt. (Watsonin 1995, 77.) Äitipuolet voivat puolestaan kokea itsensä ilkeiksi äitipuoliksi joutuessaan yksin, ilman puolisonsa tukea ohjaamaan lapsipuoliaan arkipäivän tilanteissa, esimerkiksi kun he pyytävät lapsia riisumaan kengät jalasta sisätiloissa, huuhdotaan lautasensa, ennen kuin nämä laittavat sen tiskikoneeseen ja viemään tavarat paikoilleen. (Church 2004, 13.)

Äitimyytti ja äitipuolimyytti ovat yhteydessä toisiinsa. Ceglian ja Gardner⁴³ (2000) kirjoittavat äitipuolten elämään vaikuttavista ristiriitaisista uskomuksista ja myyteistä: ilkeän äitipuolen ja välittömän rakkauden myytistä. Seitsenportainen ”ilkeän äitipuolen kierre” havainnollistaa, miten äitipuolet edellyttävät itseltään rakkautta lapsipuolia kohtaan. Kun he epäonnistuvat tämän täyttämässä, he kokevat riittämättömyyden tunnetta ja pelkäävät ilkeän äiti-

⁴³ Ceglianin ja Gardnerin (2000, 118–119) tutkimuksessa selvitettiin äitipuolten ja lapsipuolten suhteiden ja äitipuolten varhaisten kiintymyssuhteiden yhteyttä. Aineisto koostui äitipuolten palauttamista kyselylomakkeista (n=154). Naisista suurimmalla osalla oli kahdesta viiteen omaa, aviomiehen tai yhteistä lasta. Useimmat näistä lapsista (75,3 %) olivat äitipuolille etälapsia, eli he asuivat biologisen vanhempansa luona. Tulosten mukaan omaan äitiinsä turvallisesti kiinnittyneet äitipuolet pystyvät ottamaan etäisyyttä, arvioimaan tilannetta ja antamaan aikaa suhteen kehittymiselle. Epävarmasti kiinnittyneet yrittävät kehittää läheisen ja rakastavan vanhemmuussuhteen liian nopeasti ja varhain. Peläten ilkeän äitipuolen leimaa, he yrittävät sinnikkäästi voittaa lapsipuoltensa kiintymyksen. Jos lapsipuolet eivät ole valmiita tai halukkaita hyväksymään läheistä suhdetta, he torjuvat äitipuolten lähestymisyritykset. Epävarmasti kiintyneet kokevat itse panostavansa suhteeseen enemmän kuin saavat siitä. Siksi heistä tuntuu, ettei heitä arvosteta. He tulevat vihaisiksi ja tuntevat kaunaa lapsipuoliaan kohtaan. Tämä hylkääminen johtaa ilkeän äitipuolen seitsenportaiseen laskevaan kierteseen. Lopulta lapsipuolten vastustus johtaa äitipuolten ja lapsipuolten etäntymiseen ja siihen, että äitipuolet kohtelevat lapsipuolia epäreilusti.

puolen leimaa. Myös Watsonin (2005, 74–77) mukaan äitipuolet kokevat helposti syyllisyyttä, jos he eivät rakasta lapsipuoliaan samalla tavalla kuin biologisia lapsiaan.

Julkaistut omaelämäkerrat, aikakauslehtien henkilöjutut ja elämäntaidonoppaat tarjoavat tilannekohtaisia mallitarinoita, jotka opastavat erilaisissa elämänkulun käännekohtissa. Äitipuolilla ei kuitenkaan näyttäisi olevan juuri heidän kokemukseensa sopivia sekä positiivisia että nykyaikaisia identiteettimalleja oman elämänsä jäsentämisen apuna ainakaan siinä tapauksessa, että he eivät pysty samastumaan hyvän äidin mallitarinaan. Oman elämän tulkintaan opastavia tarinamalleja syntyy usein samanlaisia kokemuksia omaavien ihmisten ryhmissä (Hänninen, 1999). Christian (2005) on tutkinut äitipuolten tapoja kertomusten avulla jäsentää uudelleen äitipuolistereotypiaa. Internetissä julkaistuissa äitipuolten tukiryhmän kertomuksissa äitipuolet haastoivat ilkeän äitipuolen myytin: he kertoivat itsestään sankareina ja äideistä roistoina.

3.5.3 Äitipuolten toimintaa ohjaavat perhetulkinnat

Ihmisten käsitykset perheestä ovat yhteydessä siihen, miten ihmiset ymmärtävät elämänsä ja jäsentävät sitä (Morgan 1996, 11). Church (2004) on erottanut haastattelututkimuksessaan (n=104) viisi äitipuolena olemisen mallia. Churchin mukaan äitipuolet määrittelivät roolinsa perheessä sen mukaan, minkälaisia merkityksiä he antoivat perheelle. Äitipuolten omat (ihanne)tulkinnat perheestä sekä muiden perheenjäsenten äitipuoliin kohdistamat odotukset ohjasivat sitä, miten äitipuolet toimivat perheessään suhteessa lapsipuoliin, puolisoihinsa ja lasten biologisiin äiteihin. (Church 1999a, 84; 2004, 131.) Äitipuolten perhetulkinnossa on nähtävissä ”uusi” parisuhteen mallitarina ja postmodernin vanhemmuuden mallitarina sekä modernin äitiyden mallitarina,

Ensimmäisenä Church (1999a; 2004) mainitsee *ydinperhemallin* (n=23). Tässä tyypissä äitipuolten ihanteena on ydinperheen kaltainen perhe. Äitipuolten perheeseen kuuluvat aviopuoliso, lapsipuolet ja biologiset lapset. Useimmat äitipuolet asuvat lapsipuoltensa kanssa. Ydinperhemallin taustalla on ajatus siitä, että lapselle on tärkeää, että hänellä on äiti, isä ja rakastava koti. Perhesysteemi on äitipuolille tärkeämpi kuin parisuhde. Niinpä he haluavat toimia äidin roolissa myös lapsipuolilleen ja toivovat, että heitä kutsuttaisiin äideiksi. Äitipuolet kärsivät siitä, että he eivät ole lapsipuoltensa biologisia vanhempia ja että lapsipuolilla on vahva suhde biologiseen äitiinsä. Siksi he arvostelevat biologisen äidin kykyä olla äitinä lapselleen. (Church 1999a, 83–90; 99–100; Church 2004, 133–147.)

Kun äitipuolet luonnehtivat uusperhettä *suurperheeksi* (n=28), heidän perhemäärittelmänsä on laaja. Parisuhde on perheen perusta ja perheeseen kuuluu myös kotitalouden ulkopuolella asuvia ei-biologisia perheenjäseniä, kuten entisen ja nykyisen puolison sukulaisia. Perheen määrittely perustuu valintaan: perheeseen kuuluu ihmisiä, joista äitipuolet pitävät tai joihin kokevat yhteyttä. Myös lapsipuolet ovat äitipuolten perhettä. Äitipuolista tulee lähes tasa-

arvoisia kasvatuskumppaneita biologisille äideille. He eivät halua olla äitejä lapsipuolilleen, vaan heidän lisävanhempiaan, joilla voi olla merkittävä suhde lapsipuoliin. (Church 1999a, 90–93; 2004, 198–216.)

Kolmatta mallia Church luonnehtii *vahvan parisuhteen malliksi* (n=32). Siinä ensisijaiseksi määriteltiin parisuhde. Ongelmia syntyy, jos aviomies ei pidä parisuhdetta ensisijaisena. Vahvan parisuhteen ansioista puoliset voivat toimia tiiminä suhteessa lapsipuoliin. Vaikka suhde lapsipuoliin on toissijainen, äitipuolten ja lapsipuolten välinen suhde ei kärsi siitä. Äitipuolet toivovat, että biologiset vanhemmat toimisivat lastensa vanhempina, koska he itse haluavat olla taustalla, tukea antavassa kaverivanhemman roolissa. Vaikka äitipuolet eivät pidä lapsipuoliaan perheenjäseninään, monet ovat tyytyväisiä suhteeseensa lapsipuoltensa kanssa, toisilla taas on ristiriitainen suhde lapsipuoliin. (Church 1999a, 93–95, 99–100; 2004, 181–197.)

Neljännessä, *biologisessa mallissa* (n=18), Churchin (1999a, 2004) mukaan keskeisessä asemassa ovat biologiset suhteet. Äitipuolet haluavat luoda perheen itselleen, aviomiehilleen ja biologisille lapsilleen. Kaikilla äitipuolilla oli biologisia lapsia, mutta kuitenkin kaikki äitipuolet, joilla oli biologisia lapsia, eivät konstruineet perhettään biologisen mallin mukaan. Äitipuolet odottavat, että biologinen äiti kantaa vastuun lapsistaan. He kuitenkin kokevat syyllisyyttä siitä, etteivät halua olla lapsipuolilleen äitejä, koska muut odottavat sitä heiltä. (Church 1999a, 95–97; 2004, 148–164.)

Viidettä perhetyyppiä ei oikeastaan voi kutsua ollenkaan perheeksi, koska äitipuolet kokevat olevansa yksin ja ulkopuolisia perheessään. Church kutsui sitä *ei-perheeksi* (n=3) tai *vetäytymismalliksi*. Suhteet lapsipuoliin ovat ongelmallisia, eivätkä äitipuolet koe saavansa tukea edes aviomiehiltään. Alun perin ei-perheen äitipuolilla oli positiivisia odotuksia suhteista lapsipuoliin ja aviopuolison entiseen vaimoon. He kuitenkin vetäytyvät, koska kokevat, ettei heitä oteta mukaan uusperheeseen eikä heitä arvosteta, mitä tahansa he tekevätkin. Ei-perheen äitipuolet olivat yleensä asuneet uusperheissä alle kolme vuotta. (Church 1999a, 97–98; 2004, 165–180.)

Tässä tutkimukseni teoreettisessa osassa perheelle on annettu keskeinen merkitys ihmisen identiteetin rakentamisessa. Perhe jäsentää ihmisten elämää, vaikkakin eri tavoin kuin ennen. Tämä tulee hyvin näkyviin uusperheessä, jossa perhe ja perheenjäsenyys eivät enää hahmotu itsestään selvällä ja yksiselitteisellä tavalla. Näistä syistä perhettä ei ole lähestytty tiettyä mallia noudattavana pysyvänä rakenteena, vaan perhettä on hahmotettu prosessina, suhteina ja käytäntöinä, joista voi tulla myös neuvottelun kohteita. Perhekäytäntöjen merkitysten on nähty olevan yhteydessä niihin tapoihin, joilla sukupuoli ja vanhemmuus ymmärretään.

Symbolinen interaktionismi on toiminut tutkimukseni teoreettisia ja metodologisia ratkaisuja kokoavana lähtökohtana. Symbolista interaktionismia on täydennetty siitä vaikutteita saaneen Joasin (1992/1996) luovan toiminnan teoriolla. Tässä viitekehityksessä identiteetin rakentamista on ensinnäkin tutkittu sosiaalisessa toiminnassa ja muussa ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa toteutuvana prosessina. Toiseksi identiteetin rakentamista on lähestytty symboli-

saation näkökulmasta, jolloin on kiinnitetty huomiota siihen, minkälaiset merkitykset ohjaavat tavanvaraista toimintaa ja miten näitä merkityksiä (mallitarinat ja tarinamallit) voidaan tulkita ja neuvotella uudelleen perhe-elämän käännekohtissa.

Perhekäytännöissä toteutuva tavanvarainen toiminta on ymmärretty identiteetin rakentamisen perustaksi. Sen avulla on mahdollista ylläpitää identiteetin samana pysymisen ja jatkuvuuden kokemusta. Perhesuhteiden ja käytäntöjen pohdintaa ja neuvottelua on tarkasteltu identiteetin muutokseen johtavana tietoisempuna identiteetin rakentamisena. Identiteetin rakentumisen ja rakentamisen vaiheita on havainnollistettu Meadin objektiminän ja subjektiminän käsitteiden avulla.

Symboliseen interaktionismiin sisältyvää merkityksenannon ulottuvuutta on täydennetty tarinallisella eli narratiivisella lähestymistavalla. Kertomusten on nähty perustuvan ja viittaavan eletyn elämän tapahtumiin. Näin ollen henkilökohtaisen identiteetin on tulkittu rakentuvan sekä arkisessa toiminnassa että kertomuksissa, joissa eletyn elämän kokemuksia artikuloidaan. Relativismia on pyritty väistämään kytkemällä tarinallinen lähtökohta ruumiillisiin perhekäytäntöihin. Sekä teoreettisen että menetelmällisen lähestymistavan kautta on korostunut identiteetin relationaalinen ja prosessuaalinen, ajallis-tilallinen luonne.

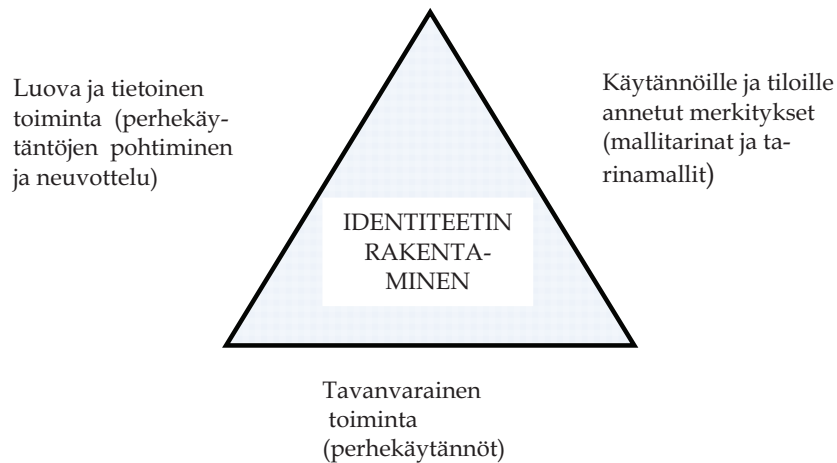
Suomalaista ja eurooppalaista perhehistoriaa on tarkasteltu mallitarinan käsitteen avulla. Lähtökohtana on ollut ajatus siitä, että ihmiset kantavat sisälään monikerroksista verkkoa. Näin ollen he voivat jäsentää omaa elämäntarinaansa hegemonisten mallitarinoiden ja tarinamallien (sadut ja myytit) avulla. Perhehistoriassa on erotettu kolme vaihetta: esimoderni ja moderni äitiyden mallitarina sekä postmoderni vanhemmuuden mallitarina. Lisäksi modernia miehen ja naisen tunnesuhteeseen perustuvaa läheissuhdetta on tulkittu "uutena" parisuhteen mallitarinana ja parisuhteen merkitystä perheen perustana korostavaa perhesysteemiteoriaa asiantuntijoiden tuottamana mallitarinana. Äitipuolitutkimusta käsittelevässä jaksossa on valotettu muun muassa sitä, miten 1800-luvulta peräisin oleva äitimyytti, ja varhaisella (kreikkalais-roomalaisella) ajalla syntynyt äitipuolimyytti, jäsentävät uudessa perhetilanteessa elävien äitipuolten tulkintaa roolistaan uusperheessä ristiriitaisella tavalla.

III TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

1 Tutkimustehtävä ja menetelmä

Tutkimuksen tavoitteena on tehdä näkyväksi äitipuolen identiteetin rakentamisen tapoja uusperheessä. Narratiivisen tutkimusmenetelmän avulla on mahdollista tutkia, miten äitipuolet merkityksellistävät elämäänsä. Kun äitipuolet kirjoittaen kertovat itsestään ja siitä, mikä heille on heidän omassa elämässään tärkeää, he tulevat kuvailleeksi identiteettiään. Rakennan äitipuolten identiteettityypit äitipuolten omaa elämää koskevista tulkinnoista. Tyypittelyssä sovelletaan narratiivista analyysiä. Kertomuksen muoto (alku, keskikohta ja loppu) ja narratiivinen tutkimusmenetelmä suuntaavat tarkastelemaan identiteettiä ajallis-tilallisesta ja prosessuaalisesta näkökulmasta. Kertomukset ovat ajallisuutta korostava tapa vastata kysymykseen ”kuka olen” (Laitinen 2007, 159; Ricoeur 1990/1992). Ajallinen perspektiivi tuo myös näkyviin äitipuolen elämänkulun käännekohtat, jotka aktuaalistavat identiteettineuvottelut.

Yhteenvetona edellisestä osasta II totean, että olen käsitellyt symbolisen interaktionismin ja Joasin (1992/1996) toiminnan teorian viitekehyksessä identiteetin rakentumista ja rakentamista kolmiyhteydessä, jonka muodostavat taanvarainen toiminta (perhekäytännöt), luova ja tietoinen toiminta (perhekäytäntöjen pohdinta ja neuvottelu) sekä sosiokulttuuriset merkitykset (mallitarinat ja tarinamallit), joita käytännöille on annettu. Havainnollistan edellä hahmottelemani identiteetin rakentamisen kolmiyhteyttä kuviossa 2.

KUVIO 2 Äitipuolen identiteetin rakentamisen ja rakentumisen kolmiyhteys

Kirjoittaminen on välilliseen vuorovaikutukseen perustuvaa symbolista toimintaa. Kun äitipuolet kirjoittavat elämästään, identiteetin tulkintaan kutoutuu mukaan tarinallisia aineksia. Ihminen sovittaa oman elämänsä tapahtumia tarjolla oleviin sosiokulttuurisiin merkityssysteemeihin, kuten mallitarinaihin ja tarinamalleihin. Myös kerronnan konventiot ovat mukana yksilöllisten kokemusten tulkinnassa. Koska identiteetin tarinallinen rakentaminen muodostaa oman lukunsa tässä tutkimuksessa, identiteetin rakentamisen tutkimisessa voitaisiin erottaa kolme tasoa. Nämä ovat a) sosiaalisen toiminnan, b) sosiokulttuuristen merkitysten ja c) tarinallisuuden tasot. Tarinallinen taso kuitenkin sisältyy kahteen edellä mainittuun tasoon ja tulee näkyviin niissä.

Tarkennetut tutkimusongelmat ovat seuraavat:

1. Mitkä ovat äitipuolten identiteetin rakentamisen tyypit?
2. Miten äitipuolet kertovat ylläpitävänsä identiteettiään?
3. Mitkä ovat ne käännekohtat, jotka aktuaalistavat identiteettineuvotteluja?
4. Mitkä tekijät edesauttavat ja mitkä tekijät rajoittavat äitipuolten identiteettityötä ja myötävaikuttavat äitipuolten tyytyväisyyteen uusperheessä?

1.1 Tutkimuksen aineisto

Tutkimukseni aineisto koostuu 58 kertomuksesta, yhdestä 42-sivuisesta päiväkirjasta ja yhden äitipuolen kirjeenvaihdosta tulevan aviomiehensä kanssa. Kirjoittajia oli niin ikään yhteensä 58, sillä päiväkirjan ja kirjeenvaihdon kirjoittajat lähettivät myös kertomuksensa aineistoksi. Kertomukset käsittivät yhteensä 128, päiväkirja 42 ja kirjeenvaihto 46 sivua (Book Antiqua, kirjasinkoko 12 ja riviväli 1). Yhden kertomuksen pituus oli siis keskimäärin noin kaksi sivua. Aineisto kerättiin kesän ja syksyn 2005 aikana. Äitipuolet vastasivat ilmoituksiin (ks. liite 1), jotka julkaistiin Keskisuomalaisessa 17.6.2005 ja Yhteishyvässä 9/2005, Suomen Uusperheellisten Liiton sivuilla Internetissä (supli.fi) kohdassa *tutkimusapupyyntö* sekä Suomi24.fi-keskustelupalstalla.

Ilmoituksissa äitipuolia pyydettiin kirjoittamaan heille itselleen tärkeitä asioista. Kirjoittamisen tueksi äitipuolia pyydettiin kertomaan äitipuoleuteen liitetystä tunteista, ilon, surun ja haasteiden hetkistä (Yhteishyvä), sekä perhesuhteista, perhevelvollisuuksista ja päätösvallasta uusperheessä (Keskisuomalainen, Supli ja Suomi24) (ks. taulukko 1). Se, että äitipuolet saivat kirjoittaa itsestään vapaamuotoisesti ja että ilmoitusten instruktiot olivat erilaisia, oli joissain yksittäistapauksissa systemaattista tulkintaa vaikeuttava tekijä. Näin ei kuitenkaan aina ollut. Vaikka esimerkiksi Yhteishyvän ilmoituksessa ei kysytty äitipuolten perhevelvollisuuksista ja päätösvallasta uusperheessä, suurin osa äitipuolista kuitenkin kertoi niistä.

TAULUKKO 1 Ilmoitukset lehdissä ja Internetissä

Ilmoituskanava	Keskisuomalainen	Yhteishyvä	SUPLI, Suomi24.fi
Ilmoituksen otsikko	Äitipuoli, kirjoita minulle	Ikuisestiko paha äitipuoli?	Ikuisestiko paha vai kyllin hyvä äitipuoli?
Instruktio	Kerro itsellesi tärkeitä asioista tai - äitipuolielämän iloista, suruista, pulmatilanteista ja onnenhetkistä, - perhevelvollisuuksista ja päätösvallasta.	Kerro äitipuolen elämän ilon, surun ja haasteiden hetkistä.	Kerro itsellesi tärkeitä asioista tai - äitipuolielämän iloista, suruista, pulmatilanteista ja onnenhetkistä, - perhevelvollisuuksista ja päätösvallasta.

Alun perin tarkoitukseni oli käyttää vain äitipuolten kertomuksia aineistona. Tilanne kuitenkin muuttui syksyllä 2005, kun Keinoemo tarjosi nettipäiväkirjaansa ja Maria kirjeenvaihtoaan tulevan puolisonsa kanssa minulle luettavaksi. Luettuani päiväkirjan ja kirjeenvaihdon pyysin äitipuolilta lupaa käyttää niitä aineistona. Koska päiväkirja ja kirjeenvaihto ovat hyvin refleksiivisiä, olen käyttänyt niitä pääosin taustoittamaan kertomusaineistoa. Molemmat naiset luovat intersubjektiviisen tilan kirjoituksillaan, toinen suhteessa Internetin lukijoihin ja toinen suhteessa tulevaan puolisoonsa. Keinoemon ja Marian kirjoittamisella on tavoitteita, Keinoemo kirjoittaa päiväkirjaansa, *arkeaan, roolejaan ja tunteita* *kanssaisarille, kaltaisilleen naisille, samantyyppisessä tilassa ja paikassa*. Hän toivoo, että kirjoittaminen toimisi itsen rakentamisen välineenä niin hänelle itselleen kuin toisillekin. Maria puolestaan kirjoittaa puhtaaksi kirjeenvaihtoaan, koska *äitipuoliasian penkominen* on hänelle itselleen ja *ehkä myös lapsille terapiaa*. Myös Jokinen (1996, 149) esittää, että päiväkirjan kirjoittamisen konventioita ovat muun muassa rehellisyys ja tunteellisuus, tunteiden purkaminen.

Käsitteet, tutkimusasetelma ja menetelmät, jotka tutkija valitsee, vaikuttavat aina tuloksiin (ks. Tuomi & Sarajärvi 2006, 96). Käyttämäni käsitteet ovat yhteydessä siihen, minkälainen aineisto on syntynyt. Olen tutkijana tarjonnut tiettyjä käsitteitä viitekehukseksi kirjoittajille jo otsikoimalla aiheeni. Kirjoittajista valtaosa (31/58) vastasi Yhteishyvän ilmoitukseen, jonka otsikon toimitus oli muotoillut *Ikuisestäiko paha äitipuoli?* Supli.fi ja Suomi24.fi-sivuilla otsikko oli alkuperäisessä muodossaan *Ikuisestäiko paha vai kyllin hyvä äitipuoli?* Suplin ilmoitukseen vastanneita oli yhteensä kuusi ja Suomi24 -ilmoitukseen vastanneita kolme. Keskisuomalaisen sivuilla otsikko sai muodon *Kirjoita minulle, äitipuoli*. Tähän kirjoituspyyntöön vastasi kymmenen naista.

Otsikointi houkuttelee äitipuolia kertomaan itsestään ensisijaisesti suhteessa puolison lapsen/lapsiin eikä esimerkiksi suhteessa puolisoon. Matti Hyvärinen (1994, 48) kuitenkin toteaa, että haastateltava voi kieltäytyä kysymyksistä, sivuuttaa ne epäolennaisina tai vastustaa kysymysten muotoilua. Sama pätee myös kirjoittajiin. Yhteishyvän otsikko haastaa kirjoittajia kertomaan itsestään suhteessa äitipuolistereotypian leimaamaan identiteettiin. Otsikko Keskisuomalaisessa on luonteeltaan edellisistä väljempi, mutta myös dialogisempi, sillä se houkuttelee äitipuolia kertomaan tarinaansa lukijalle. Tämä otsikko poikkeaa edellisistä myös siinä, että se ei nosta esiin satuperinteen äitipuoliin liittämää piirrettä, äitipuolen pahuutta.

1.2 Tutkimukseen osallistujat

Useimmat kirjoittajat oheistivat taustatietonsa, mutta mukana oli myös kolme nimimerkillä varustettua kertomusta sekä kertomuksia, joista puuttui (osin) taustatietoja. Nimimerkillä varustetut kirjoitukset sisälsivät kipeitä kuvauksia äitipuolena olemisesta. Täsmentääkseni saamiani taustatietoja lähetin tutkimukseen osallistuneille marraskuussa 2006 kirjeen, jossa pyysin heitä kertomaan oman ikänsä ja puolisonsa iän sekä lasten iät, sukupolet ja asumismuo-

don (lähi/etälapsi). Kysyin myös äitipuolten ja lapsipuolten ensi tapaamisen ajankohtaa ja perheen yhdessäoloajan pituutta sekä äitipuolten asuinpaikkaa. En kuitenkaan tavoittanut kaikkia osallistuneita.

Nuorin kirjoittaja oli 23-vuotias ja vanhin 73-vuotias. Kirjoittajien keski-ikäsi tuli 41 vuotta. Lapsipuolet olivat 1–43-vuotiaita ja perheet olivat olleet yhdessä 1–38-vuotta. Äitipuolten perheissä oli heidän puolisonsa lapsia. Sen lisäksi perheissä saattoi olla äitipuolten biologisia lapsia edellisestä avioliitosta ja/tai yhteisiä lapsia nykyisestä avioliitosta. Kirjoituksia tuli kaikkialta Suomesta, niin maaseudulta kuin kaupungistakin, kuitenkin niin, että Etelä-Suomesta lähetettiin eniten (17) ja Pohjois-Suomesta vähiten (5) kirjoituksia. Monet kertoivat myös koulutuksestaan ja ammatistaan, vaikka niitä ei kysytty.

Annoin jokaiselle tutkimukseen osallistuvalla peitenimen ja juoksevan numeron, jotka noudattavat pääsääntöisesti kertomusten saapumisjärjestystä. Anonymiteetin varmistamiseksi muutin aineistokatkelmissa päivämääriä, ammattinimikkeitä ja muita kertojien henkilöllisyyden paljastavia yksityiskohtia. Joihinkin aineistositaatteihin olen lisännyt sulkeisiin selvennyksen (esimerkiksi puuttuva sana tai henkilö) silloin, kun se asiayhteyden ja/tai ymmärtämisen kannalta on ollut välttämätöntä. Jos olen yhdistänyt sitaattiin tekstiä kertomuksen eri kohdista, olen erottanut kohdat toisistaan kahdella viivalla.

1.3 Aineiston riittävyys

Tutkimusprosessin alkuvaiheessa oli vaikeaa arvioida aineiston riittävyyttä. Niinpä harkitsin kirjallisen aineiston täydentämistä haastattelulla. Kysymys aineiston riittävyydestä liittyy ennen kaikkea kvalitatiivisen aineiston luonteeseen. Klaus Mäkelän (1990, 52) mukaan kvalitatiiviselle aineistolle ei ole tarjolla samanlaisia mittalukuja kuin kvantitatiivisessa tutkimuksessa. Monet tutkimukseeni osallistuneet naiset pitivät tutkimusaiheeni tärkeänä ja osoittivat sen myös tarjoutumalla vapaaehtoisesti haastatteluun. Päätin kuitenkin Mäkelän ohjeiden mukaisesti ensin analysoida jo kerättyjä kertomuksia ja vasta sen jälkeen ratkaista, onko haastattelujen käynnistäminen tarpeen. Alustavia analyysejä tehtyäni havaitsin, että kertomuksissa samat asiat toistuivat. Uudet kertomukset eivät siis tuoneet enää aineistosta esiin uusia piirteitä. Tällaisissa tilanteissa on tapana puhua aineiston kylläntymisestä (Mäkelä 1990, 52; Eskola & Suoranta 1996; Hirsjärvi ym. 2007, 177). Haastattelun osoittauduttua tarpeettomaksi tarjosin tutkimukseen osallistuneille mahdollisuutta kirjoittaa kertomuksiinsa jatkoa. Neljä äitipuolta tarttui uuteen kirjoituskutsuun.

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa ei tehdä päätelmiä yleistettävyydestä. Periaatteena on, että tulkinnat ovat aineistoon sidottuja. Koska laadullisessa tutkimuksessa ei ole kysymys edustavasta otoksesta, looginen johtopäätös lienee, että saamani tulokset eivät ole yleistettävissä yhteiskuntaan laajemmin. Toisaalta jo systemaattisen lähiluvun vaiheessa huomasin, että analysoituani tarkemmin viisi ensimmäistä kertomusta esiin nousi jaettuja kulttuurisia merkityksiä, jotka jo toistuivat yksityisissä kertomuksissa. Vaikka tietyn yksilön näkökul-

masta todellisuus on luonteeltaan subjektiivista, kulttuurisina käytäntöinä ja sosiaalisina rakenteina todellisuus on olemassa myös objektiivisena (Oksanen 2006, 34). Tästä lähtökohdasta yleistettävyyttä hahmottui alun perin aristoteelisesta lähtökohdasta, jonka mukaan yksityisessä toistuu yleinen (Hirsjärvi ym. 2007, 177).

Coleman, Ganong ja Fine (2000, 1296) ovat havainneet, että uusperhetutkimuksessa äitipuolten näkökulma on saanut tähän mennessä vain vähän huomiota osakseen. Varto (1992, 56) on puolestaan todennut, että kvalitatiivinen tutkimus soveltuu hyvin sellaisten alueiden tutkimukseen, josta ei entuudestaan ole paljon tietoa. Tästä lähtökohdasta pidin äitipuoliaineiston heterogeenisyyttä pikemminkin etuna kuin haittana. Tutkimuksessani äitipuoleksi määrittyi siis nainen, joka halusi kirjoittaa otsikon aiheesta kertomuksen tutkimuskäyttöön. Aineiston edustavuuden kannalta on mielestäni tärkeää, että äitipuoliaineistoa ei kerätty ainoastaan Suomen uusperheellisten liiton valikoidulta vastaajajoukolta, vaan kirjoituskutsu oli myös laajalevikkisessä Yhteishyvä-lehdessä.

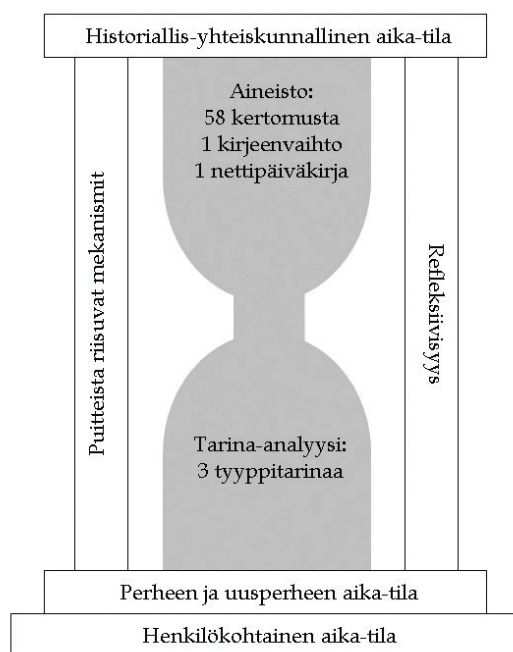
2 Aineiston analyysi

2.1 Kerronnallisuus äitipuolitutkimuksessa

Lieblichin, Tuval-Maschiachin ja Zilberin (1998, 2) mukaan narratiivisessa tutkimuksessa analysoidaan tekstejä, joilla on narratiivinen muoto, kuten haastatteluja, vapaamuotoisia kirjallisia vastauksia, päiväkirjoja, elämäkertoja tai muita dokumentteja (myös Heikkinen 2002; 185–189; Polkinghorne 1988, 13–17). Rimmon-Kenanin (2006, 16) mielestä olisi selkeämpää puhua kerronnan elementeistä kuin kertomuksista. Kun äitipuolet kirjoittivat elämästään, heidän kirjoituksillaan oli taipumus asettua kertomusten muotoon. Näin koettu elämä muuttui kerrottaessa tarinaksi elämästä (ks. Vilkkonen 1988; 1997). Kerronnallisuuden aste kuitenkin vaihteli kirjoituksissa. Osa äitipuolista kirjoitti teemoittain eteneviä kirjoituksia ja vastasi esseetyyppisesti kirjoituksen tueksi annettuihin kysymyksiin. Koska valtaosa kirjoituksista oli kuitenkin kertomuksen muodossa, oli luontevaa lähestyä äitipuolten kirjoituksia kerronnallista eli narratiivista menetelmää hyödyntäen.

Identiteetin tutkiminen kertomusten avulla tuo esiin äitipuolten identiteetin ajassa ja tilassa muuttavana prosessina. Kertomukset viittaavat äitipuolten henkilökohtaiseen ja heidän perheensä aikatilaan sekä historialliseen aikatilaan. Myös tutkijan tekemässä tyypittelyssä erilaiset aikatasot kohtaavat. Kuviossa 3 tiimalasi on ajan ja tilan symboli. Tiimalasi voidaan kääntää ympäri, jolloin asetelma kääntyy toisinpäin: historiallinen aika-tila tulee näkyviin yksilön ja perheen aika-tilassa, mutta myös käänteisesti, mikrotaso vaikuttaa makrotasoon. Refleksiivisyys ja puitteista riisuminen merkitsevät sitä, että aika ja tila myös irtoavat toisistaan. Asiantuntijatieto, toisin kuin traditiot, on puitteista riisuvaa,

sillä se ei ole sidottu määrättyyn paikkaan. (Giddens 1995a, 119–120.) Identiteettityö merkitsee Giddensin (1991, 52–54) mukaan refleksiivistä prosessia, jossa elämän eri aikatasoja sovitetaan yhteen.

KUVIO 3 Äitipuolten identiteettityössä eri aikatasot kohtaavat (vrt. Broman- Kananen 2005, 24).

2.2 Teoriasidonnaisuus ja narratiivisuus aineiston luennassa

Tuomi ja Sarajärvi (2006, 95) erottavat laadullisen tutkimuksen analyysissä aineistolähtöisen, teoriasidonnaisen ja teorialähtöisen lähestymistavan. Tässä tutkimuksessa olen kulkenut keskitietä ja valinnut teoriasidonnaisen lähestymistavan. Siinä tutkijalla on ennako-oletuksia siitä, mitä hän hakee aineistosta (myös Pulli 2010, 28). Käsitekehikko on ollut tarpeen laajan aineiston analyysissä, koska se rajasi etsittyä. Tyypillinen teoriasidonnainen tutkimus käynnistyy aineistolähtöisesti ja päättyy teorialähtöisesti. Myös tässä työssä aineiston luenta oli alkuun aineistolähtöistä: ensimmäisillä kerroilla luin aineistoa avoimin mielin vailla valmiita oletuksia.

Aineiston tyypittelyn vaiheessa valitsin tutkimusongelman käytännöllisen ratkaisemisen kannalta soveliaimpia tulkinta- ja taustateorioita. Näin ollen aineisto ja teoria tukivat toinen toistaan, aineisto avasi teoriaa ja teoria aineistoa. Vaikka narratiivisuus soveltui hyvin symbolista interaktionismia hyödyntävään identiteettitutkimukseen, se ei kuitenkaan yksin tarjonnut riittävän moniulotteista mallia äitipuoliaineiston tulkintaan. Identiteetin (ja toiminnan) eri ulottu-

vuuksien ja vaiheiden analyysiin tarvittiin lisäksi Meadin minäteoriaa ja sitä täydentävää Joasin luovan toiminnan teoriaa. Näiden kahden teorian perusteella oletin, että äitipuolten identiteetti rakentuu yhtäältä toiminnan sekä vuorovaikutuksen tasolla ja toisaalta symbolisaation tasolla, jolloin kiinnitetään huomiota siihen, minkälaisia merkityksiä äitipuolet antavat toiminnalleen (sosio-kulttuuristen merkitysten taso). Kun toiminta kohtaa esteitä, sitä voidaan tulkita uudelleen ja sille voidaan antaa aikaisemmasta poikkeavia merkityksiä.

Kertomusten luentaa voisi kuvata monivaiheiseksi tapahtumasarjaksi, jossa aineisto ja teoriat vähitellen korjaavat toisiaan ja täsmentävät tutkimusasetelmaa. Tutkimusprosessin alkuvaiheessa tutkin äitipuolen asemaa uusperheessä tarkastellen sitä vallankäyttönä ja vastuun ottamisena. Tutkimusasetelman painopiste siirtyi kuitenkin vähitellen äitipuolen identiteetin tutkimiseen.

Ensimmäisillä aineiston lukukerroilla tein välittömiä havaintoja lukemastani. Tästä siirryin yksittäisten kertomusten systemaattiseen lähilukuun ja analyysiin. Ensimmäinen yritykseni analysoida kertomuksia perustui kertomusten lajityyppeihin. Riessmanin (1993, 1) mukaan narratiivinen analyysi voi kohdistua kertomukseen sinänsä ja sen rakennepiirteisiin, lajityyppeihin ja traditioihin (myös Hänninen 1999). Narratiivisia lajityyppejä ovat esimerkiksi tragedia, komedia, novelli, satu ja legenda. Ensimmäiseen analyysiini sain tukea Kenneth ja Mary Gergenin (1986, 25–28) muodon analyysistä, tarinallisista prototyypeistä. Etenevässä, eli nousevassa kertomuskaareissa korostuu onnellinen loppu, laskevassa kertomuskaareissa yksilö ei saavuta päämääräänsä, vaan tarina päättyy onnettomasti, ja vakaassa tarinassa elämä etenee tasaisesti ilman suuria notkahduksia. Tähän jaotteluun tukeutuen kokeilin koko aineiston tyypittelyä kolmeen luokkaan: selviämis- ja ei-selviämistarinoihin sekä tasaisen arjen tarinoihin.

Prototyyppeiden mukaan tyypitellen esimerkiksi erotarina sijoittui regressiivisten kertomusten (laskeva kertomuskaari) joukkoon. Se oli lajityypiltään tragedia, koska se päättyi ulkonaiseen tappioon. Tehtyäni alustavia aineistoanalyyskejä tältä pohjalta jäin kuitenkin pohtimaan, mitä selviäminen äitipuolten kohdalla tarkoittaa. Luokittelu ei-selviämis- ja selviämistarinoihin suuntasi huomion pikemminkin tapahtumien ulkonaiseen kulkuun kuin tutkittavien omiin merkityksenantoihin. Näkökulma muuttuu, jos huomio kohdistetaan lajityypin sijaan äitipuolten toimintaan ja siihen liitettyihin merkityksiin. Tältä pohjalta myös erotarina voi olla selviytymistarina. Tämä ratkaisu korjasi myös teoreettista viitekehystä. Taustateoria muuttui sosiaalisesta konstruktionismista symboliseksi interaktionismiksi ja yhdeksi keskeiseksi teoreettiseksi käsitteeksi tuli toiminta.

Näin päädyin lähestymistapaan, jossa päähuomio oli kertomusten sisällössä. Analyysitapa perustui lähinnä holistiseen sisällön ja muodon analyysiin. Lieblich ym. (1998, 12–19) erottaa narratiivisessa analyysissä neljä lukemisen tapaa: 1. holistinen sisällön analyysi, 2. holistinen muodon analyysi, 3. kategorinen sisällön analyysi ja 4. kategorinen muodon analyysi. Holistinen sisällön analyysi tutkii yksilön koko elämäntarinaa ja kohdistaa nimensä mukaisesti huomionsa sen sisältöön. Holistinen muodon analyysi tarkastelee puolestaan elämäkerran juonta tai rakennetta. Tutkija etsii tarinasta huipentumaa tai kään-

nekohtaa, joka auttaa ymmärtämään tarinan kehittymistä. Muutamissa kohdissa kiinnitin huomiota myös kertomuksen kielellisiin piirteisiin, jolloin mukaan tuli joitakin kategorisen muotoanalyysin piirteitä.

Systemaattisessa lähiluvussa minulla oli mukana 14 erityyppistä kertomusta. Lisäksi analysoin neljä erityyppistä kertomusta seuraavien tutkimuskysymysten mukaan:

1. Kenestä äitipuolet puhuvat?
2. Millaisia tapoja ja millaista toimintaa äitipuolet kuvaavat? Mikä on äitipuolen asema toiminnassa (aloitteen tekijä, toiminnan kohde)? Mikä merkitys toiminnalla on?
3. Millaisia suhteisiin ja toimintaan liittyviä tiloja äitipuolet kuvaavat?
4. Millaisia käännekohtia tarinoissa on, ja mikä aiheuttaa käännekohtan? Millaisia tunteita ja merkityksiä käännekohtiin liittyy?
5. Millaisia binaarisia vastakohtia kertomuksissa esitetään? Miten kirjoittajat dekonstruoivat binaarisia vastakohtia? Miten puhujat kutsuvat vallitsevat kertomukset esiin ja vastustavat niitä?
6. Mitä hämmästyttävää kertomuksiin sisältyy?

Seuraavalla kerralla tyypittelin kaikki kertomukset. Tein ajalliseen jäsenyykseen perustuvia pelkistettyjä tiivistelmiä, ydintarinoita. Kirjasin taulukkoon juonen pääkohdat: mitä kunkin tarinan alussa, keskikohdassa ja lopussa tapahtuu. Vilkon (1990, 93) ohjeen mukaisesti käsittelin elämäntarinaa kokonaisuutena samalla, kun ositin sen. Tässä vaiheessa analyysiäni ohjasi lähinnä Lieblichin ym. (1998, 12–19) kuvaama holistinen muodon analyysi, joka tutkii elämänerän juonta tai rakennetta. Sen mukaisesti etsin tarinasta huipentumaa tai käännekohtaa, joka auttaisi ymmärtämään tarinan kehittymistä (ks. Denzin 1989, 22, 70, 89). Tämän jälkeen selvitin, oliko käännekohteissa tapahtumissa löydettävissä jotain yhteistä. Tämä tulkinnan vaihe toi näkyviin sen, että valta-osassa kertomuksista oli samantyyppisiä käännekohtia. Nämä käännekohdat olivat äitipuolten elämäntarinan siirtymiä tai kriisejä.

Kolmannessa luennan vaiheessa vertailin tarinoita toisiinsa ja selvitin, mikä erottaa kertomuksia toisistaan. Kolmas tulkintahorisontti syntyi, kun havaitsin, että kertomusten samankaltaisista käännekohdista huolimatta kertomusten lopputulos vaihteli. Tältä pohjalta tyypittelin kaikki 58 kertomusta kolmeen luokkaan. Laajahkossa yhteenvedossani seurasin kertomusten ajallista rakennetta teemoittain. Seurasin Hyvärisen (2006) ohjetta, jonka mukaan pelkkä teemojen käsittely voi hävittää aineiston kerronnallisen erityisluonteen. Tulkintoja tehdessäni pidin mielessäni myös kahta analyttistä, toiminnan ja sosiokulttuuristen merkitysten tasoa. Tältä pohjalta kirjoitin ensimmäisen version tulosluvusta.

Käsikirjoituksen kirjoittamisen loppuvaiheessa päätin kuitenkin tiimivanhemmuuden identiteettityypin kohdalla luopua kertomusten ajallisesta seuraamisesta ja lähestyä kertomuksia temaattisesti. Toimin näin, koska suurin osa tiimivanhemmuuden identiteettityypin äitipuolista oli vastannut äitipuolille

kirjoittamisen tueksi laadittuihin kysymyksiin esseetyyppisesti. Toin kuitenkin otsikkotasolla esiin ne identiteetissä tapahtuvat muutokset, joita kertomuksissa kuvailtiin.

En tuottanut äitipuolten kertomusten pohjalta yhtä tai muutamaa uutta tarinaa. Näin ollen en siis valinnut kaikkein monipuolisimpia kertomuksia rungoksi ja lisännyt niihin otteita muista samantyyppisistä kertomuksista (ks. Polkinghorne, 1995, 6–8), vaan hyödynsin analyysissäni lukuisia kertomuksia ja suoria tekstisitaatteja, jotta lukija voisi itse tehdä päätelmiä tekstikatkelmien perusteella, seurata päättelyketjuani ja arvioida tulkintojani. Näin myös aineistositaatit voivat toimia ikään kuin tehtyjen tulkintojen ”todistusaineistona”. Toimin näin, koska halusin tuoda äitipuolten autenttisen äänen, heidän kokemustensa rikkauden ja monivivahteisuuden, esiin tutkimuskertomuksessa. Valitsemani lähestymistavan heikkoutena on tutkimusselosteen laajuus. Lukijan kannalta voi niin ikään olla työlästä seurata useita osiin (alku, keskikohta, loppu) jaettuja kertomuksia.

3 Tutkimuksen eettistä arviointia

3.1 Tiedon hankkiminen, tuottaminen ja käyttäminen

Hännisen (1999, 34) mukaan tutkimuksia ei enää nykyään arvioida vain tiedollisin vaan myös eettisin perustein. Tutkimuksen eettisyyden arviointi kohdistuu tutkimusprosessin eri vaiheisiin. Mäkelä (2005, 9) erottaakin tiedon hankkimisen, käyttämisen, tulkitsemisen ja julkistamisen etiikan.

Oletin, että äitipuolet vastatessaan kirjoituskutsuun tiesivät, mihin olivat suostuneet. Heidän osallistumisensa perustui vapaaehtoisuuteen. Heillä oli mahdollisuus itse päättää, mistä oman elämänsä asioista he kirjoittavat. Tutkimuksen edetessä minua jäi kuitenkin vaivaamaan kysymys siitä, ymmärsivätkö osallistujat täysin sen, mitä seurauksia oman kertomuksen lähettämällä tutkimuskäyttöön voi olla. Tieteen sosiaalisen vastuun etiikka koskee Mäkelän (2005, 9) mukaan paitsi tutkimuksen oikeutusta myös sen seurauksia. Kirjeessäni (12/2005) äitipuolille kerroin muun muassa sen, että heidän kertomuksistaan tulee suoria katkelmia väitöskirjaan. Pyysin äitipuolia kääntymään puoleeni siinä tapauksessa, että aineistositaateista ja/tai heidän kertomuksensa pohdinnasta voisi tulla ongelmia heille. Kukaan äitipuolista ei kuitenkaan ottanut yhteyttä vetääkseen kertomuksensa pois tutkimuskäytöstä.

Kuten jo edellä on tullut ilmi, tutkimuksen alkuvaiheessa suunnittelin äitipuolten lisäksi heidän puolisoidensa haastattelua, jotta myös heidän näkökulmansa tulisi esiin. Koska äitipuoliaihe on vähän tutkittu aihe, päädyin siihen, että on tärkeää täydentää tietoa uusperheestä äitipuolten näkökulmalla. Tämä edellyttää kuitenkin sitä, että tutkimuksen näkökulmaisuus tuodaan esiin. Johtopäätöksiä tehdessä on otettava huomioon se, että muilla perheenjä-

senillä ja lasten biologisella äidillä on myös oma, niin ikään arvokas näkökulmansa uusperhe-elämään.

Mäkelä (2005) kirjoittaa, että tutkittavien suojaaminen vahingoilta sosiaali-tutkimuksessa on ennen kaikkea tietosuojakysymys. Tutkimushyötyä ja tietosuojariskejä on punnittava vastakkain. Tästä syystä tulokset julkaistaan esimerkiksi tilastollisina yhteenvetoina, joissa yksilöä ei voida tunnistaa. (Mts. 14–15.) Mäkelän (2005, 15) mukaan kotipaikan yhdistäminen muihin tietoihin voisi eräissä tapauksissa paljastaa sen henkilön, jota tiedot koskevat. Tutkijalla onkin kolme erisuuntaista perusvelvollisuutta: 1) velvollisuus tuottaa luotettavaa tietoa, 2) tieteellisen julkisuuden ylläpitäminen ja 3) tutkittavien oikeuksien kunnioittaminen. Tutkittavien oikeuksia ei saa loukata, mutta tutkittavien varjeleminen ei myöskään saa johtaa tulosten vääristelyyn eikä tieteen julkisuuden rikkomiseen. (Mäkelä 2005, 10.) Tässä tutkimuksessa ei esitetä tarkkoja tietoja kotipaikoista. Vastaajien ja lapsipuolten iät olivat tutkimustulosten kannalta merkittäviä tietoja. Suojatakseni osallistujien anonymiteetin luokittelin äitipuolet ja lapsipuolet iän mukaan identiteettityypeittäin ryhmiin. Yksittäisten kertomusten kohdalla muutin tietoja sen verran, ettei osallistujia ole mahdollista tunnistaa.

Hänninen (1999, 34) arvioi, että narratiivinen lähestymistapa on lähtökohdiltaan eettisesti perusteltu ja ihmistä kunnioittava. Se on kiinnostunut ihmisten ”äänestä” eli niistä asioista, jota ovat ihmisille itselleen tärkeitä ja merkityksellisiä (myös Hänninen 2008). Kertominen on mielekäs, koska tutkittavat voivat kirjoittamalla välittää jotakin kokemuksistaan ja tulla kuulluksi (Kortteinen 2005, 29). Haasteellisissa elämänmuutoksissa kirjoittaminen voi olla myös kirjoittajille itselleen terapeuttinen kokemus. Riessmanin (1993, 2) mukaan kertomusten kertomista pidetään tärkeänä identiteettityönä. Parhaimmillaan kirjoittaminen voikin toimia itseymmärrystä tuottavana ja identiteettiä muuttavana tapahtumana (Nousiainen 2004, 142; myös Heikkinen 2001, 122; Hänninen 1999, 95; Löyttyniemi 2004, 49; Riessman 1993, 4). Tämä on oivallettu Yhdysvalloissa, jossa narratiivista tutkimusta on käytetty äitipuolille suunnatun terapian tukena (Jones, 2004). Myös toisten äitipuolten kertomusten lukeminen voi jäsentää omaa elämää: identiteetti ei rakennu vain kertomalla tarinoita itsestä vaan myös eläytymällä toisten kertomuksiin. Väkevä kertomus auttaa järjestelemään kokemuksia, käsittelemään tunteita ja ymmärtämään elämää (Heikkinen 2001, 121). Tähän sopii Roosan (25) kommentti: *Kirjoittaminen on myös hyvää terapiaa itselleni ja luen myös mielelläni toisten kokemuksia samasta aiheesta.*

Aineistoa lukiessa tuli sellainen vaikutelma, että kirjoittaminen soveltui hyvin arkojen ja yksityiseksi miellettyjen asioiden käsittelyyn. Äitipuolet kirjoittivat rohkeasti paitsi oman elämänsä iloista ja onnenhetkistä, myös äitipuolena olemisen haasteista, suruista ja murheista. Kirjoittaessaan tutkittavilla on ollut rauhallista tilaa tulkita omia elämäntapahtumiaan ilman ulkopuolisen väliintuloa. Kun kerroin, että mahdollisesti myöhemmin haastattelisin naisia, vapaaehtoisiksi haastatteluun ilmoittautuivat ne, joilla oli myönteisiä kokemuksia äitipuolena olemisesta. Tästä voisi päätellä, että yksinomaan haastatteluaineistoon

perustuvasta aineistosta olisi karsiutunut pois monia niistä, jotka kertoivat äiti-puolielämään liittyvistä kipeistä kokemuksistaan.

Kirjoittaminen ei kuitenkaan ole kaikille ihmisille luontainen itseilmaisun väline. Tästä kertovat äitipuolten kommentit: *Osallistuisin mielelläni tutkimukseeni, mutta en millään jaksaisi alkaa kirjoittaa koko tarinaani. Olisiko mahdollista vaikkapa keskustella asiasta puhelimesta. Tuo suullinen ilmaisu kun on minulle paljon kivottomampaa* (Kaisa, 13). *En ole kirjoittajatyyppejä, mutta jos saisit jotain selvää meidän elämästä* (Katri, 30). Joillekin äitipuolista olisi voinut olla helpompaa tuottaa runsaammin tekstiä puhuen kuin kirjoittaen. Kirjallinen muoto sinänsä ei kuitenkaan vaikeuttanut tulkinnan tekemistä, sillä kaikki tutkimukseeni osallistuneet naiset ilmaisivat itseään selkeästi.

3.2 Empaattinen luenta, etäisyys ja ymmärtämisen vaikeus

Pekkolan (2008, 179–180) mukaan kylmä ja etäinen suhtautuminen tutkimuskohteeseen ei riitä, vaan tarvitaan suhteessa oloa ja empatian kyvyn soveltamista tutkimustyöhön. Granfelt (1998, 24, 28) arvioi, että empatia on vuorovaikutusta. Granfelt erottaa empaattisessa luennassa yhtäältä kosketetuksi tulemisen sekä yhteisyyden kokemuksen ja toisaalta erillisyyden säilyttämisen ja erilaisuuden arvostuksen. Vilkon (1997) mukaan empaattinen luenta merkitsee sitä, että pyrkii tunnistamaan ja ymmärtämään toisen ilmaisemia intentioita, tunteita ja ajatuksia emootioiden välityksellä. Empaattinen luenta on helppoa, kun toisen kokemuksessa on jotain itselle entuudestaan tuttua. Se ei kuitenkaan riitä. Empaattinen luenta ei rakennu vain samastumiselle eikä samankaltaisuuden kokemiselle, vaan se antaa tilaa eritoten erilaisuuden näkemiselle. (Mts. 185–186.) Omia kokemuksia voi hyödyntää pyrkiessään tavoittamaan toisten tulkintoja todellisuudesta. Anni Vilkkonen (1997) toteaa, että hän lukee itseään omaelämäkertoja lukiessaan, mutta ei lue ensisijassa itseään varten vaan pyrkii lukemaan toista, vuoropuhelussa hänen kanssaan. Hän lukee tunteitaan käyttäköseen itseään ja itsessään herännyttä vastakaikua lukemansa ymmärtämiseen, ei niinkään selvittääkseen itseään. (mts. 184.)

Empaattisessa asennoitumisessa on Granfeltinkin (1998, 28) mukaan kysymys siitä, että kykenee käyttämään tunteitaan oman ymmärryksensä vahvistamisen, syventämisen ja selkeyttämisen välineenä, mikä edellyttää myös analyttistä otetta. Nousiaisen (2004) mukaan etäännyttäminen ei tarkoita tunteista luopumista vaan sen selvittämistä, mistä omat tunteet kumpuavat. Etäännyttämisen vaihe on tärkeä, jotta pystyy kaivautumaan mahdollisimman syvälle tutkittuun aineistoon (mts. 40–41). Olen hakenut etäisyyttä omaan kokemukseeni äitipuolena paneutumalla perusteellisesti tutkimuksen teoreettiseen taustaan. Tutkijankoulutuksen myötä on rakentunut vähitellen tutkijan identiteetti, joka on antanut välineitä tarkastella äitipuolten kokemuksia yleisellä tasolla.

Olipa aihe mikä tahansa, tulkinnassa on aina mukana tutkijan ääni, vaikka tutkija pyrki olemaan uskollinen aineistolle (Hänninen 1999, 34; 2008). Solmiessaan yhteen toisten kirjoittamien kertomusten lankoja narratiivitutkijat ker-

toivat jo omia kertomuksiaan (Fraser 2004, 195). Siten ”äänen antaminen” tutkimukseen osallistujalle on aina suhteellista, sillä tutkija valikoi ja pelkistää aina todellisuuden monimuotoisuutta. Tästä syystä tutkimukseen osallistujat voivat kokea, että heidän tarinansa ainutkertaisuudelle on tehty väkivaltaa tyypittelmällä tarinoita ja kytkemällä ne laajempiin kulttuurisiin tarinoihin. (Hänninen 1999, 34.)

Ymmärtääkö tutkija koskaan täysin tutkittavien kokemuksia? Tehdessään tulkintoja aineistosta tutkija ei väitä ymmärtävänsä, miltä toisesta tuntuu, vaan hän kirjoittaa oman konstruktionensa tutkittavien kokemuksista (Granfelt 1998, 22). Tekstin tulkinta on vaikeaa siksi, että kirjoitetussa tekstissä tekijän tarkoitus ja tekstin merkitys eivät enää välttämättä yhtene. Tutkija ei voi päästä suoraan sisälle kirjoittajan ajatuksiin ja intention. Teksti voi tarkoittaa enemmän, kuin tekijä sillä tarkoitti. Kuitenkaan tekijän merkitys ei ole kokonaan kadonnut. Teksti pysyy edelleen diskurssina, jonka joku on kertonut jostakin jollekin toiselle. Tekstejä tulkittaessa väärin ymmärtäminen on Ricoeurin (2000) mukaan mahdollista ja jopa väistämätöntä. Siksi merkitysten konstruointi onkin arvauksen tekemistä (mts. 44). Tekstit ovat myös moniäänisiä, mikä avaa ne konstruktioiden moninaisuudelle. On siis monia mahdollisuuksia tulkita kertomuksia. (Fraser 2004, 195; Ricoeur 2000, 115–126.)

Ricoeur (2000, 115–126) kuitenkin huomauttaa, että kaikki tulkinnat eivät ole samanarvoisia, vaan tulkintaa voidaan aina perustella tai vastustaa sekä asettaa tulkintoja vastakkain. Tulkintoja voidaan myös sovitella yhteen ja etsiä yhteisymmärrystä, vaikka yksimielisyyttä ei koskaan saavutettaisikaan. Tutkimuksen luotettavuutta voi lisätä se, että tehdyt tulkinnat saavat tukea toisista vastaavaa ilmiötä tarkastelleista tutkimuksista (Eskola & Suoranta 1996; Tuomi & Saravaara 2006, 139).

IV TUTKIMUSTULOKSET: ULKOPUOLISENA, ÄITINÄ JA VANHEMPANA PERHEESSÄ

1 Äitipuolen identiteetin rakentamisen teemoja

Seuraavassa alaluvussa 1 tarkastellaan ensin muutamia äitipuolten identiteettityyppejä yhdistäviä teemoja. Erilaisuudestaan huolimatta äitipuolten kertomuksissa on myös yhteisiä piirteitä. Kaikilla äitipuolilla on kokemuksia elämänkaaren katkoksista. He tulevat sisään uuteen perheyhteisöön, monet muuttavat uudelle paikkakunnalle, uuteen kotiin ja vaihtavat työpaikkaa tai jäävät kotiin. Uudella paikkakunnalla he kaipaavat vertaistukea. Tarkastellessani äitipuolten identiteettiä yhdistäviä teemoja käytän lähteenäni äitipuolten kertomusten ohella Marian kirjeenvaihtoa tulevan miehensä kanssa ja Keinoemon päiväkirjaa taustoittamaan äitipuolten tunteita muutosten keskellä. Luvussa 2 tarkastelen identiteettityyppien keskeisiä piirteitä ja niitä perhekonteksteja, joissa äitipuolet neuvottelevat ja rakentavat identiteettiään.

Luvusta 2.1 lähtien siirryn identiteettityypeittäin etenevään tutkimustulosten esittelyyn. Satelliittäidin rajoittaman ja äitipuolikeskeisen identiteettityypin alussa käyn läpi identiteettityypille tärkeitä tunnuspiirteitä, minkä jälkeen seuraan eri kertomuksia vuorotellen ajallisessa järjestyksessä (alku, keskikohta, loppu). Tämän jälkeen siirryn käsittelemään tiimivanhemmuuden identiteettityyppejä. Kuten jo edellä on esitetty, seuraan tämän tyyppin kertomuksia tematisesti.

1.1 Kodin tuntu ei ole itsestäänselvyys...

Kotini on talo, jossa asun, kylä tai kaupunki, jossa synnyin ja vietin suurimman osan ajastani. Kotini on perheeni, ystäväieni seura, ammattini, työpaikkani. Kotini on maa, jossa elän – sen henkinen ja intellektuaalinen ilmasto, jota ilmaistaan maan kielellä. Ja tämän ylitse kotini on Eurooppa, eurooppalaisuuteni ja lopulta tämä maailma -- Kaikki kehät kotimme ympyrästä ovat osa meitä, erottamaton osa identiteettiämme. Riistettynä kotinsa aspekteista ihminen on riistetty itseltään, ihmisyydeltään. (Havel, 1992, 30–31, suom. Granfelt, 1998, 114.)

Vaclav Havel kuvailee tekstikatkelmassa kodin ja identiteetin keskinäistä suhdetta ja niitä merkityksiä, joita kodilla laajasti ymmärrettynä on ihmisen identiteetin rakentamisessa. Avioliiton solmiminen merkitsee äitipuolille, kuten useimmille ihmisille, elämänkulun käännekohtaa. Avioliiton solmittuaan monet äitipuolet muuttavat vieraalle paikkakunnalle uuden puolisonsa kotiin. Uusperheen muotoutuessa äitipuolen elämässä tapahtuu useita samanaikaisia muutoksia. Ne voivat koskettaa fyysisiä elämisen puitteita (asuinympäristö, asunto ja esinemaailma), ihmissuhteita ja/tai omaa toimintaa (koti- ja ansiotyö). Uuden arjen alussa kodin merkitykset problematisoituvat. Myös Vilkkonen (2000, 214) on havainnut, että kodin merkitykset ovat niin vahvasti arjessa kiinni, että ne tulevat näkyviin vasta elämänkulullisissa murroksissa (myös Vilkkonen & Karisto 2000, 209). Kodin teeman kautta äitipuolet kertovat itsestään ja identiteetin rakentamisen prosessista.

Jätin työni, kotini jne. ja muutin suin päin pienelle paikkakunnalle, suureen tuntemattomaan. -- Haasteita on riittänyt ja niitä on koko ajan! Henkilökohtaisesti koen suurimpana asiana sen, että hyppäys rauhallisesta kahden "naisen" - ja koiran- perheestä neljän lapsen suurperheeksi on ollut melkoista shokkihoitoa! Kaikkeen siihen hulinaan ja elämään on ollut totutteleminen. Varmasti osaltaan vaikuttamassa siihen, että olen paikoitellen ollut hyvinkin loppu, on se seikka, että olen myös vieraalla maalla. Kulttuurishokki on iskenyt. Työn löytyminen ja verkostojen luominen on ollut hankalaa. Positiivisena olen kokenut sen havainnon, miten hyvä on lapsilla, kun on seuraa ja elämää! (Alexia, 42)

-- Kun olin muuttanut vieraalle maalle, ja kun 'orpona' ja epävarmana jäin vielä työttömäksi. Janosin myöskin huomiota; huomionosoituksia, läheisyyttä ja turvaa. Koen itseni välillä ulkopuoliseksi. Miehelläni ja lapsilla on yhteinen historia, johon minä en kuulu. Asummehan heidän yhteisessä kodissaan, johon minä olen tullut vasta myöhemmin.

*-- Kodin tuntu ei ole itsestäänselvyys
Joka päivässä muistuttajia, että olen
jälkeen tullut
Aivoan kuin siitä pitäisi erikseen muistuttaa.*

*Se tulee uniin, mikä päivällä
painetaan taka-alalle.
Kohtaamisia, jotka unissakin
vievät ahdistaviin tilanteisiin.*

*Tilanteisiin, joissa kaivataan
oikeutusta olemassaololle.*

*Lupa olla täällä.
Sisällä tässä talossa,
mukana tämän perheen.
(Keinoemon päiväkirja)*

Keinoemon päiväkirjan katkelmassa kodin tuntu on paitsi ajallinen myös tunnepitoinen käsite. Kodin käsite laajenee kodin ulkopuolelle, sillä arkea on myös kodin ulkopuolella, kuten työelämässä.⁴⁴ Paikasta toiseen muuttaessaan ihminen voi olla haavoittuvassa asemassa ja voi kaivata läheisiltään tavallista enemmän emotionaalista tukea eli huomiota, rakkauden osoituksia ja hellyyttä. Vilkon (1998, 28) mukaan kodin tuntu on kodiksi kokemista, kotoisuutta ja johonkin kuulumista sekä näiden vastakohtana vierautta, kodin kaipuuta ja kodittomuutta. Koti elää ihanteiden ja todellisuuden välisessä jännitteessä. Kodin tunnun kyseenalaistuu syntyy kaipuu kodin turvaan, suojaan, lämpöön ja läheisyyteen. Koti paljastuu metaforaksi hyvästä elämästä – elämästä sellaisena, kuin sen pitäisi olla, tai sellaisena kuin sen haluaisi elää. (Felski, 2000, 23; Granfelt 1998; Lauronen 1991, 111 – 114.)

Keinomon tekstikatkelmasta voi päätellä, että perheen entisessä kodissa asuminen tuo pysyvyyden tunnetta niille, joiden kodissa asutaan, mutta äiti-puolilla luottamus elämisen jatkuvuuteen ja ennakoitavuuteen voi horjua. Keinoemo kokee ulkopuolisuuksi ja turvattomuutta siksi, että hänellä ei ole yhteistä, jaettua kotihistoriaa, ajallis-tilallista jatkumoa, toisten perheenjäsenten kanssa. Puolison ja hänen lastensa elämät ovat monin tavoin yhteen kietoutuneita (yhteinen koti, toisiinsa nivoutuvat elämäkerrat, sama geeniperintö). Yhteinen kollektiivinen historia tiivistää puolison ja hänen lastensa perhesiteitä (myös Ganong & Coleman 2004, 199; Smart 2007, 82).

Koska paikkaan kotiutuminen perustuu jokapäiväisiin käytäntöihin ja tapoihin, kotiutuminen vie aikaa (Granfelt, 1998, 108 – 114). Niinpä kodin merkitykset muuttuvat ajan kanssa. Joidenkin äitipuolten kotiutumista edesauttaa se, että he muuttavat myöhemmin molemmille puolisoille yhteiseen, uuteen kotiin. Smart (2007, 166) on todennut, että koti ei ole yhtään sen staattisempi kuin siihen kytkeytyvät henkilökohtaiset suhteet, sillä kodit liittyvät erityisesti sukupuolten ja sukupolvien välisiin suhteisiin, joissa on usein konflikteja. Siksi kodit ovat aina muutostilassa. Äitipuolten kertomukset osoittavat, että koti voi olla Morganin (1996, 173 – 177) sanoin identiteetin ja/tai vakauden lähde tai ei kumpaakaan niistä. Asunto voi tulla hiljalleen omaksi kodiksi, mutta muutokset eivät aina vie äitipuolten kannalta toivottuun suuntaan. Osa äitipuolista ei löydä paikkaansa kodin tilassa. Tästä kertovat tarkemmin äitipuolten kertomuksista konstruoidut identiteettityypit.

⁴⁴ Felskille (2000, 22–26) arjen tilaulottuvuus merkitsee Jokisen (2005, 27) sanoin kodin tuntua. Kodin tuntu viittaa kotiin konkreettisena paikkana ja vertauskuvana: arjessa ollaan kuin kotona, ja arkea on myös kodin ulkopuolella, kuten työelämässä.

1.2 Vaihtui kaupunki ja työ...

Äitipuolten oman arkisen toiminnan tilallinen piiri ulottuu kodin fyysisten rajojen ulkopuolelle, esimerkiksi työpaikalle, jolla kerrotaan olevan tärkeä merkitys kotiutumisen prosessissa. Uudelle paikkakunnalle siirtyminen voi merkitä äitipuolten elämässä ainakin lyhytaikaista työttömyysjaksoa. Laajenevien kehien näkökulmasta⁴⁵ (perhe, ystävät, ammatti, työpaikka, maa, maailma) yksi kehä identiteetin ympäriltä rajautuu pois, kun äitipuoli jää työttömäksi. Ansiotyöhön toimintana voi liittyä elämän merkityksellisyyden ja tarkoituksellisuuden kokemus. Vilkon (2000, 267) mukaan tietyn paikan kautta tulee näkyväksi ihmisen osallisuus maailmaan: ihminen on jossakin paikassa, jossa hän tekee jotakin tietynä ajankohtana.

Työ. Omalla työllä ja työpaikalla on iso merkitys asettumiseen ja kotiutumiseen. Muuttaessani mulla oli työpaikka valmiina. Väliaikaiseksi tarkoitettu, eikä niin järin mieluisen, mutta oma duuni joka tapauksessa. Siitä tulikin vaan vielä aiottua väliaikaisempi. Koko firma meni nurin ja mulla alkoi puolen vuoden työttömyys. Kyllä siinä oli moni asia hukassa, eikä oman voiman tunto kaikkein vähiten. (Keinoemon päiväkirja)

Luovuin paljosta, mitä sain. Ja rakkautta kuitenkin vain hain... Jätin taakseni lapsuuden kaupunkini, ystäväni, tutut paikat ja työtoverini. Jäin kotiin ja hoidin lapsiamme tai siis hoidan talouttamme vieläkin kotona. (Titta, 55)

Olen toisinaan miettinyt, olenko kuitenkin muuttanut tänne liian pian. Muutin tänne toiselta paikkakunnalta. Minulle oli selvää heti alusta alkaen, että haluan asua tämän perheen luona. Olen aina halunnut kovasti lapsia, niitä vaan ei edellisessä liitossani tullut. Etsin työpaikkaa lähes vuoden tältä seudulta. Se miksi muutin niin nopeasti, johtui lasten käytöksestä. Kun lähdin aina viikonlopun jälkeen takaisin Haminaan oli hyvästien jättö raastavaa. Lapset itkivät ihan suoraa huutoa. Muutaman vuoden sinkkuna olleelle tällainen oli hämmäntävää. Oli yllättävää, että lapset kiintyivät niinkin nopeasti. (Soile, 41)

Monet naiset (etenkin huoltovastaavien ja äitipuolikeskeisen identiteetti-tyypin tarinoissa) tinkivät omasta urastaan muuttaessaan perheen perässä toiselle paikkakunnalle. David Morganin (1996) ajatus perheen käytäntöjen kytkeytymisestä muihin yhteiskunnallisiin prosesseihin, käytäntöihin ja suhteisiin, tulee esiin myös Turpeisen ja Toivasen (2008, 146) *Perhe työssä ja työ perheessä* haastattelututkimuksessa,⁴⁶ jossa työn ja perheen sovittamisen yhteen todetaan kiinnittyvän erilaisiin rationaalisiin, moraalisiin ja sukupuolen mukaan eriytyneisiin käytäntöihin niin työpaikalla kuin perheessäkin (mts. 146, 175). Turpeinen ja Toivanen (2008) näkevät nyky-yhteiskunnan työelämän rakenteen tukevan perheen perinteistä työnjakoa, vaikkakin asenteiden tasolla yleisesti kannatetaan sukupuolten välistä tasa-arvoa ja tasapuolista työnjakoa (myös Jokinen

⁴⁵ Ks. tämä osa IV, edellinen luku 1.1. Kodin tuntu ei ole itsestäänselvyys...

⁴⁶ Turpeisen ja Toivasen tutkimuksen aineistona olivat yhdeksän esimiehen, kolmen työsuojeluvaltuutetun ja 13 työntekijän teemahaastattelut sekä yhdeksän työntekijän fokusryhmähaastattelu.

2005; Reuna 1998). Taloudelliset tekijät, naisten ja miesten tuloerot, ovat tärkein perhevelvollisuuksien hoidon epätasaista jakautumista selittävä tekijä puolisoitten välillä (Turpeinen & Toivanen 2008, 146).⁴⁷

Kun naiset kertovat kodista ja perheestä identiteettipreferenssinään, kysymys on paitsi naisten yksilöllisistä, henkilökohtaisista valinnoista, myös laajemmista tavoista tulkita ja ymmärtää sukupuoli-identiteettiä (myös Morgan 1996, 73–77). Perinteisen ajattelutavan mukaan perhettä koskevat asiat kuuluvat ensisijaisesti naisille ja ovat vain yksityiselämän aluetta (esim. Kivimäki 2003). Tiina Hokkasen (2005, 114) mukaan miehen poissaolo tai ”omiin maailmoihin” uppoutuminen työn takia on ollut perinteisesti sallittua toimeentulon hankkimisen vuoksi. Morgan (1996, 74) arvioi, että naiset jättävät tai vaihtavat työpaikkansa perhesyistä miehiä helpommin. Nainen myös sopeutuu tarvittaessa miehen työn ehtoihin, muuttaa miehen työkomennuksen mukana ja jää ansiotyöstä kotiin tarvittaessa (Beck & Beck-Gernsheim 2002, 66; Oksanen 2006).

1.3 Kun vertaistuki puuttuu

Monilta äitipuolilta puuttuu vertaisryhmä tai vertaiset, joiden kanssa voisi pohdita äitipuolena elämisen kysymyksiä ja jakaa äitipuoleuteen liittyviä tunteja:

Se ehkä surettaa eniten, ettei mulla ole vertaisryhmää kenen kanssa jutella lapsista ja tästä koko kuvioista. Vaikka mieheni kanssa jutellaan ihan älyttömästi, niin toisen naisen kanssa se olisi niin ihanaa. Jos jotain joskus kerron jollekin lapsista, niin tulee sellainen hölmö olo, että mitä mä nyt näistä hehkutan, kun ei ne oo edes mun omia. Ja välillä ihan itkettää, kun ne ei oo mun omia. Vaikka me nelistään ollaan me, niin välillä käy mielessä, et mä olen se neljäs pyörä. Ja sitten tulee se olo että vois toivottaa ne kaikki kolme tosi kauas, pois mun elämästä. Välillä tulee lapsista ihan kamalia asioita mieleen varsinkin niissä kiukuttelutilanteissa, mutta luonnollista kaiketi. Tulee niitä varmasti ihan biologisillekin äideille. (Annaliina, 53)

Nämä uusperheen ongelmat eivät ole aina niin yksioikoisia ja minä en ainakaan tunne ketään toista naista, joka olisi vastaavassa tilanteessa. (Oona, 14)

Äitipuolena elämiseen liittyy monia ambivalentteja tunteita, jotka aiheuttavat hämmennystä. Myös Church (2004) arvioi, että vertaisryhmä voi antaa äitipuolille heidän kaipaamaansa yhteisöllistä tukea. Vertaisryhmässä omaa elämää voi tehdä ymmärrettäväksi niin itselle kuin toisillekin. Toisten äitipuolten kohtaaminen voi olla naisille helpottava ja terapeuttinenkin kokemus, koska he saavat puhua tunteistaan avoimesti. Vertaisryhmässä äitipuolet usein huomaavat, etteivät heidän kokemuksensa ole ainutlaatuisia. (Mts. 282.) Niin ikään

⁴⁷ Turpeisen ja Toivasen (2008) tutkimuksen mukaan pääsääntöisesti parempipalkkaiset miehet elättävät perheen, jolloin naiset jäävät kotiin hoitamaan lasta. Taloudellisten tekijöiden lisäksi työn ja perheen yhteen sovittamisen eriytymisen perusteita olivat miehen työn tärkeys, työpaikan suhtautuminen perhevelvollisuuksien hoitoon tai ansiotyön piirteet, yksilöiden tavat ja tottumukset, yleiset asenteet ja ennakkoluulot sekä naisten ja miesten erilaiset ominaisuudet ja halut. (Mts. 162.)

Ganong ja Coleman (2004, 93) ovat todenneet, että sosiaalinen tuki ja uusperhe-tyytyväisyys ovat yhteydessä toisiinsa. Sosiaalista tukea voi saada suvulta. Koska sukulaiset asuvat usein kaukana uusperheestä, äitipuolet voivat korvata sukulaisten antaman tuen vertaisten tuella.

Vertaistukea on kuitenkin joskus vaikea löytää lähialueelta. Alexia (42) kertoo, että sillä paikkakunnalla, jossa hän asuu, Mannerheimin Lastensuojelu-liiton toiminta on suunnattu isäpuolille. Tällä hetkellä uusperheelliset voivat osallistua Suomen Uusperheellisten Liitto ry:n vertaistukitoimintaan, mutta sen lisäksi perheneuvolat ja perheasiainneuvottelukeskukset voisivat koordinoida äitipuolille suunnattua toimintaa. Kuitenkin ne relationaaliset kontekstit, joissa äitipuolet elävät, ovat hyvin monenkirjavia. Siksi äitipuolten voi olla vaikea löytää samanlaisessa tilanteessa eläviä äitipuolia kuin he itse. Tässä Internet tulee avuksi. Esimerkiksi www.facebook.com/uusperheellistenliitto-sivustolla käydään keskustelua äitipuolena olemisesta. Internet tarjoaa muitakin mahdollisuuksia: Keinoemo kertoo, miten hän jakoi kokemuksiaan äitipuolena nettipäiväkirjassaan Internetissä.

Tekstikokoelman nimi oli Lainatussa roolissa (ko.). Kirjoitin sen kanssasisarille, vaikka vieroksunkin moista luonnehdintaa. Mutta kaltaisilleni naisille, samantyyppisessä tilassa ja paikassa. Roolejaan ruotimassa. Työrooli, kotirooli, vaimon rooli, äidin rooli. Minun roolini kun ovat lainattua tavaraa. Perhe-elämä lainassa.

*Kaipasin pitkään kokemuksen jakajaa.
Joku samanlaisessa paikassa.
Netistä löytyi uusperheellisten keskustelu.
Muttei vieraista juoruista ja
harmien jankutuksesta
itselleen rakennuspalikoita saa.*

1.4 Irti piparkakkumuotin rajoitteista

Kun äitipuolten elämänkulun katkosten seurauksena oman jatkuvuuden tunnon sosiaaliset edellytykset asettuvat vaakalaudalle ja horjuttavat ontologista turvallisuudentunnetta, identiteetin rakentaminen ajalliseksi kokonaisuudeksi vaikeutuu.⁴⁸ Marian kirjeenvaihdosta voi päätellä, että refleksiivisyys ja identiteetin jäsentäminen ajalliseksi kokonaisuudeksi kannattelevat identiteetin jatkuvuuden tunnetta. Marian kirjeenvaihdossa refleksiivisyys näkyy myös siinä, että toiselle kertomiseen sisältyy asioiden selvittämistä itselle, keskustelua itsen kanssa (myös Hyvärinen, Peltonen & Vilkkio 1998, 16):

Vaikka usein olen aivan sydämen kippuraisuuteen asti huolissani, miten selviän kaikesta siitä, mistä minun on luovuttava ja missä muututtava. Ja rakas, hyvä ja ymmärtäväinen

⁴⁸ Kun elämänkulun katkosten seurauksena oman jatkuvuuden tunnon sosiaaliset edellytykset asettuvat vaakalaudalle ja horjuttavat ontologista turvallisuudentunnetta, identiteetin rakentaminen ajalliseksi kokonaisuudeksi vaikeutuu (Giddens 1991, 75, 114).

Ville, sitäkin minä joskus murehdin, että ymmärrätkö sinä, millaisissa kaikissa minun on muututtava ja että niissä on myös asioita, joissa minä en voi muuttua. En voi hylätä menneisyyttäni. Minun kotiini ja minun elämäntapaani liittyy hyvin paljon asioita, joita sinä et arvosta – tai joilla on sinulla lähinnä kielteinen tai ainakin väheksyvä asenne. Kuitenkin minulla on oikeus – tai sanon mieluummin että velvollisuus ja sanonpa, että mieluinen velvollisuus säilyttää ne.

-- Melko samantapaisissa mietteissä olen ollut kuin sinä (tuleva puoliso) kirjoittaessasi. Samalla kuitenkin yritän nähdä tunnekuohut osaksi elämää. Lapsillehan oli alusta asti mahdoton ajatus, että joku tulisi sinun puolisoiksi. Miten muuten siis nyt voisi olla kuin että ajatus on mahdoton? Ehkä kipu olisi helpompi, jos se kohdistuisi minun persoonani sellaisiin puoliin, joiden tulisikin muuttua. Mutta minusta tuntuu, että pahinta minussa ovat piirteet, jotka ovat erilaisia kuin Seijan. Erilaisuuteni mukanaan minä tuon kotiin uusia asioita. Ehkä ne pelottavat.

-- Se viimeöinen unesta herättänyt visio oli, että olen kuin piparkakkutaikina, josta sinä ja tytöt otatte muotilla haluamanne palan. Mihin joutuu ylimääräinen taikina? Se on kuitenkin aivan käyttökelpoista.

-- Ja siinä luottamuksessa minä iloisena odotan ensi kesää ja kaikkea sitä läheistä, elävää ja rikasta, mitä sinun vaimonasi tulen uudessa elämässä saamaan. En piparkakkumuotilla juuristani repäistynä vaan kaikkine osineni uudelleen muovautuneena niin, että minulle löytyy minun kokoiseni tila sinun sydämessäsi. Löytyyhän se?

-- Näin hurjissa myllerryksissäkin haluan siis maljani täytenä. Haluan siksi, että rakastan. Haluan, sillä tiedän, ettet enää sano, että meillä on perääntymisen mahdollisuus, jos kerran on niin vaikeaa. Minulla ei ole enää perääntymisen mahdollisuutta. Näistä kivuisista huolimatta, ja näitten kipujen kanssa minä haluan sinun vaimoksesi ja näitten kipujen kautta ja avulla säilyttää sinun vaimonasikin ja sinun perheesi keskellä oman persoonallisuuteni ja ainoalaatuisuuteni. Ja näitten läpi kilvoittelemalla vähitellen saavuttaa paikkani, ainutlaatuisen paikkani minänä ja perheen JÄSENENÄ.

-- Löydätkö kohtani ja osaanko korjata sen niin, etten myöskään lähde nöyristelemään ja vähättelemään itseäni niin, että lopulta koko oma persoona minimoituu? Tasavertaisesti kumppaniksi haluan, ajatusten jakajaksi ja jatkajaksi, en siksi reppanaksi, joksi nyt olen itseäni kutistamassa.

On väitetty, että elämänmuutokset käynnistävät aikaisempaa tietoisemmän identiteettityön, koska ne pakottavat ihmiset ottamaan oman elämänsä pohdinnan kohteeksi ja sitomaan tavallista enemmän elämän katkoksellisia tapahtumia yhteen (Heikkinen 2001, 122; Hänninen 1999, 143). Giddens (1991, 75) kutsuu tietoista identiteettityötä refleksiiviseksi elämänprojektiksi, josta yksilö on itse vastuussa. Giddensin (1992, 30) mukaan identiteetti määrittyykin nykypäivänä läpi elämän toteutettavaksi menneisyyden tapahtumien,⁴⁹ nykyisyyden ja ennakoidun tulevaisuuden työstämiseksi. Identiteetti syntyy jatkuvuudesta, menneisyyden saattamisesta yhteen ennakoidun tulevaisuuden kanssa, mikä tuo ihmiselle myös kokemuksen perusturvallisuudesta (Giddens 1995a, 114). Käsitys itsestä ja elämänkokonaisuudesta kulkevat käsi kädessä. Laitinen (2007, 157) päätelee, että havaitsemme ja arvioimme itseämme men-

⁴⁹ Kuka sinä olet, jos et tunne menneisyyttäsi? Tämä kysymys muodostaa Kate Adien "Ei kenenkään lapsi" -nimisen kirjan alaotsikon. Kirja kertoo löytölapsista, jotka eivät saa tietoa menneisyydestään edes aikuisina. Elämänkerrallinen musta aukko voi olla riski orvoksi jääneiden ontologiselle turvallisuudelle, arvioi Smart. (2007, 80.)

neisyytemme ja mahdollisuuksiemme näkökulmasta ja arvioimme menneisyyttämme ja mahdollisuuksiemme omakuvamme näkökulmasta.

Maria viittaa yhtäältä persoonalliseen identiteettiin, subjektiminään (Mead (1934/1983, 173–227), kertoessaan, miten hän haluaa erottautua puolisonsa entisestä vaimosta omaksi persoonakseen. Hän viittaa myös objektiminään, sillä reflektointi tapahtuu objektiminän tasolla. Puolisolle kirjoittaminen muodostuu Marian matkaksi itsen ja toisen luo. Minuuden prosessuaalinen luonne, reflektio ja dialogi, sisältää kahdensuuntaista vuorovaikutusta: yksilöiden sisäistä ja yksilöiden välistä vuorovaikutusta (Ahponen 2000, 26; Blumer 1969/1998, 61–77). Kun Maria tulee tietoiseksi itsestään, hän voi tulkita itseään myös uudella tavalla.

2 Äitipuolen identiteetin rakentamisen tyypit ja perhekontekstit

Äitipuolten rikas ja runsas kertomusaineisto tarjoaa monia tulkinnallisia mahdollisuuksia. Näistä päädyin kolmeen identiteettityypin konstruktioon. Nämä ovat 1. *satelliittiäidin rajoittama identiteetti*, 2. *äitipuolikeskeinen identiteetti* ja 3. *tii-mivoanhemmuuden identiteetti*, jotka voi visualisoida myös vaiheiksi ja säikeiksi. Nämä tyypit kattavat koko aineiston, toisin sanoen jokainen kertomus on luokiteltu johonkin tyyppiin. Säikeillä tarkoitan sitä, että kaikissa kertomuksissa voi olla piirteitä useammasta identiteettityypistä. Äitipuoli voi esimerkiksi olla tärkeä aikuinen tai vanhempi yhdelle lapsipuolelleen ja samanaikaisesti toisen lapsipuolen elämässä täysin ulkopuolinen. Kuten elävässä elämässä, monet jopa ristiriitaiset mallitarinat ja diskurssit voivat näkyä yhdessäkin tapauksessa. Kysymys onkin ennen muuta siitä, mikä identiteettityyppi painottuu kussakin kertomuksessa.

Tarinoissa esiin tuleva hallitseva piirre on se, että äitipuolet suhteuttavat itsensä ensisijaisesti biologiseen äitiin ja kokevat itsensä uhatuiksi. Kysymys ei kuitenkaan liene pelkästään tarinarakenteen suosimista painotuksista, kuten dramaattisen jännitteen luomisesta, vaan äitiyteen liitetyistä vahvoista latauksista. Tutkimusten valossa (biologisilla) äideillä onkin keskeinen (valta)asema kodissa ja perheessä myös eron jälkeen (Ganong & Coleman 2004, 138, 198; Smart & Neale 1999, 50).⁵⁰ Myös perhekonteksti, perheen kokoonpano ja äitipuolten oma sekä perheenjäsenten toiminta ovat yhteydessä kertomuksen lopputulemaan.

⁵⁰ Guisingerin ym. (1989, 450) mukaan uudelleen avioituneet isät ja heidän vaimonsa (n=62) määrittivät lasten biologisen äidin avioliiton keskeiseksi stressitekijäksi. Monia pariskuntia askarrutti mitä suurimmassa määrin heidän suhteensa biologisten lasten äitiin. Isien uusien vaimojen arviot entisistä vaimoista olivat heidän puolisoitensa arvioita negatiivisempia. Molempien puolisoitensa kuvaukset lasten äidistä muuttuivat vain vähän ajan kuluessa.

Äitimyytti näkyy kahdessa ensimmäisessä tyypissä epäsymmetrisenä vanhemmuutena. Satelliittiäidin rajoittama identiteettityyppi saa nimensä siitä, että lapsen biologinen äiti toimii ikään kuin satelliittina lapsensa kautta äitipuoliperheessä. Biologinen äiti voi olla konkreettisesti läsnä uusperheen arjessa, kun hän esimerkiksi antaa lapsilleen puhelimitse *lupia uusvanhempien* ohi. Hän voi myös olla psykologisesti läsnä lapsensa ja uusperheen elämässä. Lapsi voi pitää mielessään vanhempaansa esimerkiksi kertomalla juttuja äidistään. Satelliittiäidin rajoittamassa identiteettityypissä voi erottaa kaksi ryhmää, *osattomien naisten ja huoltovastaavien tarinat. Äitipuolikeskeisellä identiteetillä* viitataan siihen, että äitipuoli saavuttaa keskeisen aseman perheensä tunne- ja/tai toiminnanjohtajana, ja *tiimivanhemmuudella* siihen, että äitipuoli ja hänen puolisonsa jakavat keskenään tasa-arvoisesti aikuisuutta tai vanhemmuutta perheen sisällä suhteessa kaikkiin perheen lapsiin.

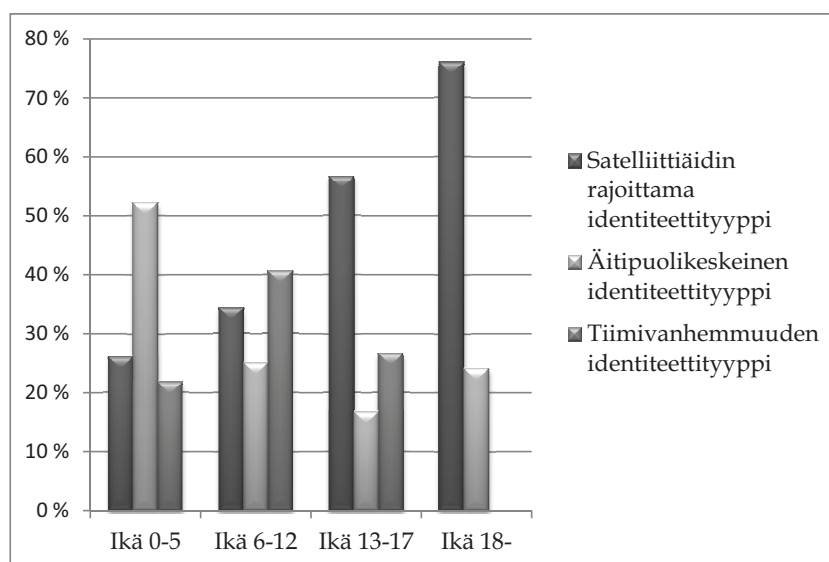
Tarinallinen analyysi paljastaa identiteettityypit myös vaiheiksi, jolloin identiteettityypit voi visualisoida jatkumona, jonka ääripäinä ovat satelliittiäidin rajoittama identiteettityyppi ja tiimivanhemmuuden identiteettityyppi. Käännekohtien jälkeen kertomuksissa voi tapahtua siirtymää identiteettityypistä toiseen. Siirtymät identiteettityypistä toiseen suuntautuvat usein kohti tiimivanhemmuuden identiteettityyppiä siten, että satelliittiäidin rajoittama identiteettityyppi voi muuttua äitipuolikeskeiseksi identiteettityypiksi tai äitipuolikeskeinen identiteettityyppi edelleen tiimivanhemmuuden identiteettityypiksi. Myös päinvastaista liikettä tapahtuu, kun esimerkiksi satelliittiäidin rajoittamaan identiteettityypin kuuluvista huoltovastaavista tulee osattomia naisia.

Taulukko 2 kuvailee äitipuolten kertomusten jakaantumista identiteettityypeittäin. Satelliittiäidin rajoittama identiteettityyppi on suurin ryhmä, kertomuksia on yhteensä 24. Sekä äitipuolikeskeisen vanhemmuuden että tiimivanhemmuuden identiteettityypissä on molemmissa 17 kertomusta. Oikeassa sarakkeessa näkyvät äitipuolen (peite)nimi ja juokseva numero, joka noudattaa pääsääntöisesti kertomusten saapumisjärjestystä.

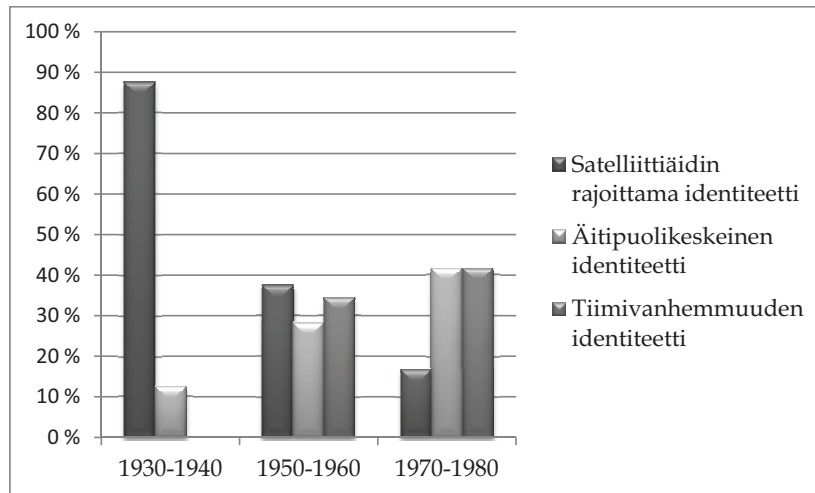
Kuviossa 4 on kuvattu lapsipuolten osuutta prosentteina tyypeittäin ja ikäluokittain. Jokaisen ikäluokan pylväistä tulee yhteensä 100 %. Satelliittiäidin rajoittamassa identiteettityypissä, ikäluokissa 13–17 ja yli 18-vuotiaat, lapsipuolia on enemmän kuin muissa identiteettityypeissä. Äitipuolikeskeisen identiteettityypin perheissä on muihin perhetyyppeihin verrattuna eniten pikkulapsi-ikäisiä eli 0–5-vuotiaita. Tiimivanhemmuuden identiteettityypissä on muihin identiteettityyppeihin verrattuna eniten alakouluikäisiä eli 6–12-vuotiaita lapsipuolia mutta ei lainkaan täysi-ikäisiä lapsipuolia.

TAULUKKO 2 Äitipuolten kertomusten jakaantuminen identiteettityypeittäin

Tyypitarina kertomuksen alussa (yht. 58 kertomusta).	Kertojat ja kertomuksen numero
Satelliittäidin rajoittama identiteettityyppi (24 kpl) a) Osattomat naiset (11 kpl) b) Huoltovastaavat (13 kpl)	a) Aila (1), Annukka (22), Elsa (4), Emma (49), Hellevi (5), Marita (23) Mirja (51), Petra (16), Ronja (21), Veera (24) ja Suvi (46) b) Anna (2), Enni (29), Hannele (36), Katri (30), Leena (8), Lilja (54), Marja (9), Pilvi (37), Reetta (18), Roosa (25), Sari (19), Sirkku (28), Susanna (40)
Äitipuolikeskeinen identiteettityyppi (17 kpl)	Anni (27), Eeva (3), Eveliina (58), Janita (6), Jenni (44), Kaisa (13), Kristiina (39), Lotta (31), Mia (43), Paula (15), Raija (17), Riina (34), Sisko (52), Soile (41), Titta (55), Tuula (35) ja Vilma (57)
Tiimivanhemmuuden identiteettityyppi (17 kpl)	Alli (26), Alexia (42), Anja (32), Annaliina (53), Aulikki (50), Cecilia (56), Emilia (48), Fanni (47), Julia (12), Iina (11), Karoliina (33), Katariina (45), Kirsi (7), Laura (38), Noora (10), Oona (14) ja Satu (20)

KUVIO 4 Lapsipuolten ikäjakaumat identiteettityypeittäin uusperhettä perustettaessa

KUVIO 5 Äitipuolten syntymäajankohdat identiteettityypeittäin

Kuviossa 5 on kuvattu äitipuolten ikäluokkia prosentteina ja tyypeittäin. Jokaisen ikäryhmän pylväistä tulee yhteensä 100 %. Kuvion mukaan 1930–1940-luvulla syntyneissä naisissa on enemmän satelliittiäidin rajoittamaan identiteettityyppiin kuuluvia kuin nuoremmissa, 1950–1960- ja 1970–1980-luvulla syntyneissä, naisissa. Näyttää siis siltä, että ajallista muutosta on tapahtunut. Biologinen äiti ei enää rajoita nuorempien ikäluokkien kohdalla yhtä vahvasti identiteetin rakentamista kuin vanhemmassa ikäluokassa. Kuuden äitipuolen ikätiedot puuttuvat. Näistä kolme kuuluu satelliittiäidin rajoittamaan, kaksi äitipuolikeskeiseen ja yksi tiimivanhemmuuden identiteettityyppiin.

2.1 Satelliittiäidin rajoittama identiteettityyppi

2.1.1 Identiteettityypin piirteitä ja juonirakenteen malleja

Satelliittiäidin rajoittaman identiteettityypin kertomuksissa monet äitipuolet antavat ymmärtää, että biologiset äidit ovat konkreettisesti tai psykologisesti läsnä lapsipuoltensa elämässä. Yhdessä kertomuksessa (Sirkku, 28) lasten biologista isää kuvaillaan vanhan ajan isäksi, joka toimii yksinomaan vanhempana lapsilleen. Biologisista äideistä puhuessaan useimmat äitipuolet tuottavat selkeän syyn ja seurausten suhteen. Eron jälkeen muodostuneissa perheissä puolison lasten torjuva käyttäytyminen äitipuolta kohtaan selitetään osaksi syyketjua, jossa biologinen äiti toimii lastensa taustalla. Yhdessä eron jälkeen muodostuneessa ja yhdessä lesken perheessä (Anna, 2, Enni, 29) ei tuoteta ku-

vattua syy-yhteyttä, vaan etäistä suhdetta lapsipuoleen selitetään lasten iällä. Tulkitsen em. kertomuksia kuitenkin niin, että lapsipuoli ei tarvitse enää uutta vanhempaa, koska hänellä on (ollut) kiinteä suhde biologiseen äitiin. Tässä mielessä lapsen suhde hänen biologiseen äitiinsä rajoittaa äitipuolen identiteettiä.

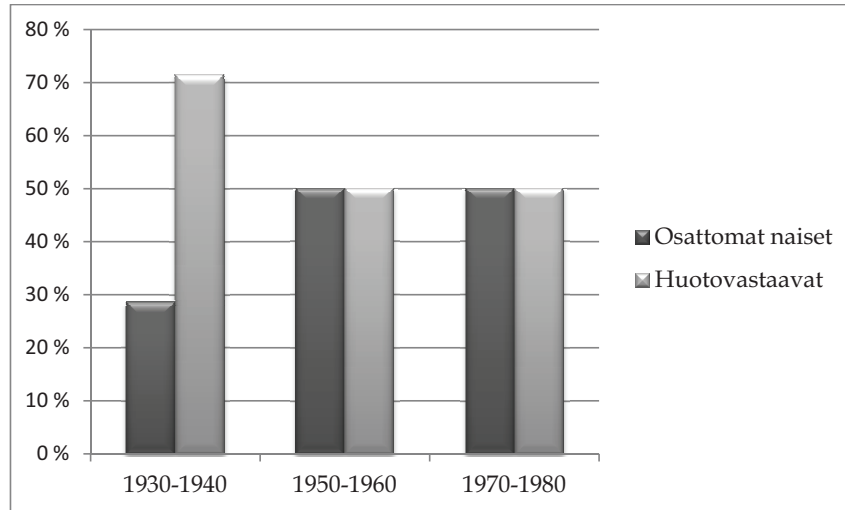
Jos kyse oli huolto- ja tapaamisriidoista lasten biologisten vanhempien välillä, sekä biologinen isä että äitipuoli saattavat kokea itsensä ulkopuolisiksi lapsiin liittyvässä päätöksenteossa ja kasvatuksessa (esim. Annukka, 22, Marita, 23 ja Veera, 24). Myös perhekontekstilla on merkitystä: vanhemman aseman saavuttaminen murrosikäisille tai aikuisille lapsille on vaikeaa.⁵¹ Joidenkin äitipuolten mukaan biologisten äitien *puuttuminen* uusperheen asioihin on mahdollista, koska isät ovat heikkoja. He eivät tue vaimojaan toivotulla tavalla eivätkä aseta rajoja lapsilleen tai entisten perheidensä toiminnalle.

Satelliittiäidin rajoittaman identiteettityypin tarinoissa on erotettavissa kaksi alaryhmää, joiden tarinoissa on erilainen juonirakenne. Ensimmäinen on *osattomien* naisten tarinallinen variaatio (Aila, Annukka, Elsa, Emma, Hellevi, Marita, Mirja, Petra, Ronja, Veera ja Suvi). Ailan (1), Elsan (4) ja Hellevin (5) puolison lapset ovat jo aikuisia. Naisista, joiden puolisoitten lapset ovat alaikäisiä, Ronja (21) on ainoa lähiäitipuoli. Muut ovat etä-äitipuolia. Petran (16) puolison lapsi on puolet ajasta isänsä ja toisen puolen biologisen äitinsä luona. Osattomilla naisilla ei ole perhe-elämän alussa juuri minkäänlaista roolia lapsipuoltensa arjessa eikä paikkaa perheyhteisössä. Koska äitipuolilla ei ole henkilökohtaista suhdetta lapsipuoliin, nimitän äitipuolia uusperheen naisiksi ja isän uusiksi puolisoiksi ja heidän lapsipuoliaan puolisoitten lapsiksi. Uusperheen naisina äitipuolet ovat perheen aikuisia, mutta eivät lapsipuoltensa vanhempia. Silloin kun naiset ajan kanssa löytävät pienimuotoisia toiminnan paikkoja puolisonsa lasten arjessa, puhun heistä jälleen äitipuolina.

Toinen on *huoltovastaavien* tarinallinen variaatio (Anna, Enni, Hannele, Katri, Leena, Lilja, Marja, Pilvi, Reetta, Roosa, Sari, Sirkku ja Susanna). Äitipuolista neljä on avioitunut lesken kanssa. Annan (2), Ennin (29), Hannelen (36), Sirkun (28) ja Susannan (40) lapsipuolet ovat kirjoitushetkellä aikuisia. Huoltovastaavista Marja (9), Susanna (40) ja Sari (19) ovat lähiäitipuolia, loput etä-äitipuolia. Sarista tulee myöhemmin etä-äitipuoli. Pilvin (37) puolison lapset ovat puolet ajasta biologisen äidin ja puolet isänsä luona. Monet erityisesti 1930–1940-luvulla syntyneet huoltovastaavat ja muutamat nuoremmat lähiäitipuolet kantavat jo alusta asti naistapaisesti konkreettista vastuuta lapsipuolistaan. He toimivat käytäntöjen ja toiminnan tasolla äitien tavoin, mutta tunteen tasolla äidin paikalle on vaikeaa päästä etenkin niissä perheissä, joissa lapset ovat jo murrosikäisiä. Vanhempien huoltovastaavien tarinallisessa variaatiossa on yhtymäkohtia äitipuolikeskeisen identiteettityypin tarinoiden (äitipuolet toiminnanjohtajina) kanssa siinä mielessä, että molemmissa äitipuolet koordinoivat perheensä arjen käytäntöjä. Äitipuolikeskeisen identiteettityypin tarinoissa äitipuolilla on kuitenkin huoltovastaavia selkeämpi asema lapsipuoltensa kasvattajina.

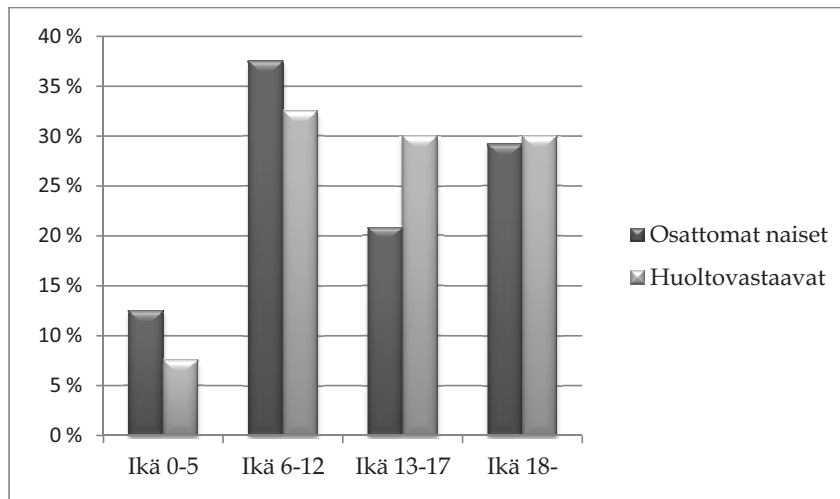
⁵¹ Ks. osa II, luku 2.2.2 Neuvoteltu vanhemmuus.

Kuviosta 6 voi huomata, että 1930–1940-luvulla syntyneet vanhemman ikäluokan naiset kertovat itsestään enemmän huoltovastaavina kuin osattomina. Heille on ehkä itsestään selvempää kuin nuoremmille naisille pitää naista-paisesti huolta puolisonsa lapsista.

KUVIO 6 Osattomien naisten ja huoltovastaavien syntymäajankohdat

Kuviossa 7 näkyy, että huoltovastaavien perheissä on hieman vanhempia lapsipuolia kuin osattomien naisten perheissä.

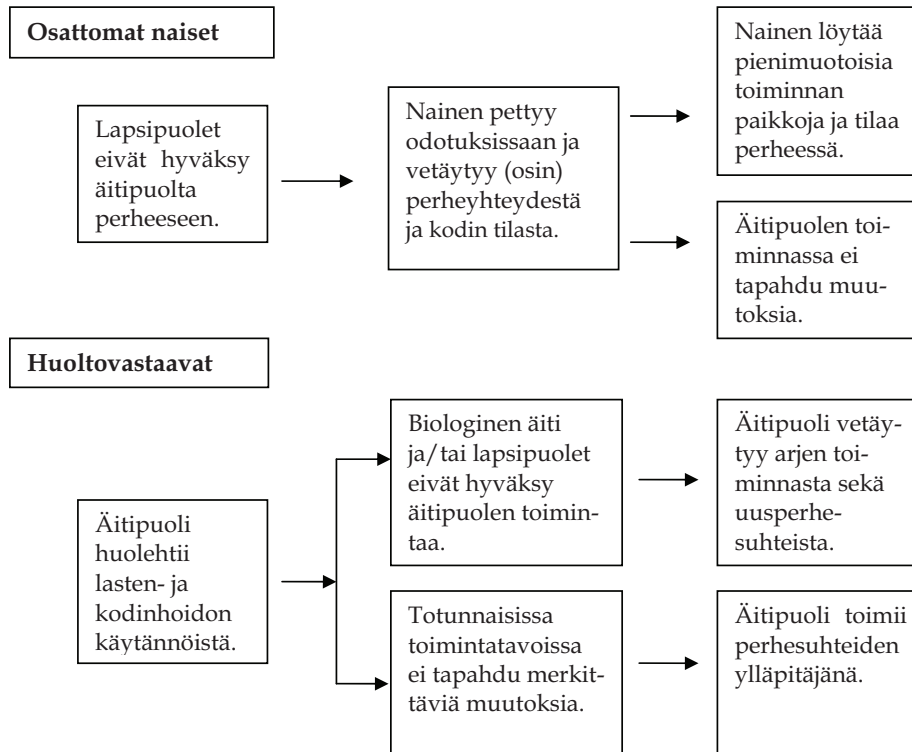
KUVIO 7 Osattomien naisten ja huoltovastaavien puolisojen lasten ikäjakaumat

Niin huoltovastaavien kuin osattomien naisten kertomuksissa voi havaita myös siirtymää toiseen identiteettityyppiin. Osattomien naisten tarinat muuttuvat huoltovastaavien tarinoiksi, kun lapsipuoli hyväksyy naisen huolenpidon (esim. Ronja, 21, ja Petra, 16). Kertomuksen kulun mutkistuessa, käännekohdan jälkeen, huoltovastaavasta voi tulla myös osaton nainen (esim. Marita, 23 ja Pilvi, 37). Osattomista äitipuolista kahden, Ailan (1) ja Katrin (30), tarina päättyy avioeroon. Huoltovastaavien tarinat voivat kehkeytyä ajan kanssa myös äiti-puolikeskeisen identiteettityypin tarinoiksi, kun äitipuolista tulee keskeisiä toimijoita uusperhesuhteiden vaalijoina (Anna, 2 ja Hannele, 36).

Satelliittiäidin rajoittaman identiteettityypin tarinoissa lähiäitipuolet tai vuoroasuvien lasten äitipuolet ja leskien puoliset, kuten esimerkiksi Ronja (21), Petra (16), Pilvi (37) ja Katri (30) pyrkivät rakentamaan *ydinperhettä* muistuttavan perhesysteemin (Church 1999a). Myös Liljan (54) ihanteena on ydinperhe, jota hän voi toteuttaa, kun perheeseen tulee etälapsen lisäksi yhteinen lapsi. Ronja, Petra, Pilvi ja Katri kuitenkin vetäytyvät tilapäisesti tai pysyvästi perheyhteydestä, kun lapset eivät hyväksy heidän naistapaista toimintaansa. Tämän jälkeen Ronja (21) alkaa rakentaa *biologista mallia*, jossa keskeisessä asemassa on hänen oma biologinen lapsensa ja suhde aviopuolisoon. Myös Liljan (54), Annukan (22) ja Roosan (25) perheen muodostavat heidän biologiset lapsensa ja aviopuolionsa.

Etä-äitipuolet, Annukka (22) ja Veera (24) eivät pyri rakentamaan ydinperheen kaltaista perhettä, mutta suhde lapsipuoliin on ongelmallinen, koska vanhempiensa ristiriitojen keskellä elävät lapset eivät voi hyväksyä heitä perheeseensä. Näissä kertomuksissa ei kuvailla merkittäviä käännekohtia eikä perhesuhteissa tapahtuvia muutoksia. Suurin osa satelliittiäidin rajoittaman identiteettityypin äitipuolista kokeekin olevansa osin tai kokonaan ulkopuolisia perheessään. Church kutsui tätä perhetyyppiä *ei-perheeksi* (n=3) tai *vetäytymismalliksi*. Tässä perhetyypissä äitipuolilla oli alun perin positiivisia odotuksia suhteista lapsipuoliin ja aviopuolison entiseen vaimoon. Äitipuolet kuitenkin vetäytyvät, koska he kokevat, ettei heitä oteta mukaan uusperheeseen eikä heitä arvosteta, mitä tahansa he tekevätkin. (ks. Church 1999a, 97–98; 2004, 165–180.)

Aikuisten lapsipuolten äitipuolet hahmottavat perheensä myös *parisuhteen* kautta. He ovat myös ulkopuolisia puolionsa entisen perheen elämässä. Etä-äitipuoli, Reetta (18), rakentaa suhdetta lapsipuoleensa kaverivanhemmuutena, jolloin hän ottaa huomioon biologisen äidin äitiyden. Näin ollen hänen perhekäsityksensä on lähellä *suurperhemallia*, jossa vastuuta vanhemmuudesta jaetaan perheen ulkopuolelle. Kuitenkaan hän ei ole tiimivanhempi eli tasavertainen vanhempi puolionsa kanssa kaikille perheen lapsille.

KUVIO 8 Satelliittiäidin rajoittaman identiteettityypin juonirakenteen tiivistelmät

Tarkastelen seuraavissa luvuissa ensin satelliittiäidin rajoittaman identiteettityypin tarinoille tunnusomaisia piirteitä. Jotkin niistä koskettavat vain osaa tämän tyyppin äitipuolista. Tämän jälkeen siirryn kuvailemaan kertomuksia ajallisessa järjestyksessä, jolloin seuraan vuorotellen tai yhtäaikaaisesti osattomien ja huoltovastaavien kertomuksia. Ajallisuus rakentuu myös tilallisesti ja tilallisuus ajallisesti. Tämä näkyy niissä luvuissa, joissa puhutaan äitipuolen identiteetin rakentamisen tilallisista ulottuvuuksista.

2.1.2 Sukupuolittunut vanhemmuus eron jälkeen

*Äiti on äiti,
vaikka erossa paistais ja puolittais.*
(Ketola-Orava 2006, 10.)

Vaikka suomalaisessa perhekeskustelussa yhtäältä vallitsee sukupuolineutraalius, eron jälkeinen vanhemmuus on kuitenkin vahvasti sukupuolittunutta (Kuronen 2003, 106–107). Satelliittiäidin rajoittaman identiteettityypin tarinoissa voi nähdä piirteitä 1800-luvulla syntyneestä ydinperheideologiasta ja äitimyytistä. Biologisilla äideillä on äitipuolten mukaan etulyöntiasema lasten ja biolo-

gisten isien tapaamisista päätettäessä. Roosa (25) kertoo, että ilman kirjallista sopimusta lapsen ja isän tapaamisten toteuttaminen on vaikeaa. Leenan (8) mukaan sosiaalitoimen käytännöt vahvistavat äitimyyttä eivätkä suinkaan pura sitä:

Minulle on tämän prosessin (äiti haluaa eristää lapset etävanhemmasta) myötä tullut ilmi, miten pyhä asia äitimyytti on ja miten puolueellisia ovat sosiaalitoimen käytännöt. -- Biologinen äiti on aina pyhä ja hyvä, toimi hän miten tyhmästi vanhempana hyvänsä. (Leena, 8)

Yritimme saada sosiaalitoimistolta apua, joka sitten monen mutkan kautta onnistui, mutta ex-rouva ei suostunut kuin kerran tai kaksi sinne saapumaan, joten kirjallista sopimusta tapaamisista isän ja tyttären välillä ei saatu (Roosa 25).

Tapaamissakaan ei ole ollut ongelmaa kuin entisen vaimon puolelta, joka yrittää niitä kaikin tavoin estää (Veera, 24).

Puolisoni ex määräsi aina ajankohdat, jolloin mieheni oli pidettävä lapsia luonaan. Hän myös vaati etukäteen tietoonsa mieheni vapaapäivät, jolloin hän voi toimia em. tavalla. (Mirja, 51)

Toisaalta osaksi ymmärsin, kun hän (puoliso) sanoi, että ex kiristää. Jos ei tehdä, kuten hän sanoo, niin hän ei päästä poikia ollenkaan isän luo. Huh! (Pilvi, 37)

Kolmessa perheessä, Petran (16), Veeran (24) ja Leenan (8) puoliset käyvät huoltajuudesta (ja elatusmaksuista) oikeutta lasten biologisen äidin kanssa. Annukka (22), Leena (8), Marja (9), Roosa (25) ja Veera (24) kertovat myös, että lapsipuolet ovat joutuneet osallisiksi aikuisten välien selvittelyyn. Ristiriitojen rapimässä ilmapiirissä lasten on vaikeaa rakentaa uutta myönteistä ihmissuhdetta. Roosa on huolissaan tytärpuolestaan, johon hän ei saa kontaktia.

Ensimmäinen puolitoista vuotta yhdessä oli todellista helvettä, mieheni ex-vaimo kiusasi ja häiritsi meidän yhteiseloja sen kuin kerkesi ja järjesti paljon kohtauksia, joihin Vilhelmiina (puolison lapsi) joutui osalliseksi, valitettavasti.

-- Minä olen erittäin huolestunut tilanteesta, koska Vilhelmiinan käytös ei ole minun mielestä normaalia lapsen käytöstä. Olimme kesällä kuusi vuorokautta mökillä ja Vilhelmiina ei sanonut minulle sanaakaan paitsi tietysti, jos kysytään esim. otatko maitoa.

-- Jos Vilhelmiina olisi minun tyttäreni, veisin hänet lääkäriin tai jonnekin kauas, jossa lukko saataisiin auki ja selvittäisin, onko tilanne sama joka puolella. (Roosa, 25)

Lapset voivat olla erittäin huolissaan vanhempiansa riidoista ja avioerosta (Lahikainen 2000, 104). He voivat tuntea syyllisyyttä avioerosta ja jopa vihaa uusvanhempaa kohtaan, joka on "ottanut" heidän biologisen vanhempansa paikan. Yhtä lailla he saattavat olla vihaisia vanhemmilleen siitä, että nämä ovat pettäneet ja hylänneet toisensa. Siksi uusperheiden lasten on todettu kokevan voimakkaita menetyksen, tuskan ja ahdistuksen tunteita, jotka koskevat perheeseen kuulumista. He ovat hyvin epävarmoja uusperheen rooleista ja sään-

nöistä (Berger 1998, 17). Berger (1998, 44–47) arvioikin, että menetysten kanssa eläminen on osa uusperheen elämää.

Bernardes (1997, 120) sekä Thompson ja Amato (1999) ovat kuitenkin todenneet, että ero sinänsä ei ole vahingollinen, vaan merkityksellistä on eroprosessin sujuminen⁵² kaikkien kannalta. Lapset kokevat pystyvänsä eron aiheuttamien muutosten hallintaan silloin, kun vanhempien välinen suhde on harmoninen ja riidaton (Thompson & Amato 1999, Linnavuori 2007, 24). Bergerin (1998, 44–47) mukaan uudelleen avioituminen edellyttää kaikilta perheenjäseniltä sopeutumista uudenlaiseen tilanteeseen riippumatta siitä, ovatko he voineet vaikuttaa uusperheen syntymiseen.

2.1.3 Biologisen äidin (tai isän) määrittelyvalta

Äitipuolet kertovat, että biologiset äidit rajoittavat heidät sosiaalista vanhemmuuttaan. Vaikka useimmat äitipuolet huoltavat lapsipuoltensa arkea, monien biologisten äitien mielestä äitipuolilla ei olisi oikeutta toimia heidän lastensa kasvattajina. Käsityksessä, jonka mukaan (biologinen) äiti kasvattaa lasta parhaiten, voi nähdä snellmanilaisuuden perintöä. Äitipuolet näkevät biologisten äitien toiminnan uhkaavan heidän ja heidän perheensä itsemääräämisoikeutta esimerkiksi silloin, kun biologiset äidit ovat puhelimitse usein yhteydessä entiseen puolisoonsa. Äitipuolet tulkitsevat biologisten äitien lastensa kautta puuttuvan uusperheen elämään. Biologisten äitien näkökulmasta puuttumisessa voi kuitenkin olla kysymys ”normaalista” äitiyteen kuuluvasta huolenpidosta.

Biologisten äitien äitipuolista esittämien ikävien kommenttien kerrotaan olevan yhteydessä äitipuolen ja lapsipuolen välisen suhteen dynamiikkaan. Lapset näyttävät olevan erityisen herkkiä biologisten äitiensä arvioille isän uudesta puolisoista ja tämän roolista perheessä (myös Church 2004). Kun biologiset äidit esimerkiksi syyttävät äitipuolia entisen avioliiton rikkomisesta, seurausten kerrotaan olevan äitipuoli-lapsipuolisuuhteen kannalta hyvinkin kauaskantoisia.

Lasten biologinen äiti teki selväksi heti alussa, että minulla ei ole mitään asiaa puuttua hänen lastensa kasvatukseen (Suvi, 46).

Poikien äiti sen sijaan rupesi vaatimaan tarkkoja selvityksiä siitä, mitä teemme ja missä käymme. Tämä ex-rouva halusi myös puuttua saunomisjärjestelyihimme ym. asioihin--- Hän saattoi soittaa viisikin kertaa päivässä miehelleni. (Pilvi, 37)

Suurin ongelma oli mieheni ex. Hän alkoi heti nimittelemään minua ”taloudenhoitajaksi”. Lastensa kautta hän yritti parhaansa mukaan sotkea perheemme elämää. Olisin halunnut keskustella hänen kanssaan lapsia koskevissa asioissa, mutta se oli mahdotonta. -- Vaikka minulla ei ollut heidän avioeronsa kanssa mitään tekemistä, kertoi hän lapsilleen

⁵² Lapset kokivat, että he pystyivät eron aiheuttamien muutosten hallintaan silloin, kun vanhempien välinen suhde oli harmoninen ja riidaton (Thompson & Amato 1999, Linnavuori 2007, 24).

minun olevan syyppää heidän eroonsa. -- Vaikka hän (biologinen äiti) vapaaehtoisesti antoi lapset mieheni kasvatettaviksi, hän sanoi, ettei heidän kotinsa ole meillä. Ei heidän kotinsa myöskään ollut äidin luona, joten he eivät oikein uskaltaneet olla onnellisia uusperheessämme. Hehän olisivat pettäneet äitinsä kertomalla, että heidän oli hyvä asua meillä ja että tulin heidän kanssaan hyvin toimeen, vaikka kasvatusperiaatteeni olivat tiukemmat kuin biologisen äidin.

-- Vuosien myötä heidän äitinsä pahat puheet ja suoranainen valehtelu ovat kuitenkin vaikuttaneet asiaan niin, että nuorin lapsista muutti äitinsä luokse. Tämä ei ole halunnut enää tulla käymään meillä, eikä tavata edes isäänsä. (Marja, 9)

Kotona heille (puolison lapsille) on kerrottu, miten minä olin ottanut isin pois, miten paha ja inhottava minä olin. Ja sen on aina huomannut poikien asenteesta minuun. Minua katsotaan vieläkin hieman vinoon. Se ei ole parantunut yhtään vuosien mittaan. (Annukka, 22)

Biologisten äitien vaikutusvalta voi perustua avioeroa edeltäneeseen vanhempi-lapsisuhteeseen ja käytäntöihin, jotka jatkuvat edelleen eron jälkeen (myös Berger 1998, 41). Entisessä ydinperheessä isän suhde lapsiin on usein ollut äidin välittämää ja tukemaa (ks. esim. Furstenberg & Cherlin 1991, 39). Smartin ja Nealen (1999, 50) eronneiden haastattelututkimuksen (n=60) mukaan äitien vastuu ja kokemus lapsista ydinperheavioliiton aikana tekee eronjälkeiseen vanhemmuuteen siirtymästä vaikean. Eron jälkeen biologiset äidit eivät tahtoneet luovuttaa vastuutaan isälle, joka ei ollut (useimmiten) jakanut vastuuta avioliiton aikana. Isät puolestaan olivat kuvitelleet jakaneensa tasapuolisesti vanhemmuutta. Niinpä äidit tunsivat eron jälkeen itsensä aliarvostetuiksi ja isät taas häviäjiksi.

Smart ja Neale (1999) selittävät biologisten äitien ja isien identiteettiä ajallisen pysyvyyden näkökulmasta. Eronneet äidit ja isät olivat molemmat aikaisemmin ydinperheessä rakentaneet ja neuvotelleet identiteettiään äiteinä ja isinä, vaikkakin hyvin eri tavoin. Isien identiteetti ei ollut yhtä vahvasti kiinnittynyt vanhemmuuteen kuin äitien. Monille naisille äitiys oli ollut heidän identiteettipreferenssinsä. Äitien ja isien tavalla ymmärtää vanhemmuus oli suora yhteys eron jälkeiseen vanhemmuuteen. Perinteisen perheen vanhemmat jatkoivat vanhemmuutta samaan malliin kuin ydinperheessä, mikä merkitsi sitä, että äiti säilyi perheen ensisijaisena hoivaajana. Vanhemmat eivät siis vain valinneet, miten toimia eron jälkeen vanhempana, vaan he yhtäältä neuvottelivat vanhemmuutta eroa edeltävien velvollisuuksien pohjalta, mutta toisaalta myös laajemmassa sosiokulttuurisessa kontekstissa. (Smart & Neale 1999, 55.)

Joidenkin iäkkäämpien huoltovastaavien kertomuksissa biologinen äiti voi olla myös ikään kuin näkymättömänä perheenjäsenenä läsnä perheen arjessa. Hannelen (36) puolison vaimo on kuollut. Hannele kuvailee biologisen äidin ja lasten välistä henkistä napanuoraa, jonka katkeaminen kestää vuosia. Perhe (ydinperhe) *oli monesta näkökulmasta täydellinen* – (nuorimmat lapset hoitivat kodin jo äidin sairastaessa ja tämän kuoltua) -- *eivätkä he tarvinneet kotiin ketään muuta*. Muutamien vanhempien huoltovastaavien kertomuksissa (Anna, 2, Katri, 30, Sirkku, 28) ei puhuta ollenkaan biologisesta äidistä, vaan niissä koroste-

taan biologisen isän asemaa. Isällä on vaikutusvaltaa lapsiinsa, vaikka hän on paljon poissa kotoa ja jälkeläistensä arjesta.

2.1.4 Huoltovastaavien oikeuksien ja velvollisuuksien epäsuhta

*Sä et kuule mua määrää!
Anna ruokaa heti.
(Ketola-Orava 2006, 47.)*

Kun äitipuolilla on vastuu arjen käytännöistä mutta ei oikeutta puuttua lapsipuolten asioihin (Susanna 40), heidän oikeuksiensa ja velvollisuuksiensa välille tulee epäsuhtaa. Monien 1930–1940-luvun huoltovastaavien, kuten Ennin (29) ja Susannan (40) ja joidenkin nuorempienkin lähiäitipuolten, kuten Marjan (9) ja Sarin (19), huolenpito noudattaa hyvin pitkälle sukupuolten välistä perinteistä työnjakoa.

Asuimme kaikki samassa mieheni talossa. Minun poikani jäi minun asuntooni asumaan! Eihän se ihan helppoa ollut, kun teini-ikäiset tytöt ja uusperhe asuivat saman katon alla. Mutta olin intoa täynnä ja hyöhermoinen, niin menihän se. Miehelläni oli paljon työmenoja, että olimme aika paljon keskenämme. Miehen poika oli mennyt naimisiin ja asui muualla. Tulimme ihan hyvin juttuun, mutta tietenkin niin, että minä en oikeastaan saanut puuttua heidän asioihinsa. Toisaalta eivät hekään ottaneet osaa talon töihin juuri mitenkään. Joskus tuli riitaa ja se minua rasitti. (Susanna, 40)

Nyt viime kuukausina on huomattu pojan (poikapuolen pojan) kehityksessä viivästy- mistä. Mieheni sanoi minulle, että vaikka olet ammatti-ihminen, et saa mennä neuvo- maan ja antamaan valistusta. Olen oppinut katsomaan asioita tämän perheen ja sen his- torian kannalta. Minulla on tunne, että minulle sanottaisiin, ettei se minulle kuulu. (Enni, 29)

Enni (29) kertoo olevansa *palvelijatyttö*. Joidenkin 1930–1940-luvulla syntyneiden huoltovastaavien lapsipuoliin kohdistuvassa huolenpidossa voi huomata piirteitä itsensä uhraamisen etiikasta (myös Juujärvi & Myyry 2005, 85–91). Koska ala-ikäinen tarvitsee huolenpitoa, joku, tässä tapauksessa äiti- puoli, kantaa huoltovastuuta lapsesta.

Marjan (9) vastuulla ovat *normaalit perheen äidille kuuluvat asiat, kuten ruuanlaitto, vaatehuolto jne.* Marjan mielestä olisi *luonnotonta laittaa ruokaa vain omille lapsille.* Hän kertoo biologisen äidin ja äitipuoliperheen erilaisista kasvat- usnäkemyksistä. Marjan *kasvatusperiaatteet ovat tiukemmat kuin biologisen äidin.* Marja kokee, ettei hän voi vaikuttaa lasten kasvatukseen toivomallaan tavalla. Hän seuraa voimattomana sivusta, miten biologinen *äiti kannustaa lapsiaan kokei- lemaan negatiivisia asioita, kuten alkoholia, tupakkaa ja miehiä.* Niinpä hän joutuu seuraamaan sivusta, miten nuorimmasta lapsesta tulee *syrjäytynyt nuori.* Myös Churchin (2004) haastattelututkimuksen (n=104) mukaan vallitseva diskurssi puhuttaessa äitipuolten suhteesta lapsipuoliin oli tunne vallan puutteesta. Haastatelluista naisista 77 % koki, ettei heillä ollut vaikutusvaltaa lapsipuoliinsa

ja uusperheen asioihin. Ennen uudelleen avioitumistaan äitipuolet olettivat, että heillä olisi sananvaltaa uusperheessä, mutta sitä heillä ei todellisuudessa ollut. Niinpä he tunsivat elävänsä marginaalissa. (Mts. 88, 303.)

Sari (19) on tuntenut puolisonsa kymmenisen vuotta ja auttanut puolisoaan kotiaskareissa alusta saakka. Sari kertoo, että perheen sisäiseen työnjakoon on vaikuttanut myös biologisen äidin käsitys hänen asemastaan perheessä.

Lisäksi tunnelmaa ajoittain kiristivät äidin kommentit minusta. -- Hän (biologinen äiti) oli jossain vaiheessa muistuttanut, että minä en ole poikien äiti.

-- Minulle kyllä sujuvasti siirtyivät ihan kaikki kodinhoitoon liittyvät kuviot yhteiseen kotiin muuton jälkeen. Alkuun jopa tein pojille aamupalat valmiiksi joko jääkaappiin tai jos olin aamulla paikalla niin nenän eteen, että poikien olisi mukavampi lähteä kouluun. Pian lopetin sen kun huomasin, ettei Juha itse tehnyt elettäkään poikien eteen aamuisin silloin kun hän oli laittamassa poikia kouluun.

-- Vuosien mittaan työnjako oli selkeästi se, että minä huolehdin kaiken materiaalsen puolen kuviot ja Juha sitten sitä muuta puolta. -- Sain kyllä korjata poikien vaatteita, koska olen ompelutaitoinen ja tehdä kaiken arkeen kuuluvan työn, mutta kiitosta ei tullut mistään suunnalta. Poikien äidiltä en sitä koskaan odottanutkaan, mutta olisihan hän joskus voinut sanoa vaikkapa, että olipa kiva kun Sari korjasi ne Lassin housut. Lisäksi kuljetin poikia harrastuksiin, koska miehelläni ei ole olemassakaan ajokorttia. (Sari, 19)

Myös Laura Salwen (1990, 117–124) on huomannut, että äitipuolten tehtävä on epäkiitollinen siinä mielessä, että äitipuolten odotetaan hoitavan äitien tehtäviä, mutta he eivät saa lapsipuoliltaan samanlaista positiivista palautetta ja rakkautta, jota lapset osoittavat äideilleen. Salwen ehdottaakin uusperheisiin uudenlaista työnjakoa. Sen mukaisesti biologiset isät kantaisivat itse vastuun vanhemmuuden tuomista velvollisuuksista, koska isillä on äitipuolia vahvempi ja myönteisempi tunneside lapsiinsa. Tämä vapauttaisi äitipuolet vanhemmuuden vastuusta ja antaisi heille tilaa rakentaa suhdettaan lapsipuoliinsa. (Mts. 123–124.)

Salwen (1990) väittää, että naiseksi sosiaalistuminen on myös kasvua hoivaajan rooliin. Tästä seuraa hänen mielestään, että äitipuolten pitäisi vastustaa sosiaalistumistaan, mikä edellyttäisi äitipuolilta luopumista hoivaajan roolistaan. Hän arvelee tämän olevan kaikkein vaikeinta naisille, joilla ei ole omia biologisia lapsia. Ongelmallisia ovat myös tilanteet, joissa lapsipuolet tulevat ensin äitipuolten luo kysymyksineen ja tarpeineen. Niin ikään muutos edellyttäisi isiltä monentasoista yhteistyötä äitipuolten kanssa: ensinnäkin luopumista perinteisestä miehen mallista, jonka mukaan lapset ovat naisten vastuulla perheessä, ja toiseksi äitipuolten tukemista niissä toimissa, joihin he osallistuvat uusperheessä. (Mts. 117–124.)

Sutisen (2005, 164) mukaan ympäristö voi kuitenkin tulkita naisen ilkeäksi äitipuoleksi, jos hän vetäytyy vanhemmuuden vastuusta kokonaan pois. Vetäytymällä vastuusta saatetaan myös vetäytyä pois lapsen elämästä, jolloin mahdollisuudet myönteisen tunnesuhteen rakentamiseen ovat rajalliset. Tässä mielessä äitipuolen täydellinen vastuusta vetäytyminen ei liene viisasta. Voisi myös ajatella, että sukupuolesta riippumatta kaikkien aikuisten yleisinhimillisenä velvollisuutena on huolehtia alaikäisistä lapsista. Yhdyn kuitenkin Salwenin

näkemykseen siinä, että muutos äitipuolen asemassa edellyttäisi muutosta isien perinteisissä rooleissa. Jos biologiset isät osallistuisivat aktiivisemmin kodin- ja lastenhoitoon, äitipuolelle jäisi tilaa rakentaa identiteettiään vapaammin, myös perinteisiä sukupuolitapoja muunnellen. Äitipuolet voitaisiin niin ikään ottaa mukaan kasvatuskumppanuuteen, mikä tasoittaisi äitipuolten kokemaa velvollisuuksien ja oikeuksien epäsuhdaa.

2.1.5 Osasysteemien välinen kamppailu

*Minulla on lastesi kanssa yhteinen rakkaus.
Sinä.
(Ketola-Orava 2006, 62.)*

Monissa satelliittiäidin rajoittaman identiteettityypin tarinoissa vanhemmuus ja puolisosuhde eriytyvät, koska puoliset eivät jaa keskenään vanhemmuutta. Tämä voi olla yhteydessä siihen, että parisuhde ja biologisen isän sekä lapsen muodostama osasysteemi joutuvat kilpasille suhteiden tärkeysjärjestyksestä ja ensisijaisen perhesuhteen asemasta. Osasysteemit kilpailevat rajallisista resursseista, kuten ajasta, huomiosta, kiintymyksestä, rahasta ja tilasta (Coleman ym. 2000, 1291). Suhdeparien välinen kamppailu näkyy satelliittiäidin rajoittaman identiteettityypin tarinoissa mustasukkaisuutena ja kateutena sekä vanhempien ja lasten välisenä liittoutumisena. Mustasukkaisuutta koetaan äitipuolten mukaan puolin ja toisin. Mirja (51) kertoo, miten puolison nuorempi lapsi *ei sallinut* tuoreen pariskunnan *olla vierekkäin sängyllä, sohvalla tai ruokapöydässä eikä päästänyt* heitä *mihinkään kahdestaan*. Lilja (54) on puolestaan *mustasukkainen puolisonsa ja tämän tyttären kahdenkeskisestä ajasta ja puolison panostuksesta tyttärensä*.

Churchin (1999b) mukaan mustasukkaisuus ja kateus⁵³ voivat olla ilmauksia *vallan puutteesta*. Ihminen voi kokea, että hänet on suljettu ulkopuolelle, repäisty irti tärkeästä ihmissuhteesta. Tämä voimattomuuden tunne voi saada ilmaisunsa mustasukkaisuutena tai kateutena, jos ihminen tuntee asemansa muihin verrattuna alempiarvoiseksi. Vallan puutetta ei sanoiteta ja ilmaista suoraan sellaisenaan, vaan se ilmenee tunteina. Kateus ja mustasukkaisuus voidaan ymmärtää vastareaktiona tilanteisiin, joita ei voi muuttaa. (Mts. 4–5, 8, 15.)

⁵³ Melanie Klein (1975; myös Church 1999) erottaa kateuden mustasukkaisuudesta. Hänen mukaansa kateus koskee kahta ihmistä, kun taas mustasukkaisuuden tunteet kehittyvät kolmen suhteissa. Hän määrittelee kateuden pahansuovaksi ja tuhoisaksi vihan tunteeksi, jota tunnemme sellaista ihmistä kohtaan, jolla on arvostamiamme ominaisuuksia. Kadehtimamme ominaisuudet liittyvät tapaamme tai toiveisiimme määritellä itsemme. Mustasukkaisuuden Klein määrittelee vihan, hylkäämisen ja loukatuksi tulemisen tunteeksi, joka nousee pintaan menettäessämme tai pelätessämme menettävämme meille ensisijaisen ihmissuhteen. Mustasukkainen ihminen kokee usein olevansa kilpailutilanteessa toisen kanssa. Koska peruspelkomme on merkittävän ihmissuhteen menettäminen eli hylätyksi tuleminen, alttius mustasukkaisuuteen riippuu suhteessa kokemastamme turvallisuuden asteesta. Mustasukkaisuutta samoin kuin kateutta, on vaikea myöntää, ja sitä yritetäänkin naamioida monin eri tavoin. (Church 1999, 3–4.)

Osasysteemien väliset suhteet ja tehtävät voivat olla uusperheen muodostuessa epäselvät. Perhesysteemitteorian näkökulmasta uusperheen muodostuessa perhe joutuu muutoksen tilaan, jossa suhteiden itsestäänselvyys murtuu ja osasysteemien rajat, säännöt, roolit ja lojaliteetit joudutaan miettimään uudelleen (Hetherington, 1999, 2–3; Minuchin & Fishman 1981, 21.) Osasysteemien tehtävien määrittäminen edellyttäisi kuitenkin perheenjäsenten välistä kommunikaatiota.

Kun tulin taloon, aloin olla vaarallinen kilpailija lapsipuolelle. Minusta ei saanut tulla uutta kilpailijaa myöskään Annin äidille. Sen takia on ollut vaikeaa suhtautua asiaan aikuismaisesti.

-- Hän (puolison lapsi) on kysynyt, miksi isä halusi tänne vaimon, kun "Anni" olisi voinut auttaa ruoanlaitossa ja muussa. Usein mies ohittaa nämä vaikeat kysymykset sanomalla: ole hiljaa ja syö. Mielestäni näistä asioista pitäisi keskustella kunnolla. (Ronja, 21)

Annin isä ei ehkä osaa selittää lapsentajuisesti, mikä merkitys parisuhteella on aikuisille. Toisaalta voi olla, että Ronjan, hänen puolisonsa ja puolison lapsen mielikuvat perheestä ja käsitykset perheenjäsenten välisistä suhteista ja tehtävistä, ovat keskenään ristiriitaisia. Puhuminen selventäisi tilannetta. On luonnollista, että puolisoille tulee ajoittain erimielisyyksiä, vaikka puoliset olisivat toisilleen sopivia. Niinpä keskeistä on se, miten puoliset osaavat ratkaista ongelmansa (Layder 2009, 93). Sen sijaan, että uusperheen jäsenet puhuisivat avoimesti ongelmista, kohtaisivat ja haastaisivat toisensa, kun asiat eivät suju, he usein välttävät vaikeiden asioiden käsittelyä. Kun pulmallisia kysymyksiä ei ratkaista, perheenjäsenet voivat kokea, ettei heillä ole valtaa. (Coleman & Ganong 1997, 99.)

Bergerin (1998, 55) mukaan entisessä kodissa elävät lapset voivat alkuun myös nähdä uudet tulokkaat tunkeutujina, jotka vievät heiltä heidän vanhempansa. Asiantuntijat ovat huomanneet, että yksinhuoltajaperhevaiheessa lapselta voi tulla vanhemman uskottu (Ganong & Coleman 2004, 76). Churchin (2004) mukaan ydinperhe- ja yksinhuoltajaperhevaiheissa perheenjäsenille on vakiintunut tiettyjä vuorovaikutuksen rutiineja, tapoja ja malleja (Mts. 26, 29). Usein nimenomaan yksinhuoltajaperheiden lapset ovat toimineet poissa olevan vanhemman roolissa eivätkä halua luopua erikoisasemastaan tai etuoikeuksistaan. Perheen pienimmät eivät halua palata takaisin lapsen asemaan eivätkä jakaa vanhempaansa tuntemattoman uusvanhemman kanssa. (Berger 1998, 46; Visher & Visher 1996.)

Äitipuolet kertovat lasten liittoutuvan joko biologisen äitinsä, isänsä tai molempien kanssa. Puolison ja lapsen liittoutuminen merkitsee sitä, että lapsilla on huomattava määrittelyvalta perheessä. Lasten ja isän liittoutumisen on huomannut myös äitipuolitus Church (2004). Hän viittaa äitipuolten avio-puolisoiden ja heidän lastensa väliseen "salaliittoon", jonka havaitseminen järkyttää äitipuolia. Toisaalta isien ja heidän lastensa liittoutumista voi selittää se, että miehillä on perinteisesti vähän valtaa perheessä ja he ovat huolissaan, että

he menettävät sen vähäisenkin vallan, mitä heillä on (Ganong & Coleman 2004, 136).

Berger (1998, 40–41) ja Church (2004, 106) arvioivat, että lasten valta biologiseen lähivanhempaansa voi perustua lähivanhemman syyllisyydentunteeseen. Myös käsillä olevan tutkimuksen aineistossa isien motiiviksi kerrotaan syyllisyys, halu *hyvittää jotakin* (Marita, 23). Biologinen vanhempi saattaa kompensoida avioeron vaikutuksia muun muassa hemmottelemalla lapsia. Myös Bergerin (1998, 40–41) mukaan biologiset vanhemmat pyrkivät kompensoi-
maan sen, että heidän lapsensa joutuvat asumaan uusperheessä.

Järkytyin alkuvuodesta, kun isä oli vanhimman poikansa kanssa ulkona rilluttelemassa ja hän oli kysynyt pojaltaan, miksi vierailut olivat niin harvassa (joka 2. viikonloppu sovittu), kun muutimme yhteen. Poika vastasi, suoraan siteerattuna, "hän ei kestänyt katsella kun vittuilin tytön kanssa", mikä oli kuulemma molemmin puoleista. Järkytyin todella, tyttö ei ole koskaan sanonut minulle paha, enkä minäkään. Silti isä uskoi tuon heti. Kova paikka elää tällainen asia sydämellään. Tuntuu, että eron myötä isä uskoo ensisijaisesti lapsiaan, jotka jääneet erossa, sekä ajattelee heitä. (Emma, 49)

Church (2004) kuvasi tutkimuksessaan "vetäytyvien äitipuolten" kokeneen Emman (49) kanssa samankaltaisia tilanteita, joissa äitipuolten mielestä lapset kertovat vääristellen siitä, mitä äitipuoli ja lapsipuolet ovat keskenään puhuneet.

2.1.6 Epätyydyttävä tai epätasa-arvoinen kumppanuus

Satelliittiäidin rajoittaman identiteettityypin äitipuolet, Emma, Mirja, Petra, Reetta ja Sirkku, kuvailevat parisuhdettaan sen puutteiden kautta:

Meillä eletään vain tälle lapselle. Hänen saapumistaan odotetaan kuin kuuta taivaalta ja hänen lähtemistään itketään. Muuna aikana ollaan murusina ja harrastetaan illat muuta kuin parisuhdetta. Tytön aikana tehdään lyhyitä työpäiviä, jotta hänen kanssaan voi olla paljon, mutta muuna aikana kuukaudesta sitä lyhyttä työaikaa kiritään kiinni, jotta saadaan täysi liksa päälle. Täten parisuhteen aikaa viedään taas sen toisen lapsen takia. (Petra, 16)

Jotenkin minusta tuntuu, että olen vain hätävara Pekalle ja hänen exänsä on tärkeämpi kuin minä (Mirja, 51).

*Puolisoni ei halua tinkiä missään asiassa, joka koskee hänen lastaan. Se on täysin ymmärrettävää, mutta raskasta minulle, sillä usein hän sopii lapsen menot ja tulot minulta kysymättä mitään. Minulle vain ilmoitetaan milloin lapsi on tulossa meille.
-- Olisin todella otettu, jos hän asettaisi minut lapsensa edelle edes hetkeksi. (Reetta, 18)*

Ja nykyään isä ei jaa näiden lasten asioita kanssani ollenkaan, saati ajatuksiaan (väistämättä ajattelee että tuo luulee, että haluan vain paha hänen lapsilleen) (Emma 49).

Parisuhde ei ole äitipuolten mukaan vuorovaikutukseltaan avoin eikä tassa-arvoinen suhde.⁵⁴ Reetta kertoo, että hänen puolisonsa ei neuvottele lapsipuolten vierailuaikatauluista hänen kanssaan. Tämä kaventaa Reetan päätösvaltaa perheessä ja omaa elämää koskevaa itsemääräämisoikeutta. Myös Weaver ja Coleman (2005, 492) ovat todenneet, että monilla äitipuolilla on heikot vaikutusmahdollisuudet, mikä tulee esiin päätettäessä lapsipuolten vierailuista, asumisesta, kasvatuksesta ja taloudellisen tuen antamisesta lapsipuolille.

Emma (49) kirjoittaa, ettei hänen puolisonsa keskustele avoimesti lapsipuolten asioista hänen kanssaan. Mirja (51) kokee, että hänen puolisolleen entinen vaimo on ensisijainen. Ganong ja Coleman (2004, 76–77) ovat havainneet, että biologisen äidin psykologinen läsnäolo uusperheessä voi myös vaikuttaa parisuhdedynamiikkaan. Voi olla, että biologinen isä käy neuvotteluja lapsista heidän biologisen äitinsä kanssa, jolloin äitipuoli jää päätöksenteon ulkopuolelle. Santrockin ja Sitterlen (1987, 286) mukaan uudelleen avioituneet isät ovat yleensä aktiivisemmin mukana lastensa elämässä kuin eläessään ydinperhevaiheessa. Lasten biologien isä saattaa uusperheessä neuvotella lasten biologisen äidin kanssa ja toimia sitten saatujen ohjeiden mukaan. Kun puoliso tekee itsenäisiä päätöksiä ja neuvottelee perheen ulkopuolisen henkilön kanssa, se kaventaa naisen ”pomon” paikkaa kotona. (Sutinen 2005a, 62.)

Petra (16) ja Reetta (18) arvelevat, että parisuhde ei ole puolisolle ensisijaisessa asemassa. Petra tulee tähän johtopäätökseen, koska puoliso ei anna parisuhteelle aikaa. Ritala-Koskinen (1993, 87–91) ajattelee, että kilpailu ajasta viittaa siihen, miten molemmat suhteet tarvitsevat aikaa, mutta myös vievät sitä toisiltaan. Jallinoja (2000) puolestaan kirjoittaa ajankäytöstä ihmissuhteiden mittatikkuna. Hänen mukaansa se, mihin ihminen aikaansa kulloinkin käyttää, osoittaa, mitä hän arvostaa ja pitää tärkeänä (mts. 129).

Koska uusperheessä aikuisten täytyy samanaikaisesti kehittää yhtenäistä aikuisten osasysteemiä ja ylläpitää vanhempi-lapsisuhdetta, parisuhdesidos voi Ganongin ja Colemanin (2004) mukaan jäädä hauraaksi. Useiden ihmissuhteiden samanaikainen hoitaminen voi olla monille ihmisille vaikeaa. Tilanteessa, jossa lapset vaativat paljon huomiota, parisuhdetta voidaan laiminlyödä (Mts. 76). Edellisessä luvussa on todettu, että lapset voivat satelliittiäidin rajoittamassa identiteettityypissä liittoutua biologisen vanhempansa kanssa. Bergerin (1998, 43) arvion mukaan biologisen vanhemman liittoutuminen lapsen kanssa voi johtaa parisuhteen kriisiytymiseen.

Berger (1998, 34) on kiinnittänyt huomiota myös siihen, miten kuilu arkielämän todellisuuden ja uusvanhemman laillisen aseman välillä voi aiheuttaa stressiä puolisosuhteessa ja vanhempi-lapsisuhteissa, koska uusvanhempi ja lapsen biologinen vanhempi ovat eriarvoisessa asemassa lasten kasvattajina. Vanhemmuuden vallan epätasainen jakautuminen uusperheessä voi johtaa bio-

⁵⁴ Giddensin (1992, 117, 182) mukaan seksuaalinen emansipaatio merkitsee henkilökohtaisen elämän radikaalia demokratisoitumista. Monien miesten on kuitenkin vaikea rakentaa identiteettikertomusta, joka sopisi nykyaikaiseen demokratisoituneeseen henkilökohtaiseen elämään.

logisen vanhemman aseman vahvistumiseen aviosuhteessa. Ääritapauksissa se voi marginalisoida uusvanhemman. (Mts. 40–41.)

Myös 1940-luvulla syntynyt Sirkku kuvailee epätasa-arvoista parisuhdetta. Sirkku (28) rakastuu 1980-luvulla maaseudulla asuvaan leskimieheen ja muuttaa kaupungista maaseudulle. Puoliso on työnsä vuoksi paljon pois kotoa, Sirkku on kotirouva. Kahdenkeskistä aikaa parisuhteelle on vain öisin. Kun puoliso on kotona, pariskunta tekee yhdessä töitä maatilalla. Sirkku kokee jäävänsä vaille puolisona tukea ja tunnustusta. Hänen täytyy *tulla toimeen omilla vahvuuksillaan ja taidoillaan*.

Olemme käyneet heidän (lapsipuolten) kodeissaan vierailulla, sukulaisissa ja mieheni tuttavaperheissä, mutta olen usein se sivustaseuraaja, sillä mieheni huolehtii vilkkaasta keskustelusta. Olen kokenut aika usein tämän tahalliseksi, sillä minun kannanottoni ovat aina niin erilaisia. En ole jaksanut taistella ja pitää puoliani.

-- Mieheni oli ylisuojeleva lapsistaan, pulmatilanteissa hän ei päästänyt minua lapsiaan lähelle eikä meiltä löytynyt keinoja tutustua ja puhua lasten kanssa niin, että ihan oikeasti olisin tullut heille läheiseksi. (Sirkku, 28)

Sirkun kirjoitukseen ilmaantuu katkera sävy, kun hän kertoo, miten hänen pitkä, työntäyteinen uhrautumisensa uhkaa kaatua hänen *heikkouksiensa etsimiseen*. Hänen puolisonsa on löytänyt vanhoilla päivillään uuden rakkauden. Kerroessaan pettymyksestään puolisoonsa Sirkku nostaa yksityisen kokemuksensa yleiselle tasolle, naiskysymykseksi. Sirkku kuvailee puolisoaan perheenpääksi, joka on kodissaan auktoriteetti paitsi lapsilleen, myös vaimolleen. Huttusen (2001, 83) mukaan perheenpäisyydessä yhdistyvät sekä patriarkalaisuus, isänvaltaisuus että sukupuolten erikoistuneet roolit. Kun Sirkku pohtii, *onko tämä naisen palkka ja miten naisia voitaisiin tukea*, hän ehkä haluaa nostaa esiin piilevän sukupuoleen perustuvan (patriarkalaisen) valta-asetelman hänen ja hänen aviomiehensä välillä.

Kuitenkin myös samaa sukupolvea edustavien miesten välillä voi olla yksilöllisiä eroja vallankäytön tavoissa. Layder (2009) kirjoittaa erilaisista valtasuhteista, joista toisena ääripäänä on tukea antava ja toisena toista alistava ja itseksä vallankäyttö. Vallankäyttäjä ei ota huomioon toisen ihmisen oikeuksia, toiveita tai tarpeita, mikä vie pohjan tyydyttävältä läheissuhteelta. Alistavalle vallankäytölle on tyypillistä se, että valta-asetelmat muotoutuvat melko pysyviksi. Toista alistavaan vallankäyttöön viittaisi Sirkun kokemus siitä, että puoliso ei tue häntä vuorovaikutussuhteissa eikä huomioi hänen emotionaalisia tarpeitaan, kuten tarvetta saada *hyväksyntää ja rakkautta*. Puoliso haluaa niin ikään olla enemmän itse esillä kuin kuunnella vaimonsa näkemyksiä. Voi olla, että myös Sirkku itse pitää yllä valtasuhdetta omalla toiminnallaan siten, että hän ei itse aktiivisesti rakenna suhdetta lapsipuoliin eikä tuo esiin omia näkemyksiään. Sekä Giddensin (1979/1984) että Layderin (2009) mukaan valtasuhde on aina kaksisuuntainen prosessi. Toisaalta on mahdollista, että puoliset ovat yksinkertaisesti vain erilaisia luonteeltaan, toinen on vilkas ja toinen hiljaisempi yleisessä keskustelussa. Oli miten oli, Sirkun mukaan mies dominoi suhteessa lapsiinsa, pariskunnan tuttaviin ja sukulaisiin.

2.1.7 Osattomien naisten kokemuksia marginaalisuudesta

Kodittomuuden kokemusta on käsitteellistetty muun muassa *marginaalisuuden* tilana. Marginaalisuutta voi myös tarkastella Churchin tapaan uusperheille tyypillisten kolmiosuhteiden näkökulmasta. Churchin (2004, 66) mukaan uusperheille tyypillisiä kolmiosuhteita on kolmenlaisia: 1. äitipuolen, isän ja lapsen suhde, 2. äitipuolen, äidin ja lapsen suhde ja 3. äitipuolen, puolison ja entisen vaimon suhde. Osattomat äitipuolet voivat kokea jäävänsä marginaaliin kaikissa kolmessa kolmiosuhteessa. Marginaalisuuden kokemus voi myös ikään kuin kertautua, jos äitipuolella ei ole omia biologisia lapsia. Monet satelliittiäidin rajoittaman identiteettityypin naiset tuntevat itsensä ulkopuolisiksi omassa kodissaan puolisoiden lasten kanssa tai puolison lasten vieraillessa isänsä luona:

Olen nukkunut tyttäreni huoneessa, jotta pojat saisivat nukkua isänsä kainalossa ja halia koko yön. Kun pojat tulevat, he tuskin sanovat hei minulle ja asiasta ollaan keskusteltu moneen kertaan ilman tulosta. Tunnen itseni vieraaksi omassa kodissani, kun avopuolisoni pojat tulevat käymään ja voin hyvin pahoin tästä asiasta. (Annukka, 22)

Kun aloimme seurustella, kelkka kääntyi ja oli monenmoista mielenosoitusta, mutta ei koskaan verbaalista. "Olenko ykkönen" kysymys isille kuului parisen vuotta. Itse olin takajaloilla nämä ajat, tuntui, että toisten tiellä. Asiaa ei auttanut se, että asuimme myös exän kodissa. Joskus jopa ajattelin, että parempi olisi poistua elämästä ja antaa heidän jatkaa turvallista oloaan. Olisi ollut kiva olla kärpäsenä katossa ja kuunnella, mitä tämä ex puhuu. Lasten puheista (ja joskus jopa suoraan) pystyi huomaamaan, ettei hän kovin kainostellut lasten läsnä ollessa tunteitaan meistä. (Mies kuulemma kanssani vain rahan takia, en ole rikas.) (Emma, 49)

Emma näyttää kokevan itsensä turvattomaksi toisen kodissa. Tutkiessaan asunnottomien naisten elämäkokemuksia Granfelt (1998, 106) on todennut, että ihmisarvoinen elämä ja itsemääräämisen alkeellisin toteuttaminen edellyttävät edes pientä yksityisyyden aluetta. Granfelt puhuu kodista suhteena, jossa sisäinen ja ulkoinen todellisuus limittyvät. Sisäinen kodittomuus tarkoittaa Granfeltin mukaan autonomian, lämmön ja turvallisuuden katoamista. Elämä kadottaa merkityksensä: sitä luonnehtivat tyhjyys ja tarkoituksettomuus. Ihmisellä ei ole missään omaa tilaa, ei pienintäkään yksityistä todellisuutta, jossa voisi toipua ja rohkaistua uudelleen tai johon tuntisi kuuluvansa (Granfelt 1998, 104–106; Jokinen 2005, 28.)

Marginaalissa elämisen voi mieltää yhtäältä sosiaalisen yhteisyyden ulkopuolelle joutumiseksi ja toisaalta tästä yhteisyydestä vetäytymiseksi. Granfelt (1998, 82) on esittänyt, että marginalisaation käsite liikkuukin pakon ja valinnaisuuden välisellä akselilla eikä siinä ole yksiselitteisesti kysymys vastentahitoisuudesta tai vapaaehtoisuudesta: ihminen osittain ajautuu, osittain valitsee. Yksinäisyys, eristäytyminen, etäisyys toisiin ihmisiin sekä vierauden ja muokailaisuuden kokeminen ovat rajatiloja, paikattomuutta, jossa yksilön suhde yhteisöön asettuu kysymyksenalaiseksi (Hyväri 2001, 95). Marginaalia voi ajatella valtasuhteiden kentässä rakentuvaksi tilalliseksi kokemukseksi (Hyväri 2001, 34), jolle on ominaista vallan ja arvostuksen puute.

Satelliittiäidin rajoittamassa identiteettityypissä biologisen äitiyden ensisijaisuus voi myös tuottaa naisille marginaalisuuden kokemuksen. Marginaalisuuden tilan voi ajatella muotoutuvan satelliittiäidin rajoittamassa identiteettityypissä suhteessa vallitsevaan naiseuden tilaan, biologisen äitiyden ensisijaisuuteen. Myös Sutinen (2005a, 62) kuvailee uusperheen vanhemmuutta ja aikuisuutta käsittelevässä tutkimuksessaan haastateltavien kokemuksia, kun kotiin tulee asioita, joihin ei voi vaikuttaa. He kertoivat, että ”se on ihan ku koko valtakunta vietäis pois”.⁵⁵ Satelliittiäidin rajoittaman identiteettityypin tarinoissa äitipuolet ovat joutuneet uuden tilanteen eteen, jossa perinteinen äidin rooli kaikista asioista huolehtijana ei enää toimi eikä äitipuoli tiedä, mikä hänen uusi paikkansa on.

Lars Svedberg (1995, 44–45) kuvaa marginaalistumista välitilaksi, josta joko palataan keskukseen tai pudotaan marginaaliin. Svedbergin ajatus välitilasta kuvaa hyvin satelliittiäidin rajoittaman identiteettityypin marginaalisuutta. Se suuntautuu ennen pitkää joko kohti keskusta, äitipuolikeskeistä ja tiimivanhemmuuden identiteettityyppejä, tai kohti reunaa, jolloin seurauksena on avioero. Satelliittiäidin rajoittaman identiteettityypin tarinoissa on myös kolmas vaihtoehto: perinteisen äidin mallin hylkääminen.⁵⁶

2.1.8 Lepsut isät ja äitipuolten heikko asema

*Lasten suusta.
Äiti sanoi sua eilen lumpuksi.
Onko se niin kuin lamppu?
(Ketola-Orava 2006, 43.)*

Tunnetuimmissa Grimmin saduissa, Lumikissa, Tuhkimossa, Hannussa ja Ker-tussa, äitipuolet edustavat yksiselitteisesti pahaa. Niissä kerrotaan, miten äitipuoli käyttää valtaa viatonta lapsiraukkaa kohtaan pyrkien tuhoamaan kateuden kohteen, tytärpuolensa. Vaikka Ronja (21) ja Emma (49) eivät toimi satujen äitipuolten lailla, he kuitenkin samastuvat mielikuvaan ilkeästä äitipuolesta ja sisäistävät kulttuurisen kuvan pahasta äitipuolesta osaksi henkilökohtaista identiteettiään (myös Ceglie & Gardner (2000, 117). Näin ollen heidän käsityksensä itsestään muodostuu negatiiviseksi.

Tunnen itseni epäonnistuneeksi äitipuoleksi. Olen kuin suoraan jostain sadusta. Joka tapauksessa tunnen olevani juuri se kaikkien satujen Paha Äitipuoli. Oikea Äitipuolten Äitipuoli. (Ronja, 21)

Kyllä näin on, ikuisesti olen se paha äitipuoli, vaikka parhaani olen yrittänyt, enkä pahaa ole tahtonut. Ilot; ovat olleet harvassa Surut; läsnä melkein aina varsinkin alkuaikoina Haasteet; jatkuu edelleen. (Emma, 49)

⁵⁵ Ks. myös edellinen alaluku 2.1.6 Epätyydyttävä tai epätasa-arvoinen kumppanuus.

⁵⁶ Ks. osa IV, luku Vastakertomuksen artikulaatio: *Olen vain nainen, joka asuu samassa talossa* ja osa II, 3.4.1 Esimodernin ja modernin äitiyden mallitarina.

Ihmisten yksilöllisyydet muotoutuvat nimenomaan yhteisön kanssa tapahtuvassa vuorovaikutuksessa (Fornäs 1998, 280). Keski-Luopa (2001, 458) kirjoittaa siitä, miten ympäristö voi muokata yksilön identiteettiä, joskus niin suuressa määrin, että yksilö sisäistää hänelle ulkoapäin annetun identiteetin. Koska yksilön oma identiteetti silloin tukahtuu, asianomainen kokee itsensä sisäisesti tyhjäksi. Hän ei voi hyödyntää mahdollista luovuuttaan. Äitipuolten olisi siis tärkeää reagoida toisten impulsseihin omalla persoonallisella tulkinnallaan ja toiminnallaan.

Kuitenkin myös isän toiminnalla on merkitystä. Äitipuolet kertovat, että biologiset isät eivät toimi jämäkästi suhteessa jälkeläisiinsä. Hannele (36) kokee olevansa ilkeä äitipuoli joutuessaan asettamaan rajoja lapsipuolille puolisonsa puolesta.

Vanhemmat lapset olivat kasvaneet taloudellisesti tiukkana aikana ja heillä oli ollut selkeät rajat. Matin oli vaikea sanoa viimeisille "ei". Minä olin siinä nopeampi ja koin itsenkin olevani paha äitipuoli, kaipasin hyväksymistä silloin kun sitä vähiten voitiin antaa, ja tein itsestäni marttyyriä silloin, kun olisi pitänyt olla aikuinen. (Hannele, 36)

Watson (1995) arvioi, että äitipuolimyyttä voi pitää yllä myös se, että äitipuolet ovat isäpuolia tiiviimmin mukana perheen arjessa ja lasten kasvattamisessa. Tästä syystä äitipuolet voivat joutua asettamaan isäpuolia enemmän rajoja lapsipuolilleen, mikä voi johtaa ristiriitoihin lapsipuolten kanssa (esim. mts. 74–76). Churchin (2004, 12–13) mukaan äitipuolet kokevat itsensä ilkeiksi äitipuoliksi, mikäli heidän puolisonsa ovat lepsuja asettamaan rajoja eikä äitipuolilla ole selvää käsitystä oikeuksistaan perheen kasvattajina. Ulkopuoliset (ystävät, isovanhemmat) voivat tulkita äitipuolten hyvää tarkoittavat yritykset asettaa rajoja lapsipuolille merkiksi äitipuolten julmuudesta. (Watson 1995, 77–78).

Elsan (4) mukaan äitipuolten heikkoon asemaan on syynä se, että isät eivät toimi määrätietoisesti myöskään suhteessa entiseen perheeseensä. Myös Mirja (51) on huomannut saman. Näin ollen äitipuolia voidaan syyttää erilaisista perheen ongelmista, kuten lasten käytöshäiriöistä koulussa, ja lapsipuolet voivat nimitellä äitipuolta ilman, että isä puuttuisi asiaan. Tästä kertoo Pilvin (37) esimerkki.⁵⁷

Nykyään emme puhu mitään keskenämme (pojat ja minä). Paitsi että tämä teinipoika huorittelee (sarja jatkui myös selvin päin: "syö paska ja KUOLE horo!" minua ja huomauttelee isälleen, että miten tämä kehtaa olla kanssani. Vaikka en hyväksykään tuollaista kielenkäyttöä, eniten minua loukkaa se, että mieheni ei (uskalla?) puutu asiaan, vaikka kuulee. (Pilvi, 37)

Mahtaako löytyä yhtään satua, jossa olisi kiltti äitipuoli? Aina hän on paha ja isä on melkoinen nahjus. Tämä asetelma, jossa mies on nahjus, pätee kyllä paljolti nykyaikaan.

⁵⁷ Huora-sanalla viitataan avioliiton ulkopuolisiin tai aviottomiin suhteisiin tai pelkästään tällaisen epäilyyn. Tässä esimerkissä huora-sanaa käytetään laillisesta aviovaimosta. Joissakin tapauksissa nykyisten puolisoien suhde on alkanut edellisen avioliiton aikana, mutta useimmiten uusperheen naisella ei ole mitään tekemistä puolisonsa eron kanssa.

Miehet eivät pysty eivätkä halua (yleensä) selvitellä tai oikoa perheen tai suvun sisäisiä ihmissuhteita. He ovat usein osasyllisiä äitipuolten vaikeaan asemaan. (Elsa, 4)

Pekalla on ikävä tapa antaa exälleen periksi, sillä omien sanojensa mukaan hänen on helpompi luovuttaa kuin kuunnella ainaista haukkumista ja keljuilua. (Mirja, 51)

Isien lepsuus voi olla yhteydessä siihen rooliin, mikä monilla isillä on satelliittiäidin rajoittaman identiteettityypin perheissä. Huttunen (2001) määrittelee tällaisen isätyypin *avustavaksi isäksi*.⁵⁸ Avustavan isän malli syntyi Huttusen mukaan 1970-luvulla, kun lapsiperheet muuttivat suurin joukoin asutuskeskuksiin (mts. 164). Kaupunkiin muutto merkitsi usein äidin siirtymistä kokopäiväiseen ansiotyöhön, jolloin miehen mahdollisuudet jatkaa perinteisessä isän roolissa heikkenivät (myös Kortteinen 1982, 195). Sukupuolten suhteet määrittyivät jossain suhteissa uudelleen, sillä äidillä oli määräysvalta lasten- ja kodinhoidossa. Isä mielsi kotityöt naisten hommiksi ja teki niitä vain projektiluonteisesti olosuhteiden pakosta. Näin isästä tuli pikemminkin äidin auttaja ja tukija kuin tasa-arvoinen ja vastuullinen hoivaaja. (Huttunen 2001, 164–168; Nousiainen 2004, 61; Vuori 2001, 30–31, 126–127.)

Äitipuolen nimittelyn voi ajatella kertovan myös äitimyytistä ja sen tuottamasta kulttuurimme kaksijakoisesta naiskuvasta: hyvistä ja huonoista naisista, äideistä ja huorista. Tähän luo viitekehystä myös uskonnollispohjainen myytti, jossa äitiys liitetään hyvyyteen ja puhtauteen, Neitsyt Mariaan, sen sijaan huoruus, pahuus ja synty puolestaan Eevaan tai Magdalan Mariaan. Nimittely perustuu siis stereotyyppiseen naiskuvaan, jonka avulla tuotetaan myös normaaliutta. Stuart Hall (2005, 193) kirjoittaa symbolisesta vallasta, joka on valtaa merkitä, osoittaa ja luokitella. Tässä symbolisen vallan harjoittamisessa stereotyyppittely on avainasemassa.

2.1.9 Ulkopuolisena perheessä

Satelliittiäidin rajoittaman identiteettityypin kontekstissa, jossa lapset ovat murrosikäisiä ja biologinen äiti on aktiivisesti mukana lastensa elämässä, monet äitipuolet kokevat, etteivät he kuulu perheeseen. Identiteetin rakentaminen ilman perheyhteisön antamaa tukea ja turvaa on haasteellinen prosessi. Juhlat kuvaillaan vanhemmuussuhteen realisoinnin ja vanhemmuuden mittaamisen tilanteiksi (myös Ritala-Koskinen 1993, 137–138). Äitipuolten mukaan biologiset äidit huolehtivat siitä, että äitipuolia ei kutsuta esim. lasten syntymäpäiväjuhlille tai lapsipuolen lapsen ristiäisiin, eivätkä he saa osallistua esimerkiksi koulujen päättäjätilaisuuksiin (Mirja, 51, Marita, 23, Pilvi, 37). Myös perheen lähipiiri voi osallistua perheen määrittelyyn. Esimerkiksi Mirjan sukulaiset osoittavat kutsu- ja joulukortit edelleen entiselle perheelle. Jallinojan (2000, 204) mukaan kutsu on vertauskuva: kutsun saanut kuuluu ”meihin”.

⁵⁸ Huttunen (1993, 8–10) on luonnehtinut isyyden kehitystä suomalaisessa yhteiskunnassa neljän isätyypin avulla, joita ovat poissa oleva isä, perinteinen isä, avustava isä ja uusi isä.

Olen myös mieheni suvun ulkopuolinen ”jäsen”; joulukortit ja osoitteenmuutuskortit on osoitettu Pekalle ja lapsille ja suurimmassa osassa osoitekin on väärä. (Mirja, 51)

Susanna Hyvärin (2001, 90) mukaan identiteettiyhteisössä törmätään väistämättä kysymykseen heistä, jotka eivät kuulu meihin. Identiteettiyhteisöön mukaan pääseminen ei aina ole helppoa, vaikka lasten biologinen äiti olisi kuollut, jos hänellä on ollut vahva emotionaalinen side lapsiinsa. Myös lasten ikä selittää sitä: lasten ollessa jo isompia uusperheen muodostuessa uudet suhteet eivät Ritala-Koskisen (2001, 122) mukaan muodostu kovin helposti merkitykselliseksi suhteiksi. Hannelen (36) neljästä kotona olevasta tytärpuolesta kaksi oli uusperhettä perustettaessa murrosikäisiä, yksi täysikäinen ja yksi alakouluikäinen tyttö. Kirjoitushetkellä kaikki ovat jo täysi-ikäisiä. Hannele kertoo, miten läheisyys lapsipuoliin on kasvanut ajan kanssa. Silti hän edelleen kaipaa selkeämpää osallisuutta perheyhteisöön.

Ronjan (21) esimerkki puolestaan kertoo siitä, miten myös pieni lapsi voi sulkea äitipuolen perheen ulkopuolelle uusperhe-elämän alkutaipaleella. Perhe on ollut yhdessä vasta puoli vuotta. Jallinojan (2000, 194) mukaan lapsen täytyy saada tutustua uusvanhempaansa kunnolla, mikä edellyttää pitkään jatkuvaa kanssakäymistä. Näin uusvanhempi voi vähitellen liukua perheenjäseneksi.

Mutta jotenkin minä koen itse olevani nyt se ongelma: vaadin jotain perheenjäseneksi ottamista enemmän kuin olen saanut. Tytöt tulevat yleensä yhdessä ja kertovat mielipiteensä muodossa "me". Harmissani käytän tästä nimitystä "METYTTÖ". Me-tyttö on joku persoonaton menneisyys, joka ei voi ottaa vastuuta sanomisistaan tai tekemisistään. (Hannele 36)

-- Anni osoitti todella pontevasti, että minä en kuulu perheeseen. Hän puhui ylistyssanoja omasta äidistään. Erityisesti muistan erään automatkan, jolloin olimme menossa minun vanhempieni eli Jeren isovanhempien mökille. Annilla kävi aika pitkäksi. Hän ei olisi enää halunnut istua autossa. Hän sanoi, ettei halua Jeren mummolaan, vaan oman, ihanan äitinsä luo. Alkoi aivan hirvittävä ulina. Anni itki äitiään ja mutisi itsekseen, että haluaa oman, rakkaan, ihanan ja parhaan äitinsä luo. Mieskin siinä jo hermostui. (Ronja, 21)

Lapsi voi pitää mielessään biologista äitiään äidistä kertovien puheiden avulla. Lahikainen (2005, 358) on todennut, että perhesuhteilla on taipumus elää representaatioiden eli sisäistysten kautta jäsentensä mielissä silloinkin, kun he eivät ole yhdessä. Annin tarinointi ei ole viatonta, vaikka hän on vasta lapsi, vaan osa perheyhteisöön mukaan ottamisen ja poissulkemisen sosiaalista prosessia, jossa käytetään myös valtaa (vrt. Smart 2007, 81–84). Myös Morgan (1996, 147) toteaa, että pieni lapsi osaa luokitella. Perheenjäsenet ylläpitävät erilaisia luokitteluja, joilla sisä- ja ulkoryhmiin kuulumista määritellään, ja perhesuhteet tarjoavat rajojen piirtämisen perustan aina päiväkotiajoista alkaen.

Hannele kutsuu tytärpuoliaan me-tytöiksi. Voi olla, että tytöt hakevat toisiltaan myös turvaa muutosten keskellä. Turvaa voi tuoda yhteinen jaettu men-

neisyys ja sen mukanaan tuoma tuttuus.⁵⁹ Uusperheessä myös entisten perheiden perinteet kohtaavat. Thompsonin (1996, 105) mukaan erilaisten perinteiden väliset kohtaamiset voivat voimistaa yrityksiä määritellä yhteisön rajoja, kun yhteisö haluaa suojella perinteen eheyttä ja loukkaamattomuutta.⁶⁰ Tutkimuskirjallisuudessa väitetään yhtäältä, että yhteisölliset rajat ovat avautumassa, ja toisaalta, että ne ovat voimistumassa. On myös esitetty, että rajojen ja rajattomuuden, avautumisen ja sulkeutumisen ilmiöt ja mekanismit ovat usein olemassa yhtä aikaa. (Massey 2008; Paasi 2008.)

Sarin (19) puolison pojat eivät kutsu häntä hänen omalla nimellään, vaan häntä puhutellaan epäsuorasti, isän kautta, tai hän on JOKU lapsipuolilleen. Pojille on ehkä epäselvää, kuka äitipuoli heille on. Fine, Coleman ja Ganong (1998) tutkivat perheenjäsenten (n=40) käsityksiä uusvanhemprien roolista kysymyssarjan avulla.⁶¹ Tutkijoiden mukaan epäselvien roolien seurauksena perheenjäsenten epäsuora ja tehoton kommunikaatio voi lisääntyä. Uusvanhemmat ja lapsipuolet voivat alkaa esimerkiksi puhua toisilleen biologisen vanhemman kautta.

Nuorempi pojista ja joskus vanhempikin kysyi, onko täällä joku, kun tulemme koulusta. Tavallaan se kysymys lämmitti ajatuksella että on varmaan kivempi tulla kotiin kun täällä on jo joku. Mutta toisaalta, kun tiesin, että kysymyksen olisi kuulunut niissä tilanteissa kuulua siten, että onko Sari kotona tai oletko sä kotona, kun tullaan koulusta, se kysymys ärsytti. Samoin, jos minun piti joskus mennä katsomaan jotain, vaikka koulutehtävää, kysymys kuului, että tulisiko JOKU katsomaan...

-- Kun joskus nuorempi veljeksistä halusi lainata jotain minulle kuuluva, suksia tai sähköilymailaa tms., sitä ei koskaan tultu kysymään minulta vaan asiaa käytiin ensin tiedustelemassa Juhlalta. Se ärsytti joskus suunnattomasti. (Sari, 19)

⁵⁹ Baumanin (2002, 203–204) mielestä sosiologisessa mielessä yhteisöllisyys on odotettu reaktio modernin yhä nopeampaan norjistumiseen, yksilönvapauden ja turvallisuuden välisen epätasapainon lisääntymiseen. Ihmiset etsivät ryhmiä, joihin he voisivat kuulua varmasti ja pysyvästi maailmassa, jossa kaikki muu liikkuu ja liukuu. Vanhojen turvallisuuksien purkaututtua ihmisten välisten siteiden hauraus tulee näkyviin. Siteiden kestävättömyys ja lyhytikäisyys saattaa olla väistämätön hinta yksilöiden oikeudesta pyrkiä yksilöllisiin tavoitteisiin, ja kuitenkin sitoutumisen hauraus on väistämättä myös suuri este yksilöllisten päämäärien tehokkaalle ja rohkealle tavoittelulle. Näin paradoksaaliset tilanteet johtavat paradoksaalisiin ratkaisuihin. Yksilöllisyys on riittävä selitys yhteisöllisyydelle, ja yhteisöllisyys on sopiva seuraus yksilöllisyydestä. Turvallisuuden puuttuessa yhteisöllisyyden vetovoima perustuukin lupaukseen *turvallisesta satamasta*, turvapaikasta, josta kaikki jatkuvan, enustamattoman ja hämmentävän muutoksen myrskyävälle merelle eksyneet merenkävijät haaveilevat.

⁶⁰ Hyvärinen (1994, 71–73) tarkastelee väitöskirjassaan 1970-luvun opiskelijaliikkeen poliittisen kielenkäytön me-puhetta. Hän toteaa me-puheen olevan kärkevän poliittista konstruoidessaan tarkoituksellisesti sekä liittolaisia että vihollisia. Me-retoriikka luo epämääräisen, liikkurajaisen ja kasvavan olion ”me”, joka kantaa kaiken aikaa varjonaan vastakohtaansa ”heitä”.

⁶¹ Finen, Colemanin ja Ganongin (1998) tutkimuksella oli kolme tavoitetta. Ensinnäkin tavoitteena oli verrata uusvanhemprien, vanhemprien ja lapsipuolten (n=40) käsitysten yhdenmukaisuutta ja toiseksi arvioida käsitysten yhdenmukaisuuden ja uusperheen sopeutumisen välistä yhteyttä. Kolmanneksi tutkijat pyrkivät määrittämään, missä määrin uusvanhemman roolin selkeys on yhteydessä uusperheen sopeutumiseen. Tutkituista pareista suurin osa oli eronneita, ja he olivat eläneet yhdessä yli viisi vuotta. (Mts. 810–814.)

Mirjana N. Dedaić (2001) on tutkinut diskurssianalyysin avulla uusperheen ruokapöytäkeskustelussa tapahtuvaa perheen yhteisyyteen mukaan ottamisen ja sen ulkopuolelle sulkemisen prosesseja, kun osapuolina ovat teiniikäinen nuori, hänen biologinen isänsä ja äitipuoli. Tutkimuksen mukaan äitipuolen identiteettiä määrittää keskeisesti se, miten tytärpuoli asemoi yhtäältä äitipuolensa ruokakunnan jäseneksi, jonka odotetaan valmistavan aterioita, mutta toisaalta perheen ulkojäseneksi, jolla ei ole vanhemman asemaa suhteessa tytärpuoleen. Uuden vanhemman integroituminen olemassa olevaan perheksikköön voi olla vaikeaa, mikäli äitipuoli nähdään ulkopuolisena, joka voi kuulua ruokakuntaan, mutta ei välttämättä perheeseen. Äitipuolten identiteetin rakentamisen kannalta olisi tärkeää, että heillä olisi perheissään kutsumanimi, jolla lapsipuolet voisivat heitä puhutella. Sopimalla nimen osapuolet samalla määrittelisivät, kuka äitipuoli on suhteessa lapsipuoleen.

2.1.10 Kertomusten alkuosa

Kun isä on poissa eivätkä lapset tottele

Huoltovastaava Katri kertoo

Monien huoltovastaavien perheissä lapset ovat itsenäistymisen vaiheessa, jolloin (varhais)nuori (12–14-vuotias) yhtäältä haluaa irti vanhemmistaan ja toisaalta eriytymisen tarve herättää halun palata riippuvuuteen. Nuori kyseenalaistaa vanhempien sääntöjä ja määräyksiä (Aalberg & Siimes 1999/2007, 68–69). Katri (30) on eronnut yhden lapsen yksinhuoltaja. Hänen puolisonsa, Eero, on kahden, yhden alakouluikäisen ja yhden murrosikäisen, lapsen yksinhuoltaja ja leski, jonka entinen vaimo on kuollut alkoholismiin. Katri kertoo, miten Eero kiirehtii yhteen muuttamista. Katrin mielestä hän vaikuttaa uusperhe-elämän alussa vastuuntuntoiselta, lapsistaan huolehtivalta isältä. Puolen vuoden ajan arki sujuu, kun puoliso osallistuu perheen elämään ja lasten kasvatukseen.

Katrin vaikeudet puolison lasten kanssa alkavat, kun puoliso vetäytyy perhe-elämästä ja keskittyy matkatoimintaansa. Katri jää kotiin yksin vastaamaan puolisonsa lapsista. Eeron lapset ovat Katrin mukaan tottuneet vapaaseen elämään ja selviytymään omillaan ilman vanhempiensa tukea ja ohjausta. Lapset eivät ole noudattaneet yhteiselämän sääntöjä, kuten nukkumaanmenoajoja. Kertomuksellaan Katri pyrkii osoittamaan, että äitipuolen vanhemmuus ei voi toteutua ilman puolison tukea, ainakaan murrosikäisten lasten perheessä. Katrin kertomus poikkeaa nuorempien äitipuolten, esimerkiksi Petran (16), kertomuksesta siinä, että kertojan mukaan isä asettaa etusijalle työnsä eikä lapsiaan.

Sovimme alussa miehen kanssa, että hän osallistuu myös tyttöjänsä kasvatukseen. Hän on heidän isä ja vastuussa heistä -- Puoli vuotta sujui jotakuinkin hyvin, koska mies osallistui perheen asioihin.

-- Vanhin tytär oli vaikeassa murrosiässä. Hän oli aloittanut kuulemma tupakoinnin ja viinin maistelun 12-vuotiaana. Kotiintuloaikoja ei noudatettu. Viikollakin tultiin kotiin kahden kolmen aikaan, tai ei ollenkaan ja koulusta lintsattiin.

-- Kun isä oli pois, niskoitteli minulle mutta, kun isä oli paikalla, oli kuin herran enkeli.

-- Nuorempi aloitti koulun, niin syksyn aikana tuli negatiivista palautetta koulusta, mainitsin näistä miehelleni. Hän ei uskonut, vaan syytti minua, että keksin. Ehdotin, että ottaa itse yhteyttä kouluun. Tyttö oli myös ylipainoinen, minä kävin hänen kanssaan kouluterveydenhuollossa, jossa annettiin ohjeet erikoisruokavaliosta. Mieheni äiti syytti minua, että pidän tyttöä nälässä. En tiedä mitä tytöt mummolle puhuivat, mutta ei varmaankaan aina totta.

-- Minä puhuin tästä miehelleni, että säännöt täytyy olla. Paljon oli vaikeuksia. Mies ei jaksanut, hän oli huutanut tarpeeksi. Hän siirsi vastuun minulle, joka ei ollut oikein (mielestäni). He olivat eläneet aika vapaasti, ilman sääntöjä. He valehtelivat menonsa ja vanhemmat uskoivat. Äidillä oli oma elämä, isä oli paljon pois kotoa. (Katri 30)

Katrin kertoman perusteella puoliso on heikosti sitoutunut lastensa vanhemmuuteen. Tässä kertomuksessa biologisen vanhemman vastuuvollisuus omista lapsistaan rikkoutuu (myös Ritala-Koskinen 1993, 97). Isä on auktoriteetti lapsilleen, mutta hän ei keskustele lastensa kanssa säännöistä, jotka voisivat helpottaa yhteiselämää hänen ollessaan poissa kotoa. Herääkin kysymys, onko Eero ottanut uuden puolison hoitamaan lapsiaan, jotta voisi itse keskittyä matkatoimintaansa? Hetheringtonin (1999, 17) mukaan monet uudelleen avioituneet isät odottavat äitipuolten ottavan hoitaakseen ensisijaisen huoltovastuun lapsipuolista ja toimivan lastensa kasvattajina. Myös Church (2004) on huomannut, että äitipuolet valittavat kaikkein eniten siitä, etteivät heidän puolisonsa lasten isinä luo ja vakiinnuta selkeitä rutiineja ja sääntöjä. Hän toteaa, että äitipuolet vain harvoin kritisoivat puolisojaan liiallisesta ankaruudesta ja jyrkkyydestä. Pikemminkin äitipuolet pitävät puolisojaan epäjärjestelmällisinä ja näkevät heissä taipumusta antaa asioiden ajautua. (Mts. 106.)

Kertomuksessa kuvaillaan, miten Katri päätyy hankalaan välikäteen: hän joutuu liian varhaisessa vaiheessa, ennen äitipuolen ja lapsipuolten välisen tunnesuhteen kehittymistä, vastaamaan yksin lapsipuolista ja asettamaan lapsipuolilleen rajoja. Myös Ritala-Koskisen (2001, 191–193) mukaan ongelmallisena nähdään tilanne, jossa vanhemmuutta toteutetaan liian voimakkaasti ilman tunnesuhdetta. Hetherington (1999, 16–17) toteaa niin ikään, että uusvanhempien tulee noudattaa varovaisuutta kurinpidossaan. Rajojen asettamisessa on edettävä pikkuhiljaa. Uusvanhempien kurinpito on tehokkainta silloin, kun biologinen lähivanhempi ja uusvanhempi ovat yksimielisiä lasten kasvatuserätyksistä ja biologinen vanhempi tukee uusvanhemman toimintaa eikä välttä omaa vastuutaan vanhempana.

Uusperhekirjallisuuden mukaan murrosikäisten lapsipuolten uusvanhemmuus ei ole helppoa. Hetherington (1999, 16, 18) on huomannut, että murrosikäiset eivät ole vielä parinkaan vuoden yhdessäolon jälkeen vastaanottavia tai lämpimiä uusvanhempaa kohtaan. Ritala-Koskisen (2001, 191–193) mukaan asiantuntijat kuvaavat ongelmallisiksi tilanteita, joissa aikuisten valta ja vastuullisuus eivät toteudu ja joissa lapset eivät hyväksy uuden aikuisen vanhemmuutta. Katri kuitenkin korostaa, että hän ei ole pyrkinyt vanhemmaksi lapsi-

puolilleen, vaan olisi halunnut olla puolisonsa lapsille vain *kaveri*. Kaverivanhemmuuden rakentamiselle ei kuitenkaan jää tilaa, koska puoliso on poissa lastensa arjesta. Kun Katrin omat yritykset asettaa rajoja johtavat kaaokseen, hän yrittää ohjata puolisoaan toimimaan lastensa vanhempana. Näin Katri yrittää rakentaa uutta isyyttä. Katrin toiminta ei kuitenkaan tuota tulosta.

Uusperhe-elämän auvoisuutta

Huoltovastaava Pilvi kertoo

Pilvi (37) kantaa aluksi vastuuta uuden kodin arjesta, aivan kuten naiset äiti-puolikeskeisessä identiteettityypissä. Pilvin puolison lapset ovat esimurros- ja murrosikäisiä, ja nykyiset puoliset ovat olleet yhdessä alle kymmenen vuotta, josta neljä naimisissa. Pilvi pyrkii rakentamaan uusperheestään ydinperheen kaltaista perhettä. Pilvin voisi ajatella samastuvan kertomuksen alussa pikemminkin konventionaalisen naisen kuin isän uuden vaimon ja puolison kategoriin (ks. Levin 1997, 181 – 189). Ydinperheen kaltaisen perhesysteemin rakentaminen ei kuitenkaan luonnistu, koska puolison lapset ovat murrosikäisiä ja biologinen äidin on äitipuolen kertoman mukaan intensiivisesti läsnä lastensa kautta uusperheen elämässä.⁶²

Hoidin poikia paljon, koska mieheni oli usein viikonloppuisin työssä. Yhteisiä (mieheni ja minä) vapaita viikonloppuja meillä ei juuri ollut. Osallistuin koulun vanhempainiltoihin, poikien harrastuksiin jne. Ideoin yhteisiä leikkejä ja retkiä. Silti pojat saivat olla välillä myös isänsä kanssa kolmistaan, esim. isä-poika-leiri on ollut jokavuotinen ohjelmanumero. Talossamme oli/on säännöt, jotka perusteltiin lapsille. Tarvittaessa myös komensin ja minua toteltiin. Meillä tehtiin/tehdään kotiruokaa, useimmiten kokkaajana oli mieheni. Muutkin kotityöt jaettiin, joten ainakin pojilla oli isässä hyvä miehenmalli. (Pilvi, 37)

Pilvin kertomuksessa huomio kiinnittyy kerronnalliseen rakenteeseen. Kertomus noudattaa muun muassa kauhuelokuvista tuttua kertomuskaavaa (Jallinoja 2009, 11). Alussa perhe-elämästä maalailtaan auvoisan harmoninen ja suorastaan ihanteellinen kuva: Perheessä syödään kotiruokaa, tehdään yhdessä asioita ja jaetaan kotitöitä tasa-arvoisen vanhemmuuden ihanteen mukaisesti. Tasa-arvoisesta vanhemmuudesta kertoo myös se, että vanhemmuutta jaetaan puolisoitten kesken. Kertoja antaa ymmärtää, että hänen vanhemmuutensa toteutuu ja pojat hyväksyvät hänet, koska he tottelevat häntä. Edelleen perheessä noudatetaan asiantuntijoiden ohjeita, joiden mukaan perheen elämänculun alkuvaiheessa on syytä antaa tilaa myös isän ja poikien muodostamalle osasysteemille (ks. myös Minuchin & Fishman 1981, 57).

Kun lauseet muuttuvat lyhyiksi toiminnan kuvauksiksi, syntyy myös selkainen mielikuva, että elämän katkoksellisuutta ja perhe-elämää uhkaavaa kaoottisuutta pyritään hallitsemaan sääntöjen, kotiruuan ja toistuvien tapahtumien, kuten isä-poika leirien, avulla. Niillä luodaan yhteenkuuluvuuden tunnetta ja raameja yhdessäololle. Toimintojen vakiintuminen rutiineiksi ja rutiinien jat-

⁶² Ks. osa IV, luku 2.1.3 Biologisen äidin (tai isän) määrittelyvalta.

kuminen ennallaan helpottavat käytäntöjä ja auttavat säilyttämään ontologista turvallisuutta (Giddens 1991, 36–42; Giddens 1995a, 95).

Toisaalta tasa-arvoisen vanhemmuuden ihanteen lisäksi kertomuksessa kuvaillaan myös sukupuolistuneita toiminnan tapoja. Pilvi esittää itsestään selvän syy- ja seuraussuhteen: *Hoidin poikia paljon, koska mieheni oli usein viikonloppuisin työssä*. Myös Church (2004, 166) kuvaa äitipuoliperheitä, joissa äitipuolet jäävät kotiin hoitamaan miehen lapsia. Näissä uusperheissä äitipuolet eivät edellytä aviomiehen muuttavan työaikatauluun lasten takia. Ennakoivatko puoliset sanattomasti⁶³ toistensa tarpeita ja toiveita? Tulkitsen Aarsethin (1995) ajattelua seuraten, että sekä mies että nainen uusintavat perinteistä sukupuolisopimusta⁶⁴ vahvistamalla toistensa identiteettiä naisena ja miehenä.

Aarsethin (1995) mukaan tarve vahvistaa omaa maskuliinisuutta tai feminiinisyttä voi sisältää myös muita motiiveja, nimittäin naisten tietoisien tai tiedostamattoman halun pysytellä perheen keskiössä. Tämä positio tuo naisille myös tietynlaista vaikutusvaltaa. Myös Berger (1998, 42) tähdentää, että biologisten isien delegoidessa tehtäviään äitipuolille vastuunkanto voi vähitellen tuoda äitipuolille myös valtaa perheessä. Church (2004, 109–111) arvioi niin ikään, että vastuuta kantamalla äitipuolet voivat vaatia itselleen myös omaa paikkaa uusperheessä.

Yö kipeänä liian pienessä lastensängyssä

Osaton nainen Mirja kertoo

Mirjan puolison lapset asuvat vakinaisesti näiden biologisen äidin luona. Puolison lapsista yksi oli seurustelun alussa aikuisikäinen, kaksi murros- ja esimurrosiässä ja pienin esikouluikäinen. Mirjan kertomuksessa kodin tiloista, kuten makuusijoista ja saunassa käynnin marssijärjestyksistä, neuvotellaan ja uudelleen neuvotellaan erilaisissa elämänsä käännepöydissä, kuten seurustelun alussa, yhteen muutettaessa, häiden jälkeen ja varsinaisen arjen alettua. Ensimmäinen neuvottelu käydään seurusteluaikana, kun Mirja on palannut kotiin kirurgisesta operaatiosta. Mirja kertoo, että lasten biologinen äiti vaatii entistä puolisoaan ottamaan lapset viikonlopuksi. Näin myös toimitaan, sillä kertojan mukaan kumppanilla *ei ole sisua eikä uskallusta sanoa, että hän ei nyt voi ottaa lapsia, koska "hoitaa" seurustelukumppaniaan*. Mirja itse jäisi mieluummin omaan kotiinsa, mutta Pekka ei suostu siihen.

Seuraava yö oli aikamoinen koettelemus, sillä jouduin nukkumaan liian lyhyessä ja kapeassa lastensängyssä tosi kipeänä! Kaksi nuorinta nukkui isänsä kanssa parisängyssä. Eli

⁶³ Tätä sanatonta puolisten välistä sopimusta voitaisiin verrata myös amerikkalaisen perhe- ja hoivatutkijan Arlie Hochschildin (1994) ajatukseen kiitollisuuden taloudesta, jolla hän viittaa lahjojen saamiseen ja antamiseen parisuhteessa. Parisuhteen roolit ovat eräänlainen lahja. Kiitollisuuden talous toimii silloin, kun sen osapuolet jakavat kulttuurisen ymmärryksen miehyydestä ja naiseudesta (Jokinen 2005, 52).

⁶⁴ Korhosen (1999, 38) mukaan sukupuolisopimuksella viitataan niihin lausumattomiin sääntöihin, vastavuoroisiin oikeuksiin ja velvollisuuksiin, jotka määrittävät sukupuolten (valta)suhteita ja paikkoja.

minä olin aina se, joka väistyi ja antoi periksi ja jolle annettiin ”jämäpalat”, mikäli niitä sattui jäämään. Siinä vaiheessa se oli minusta kai normaalia enkä edes tajunnut tai halunnut itselleni mitään vaatiakaan. (Mirja, 51)

Mirjan (51) kertomuksessa toistuu jo tutuksi tullut teema: puolison kyvyttömyys toimia jämäkästi suhteessa entiseen puolisoonsa ja lapsiinsa. Vaikka kertoja ei vaadi itselleen paikkaa puolisonsa vierestä parisängystä, hän on ilmeisen pettynyt tilanteeseen. Hän olettaa, että hänen paikkansa on puolisonsa vieressä parisängyssä. Myös perhesysteemitheorian mukaan parisuhdesiteen rakentamiseen kuuluu rajan rakentaminen parisuhteen ympärille. Epäselvät ja monitulkintaiset rajat lisäävät perheenjäsenten stressiä (Ganong & Coleman 2004, 77). Systeemisestä näkökulmasta voisi myös ajatella, että sukupolvisuhteita symboloiva perinteinen tilallinen järjestys keikahtaa ainakin joksikin aikaa pois paikoiltaan, kun lapset siirtyvät naisen paikalle parisänkyyn ja nainen puolestaan lasten sänkyyn (vrt. Minuchin & Fishman 1981, 17).

Mirjan kannalta olisi ollut tärkeää, että Pekka olisi neuvotellut ja ratkaissut Mirjan kanssa yhdessä sopien nukkumisjärjestelyt. Molemmat olisivat voineet kertoa toiselle avoimesti ja suoraan omista tunteistaan sekä tarpeistaan ja myös kuunnella toista. Omien tunteiden ilmaiseminen sanallisesti ei kuitenkaan ole helppoa. Koska puoliso ei ota huomioon Mirjan tarpeita, Mirja ehkä kokee, ettei hän ole arvokas puolisonsa silmissä. Tämä voi vaikuttaa hänen käsitykseensä itsestään. Jos puoliset ymmärtävät toisensa jatkuvasti väärin, se voi Layderin (2009, 91–92) mukaan aiheuttaa vieraantumista ja estää positiiviset tunteet, kuten rakkauden ja empatian. Jos puoliso ei voi vaikuttaa toiseen myönteisessä mielessä, päällimmäiseksi nousevat pettymyksen, loukkaantumisen ja turhautumisen tunteet. Tämän seurauksena puoliset voivat vetäytyä toisistaan emotionaalisella tasolla.

2.1.11 Kertomusten käännekohtia

Kun lapsipuoli ei hyväksy äidiksi

Osattomat naiset Ronja ja Petra kertovat

Petran (16) perhe on ollut yhdessä muutamia vuosia ja Petran puolison lapsi on puolet ajasta isänsä, puolet biologisen äitinsä luona. Perheen elämäntilanteen alussa Ronjan (21) tavoitteena näyttää olevan rakentaa ydinperheen kaltainen perhe ja toimia äitihahmona lapsipuolelleen. Koska lapsi on pieni ja asuu isänsä kanssa vakituisesti, on ymmärrettävää, että Ronja pyrkii rakentamaan suhdetta vanhemmuuspohjalta. Läheisen suhteen kehittäminen muulta kuin vanhemmuuden pohjalta edellyttäisi isän aktiivista hoitovastuuta lapsestaan. Lapsipuolen vahva suhde biologiseen äitiinsä rajoittaa Ronjan pyrkimystä toimia lapsipuolensa äitinä (ks. Church 1999a, 83–90, 99–100; Church 2004, 133–147). Ronjan kertomus osoittaa, että vanhemmuuden toteuttamiselle on olemassa kaksi reunaehto: lapsi ja biologinen äiti (myös Sutinen 2005a, 161). Vanhemmuus on

suhdekäsité. Äitipuoli ei voi toimia lapsen vanhempana, jos lapsi ei häntä siihen asemaan hyväksy:

Mieheni tytär, Anni, ei hyväksy minua äidikseen. Kun olin ollut kuvioissa noin kuukauden, Annin äiti oli pitänyt tyttärelleen kovan puhuttelun ja tähdentänyt, että minä en ole hänen äitinsä eikä Jerestä (pojastani) tule ikinä hänelle veljeä. Tästä Anni keksikin alkaa aina tilaisuuden tullen korostaa minulle sitä, että en ole hänen äitinsä.

-- Tekemäni ruoka oli paha, enkä minä saanut auttaa missään arkisissa askareissa.

-- Useasti on käynyt niin, että Anni kysyy, mitä ruokaa teen. Kun kerron hänelle tekeväni esimerkiksi jauhelihakastiketta, hän maiskuttelee innoissaan ja sanoo tykkävänsä siitä. Ruokapöydässä hän kuitenkin toteaa, ettei ruoka olekaan hyvää ja esittää monta eri syytä, mikä ruoassa on vikana. Nyt mieskin alkaa jo kyllästyä Annin ainaiseen nirsoiluun, mutta toistaiseksi ei ole ehdottanut toimenpiteitä. (Ronja, 21)

Ronja on omaksunut ruuanlaiton naistapaisen käytännön. Morganin (1996) mukaan ruokinta liittyy kiinteästi äidin ja lapsen suhteeseen jo varhaisesta sikiövaiheesta alkaen. Lapsen syöttäminen ei ole yksisuuntainen tapahtuma vaan vuorovaikutusta (mts. 157–172). Koska äitipuoli toimii perinteisen naisen tavoin, lapsipuoli voi kokea, että tämä tunkeutuu äidin paikalle. Ehkä samasta syystä biologinen lapsen äiti kokee Ronjan kilpailijakseen eikä halua luovuttaa äidin tehtäviä äitipuolelle. Bergin (2008, 165) mukaan biologisten äitien voi olla vaikea jakaa tai luovuttaa toiselle tunne- tai hoivasidettä. Koska biologiset äidit ovat aktiivisesti mukana lastensa elämässä, äitipuolet ja biologiset äidit joutuvat helposti kilpailutilanteeseen, mikä aiheuttaa lapsille lojaliteettiristiriitoja (Hetherington 1999, 17). Kun äidilleen lojaali lapsi torjuu aikuisen äidin paikalta, hänen lojaaliutensa äitiään kohtaan säilyy vahingoittumattomana (myös Dedaić 2001, 394; Hetherington 1999; Erera-Weatherly 1996). Pauline I. Erera-Weatherlyn (1996) mukaan lapsipuolten tuntema lojaliteetti biologista vanhempaansa kohtaan johtaa usein vastustukseen uusvanhempaa kohtaan.

Ronjan tavoin Petra (16) kertoo, että puolison lapsi ei hyväksy hänen arkista huolenpitoaan. Petra valottaa lapsen toiminnan seurauksia, sen herättämiä tunteita itsessään. Petra kertoo itsestään pikemminkin toisten toiminnan kohteena tai toisten toiminnan kautta. Hän määrittelee toimintaansa myös *negaation kautta*. Petra kertoo, mitä hän ei saa tai voi tehdä puolison lapselle, vaikka haluaisi. Petra turhautuu lapseen, kun perinteinen naisen rooli perheessä ei toimi:

Lapsi ei hyväksynyt minua, vaikka kuinka yritin. Olin joka asiassa hänen uhmassaan väärässä; en saanut lukea iltasatua, en peitellä, avata hänelle ovea, puhua, syöttää, tehdä ruokaa. Tätä jatkui puolisen vuotta, jona aikana menetin toivoni tytön suhteen ja aloin ärsyntyä häneen. (Petra, 16)

Church (2004) selittää lasten vastustusta muutosvastarinnalla. Lapset eivät aina halua muutosta elämäänsä. He eivät kerro suoraan vastustavansa isän uutta avioliittoa vaan osoittavat vihamielisyyttä eri tavoin, kuten mulkaisemalla äitipuolia synkästi tai vastaamalla tylästi muutamalla sanalla äitipuolten kysymyksiin. Mitä tarmokkaammin äitipuolet rakentavat uusperhettä, sitä aktiivisemmin lapsipuolet vastustavat heitä. Osa vastustaa aktiivisen vihamielisesti

äitipuolten yrityksiä auttaa heitä. Jotkut sietävät äitipuolten ponnisteluja, mutta antavat harvoin siitä tunnustusta. Vaikka äitipuolten puoliset arvostavat vaimoaan enemmän kuin puolisoitten lapset, myös puoliset usein vastustavat muutosta. Siksi äitipuolet monesti kokevat, että heidän vaivannäköään perheen hyväksi pidetään itsestäänselvyytenä, ja tuntevat itsensä hyväksikäytetyksi, vihaisiksi ja loppuun palaneiksi. (Mts. 26–27, 85.)

Vastakertomuksen artikulaatio: *Olen vain nainen, joka asuu samassa talossa:*

*Kun lapsi sanoo,
se satuttaa, vaikka se on vasta lapsi.
(Keinoemon päiväkirja)*

Osaton nainen, Ronja kertoo

Kun Ronja (21) ei saa huolehtia vanhemman lailla lapsipuolensa arjesta, hän tuntee itsensä tarpeettomaksi ja kelpaamattomaksi. Koska puolison lapsen hyväksymisen ehdoilla eläminen on kuin tunteiden vuoristoradalla eläisi, Ronja suojaa itseään uusilta pettymyksen tunteilta:

*Minä en kelvannut mihinkään. -- Äitipuolena oleminen on vaikeaa, koska lapsi ei hyväksy minua. Hän on monta kertaa sanonut isälleen, ettei haluaisi minua ja poikaani tänne. Elämä eripuraisessa perheessä satuttaa. Se saa minut tuntemaan itseni tarpeettomaksi.
-- Alun suuret pettymykset kai saivat minut rakentamaan jonkinlaisen suojamuurin ympärilleni. Jos torjun Annin, en joudu sietämään pettymyksiä siitä, ettei hän vielääkään hyväksy minua. (Ronja, 21)*

Kun lapsipuolet torjuvat äitipuolten yritykset auttaa heitä, Weaverin ja Colemanin (2005) mukaan äitipuolet reagoivat kahdella tavalla. Joskus äitipuolet uskovat, että ovat ymmärtäneet lapsipuolten tarpeet puutteellisesti ja muuttavat lähestymistapaansa. Tavallisimmin he kuitenkin nielevät tunteensa, ottavat tunteiden tasolla etäisyyttä ja kehittävät itselleen suojaanssarin suojelemaan itseään tulevaisuudessa. Kun äitipuolten yrityksiä auttaa lapsipuolia ei arvosteta, he panostavat suhteisiin vähemmän. (Mts. 489–490.) Kun puolison lapsi, Anni, torjuu Ronjan (21) huolenpidon, Ronja rakentaa identiteettiään äitiyden negaationa ja rakentaa äitiyden mallitarinalle vastakertomusta. Äitiydestä ja äitipuoleudesta kieltäytymisestä tulee näin naisen oma ratkaisu:

*-- Itse olen sitten painiskellut tässä tilanteessa yrittäen etsiä omaa äitipuolen rooliani. En koe olevani Annille minkäänlainen äitihahmo. Olen vain nainen, joka asuu samassa talossa. -- Ilmaisen vain ohimennen, että perheeseemme kuuluu kaksi lasta. Koskaan en voisi sanoa, että minulla on kaksi lasta. Kerran kävin lasten kanssa lääkärissä ja lääkäri puhutteli minua Annin äitinä. Pelkäsin Annin täräyttävän totuuden jossain vaiheessa, joten sanoin heti, etten ole hänen äitinsä. Lääkäri katsoi minua aika lailla kummeksuen.
-- En tunne olevani kahden lapsen äiti. En tunne olevani edes äitipuoli. En koskaan käytä sitä ilmaisua itsestäni. (Ronja, 21)*

Ronjan (21) perhekäsitys muuttuu tässä vaiheessa. Se tulee nyt lähelle Churchin (1999a) biologista mallia. Siinä perhe jakautuu biologisten suhteiden

mukaan. Ronjan perheeseen kuuluu nyt oma biologinen lapsi, mutta ei puolison lapsi. Koska molemmilla puolisoilla on lapsia edellisestä liitosta, Ronjan kotitaloudessa elää kaksi yksinhuoltajaperhettä, Ronjan ja hänen poikansa sekä Ronjan puolison ja hänen tyttärensä perheet.

Kun äitipuolesta ei ole lupa tykätä

Huoltovastaavasta Pilvi kertoo, miten joutuu osattoman asemaan

Pilvin (37) kertomuksen auvoista alkua seuraa käänne. Pilvin mukaan hänen ja lasten väliseen suhteeseen ja parisuhteeseen vaikuttaa lasten biologinen äiti:

Lapset varmaan huomasivat, että minusta ei ole lupa tykätä ja rupesivat välttelemään. Annoin olla rauhassa. Vetäydyin itsekin omiin puuhiini, kun ne tulivat isänsä luo. Emme juuri jutelleetkaan. Jos jokin asia heidän käytöksessään häiritsi tai talon sääntöjä rikottiin, puhuin miehelleni.

-- En taatusti ollut ymmärtäväinen pikkuvaimo ja riitoja alkoi tulla. --- Kuitenkin jos rouva sai vihiä yhteisistä lomasuunnitelmistamme, hänelle ilmaantui aina silloin tärkeää menoa, ja isä otti kiltisti pojat meille – ja suunnitelmamme kariutuivat kerta toisensa jälkeen. Miksi siedin moista? En sietänytkään! Yritin hyvällä, yritin pahalla... vaadin, uhkailin, huusin ja raivosin miehelleni, että irrottautuisi vihdoinkin ex-rouvansa talutusnuorasta.

--Puhuin asiasta usein miehelleni. Hän suuttui tai sanoi, että minun on sopeuduttava, jos aion tässä asua. Olin niin uupunut sekä kotiasioihin että työasioihin, että jouduin kuukaudeksi sairauslomalle. (Pilvi, 37)

Kertomuksen tapahtumien kulku herättää kuitenkin ihmetystä. Miten on mahdollista, että puolison lapset, jotka ovat halunneet viettää aikaa äitipuolen kanssa, tuoneet todistuksensa tämän nähtäväksi ja joiden on kerrottu nauttineen uudesta perhe-elämästä, kääntävätkin yhtäkkiä selkensä äitipuolelle pelkästään biologisen äidin antamien virikkeiden tähden. Onko kyse siitä, että Pilvi tulkitsee uusperheen alun liian idealistisesti ja kertoo siitä omien toiveidensa kautta? Ehkä näin toimiessaan hän ei rekisteröi ilmassa olevia ristiriitoja. Uusperhe-elämän alku ei ehkä ollut todellisuudessa niin seesteinen, kuin kertomuksen alku antaa ymmärtää. Näin ollen mitään isoa käännettä huonompaan ei todellisuudessa tapahdukaan. Vai ovatko pojat olleet jonkin aikaa Pilville vieraskoreita niin kuin vieraalle usein ollaan?

Tässä voi tulla esiin myös kirjallisen aineiston erityisluonne, jolloin käänne on pikemminkin kerronnallinen ratkaisu eikä suoraa todellisuuden kuvausta. Kirjoittaja pyrkii käänteen kautta rakentamaan tarinaansa jännitettä, jotta lukija voisi kertojan rinnalla kokea voimakkaita vaikutelmia (myös Korhonen 1999, 194). Voi olla, että kirjoittaja myös haluaa kertomuksen alussa välittää lukijalle itsestään positiivisen kuvan. Tästä syystä hän voi jättää kertomatta itsestään ja omasta toiminnastaan asioita, jotka tekisivät ymmärrettäväksi kertomuksen tapahtumien kulun logiikan. Tästä näkökulmasta kertomus on kirjoittajan identiteettityötä. Kertojan uskottavuus voi kuitenkin kärsiä siitä, että hän ei arvioi itseään ja omaa toimintaansa monipuolisesti.

Perheyhteydestä erilleen joutuminen muuttaa Pilvin identiteettiä. Voi olla, että muutos ei kuitenkaan todellisuudessa ole niin merkittävä kuin tässä kerrotaan. Tekstistä tulee sellainen vaikutelma, ettei Pilvillä ole enää suoraa suhdetta puolisonsa lapsiin, vaan hänestä tulee puolison vaimo, joka puhuttelee puolisonsa kautta hänen lapsiaan. Identiteetin muutos äitipuolesta puolison vaimoksi ei kuitenkaan tapahdu lasten kanssa suusanallisesti neuvotellen, vaan korjausliikkeeseen johtavat päätelmät, joita Pilvi tekee puolisonsa lasten käyttäytymisestä. Tekstikatkelmassa Pilvin puoliso ei puhu vaimolleen yhteisestä kodista tai yhteisestä sopeutumisesta uusperhe-elämään, vaan vaatii yksin vaimoltaan sopeutumista. Tässä voisi nähdä piirteitä toista alistavasta vallankäytöstä, jossa päällimmäisenä ovat puolison omat toiveet ja tarpeet.⁶⁵

Pilvin perhe on ollut yhdessä vasta kolme vuotta, ja parisuhdetta kuormittaa lisäksi lasten murrosikävaihe. Asiantuntijat kuvaavat uusperhettä kasvu-prosessina, jossa edetään vaiheesta toiseen. Tämä tulee esiin Papernowin (1984)⁶⁶ uusperheiden kehitystä kuvaavassa mallissa, jonka lähtökohdat ovat systeemitoreettisessa lähestymistavassa. Tästä tarkastelukulmasta käsin voisi ajatella, että Pilvin perheessä vallitsee kriisivaihe, jolle on tyypillistä paitsi riiteily, myös jakautuminen biologisten linjojen mukaan. Kriisivaihe voi johtaa eroon tai neuvotteluun, jossa jännitteitä käydään yhdessä läpi.

Näkymättömiin toisten tieltä

Osaton nainen Mirja kertoo

Mirja (51) kertoo välikohtauksesta, joka syntyy isän yrittäessä komentaa kahdeksanvuotiasta tyttärtään nukkumaan, kun tämä haluaa katsoa kiellettyä ohjelmaa televisiosta yhdeksän jälkeen. Biologinen äiti kuitenkin osallistuu lastensa kasvatukseen antamalla puhelimitse lapselleen luvan television katseluun ohi uusperheen aikuisten. Mirja kokee, että hän ei voi päättää yhteiselämän säännöistä edes kotonaan, sillä biologisen äidin määräysvalta ulottuu myös sinne (myös Weaver ja Coleman 2005). Tästä syntyy riita aikuisten ja lasten välille. Aikuisten ja lasten välinen erimielisyys muodostuu käännekohtaksi perhesuhteissa: nuorin lapsi ei enää puhu Mirjan kanssa.

Ganongin ja Colemanin (2004, 79) mukaan useimmat uusperheen erimielisyydet ovat perheen sisäisten ja ulkoisten rajojen problematiikan ilmentymiä. Mitä monimutkaisempi uusperhe on rakenteeltaan, sitä tarkemmin sisäiset rajat (esim. säännöt ja roolit) ja ulkoiset rajat (perheenjäsenyys) tulisi systeemisen teorian mukaan määritellä (Hetherington 1999, 2–3). Perheen sisäisissä suhteissa on kysymys ennen muuta uusperheen aikuisten ja lasten välisestä suku-

⁶⁵ Ks. osa IV, luku 2.1.6 Epätyydyttävä tai epätasa-arvoinen kumppanuus.

⁶⁶ Papernow (1984) on esittänyt uusperheiden kehitysvaiheiden mallin. Tämä malli on kuitenkin jo yli kaksikymmentä vuotta vanha, eikä siinä huomioida uusperheiden heterogeenisuutta ja uusperheen jäsenten yksilöllistä tapaa jäsentää perhesuhteita ja identiteettiä. Uusperheiden kehitysvaiheet Papernowin (1993) mukaan olivat: 1. fantasiavaihe, 2. kriisivaihe, 3. tietoisuuden vaihe, 4. liikekannallepanon vaihe, 5. toiminnan vaihe, 6. uusvanhemman ja lapsen suhteen rakentamisen vaihe ja 7. ratkaisujen vaihe.

polvisuhteesta. Perheen ulkoisten rajojen määrittely on haasteellista, koska uusperheessä lapsen ja biologisen äidin osasysteemi sijoittuu kotitalouden ulkopuolelle. Lapsen näkökulmasta hänen biologinen äitinsä on hänen perheenjäsenensä.

Mirja päättää vetäytyä perhesuhteista. Layderin (2009, 92, 94) mukaan vetäytyminen merkitsee vuorovaikutuksen välttelyä ja vaikenemista. Vetäytyminen on huono strategia siinä mielessä, että konflikteja ei saada ratkaistua. Vetäytymällä väistetään myös omien vihantunteiden, pelkojen ja tarpeiden kohtaaminen. Mirjan väistyminen voi kuitenkin olla perusteltua, koska puoliso ei halua ratkaista perheenjäsenten välisiä ristiriitoja. Vetäytyminen vuorovaikutussuhteista johtaa myös tilalliseen ja sosiaaliseen eristäytymiseen kodissa tai kodista. Mirja kuvaa itseään astronautiksi, *joka on vahingossa laskeutunut vieraalle planeetalle.*

Odotan joka kerta kauhulla vierailuviikonloppuja ja yritän keksimällä keksii tekemistä, jotta voisin olla jossakin muualla kuin kotona. -- Ehkä väistyminen ja karkaaminen eivät ole oikea tapa toimia tässä tilanteessa, mutta toimin niin, koska Pekkakaan ei halua puuttua tilanteeseen. Annan heille aikaa ja tilaisuuksia olla keskenään olemalla näkymätön! (Mirja, 51)

Weaver ja Coleman (1995) nimeävät sellaisen äitipuolten ryhmän *ulkopuolisiksi*, joissa nainen on läsnä mutta ei osallisena lasten ja isien tapaamisissa. Hän antaa lapsipuolten viettää aikaa isiensä kanssa mutta vetäytyy itse syrjään. Kun Mirja (51) kokee, ettei hänellä ole edes minkäänlaista paikkaa yhteisyyden tilassa, hän pyrkii näkymättömiin, kuten Muumikirjoista tutuksi tullut Ninni. Kasvatustutkija Tapio Aittola (2006) tulkitsee artikkelissaan ”Etanan tuntosarvet ja näkymätön lapsi – mitä ne kertovat kasvatuksesta?” Ninnin muuttuneen näkymättömäksi lapseksi tätinsä tunnekuuuden ja kylmäkiskoisuuden vuoksi. Ninni toipuu Muumiperheessä takaisin näkyväksi hahmoksi. Tervehtyminen on mahdollista Muumiperheen lämminhenkisessä elämänmuodossa, kun Ninni pääsee osallistumaan arkiseen elämänmenoon tasavertaisena perheenjäsenenä ja kokee olevansa hyväksytty.

Aittolan mukaan näkymätön lapsi ilmentää oman aikakautemme kasvatuksen yhteiskunnallista kylmyyttä, jota hän vertaa Muumilaakson tarinoiden ihanneyhteisön ilmaperiin. Ihanneyhteisön olennaisia piirteitä ovat erilaisuuden hyväksyminen, myönteisten ratkaisumallien etsintä ja kaikkien perheenjäsenten keskinäinen kunnioitus. Aittolan mainitsemat piirteet ovat myös toimivan uusperheyhteisön rakennusaineita. Vaikka aikuisen ja lapsen kokemusmaailma ja ymmärrys eivät ole suoraan toisiinsa rinnastettavissa, myös aikuisen identiteetti on relationaalinen eli se rakentuu yhteydessä toisiin ja on riippuvainen toisista. Aikuinenkin kaipaa toisten perheenjäsenten hyväksyntää, osallisuutta arkiseen elämänmenoon ja mahdollisuutta osallistua päätöksentekoon tasavertaisena perheenjäsenenä. Zygmunt Baumanin (1999, xxxi.) mukaan yhteisöön kuuluminen ja ryhmän hyväksyntä tuovat tyydytystä ja vahvistavat yksilöllistä identiteettiä. Myös Lahikainen (2000, 104) arvioi, että itsen olemas-

saolo peilautuu toisten hyväksynnästä ja hyväksynnän viestimisestä tai sen muistoista jatkuvuuden tuntona aivan ruumiillisella tasolla.

2.1.12 Kertomusten loppuosa

Rajankäyntiä perheeseen kuulumisesta

Osaton nainen Pilvi kertoo

Seuraavassa tekstikatkelmassa Pilvi (37) kertoo, miten puolison murrosikäinen poika tulee rippijuhlien jälkeen alkoholia nautittuaan isänsä kotiin ja käyttäytyy aggressiivisesti. Voi olla, että poika on vihainen ja surullinen vanhempiansa avioerosta eikä näin ollen voi hyväksyä isän uutta puolisoa perheenjäsenekseen. Sama teinipoika nimittää myöhemmin äitipuolta *huoraksi*. Jallinojan (2000, 187) mukaan kysymys siitä, ketkä muodostavat perheen, tulee ajankohtaiseksi silloin, kun perhe ei enää hahmotu yksiselitteisellä tavalla. Ehkä poika näkee liian lähelle tulevan ulkopuolisen, äitipuolen, vieraaksi perheessä ja osoittaa sen toiminnan kautta. Psykologian asiantuntijat esittävät, että häiriökäyttäytyminen on pahimmillaan avioeron aikoihin, etenkin jos sukupolvien väliset rajat ovat murtuneet jo ennen eroa (Aalberg & Siimes 1999/2007, 128).

Pahin konflikti sattui pian pojan rippijuhlien (äitinsä järjesti, minua ei kutsuttu) jälkeen. Tuo tapaus järkyttää minua yhä. Poika tuli aamuyöllä kaatokännissä riehumaan takapihallettemme, heräsimme siihen, että hän rikkoi makuuhuoneemme ikkunaa! -- En saanut soittaa virkavallalle.

-- En myöskään suostu jäämään tuon pojan kanssa kahdestaan taloon. Mieheni ei tätä ymmärrä. Olen pyytännyt, että hän ei lähetä poikaa sinne avaimillaan varoittamatta ensin minua. Kun mikään muu ei tepsinyt, jouduin uhkaamaan, että teen tuosta yöstä rikosilmoituksen.

-- Lasten kanssa en ole vielä valmis yhteiselämään. En jaksa, en viitsi. Ex-rouvaa en halua nähdä milloinkaan!

-- Aloitan siitä, että huolehdin itsestäni. Jään töistä vuorotteluvapaalle, jotta minulla on aikaa itselleni. Haluan löytää kadonneen elämänilon. (Pilvi, 37)

Koulukiusaamista tutkiessaan Christina Salmivalli (1999) on huomannut, että kiusaamiseen taustalla vaikuttavat yhteisölliset ryhmämekanismit. Jotta ryhmämekanismien logiikkaa voitaisiin soveltaa perhesuhteiden tarkasteluun, äitipuolen ja erilaisen oppilaan tilanteesta olisi löydettävä yhtymäkohtia. Voi olla, että joissakin satelliittiäidin rajoittaman identiteettityypin perheissä äitipuoli nähdään ulkopuolisena ja erilaisena, koska hänellä ei ole jaettua kotihistoriaa tai yhteistä geeniperimää toisten perheenjäsenten kanssa. Ryhmän normien ohjaamina sen jäsenet pyrkivät toimimaan yhtenäisenä yksikkönä. Samanlaisuus vetää puoleensa, ja sitä pyritään lisäämään. Kohdistamalla aggression johonkin henkilöön ryhmä pyrkii suojelemaan omaa hyvinvointiaan ja luomaan kaipaamaansa yhtenäisyyden tunnetta. Lapsuudessa ja erityisesti nuoruudessa yhdenmukaisuuden paineet saattavat olla hyvin vahvoja, koska tässä ikävaiheessa suvaitaan ihmisten välisiä eroavaisuuksia vielä vähemmän kuin van-

hempana. Myös stereotyyppiat eli kaavamaiset käsitykset tai ennakkoluulot vaikuttavat lasten arviointeihin. (Mts. 21, 26, 86–87.)

Samantapaisia havaintoja Salmivallin kanssa on tehnyt myös sosiologi Jallinoja (2009) tutkiessaan perheyhteisöä. Jallinoja (2009, 12–14, 19) soveltaa Mary Douglasin (2000) käsitteitä pyhä ja lika perheyhteisyyden ja vieraan tarkasteluun. Sanapari ”vieras perheessä” tarkoittaa yksinkertaisimmillaan sitä, että perheeseen on ilmaantunut jokin tai joku, joka ei sinne kuulu ja joka on torjuttava. Tämä saa aikaan rajankäynnin, jossa selviää, ketkä kuuluvat ”meidän perheeseen”. Rajankäynti tulee erityisen ajankohtaiseksi, kun perheen kokoonpano joutuu myllerrykseen. Douglasin mukaan lian ja pyhän erottelu on kulttuurisamme sisäänrakennettuna ja siinä on kysymys yhteisön jatkuvuudesta. Toistuvaa rajankäyntiä tarvitaan, koska yhteisön rajat ovat häilyviä. Muut eivät ole likaa itsessään vaan muuttuvat liaksi vain, jos he tunkeutuvat sinne, mihin he eivät kuulu eli ulkopuolisilta varjellulle pyhän alueelle. Pitkäkestoisten ja vahvojen sidosten yhteisönä perheeseen kuuluvat näkevät yleensä liian lähelle tulevat ulkopuoliset vieraina ja torjuvat heidät.

Edellä kuvatun tapahtumaketjun seurauksena Pilvi (37) ottaa etäisyyttä puolisonsa perheeseen. Koska Pilvi ei saa yhteisölliseen toimijuuteensa perheyhteisönsä tukea, painopiste kertomuksessa siirtyy yhteisöllisestä yksilölliseen toimijuuteen. Vetäytymällä Pilvi voi lisätä oman elämänsä hallinnan tunnetta ja omaa hyvinvointiaan. Church (2004) kutsuu äitipuolten tapaa toimia ratkaisemattomissa uusperhetilanteissa *vetäytymismalliksi*. Churchin mukaan vetäytyminen voi olla joko ensimmäinen askel avioeroon johtavalla tiellä tai se voi myös antaa tilaa uusille näkökulmille perhesuhteiden uudelleen rakentamiseksi.

Churchin (2004) mukaan vetäytyvät äitipuolet ovat kaikkein onnettomin äitipuolten ryhmä, sillä he kohtaavat lähes kaiken sen, mikä on raskasta äitipuoleudessa. Pilvin tavoin jotkut vetäytyvät äitipuolet pitävät lapsipuolten vihamielisyyttä biologisten äitien aiheuttamana. Ristiriitaista suhdetta lapsipuoliin pitää vireillä biologisen äidin katkeruus. Heidän puolisonsa ovat usein leppuja ja välinpitämättömiä, isinä heikkoja ja haluttomia asettamaan lapsilleen rajoja. Myös äitipuolten omat vihaiset ja katkerat reaktiot uusperheloukussa saavat heidät tuntemaan itsensä ilkeiksi. Niin ikään he tuntevat epäonnistuneensa, koska eivät pysty elämään todeksi mahdotonta äitiyden ihannetta. (Mts. 165–180.)

Äitipuolet isä-lapsisuhteen vaalijoina ja perhesuhteiden ylläpitäjinä

Osattomat naiset ja huoltovastaavat Ronja, Petra ja Enni kertovat

Äitipuolet satelliittiäidin rajoittamassa identiteettityypissä eivät kerro merkittävästä muutoksista kertomusten loppupuolella. Alle kouluikäisten lasten (0–5-vuotiaiden) perheissä äitipuolet kuvailevat kuitenkin pienimuotoisten relationaalisten käytäntöjen muotoutumista arjessa, pikkuhiljaa. Ronja (21) kuvailee identiteetin rakentamista prosessiksi, jossa *äitipuolikuvio elää koko ajan*. Ronja kertoo, että viimeisten viikkojen aikana *asiat ovat alkaneet edistyä*. Hän kirjoittaa,

miten *Anni alkaa hyväksyä häntä ainakin vähän*. Äitipuolet Ronja ja Petra (16) kuljettavat puolison lapsia päivähoitoon, nukuttavat heitä ja valmistavat aterioita. Edelleen turhauttava kokemus on, ettei konkreettinen huolenpito ole vielä tuonut osallisuutta isän ja hänen lapsensa muodostamaan pienperheeseen. Yksinomaan toisten tarpeista huolehtiminen ei tyydytä Petraa:

Olen kuin kotitalouskone, se on tehtäväni. Elämäni on miehen ja hänen lapsensa olon tekemistä mukavaksi, jotta heillä on perustarpeet kunnossa toistensa yhdessäoloon ihan sykkyyrällä toistensa kainaloissa.

-- Tyttö antaa nykyään minun tehdä ruokaa jne., mutta edelleen jatkuu se sama, että missä isä on, haluan olla isän kanssa kahdestaan. (Petra, 16)

Tutkiessaan uusvanhempien (n=109) kokemuksia lähi- ja etävanhempina Anne-Marie Ambert (1986) havaitsi, että äitipuolilla oli ristiriitaisia tunteita lapsipuoliaan kohtaan. Parhaimmillaan lapsipuolet olivat äitipuolille palkitseva tunnekokemus, mutta pahimmillaan äitipuolet kokivat, että heitä riistetään tavalla, jonka parhaassa tapauksessa voi vain kestää (Mts. 798–800).

Petra (16) tuntee katkeruutta siitä, että on joutunut sopeutumaan lapsipuolen ehdoilla elämiseen. Sopeutuminen saakin hänen kerronnassaan negatiivisen sävyn. Kun ihmiset tuntevat, etteivät he voi tehdä mitään kehnolle tilanteelle, he tuntevat Layderin (2009, 55) mukaan itsensä onnettomiksi ja masentuneiksi. Tämä on seurausta siitä, etteivät he voi hallita omaa elämäänsä tai toisia ihmisiä. Satelliittäidin rajoittamaan identiteettityyppiin sopii niin ikään Lahikaisen (2000, 78) ajatus, jonka mukaan eläminen maailmassa voi näyttää uhkaavalta silloin, kun sieltä on vaikea löytää itselle paikkaa suhteessa toiseen, jolle voisi tulla merkitykselliseksi.

1930–1940-luvulla syntyneiden äitipuolten, kuten Ennin (29) suhde isä–lapsisuhteen vaalimiseen on toisenlainen kuin nuorempien äitipuolten. Enni (29) tukee puolisonsa vanhemmuutta. Hän on tottunut asettamaan omat tunteensa sivuun ja keskittymään toisiin (myös Weaver ja Coleman 2005, 485–486).

Minun äitini vahvisti minua eläessään, että äitipuolella täytyy olla laaja sydän, johon sopivat miehen entisen vaimon lapset, näitä asioita on tarvittu elämän aikana ja paljon "diplomatiaa". -- Itsellä on sellainen olo näistä vuosista, etten voinut näyttää todellisia tunteita, kun poika tuli pe-su viikonloppuisin meille, yritin hoitaa isä–poikasuhdetta mahdollisimman hyvin, heillä onkin pysynyt hyvät välit. Koen itsellä olevan jonkinlainen tyhjiö näistä vuosista. (Enni, 29)

Enni (29), kuten myös Hannele (36) ja Anna (2) pitävät yhteyttä täysi-ikäisiin lapsipuoliinsa ja/tai heidän lapsiinsa. He ovat lapsipuolensa lapsille mummeja ja tärkeitä aikuisia. He kertovat olevansa näistä suhteista onnellisia. Perheen sosiaalisten suhteiden ylläpitämisen voi tulkita kertomuksissa naistapaiseksi toiminnaksi, jonka voi ajatella tukevan identiteetin jatkuvuutta sukupolvien ketjussa.

-- Jotenkin heille kaikille (lapsipuolille) on jossain tilanteessa tarttuneet mukaan uuden kotimme avaimet ja jos ei ole muuta tekemistä, he pyörähtävät meille. -- Heidän lapsilleen (vanhimpien lapsipuolten lapsille) olen mummi ja tärkeä aikuinen, johon useimmilla on lämmin ja luottava suhde. Ja minä olen heistä onnellinen. (Hannele, 36)

Tärkein tehtäväni on mielestäni ollut yhteyden luominen kaikkien välille, mutta vanhimman pojan suhteen olen epäonnistunut. (Anna, 2)

Pojanpojalle ostan lahjoja ja lähetän syntymäpäivä- ja nimipäiväkortteja ym. (Enni, 29)

Sosiologi Maria Schmeeklen (2007) tutkimukseen⁶⁷ osallistuneet äitipuolet ylläpitivät perhe- ja sukulaisuussuhteita ja käyttivät paljon energiaa kehittämään perhesuhteita sekä alaikäisiin että aikuisiin lapsipuoliinsa. Äitipuolen suhde lapsipuoliin muodostui läheisemmäksi kuin isän suhde lapsiin, koska äitipuolet olivat vaalineet perheyhteyttä huolehtien pitkällä aikavälillä perhesuhteista perinteisen hoivaajan tavoin. Schmeeklen mukaan vain aktiivisempi isyys voisi muuttaa uusperheen sukupuolistuneita käytäntöjä. (Mts. 174–187.)

Myös Vinickin ja Lansperyn (1998, 383) äitipuolista (n=25) tekemä pitkitäistutkimus kertoo äitipuolista uusperhesuhteiden ylläpitäjänä. Tutkimuksessa äitipuolia haastateltiin 41 vuotta lapsipuolten ensitapaamisen jälkeen. Äitipuolten rooli uusperhesuhteiden uudelleen rakentajina ja hoitajina muovautui vuosien myötä keskeiseksi. Tutkijoiden mukaan naisten kyvykkyys ja empatia ihmissuhteiden alueella sekä heidän motivaationsa ottaa itselleen tehokkaan toimijan paikka perheessä myötävaikuttivat siihen, että suhteet lapsipuoliin, ja myös puolison suhde lapsiinsa, paranivat ajan kanssa.

Mikä meni pieleen ja mihin kaivataan korjausta?

Minkä asioiden tulisi äitipuolten mukaan muuttua, jotta äitipuolet voisivat olla tyytyväisiä uusperhe-elämään? Ensinnäkin äitipuolten kerronnasta voi päätellä, että biologisten äitien roolissa tulisi tapahtua muutosta. Veera (24) kertoo, että biologisen äidin toiminnalla (taloudelliset vaatimukset, lasten ja isän välisten tapaamisten estäminen) on yhteys uuden perheen vuorovaikutussuhteisiin. Siksi hän on harkinnut jopa eroa.

Olen jopa harkinnut eroa, koska en enää jaksaa seurata mieheni entisen vaimon temppuja, ja olla mieheni "roskakori" näissä heidän välisissä riidoissa. Tietyllä tavalla luulen olevani tunteiden roskakori myös mieheni lasten aggressioille ja turhaumille. Eiväthän he voi isäänsä ja äitiänsä vihata. (Veera, 24)

Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan sääntelyn, HTL 2§:n tarkoituksena on turvata lapsen oikeus tavata vanhempansa, jonka luona lapsi ei

⁶⁷ Yhdysvaltalaisen Schmeeklen tutkimus toteutettiin puolistrukturoituna aikuisten lapsipuolten haastatteluina (n=15) osana eteläisen Kalifornian yliopiston sukupolvia käsittelevää pitkitäistutkimusta.

asu. Kun tapaamisoikeus jää käytännössä hoidettavaksi, lähivanhempi voi estää etävanhempaa tapaamasta lasta. Tästä seuraa pitkiä oikeusprosesseja, jotka, kuten jo on todettu, kuormittavat erityisesti perheen pienimpiä ja vaikeuttavat uusperheen vuorovaikutussuhteiden rakentamista. Helsingin sanomien (Grönholm, 2010, 5; Psykologit avuksi --, 2011) mukaan ongelmaan on kuitenkin jo tartuttu neljässä käräjäoikeudessa. Niissä on aloitettu sovittelu, jossa psykologit ja sosiaalityöntekijät on otettu avuksi huoltajuuskiistojen ratkointaan. Tavoitteena on turvata lapsen etu ja estää riitojen paisuminen pitkiksi oikeusprosesseiksi, mikä on tärkeää koko uusperheen hyvinvoinnin kannalta.

Toiseksi äitipuolet kaipaisivat puolisuhteeseen lisää avoimuutta sekä keskinäistä jakamista, ja, kuten edellä on jo esitetty, myös isän rooliin toivottaisiin muutosta. Mirja (51) avautuu puolisolleen antamalla tutkimuskäyttöön lähettämänsä kertomuksen jälkikäteen puolisolleen luettavaksi, mikä muuttaa puolisoitten välisen suhteen dynamiikkaa parempaan suuntaan. Tähän sopii Layderin (2009, 91) ajatus: mitä selkeämmin ihmiset ilmaisevat itseään, sitä suuremmalla todennäköisyydellä puoliso voi täyttää toisen intiimit tarpeet.

Pekka sanoi, että hän ei osannut ollenkaan oikeasti arvata, miltä minusta on tuntunut viimeiset viisi vuotta. Eipä tietenkään, koska en sittenkään tarpeeksi kertonut ja puhunut. Ja ehkä miesten on vaikeampi asettua äitipuolen asemaan. -- Pekka sanoi, että asioihin tulee muutos. Ja myös kaikenlaisen salailun hän (lasten soitot ja tekstarit sekä exän yhteydenotot) lupasi lopettaa. Samoin exän rahoittamisen. Miksi hän on sitten rahoittanut? Kuulemma siksi, että on päässyt helpommalla antamalla periksi. (Mirja, 51)

Kolmanneksi äitipuolet toivovat tiimivanhemmuutta puolisonsa kanssa ja rajan rakentamista parisuhdesidoksen ympärille. Pettymys puolisoon lasten isänä ja vanhempana päättää Katrin avioliiton.

Tällaisessa liitossa tarvitaan molempia vanhempia, yhdessä vastuu kannetaan, selitetään mustasukkaisille lapsille, että tämä on meidän elämä, eikä me valita tai estetä, kun he joskus valitsevat elämänkumppanin. (Katri, 30)

Neljänneksi äitipuolet arvioivat omat odotuksensa uusperhe-elämää kohtaan epärealistisiksi. Tästä kertoo Ronjan (21) tekstikatkelma:

Olin kuvitellut, että noin pieni lapsi hyväksyisi suhteellisen kivuttomasti äitipuolen itselleen. Kuvittelin, että hän kaipaisi jonkinlaista äitihahmoa ja että voisin olla sellainen. Mutta hän ei päästä lähelleen. Mietin, onko Annilla paha tunnevarma eron jälkeen – pelkääkö hän kiintyä minuun, kun pelkää, että minäkin lähden pois. Osaako noin pieni lapsi edes olla tahallaan ilkeä? -- Annille muutokset ovat tapahtuneet nopeasti. Yhtäkkiä hänen kotiinsa tulee vieras nainen ja vieras pieni poika, joka vaatii paljon aikaa ja huomiota. Yhtäkkiä hän ei enää saa nukkua isänsä vieressä. Yhtäkkiä nukkumaanmeno aika aikaistuu ja elämä säännöllistyy. On toisaalta aivan ymmärrettävää, että hän kapinoi. Minullekin on ollut outo tilanne tulla kahden lapsen äidiksi. Ehkä oletin sen käyvän liian helposti.

Hetherington (1999, 17) arvioi, että uusperheen jäsenet odottavat, että uusperhe toimisi aivan kuin ydinperhe ilman suurempia ponnistuksia. Churchin (2004) tavoin Hetherington toteaa, että monilla uusvanhemmilla on uusperhe-elämän alussa epärealistisia odotuksia heidän ja lapsipuolten välisestä vastavuoroisesta ja välittömästä rakkaudesta. Tässä odotuksessaan he tulevat väistämättä pettymään. Uusvanhemmat edellyttävät itseltään välitöntä rakkautta lapsipuoliaan kohtaan, mikä johtaa omien ristiriitaisten tunteiden kieltämiseen. Colemanin ja Ganongin (1997, 99) mukaan he myös vaativat suhteelta lapsipuoleen liian paljon sen sijaan, että antaisivat suhteelle tilaa kehittyä pikkuhiljaa lapsen tahtiin.

Viidenneksi äitipuolet toivoisivat äitipuolen ja lapsipuolen suhteelta vastavuoroisuutta. Kun tämä ei pitkällä aikavälillä toteudu, Enni (29) neuvottelee joitakin konventionaalisia naistapojaan uudelleen. Ennin muutosprosessin käynnistää väsymys, joka kriisiyttää rutiiniluonteisen toiminnan. Muutos on mahdollinen myös, koska lapsipuoli on tullut täysikäiseksi:

Poika on nyt naimisissa ja käy monta kertaa vuodessa meidän kodissa. Jouluna on tullut sellainen ulkopuolinen tunne minulle. He tulevat jouluaterialle ja kahville meidän kotiin. Koskaan eivät huomaa joulukukalla tai pienellä lahjalla minua eikä siskoa. Isälle ostavat viinipullon. Minulla äitipuolena on vaikea sanoa, etten enää jaksa ottaa mökille yöksi koko perhettä, sillä he eivät osallistu mökillä auttamisiin sauna + "tiskihommiin". Tänä kesänä päätin että 25 v. äitipuolena saisi riittää, enkä satsaa voimia heidän kestittämiseen mökkioloissa. (Enni, 29)

Myös Finch (1989, 194–211) toteaa, että elämänsä käännepöydissä ihmiset neuvottelevat uudenlaista arkipäivän etiikkaa ja soveliasta tapaa toimia perheenjäsenten kanssa määrätynlaisissa tilanteissa. Voisi ajatella, että tapojen kriisiytyessä syntyy tasapaino itsestä ja muista huolehtimisen välille, koska myös "minä" sisällytetään huolenpidon piiriin (Gilligan 1977/1982, 73–85; Juujärvi & Myyry 2005, 91). Kun äitipuoli peilaa uudenlaista suhdetta itsen ja toisen välillä, äitipuolen identiteetti saa uusia piirteitä. Vaikkakin omien tarpeiden huomioimista voidaan yhtäältä pitää itsekkäänä, toisaalta se on paitsi rehellistä, myös reilua (Gilligan 1977/1982, 85).

2.1.13 Yhteenveto

Olen koonnut alla oleviin luetteloihin satelliittiäidin rajoittamaan identiteettityyppiin kuuluvien osattomien naisten ja huoltovastaavien kertomusten tyypillisiä piirteitä.

Osattomat naiset

- Osattomissa naisissa on huoltovastaavia vähemmän 1930–1940-luvulla syntyneitä. Valtaosa lapsipuolista on alakouluikäisiä etälapsia.
- Naisilla ei ole selkeää roolia lapsipuolensa elämässä.
- Kertomuksen lopussa osa äitipuolista huolehtii isän ja hänen lapsensa hyvinvoinnista.
- Biologiset äidit (ja/ tai isät) ovat yksinomaisina vanhempina lapsilleen.
- Biologisten äitien kerrotaan olevan ”satelliittina” lapsensa ja uusperheen elämässä.
- Biologisten äitien ensisijaisuus marginalisoi äitipuolen perheyhteydessä ja kodin tilassa.
- Lapsipuolten torjuva suhtautuminen äitipuolia kohtaan selitetään biologisen äidin toiminnalla.
- Myös riitaisen eroprosessin kerrotaan olevan yhteydessä äitipuolten ja lapsipuolten suhteisiin.
- Lapsipuolen torjuessa äitipuolen monet äitipuolet vetäytyvät perhesuhteista tilapäisesti tai pysyvästi (avioero).
- Useat naiset kuvailevat parisuhdettaan epätasa-arvoiseksi.
- Arkisen elämänmenon, perheyhteyden ja päätöksen teon ulkopuolelle jääminen vaikuttaa naisten käsitykseen itsestään. He kokevat itsensä ulkopuolisiksi ja tarpeettomiksi.
- Parisuhde ja vanhempi-lapsiosasysteemi voivat kamppailla ensisijaisen suhteen asemasta.
- Jotkut äitipuolet omaksuvat leimatun identiteetin osaksi henkilökohtaista identiteettiään.
- Monet äitipuolet kuvailevat itsensä toisten toiminnan uhreiksi, biologiset äidit vahvoiksi vallankäyttäjiksi ja isät nahjuksiksi.

Huoltovastaavat

- Äitipuolista lähes puolet on 1930–1940-luvulla syntyneitä.
- Lapsipuolissa on paljon 6–12-vuotiaita ja sitä vanhempia
- Monet äitipuolet huolehtivat perinteisten naisten tapaan lasten- ja kodinhoidosta.
- Naistavat voivat kriisiytyä väsymyksen myötä, jolloin tapoja arvioidaan uudelleen.
- Äitipuolilla ei ole tunnetasolla äidin asemaa eikä selkeitä kasvattajan oikeuksia perheeseen.
- Biologiset äidit voivat olla konkreettisesti tai psykologisesti läsnä uusperheessä.
- Äitipuolten velvollisuuksien ja oikeuksien välillä on epäsuhtaa.
- Lapsipuolet eivät auta kotitöissä, eivätkä äitipuolet aina saa kiitosta tekemästään työstä.
- Biologiset isät voivat olla paljon poissa kotoa työnsä takia.
- Äitipuolet voivat kokea itsensä perheyhteisössä ja kodin tilassa (osin) ulkopuolisiksi.
- Parisuhteen ja vanhempi-lapsisuhteen välillä voi olla kilpailua.
- Puolisosuhte voi olla epätasa-arvoinen.
- Biologiset isät kuvaillaan usein lepsuiksi, joskus myös perheen auktoriteeteiksi.
- Tarinallisesti äitipuolista tulee kuva perheen Tuhkimoina.

2.2 Äitipuolikeskeinen identiteettityyppi

2.2.1 Identiteettityypin piirteitä ja juonirakenteen malleja

Äitipuolikeskeisen identiteettityypin tarinoissa äitipuolet ovat perheensä *tunnejohtajia* ja/tai *toiminnanjohtajia* (Anni, Eeva, Eveliina, Janita, Jenni, Kaisa, Kristiina, Lotta, Mia, Paula, Raija, Riina, Sisko, Soile, Titta, Tuula ja Vilma). Äitiyteen liitetystä vahvoista latauksista, äitimyytistä, kertonee se, että äitipuolten suhde lapsipuoleen on naisten kerronnan keskiössä. Myös kirjoituspyyntö (*Kirjoita minulle äitipuoli!* ja *Ikuisestiko paha äitipuoli?*) on voinut ohjata äitipuolia kertomaan itsestään ensisijaisesti suhteessa lapsipuoliin eikä esimerkiksi suhteessa puolisoon. Äitimyytti näkyy kertomuksissa perinteisenä vanhemmuutena, jossa vanhemmuus on sukupuolittunutta ja epäsymmetrisesti jakautunutta. Useimmat äitipuolet kertovat itsestään vahvoina, kokonaisvaltaisina ja puolisoaan tiukempina kasvattajina. Äitipuolten vanhemmuus on kuitenkin yhteydessä perhekontekstiin ja perheen kokoonpanoon. Tämän tutkimuksen äitipuolikeskeisen identiteettityypin perheissä on muita perhetyyppejä enemmän pieniä, alle kouluikäisiä lapsia ja monet äitipuolet ovat lapsipuolilleen lähiäitipuolia.

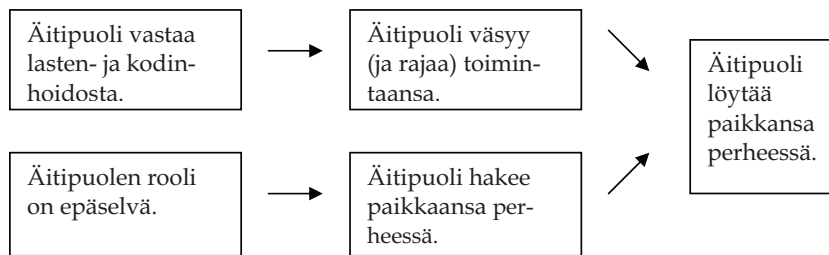
Äitipuolet hahmottavat perheensä *ydinperheen* kaltaiseksi systeemiksi ja määrittelevät perhesuhteita sen mukaisesti (Church 1999a; 2004, 133–148). Äitipuolten perheeseen kuuluvat puoliso, biologiset lapset ja lapsipuolet. Ydinperheen kaltainen perhe ei kuitenkaan jää äitipuolikeskeisessä identiteettityypissä vain tavoitteeksi, sillä kirjoituksista tulee kuva, että monet äitipuolet myös onnistuvat toteuttamaan ydinperhettä muistuttavan systeemin. Vilman (57), Siskon (52) ja Janitan (6) perhekäsityksissä on aineksia myös *suurperhemallista*, jossa perhettä määritellään laajasti (Church 2004, 198–217). Sisko pyrkii tietoisesti siirtämään vanhemmuutta uusperheen kotitalouden ulkopuolelle, biologiselle äidille. Janita (6) vetäytyy perinteisen naisen paikalta ja rakentaa kaverivanhemmuutta suhteessa lapsipuoleensa, koska biologinen äiti toimii aktiivisesti lapsensa vanhempana. Vilma taas näkee uusperheen monet suhteet rikkautena.

Äitipuolikeskeisen identiteettityypin tarinoissa on selviä käännekohtia, jotka muuttavat tarinan kulkua. Monissa tarinoissa on sankarimyytin aineksia. Äitipuolista tulee kuva vahvoina toimijoina, joilla on kapasiteettia muuttaa asioita inhimillisen toiminnan avulla. Yhtäältä valta merkitsee äitipuolikeskeisen identiteettityypin kertomuksissa transformatiivista, muutoksia aikaansaavaa prosessia (Giddens 1979/1984, 152–153). Vanhempana toimiminen ja vuorovaikutussuhde lapsipuoleen tuovat äitipuolille vähitellen subjektiivista valtaa (vrt. Berger 1998, 42). Toisaalta äidin ja lapsen suhteen erityisyyttä painottavalla asiantuntijapuheella on valtaa myös äitipuoliin, koska se rakentaa heidän miänäkuvaansa.

Kaikista tämän identiteettityypin äitipuolista tulee sosiaalisia ja tunnejohtajista myös lapsipuoltensa psykologisia vanhempia. Tästä kertovat viittaukset psykologisen vanhemmuuden ulottuvuuksiin: kiintymykseen, luottamukseen, ohjaukseen, hoivaan ja vaikutusvalttaan. Psykologinen vanhemmuus rakentuu

sosiaalisen vanhemmuuden, käytäntöjen ja toiminnan kautta. Äitipuolet huoltavat lapsipuoltensa konkreettista arkea ja hoivaavat heitä. Toiminnanjohtajien kertomuksissa korostuu tunnejohtajia enemmän heidän roolinsa perheen toimintojen koordinoijana, vaikka siihen sisältyy myös perheenjäsenten tunnetarpeiden hoitamista.

Kokonaisvaltainen vastuu lapsipuolista ja täydellisen äitiyden tavoittelu voivat kuitenkin muodostua äitipuolille vähitellen liian raskaaksi, etenkin jos heillä on lapsipuolten lisäksi omia biologisia tai yhteisiä lapsia hoidettavanaan. Uupumisen seurauksena äitipuolet pyrkivät jakamaan vanhemmuuden vastuuta puolison tai biologisen äidin kanssa tai suuntautuvat kodista ulospäin, työelämään, opiskeluihin, harrastuksiin ja yhteiskunnalliseen toimintaan. Vastuun jakaminen puolison kanssa merkitsee siirtymää tiimivanhemmuusidentiteettityypin suuntaan. Tiivistetysti äitipuolikeskeisten identiteettitarinoiden juonikaava on seuraavanlainen:

KUVIO 9 Äitipuolikeskeisen identiteettityypin juonirakenteen tiivistelmät

Tarkastelen seuraavissa luvuissa ensin äitipuolikeskeiselle identiteettityypille tunnusomaisia piirteitä. Tämän jälkeen siirryn kuvailemaan kertomuksia ajallisessa järjestyksessä.

2.2.2 Biologisen äidin korvaajat, paikkaajat ja täydentäjät

*Puolikkaan pitää jaksaa.
Monen kokonaisen edestä.
Ja edessä.
(Ketola-Orava 2006, 30.)*

Lapsen suhde muualla asuvaan biologiseen äitiin on yhteydessä äitipuolen vanhemmuuteen tai aikuisuuteen perheessä (Ritala-Koskinen 2001, 151). Äidin osittaisella (alkoholismi, ohut äiti-lapsisuhde) tai täydellisellä poissa ololla (kuolema) lapsensa elämästä voi olla yhteys äitipuolen vanhemmuuden vahvistumiseen uusperheessä. Myös lapsipuolten iällä on merkitystä. Tuula (35) kertoo biologisen äidin alkoholismista ja siitä, miten eronjälkeiset tapaamisjärjestelyt eivät toteudu. Tuula *saa täyttää äidin paikan*, puolison nuoremman lapsen, poikapuolensa elämässä. Poika oli kymmenenvuotias uusperhettä perustettaes-

sa. Mian (43) mukaan äitipuolesta tulee ”oikea” äitipuoli, kun biologinen äiti on poissa lapsensa elämästä. Mian lapsipuolet ovat alle kouluikäisiä.

Oikeastaan ainoa särkeä tuottava asia perheessämme oli mieheni entinen vaimo. Hän oli myös mennyt tahollaan naimisiin, mutta elämäntavat jatkuivat entisinä. Alkoholi oli elämän pääsisältö. Ja niin tuokin avioliitto päättyi varsin pian. Oli hyvä, että hän asui toisella puolella Suomea. Näin siitäkin huolimatta, että se merkitsi täydellistä eroa hänen ja lasten välillä. Hän soitteli joskus, mutta ei halunnut keskustella lasten kanssa puhelimessa. Joulukortti tuli yleensä joskus maaliskuussa ja siitä näki, että se oli kirjoitettu aikamoisessa tuiskeessa. Samoin syntymäpäiväkortit lapsille. Yritimme sopia, että lapset voisivat mennä käymään joskus lomilla, mutta ei siitä tullut mitään. (Tuula, 35)

Tässä roolissa koen, että kun pojat ovat menettäneet oikean äidin, olen oikeasti äitipuoli. Minun ei tarvitse kilpailla kenenkään kanssa asemastani. Minulla on mahdollisuus olla mieheni rinnalla hyvä vanhempi, joka kasvattaa lapsia ihan niin kuin kasvatan omaa tyttäntäni. (Mia, 43)

Tuulan puolison lapset asuvat isänsä ja äitipuolensa luona. Erera-Weatherlyn (1996) mukaan uusperheen kannalta on helpompaa, jos biologiset etävanhemmat eivät osallistu kovin intensiivisesti lastensa kasvatukseen. Biologisen etävanhemman vaikutus uusperheen ihmissuhteisiin riippuu siitä, missä määrin etävanhempi oli osallisena lastensa elämässä (myös Berger 1998, 30), vanhempien ja lasten keskinäisen suhteen laadusta ja siitä, miten lähellä etävanhemmat ja lapset asuivat toisiaan.

Myös perhekokoonpanolla on merkitystä. Jos biologinen äiti on aktiivisesti mukana lapsensa elämässä, etä-äitipuoli voi vetäytyä osin vanhemmuudesta ”kaverivanhemmaksi”, kuten Janita (6) tekee. Lotta (31) on lähiäitipuoli. Hän käyttäytyy äidin lailla suhteessa lapsipuoleensa ja on monessa suhteessa äiti, mutta ei halua ottaa biologisen äidin paikkaa. Toisaalta monet äitipuolet, kuten Lotta ja Anni (27) kertovat itsestään biologisia äitejä moraalisempina toimijoina. Lotan ja Annin tekstinäytteet luovat biologisista äideistä kuvaa heikkoina (salvivina) ja äitipuolista vahvoina vanhempina, jotka Hoikkalan (1993, 53) kuvaileman valmentajamallin⁶⁸ mukaisesti pyrkivät systemaattisesti ja tietoisesti ohjaamaan lapsipuoliaan. Kun Jesse käyttäytyy *tosin tylysti* biologista äitiään kohtaan tämän hakiessa Jesseä luokseen, Lotta (31) ohjaa myös lapsipuolensa käyttäytymistä tämän biologista äitiä kohtaan.

Äitinsä ei sanonut mitään, mitä ihmettelin kovasti. Minä sen sijaan puutuin ja sanoin, että tämän katon alla et äidillesi tuolla tavalla sano ilkeästi, vaan käyttäydyt äitiäsi kohtaan näitisti. Jesse vielä iputti jotain vastaan. Hän oli sitä mieltä, että hän voi sanoa, mitä

⁶⁸ Hoikkalan (1993) tutkimuksessa vanhempien puhe näyttäytyy paradoksaalisena tasapainoiluna liiallisen puuttumisen ja liiallisen vapauden tai sallivuuden välillä. Hoikkala tulkitsee vanhemmuuden mallit ulottuvuudella heikko–vahvanvanhemmuus. Ääripäistä vahvaa vanhemmuutta edustaa hänen luonnehtimansa valmentajamalli ja heikkoa vanhemmuutta kantapään kautta oppimisen malli. Kantapään kautta oppimisen mallissa torjutaan hierarkkiset käskemissuhteet, mikä ei merkitse kuitenkaan pidäkkeetöntä vapautta. Vahvan vanhemmuuden valmentajamallissa lapsia ohjataan ja kasvatetaan tietoisesti. (Mts. 52, 235–236.)

tahtoo. Sanoin, että minun aikani käyttäytyä ainakin kunnolla ja toivon, että käyttäytyvät muuallakin, koska äitejä on vain yksi. (Lotta, 31)

Missään nimessä en haluaisi lasten muuttavan äidilleen, koska en uskoisi sen olevan hyväksi sen enempää lapsille itselleen kuin isälleenkään. Lasten kannalta tässä ajattelen ylipäätään maailman (elinympäristön) pysyvyyttä (turvaa), sekä myös aidosti uskon (itsekeskeinen ajatus tietysti), että lasten on meidän kanssamme parempi. Olen paljon tosikomaisempi ja tiukempi aikuinen kuin mihin lapset olivat ennen tottuneet, mutta siinä mukana kulkee myös hyvin kokonaisvaltainen vastuunotto. Lapsia seuraamalla ei voi ainakaan todeta, että minä olisin ollut heidän elämälleen huono lisä – vaikka sopeutumistakin on puolien ja toisien, ja joka suuntaan, tarvittu. (Anni, 27)

Myös Weaver ja Coleman (2005, 483–484) ovat kiinnittäneet huomioita (etä) äitipuolten paradoksaaliseen tapaan määritellä roolinsa *äidilliseksi, mutta ei äidin rooliksi*. Heidän mukaansa äitipuolten käsitys omasta tehtävästään perheessä on yhteydessä kahteen ristiriitaiseen kulttuuriseen normiin. Ensimmäisen mukaan vain yksi nainen voi toimia lasten äitinä, toisen normin mukaan naisen tulee toimia muiden hoivaajana. Ensimmäinen normi vaikutti siten, etteivät äitipuolet kritisoineet biologisia äitejä, vaikka monet turhautuivat siitä, että biologiset äidit aiheuttivat ristiriitoja ja vaikeuttivat äitipuolten sekä lapsipuolten suhteita. (Mts. 488–489.) Osa tämä tutkimuksen äitipuolista kuitenkin arvostelee biologisten äitien äitiyttä, koska heidän mielestään biologiset äidit eivät hoida vanhemmuuttaan vastuullisesti eivätkä lasten tapaamisia sopimusten mukaisesti.

Valtaosa Churchin (2004) haastattelututkimukseen (N=104) osallistuneista äitipuolista oli omaksunut sovinnaisen käsityksen hyvästä äidistä. Mielikuva hyvästä äitipuolesta vastasi käsitystä hyvästä äidistä. Monet äitipuolet uskoivat kuitenkin voivansa olla jopa parempia äitejä kuin biologinen äiti oli lapsilleen. Äitipuolena oloa kuvattiin vielä vaativampana kuin äitinä olemista, sillä äitipuolten tuli toimia hyvän äidin tavoin ja rakastaa lapsipuolia ehdoitta edellyttämättä kuitenkaan vastavuoroisesti mitään takaisin. (Church 2004, 41, 66–72.)

Toisaalta myös tilanne, jossa äitipuolen ja biologisen äidin välinen vuorovaikutus toimii hyvin, voi vahvistaa äitipuolen ja lapsipuolen välistä emotionaalista sidettä. Kun lapsen biologinen äiti hyväksyy äitipuolen, lapsipuoli voi kokea, että hänellä on ”lupa” rakastaa kahta tai jopa useampaa äitihahmoa. Riina (34) ja Raija (17) tulevat hyvin toimeen biologisten äitien kanssa. Raija on etä-äitipuolena luonut *kivan ja turvallisen suhteen lapsiin*. Raija määrittelee itseään suhteessa biologisen äidin äitiyteen: *En ole äiti, vaan rakastava äitipuoli. En koskaan ole kuullut lasten suusta kommenttia: Sinä et ole meidän äiti, et sinä voi meitä komentaa.*

Äitipuolilla on päävastuu lasten kasvatuksesta. Kasvatuspuhe on moraalisesti virittyntä, latautunutta ja velvoittavaa (ks. Hoikkala 1993, 61–62). Korhosen (1999, 33) mukaan nykyisissä vanhemmissa on selkeästi tietoisempaa ja vastuullisempaa vanhemmuutta kuin koskaan aikaisemmin. Jatkuvasti lisääntyvä tieto lapsen kehityksen tarpeista ja hyvien kasvatusten menetelmien tärkeydestä merkitsee samalla vanhempien vastuun ja tehtävien lisääntymistä ja kas-

vatuksen merkityksen korostumista. Intensiivinen sitoutuminen kasvattajan tehtävään näyttää vahvistavan äitipuolten asemaa äitipuolikeskeisen identiteettityypin kontekstissa. Voi olla, että arjen murroskohdassa äitipuolen tietoinen kasvatusto antaa lapsipuolille kokemuksen turvallisuudesta ja arjen jatkuvuudesta.

Kun äitipuolet korostavat vastuullisuuttaan ja kunnollisuuttaan kasvattajina, puheenvuorot voi myös nähdä osana positiivista itsemäärittelyä (ks. Hoikkala 1993, 30; Sulkunen 1990, 277). Määritellesään itsensä biologisia äitejä tiukemmiksi ja kokonaisvaltaisemmiksi kasvattajiksi äitipuolet rakentavat identiteettiään toisia, biologisia äitejä vasten. Näin toimien äitipuolet voivat myös torjua äitipuoliin kohdistuvia epäilyjä ja saavuttaa biologisille äideille perinteisesti kuulunutta valtaa perheyhteisössään.

2.2.3 *Kun isä on poissa, äitipuoli pitää kurin ja järjestyksen*

Myös lapsen suhde isäänsä on yhteydessä äitipuolen vanhemmuuteen. Lasten isän rooli perheessä, ansiotyön luonne sekä isän henkilökohtaiset ominaisuudet ja mieltymykset voivat viedä asioita siihen suuntaan, että äitipuoli ottaa kasvavassa määrin hoitovastuuta uusperheen lapsista. Kaisan (13) esimerkissä lasten isä on niin fyysisesti, ansiotyönsä vuoksi, kuin henkisesti, eromasennuksen tähden poissa lastensa elämästä. Myös Vilma (57) kantaa vastuuta lapsistaan ja lapsipuolistaan puolison poissa ollessa:

Mieheni on rakennusmestari ja osakkaana rakennusfirmassa. Hän on tehnyt töitä keskimäärin 12–14 tuntia päivässä 5–6 päivänä viikossa. Kun muutin nykyisen mieheni luokse siis, niin otin heti alussa aika suuren vastuun miehen lapsesta. Miehellänihän ei eron jälkeen ollut pitkien työpäiviensä ja eromasennuksen vuoksi mahdollisuutta/voimia pitää tyttöä luonaan. Tuo kolmesta neljään päivää viikossa isin luona tuli siis mahdolliseksi minun ansiostani ja minä sitä alun perin ehdotinkin. Viikolla tyttö oli hoidossa, mutta iltaisin ja viikonloppuisin pääsääntöisesti minun vastuullani. Superäitipuolena ehdin olla tuohon keskenmehenon asti. (Kaisa, 13)

Mieheni matkustelee ja on menossa muutenkin tavallista miestä roimasti enemmän, minä olen kotona ja määrään sillä aikaa yksin, kun hän ei ole täällä. (Vilma, 57)

Riina (34) kantaa naistapaisesti vastuuta puolisonsa vanhemmuudesta ja myös tämän suhteesta entisiin vaimoihin. Hänen puolisoillaan on kolme lasta kolmen eri naisen kanssa. Riina patistelee ja ohjaa puolisoaan pitämään yhteyttä lapsiinsa ja opettelemaan tulemaan toimeen myös entisten naistensa kanssa, koska ovat joka tapauksessa lasten äitejä. Riinan mielestä puoliso on hyvä isä, mutta ei yleensä jaksa olla lasten kanssa/ehdoilla ainakaan viikkoa pidempään. Äitipuolet kuvailevat itseään puolisoaan lujempia ja maltillisempina kasvattajia:

Mainittakoon, että olen kasvattajana tiukempi kuin mieheni, sekä myös kärsivällisempi, tässä asiassa minulla vaan yksinkertaisesti on enemmän kokemusta, olinhan ollut van-

hempä jo kymmenen vuotta kun tapasimme. Tosin kasvatuslinjamme ovat pääpiirteissään yhteneväiset; rajoja ja rakkautta. (Eeva, 3.)

Myös Anni (27) kertoo olevansa suoraviivaisella tavalla ehdottomin aikuinen lasten elämässä. Kokonaisvastuu lapsipuolista tulee esiin seuraavissa esimerkeissä. Äitipuolet kertovat pyrkivänsä luomaan mahdollisimman hyvät edellytykset lapsipuoltensa kasvulle. Hyvät edellytykset koostuvat huolenpidosta ja lasten koulutyön sekä harrastustoiminnan niin käytännöllisestä kuin taloudellisestakin tukemisesta:

Kun työllä oli viime vuonna koulussa läksyjen kanssa vaikeuksia, tarkastin minä hänen läksynsä koko syyskauden ajan ja preppasin englannin kokeisiin oikein harjoituskokeiden kera ja sain siitä vielä tytön mielestä kivoaa! Vaan kokeisiin ja todistuksiin tulee tietysti isän allekirjoitus ja hän osallistuu myös vanhempainiltoihin – johon tosin voisin mennä mukaan. Lasten joulu- ja kevätjuhliin osallistumme tietysti molemmat, ja istumme yleensä vieretysten lasten äidin kanssa. Ja kun taas koulujen myötä yökastelunsa aloittanutta poikaa nyt herätetään joka yö vessaan, olen se minä joka jaksaa herätä. (Anni, 27)

Lapset ovat minulle tärkeitä ja haluan kasvattaa heistä kunnon ihmisiä. Mieheni on kasvatuksessa paljon lepsumpi. Toisinaan saan kuulla, että olen tyhmä, kun olen niin tiukka. Mutta varmasti näin käy ihan "normaaleissakin" perheissä. Lapset kuitenkin luottavat minuun ja olen useimmiten perheessä se henkilö, jolta kysytään lupa tai neuvoo. Olen kai vähän passannut heidät piloille kotona ollessani. (Soile, 41)

Perheemme sisäisesti arki on koostunut siten, että mieheni on ottanut sovittelijan ja ilmapiiriä keventävän roolin, kun minä puolestani olen ollut se, joka on yrittänyt pitää talossa kurin ja järjestyksen. (Sisko, 52)

Esimerkeistä voi päätellä, että vanhempien kasvatustyyli on toisistaan riippuvaisia ja toisiaan täydentäviä. Isä voi olla sovittelija, leppä tai mukava lapsilleen,⁶⁹ kun äitipuoli kantaa vastuun myös ikävistä asioista, kuten lapsen rajoittamisesta. Äidin (tässä äitipuolen) rakkautta ja kuria voidaan pitää jonkinlaisina äidinvoiman ja vallan ilmaisuina (myös Katvala 2001, 71). Äidin (tässä äitipuolen) keskeinen paikka lapsen elämässä voi kertoa syvään juurtuneesta uskomuksesta, jonka mukaan äidin läsnäolo on lapselle isän läsnäoloa tärkeämpää.

Katvala (2001, 102, ks. myös Chodorow & Contratto 1992, 192–196) piirtää kuvaa äidistä voimakkaana, täydellisenä ja pystyvänä. Uskomusten äiti on lempeä mutta luja. Voimakas äiti hallitsee, johtaa ja pitää kodin koossa. Hän on myös kodin sielu, sydän ja voima. Hänen vastuullaan on lähettää kodista maailmaan kunnon kansalaisia. Kasvattajana äiti on uskomusten mukaan kaikkeen pystyvä. Myös Vuori (2001, 361) havaitsi asiantuntijoiden kirjoituksista rakentuvaa vanhemmuutta tutkiessaan, että vanhemmuus määrittyy kerta toisensa jälkeen äitiydeksi.

⁶⁹ Ks. tarkemmin osa IV, luku 2.1.8 Lepsut isät ja äitipuolten heikko asema.

2.2.4 Sankariäitipuolia ja tukea saavia äitipuolia

"Me ollaan sankareita kaikki, kun oikein silmiin katsotaan. Me ollaan sankareita elämään, ihan jokainen."

J. Karjalainen (1981)

Äitipuolikeskeisessä identiteettityypissä ei kerrota puolisosuhteesta yhtenäisellä tavalla. Jotkut äitipuolet korostavat puolison tuen ja toiset taas oman toimintansa merkitystä äitipuoli-lapsipuolisuhteen sekä äitipuoli-identiteetin rakentamisessa. Joka tapauksessa puoliso ei ainakaan mene mukaan entisen puolisonsa sosiaalista äitiyttä rajoittavaan toimintaan, kuten monissa satelliittiäidin rajoittaman identiteettityypin kertomuksissa. Uuden parisuhteen ja erilaisten vanhemmuussuhteiden rakentaminen rinnakkain voi olla haastava prosessi, etenkin jos perheessä on molempien puolisoitten omia ja yhteisiä lapsia, kuten Siskon (52) perheessä. *Kun on paljon porukkaa ja vähän aikaa, joutuu tinkimään omasta mutta etenkin parisuhteen ajasta.* Perheen sisällä lapsille omistautuminen voi johtaa myös parisuhteen kapeutumiseen. Naisen ja miehen välinen suhde voi jäädä taka-alalle, ja tilalle voi astua kaiken alleen peittävä, velvoittava vanhemmuus (ks. Korhonen 1999, 33). Korhosen (1996, 19) mukaan äitien huolenpitoon liittyykin parisuhteen ansa. Naisen altruismi voi nimittäin tuottaa epäsymmetriaa sekä parisuhteeseen että vanhemmuuteen.

Monien äitipuolten, kuten Annin (27), Janitan (6), Kristiinan (39) Mian (43) Riinan (34) ja Soilen (41) kerronnassa korostuu äitipuolten oma sinnikäs toiminta, jonka avulla he voittavat eteensä tulevat vaikeudet. Äitipuolten kertomuksista tulee sellainen kuva, että heidän asemansa perheen keskeisinä toimijoina ei tule annettuna eikä sitä saavuteta helposti, vaan paikka perheessä lunastetaan oman määrätietoisen työn ja toiminnan ansiosta. Anni (27) kokee, että hän on joutunut taistelemaan paikan uusperheessä ilman puolisonsa tukea:

Sain tosin täysin itse taistella tämän tilan, kun isä ei pystynyt/ halunnut/ osannut sitä aikanaan tukea. Tie ei ehkä ollut aivan helpoin, mutta toi ainakin hyvän tuloksen. (Anni, 27)

Myös Church (2004, 98–109) toteaa äitipuolten usein pettyvän aviopuolisoonsa. Isät eivät usein auta äitipuolia kotoutumaan uusperheeseen, vaan odottavat äitipuolten itse löytävän paikkansa uusperheessä.

Keinoemo samastuu nettipäiväkirjassaan Sankarit-laulun (Karjalainen, 1981) sanoihin, joihin hän päättää nettitekstinsä. Äitipuolikeskeisessä identiteettityypissä tarinat tuottavat sankaruutta perheen kautta. Sankariäitiys on naisena olemisen mallitarina, ideaali, joka jäsentää keskeisesti naisen henkilökohtaista identiteettiä. Äitipuolikeskeinen identiteettityyppi noudattaa yhteisöllisen sankaritarinan kaavaa: äitipuolet kertovat itsensä kertomustensa päähenkilöiksi ja sankaritariksi, jotka uhraavat kaikkensa saavuttaakseen muutoksia sosiaalisissa suhteissa ja omaksuakseen uudenlaisen identiteetin itselleen.

Vaikeuksien voittamisen kuvaukset ovat kaikki sukua lähes universaaleina pidetyille sankarimyyteille ja sankaritarinoille, joissa ihminen muuttuu sub-

jektiksi esittämällä tarinan itsestään sellaisilla tavoilla, jotka vahvistavat kulttuurisia ihanteita (Hyväri 2001, 18; Harré & van Langenhoeve, 1999). Kysymys on siis myös siitä, minkälainen äiti tai äitipuoli saa osakseen sosiaalista hyväksyntää. Hyvärin (2001, 47) mukaan sankaritarinoissa oleellista ovat juonelliset siirtymät ja juonen liikkeelle sysäämät päähenkilön kehitykseen vaikuttavat muutosprosessit. Sankaruuteen liittyy vallan tunteen palauttaminen, kun kotona on vallankäytössä epätasapainoa ja valta on luisunut perheen ulkopuolelle.

Sankariäitipuolet eivät käytä valta-asemaansa lapsipuolensa tuhoamiseen, kuten satujen äitipuolet, vaan he kertovat toimivansa lapsen parhaan nimissä. Äitiys (myös äitipuoleus) asettaa naisen asemaan, jossa on luovuttava esimerkiksi työelämästä ja ajasta yksin tai toisten naisten kanssa lapsen parhaan nimissä, kun taas isyys ei johda miestä luopumaan entisestä toimijuudestaan (Vuori 2001, 358). Kun äitipuolet luopuvat perheensä tähden omasta mukavuudesta ja vastaavat lapsipuolista biologistenkin vanhempien puolesta, he kuvailevat itseään uhrautuvina superäitipuolina (esim. Kaisa 13 ja Vilma, 57).

Vaikka sankariäitipuolten tarinamallissa korostuu vuorovaikutussuhteiden ja identiteetin rakentaminen omin avuin, tämä kaikki tapahtuu määrättyssä relationaalisessa perhekonteksteissa. Keskeinen asema perheessä ei ole ainoastaan äitipuolten oma saavutusta, vaan se edellyttää suhteen toisen osapuolen, lapsipuol(t)en, hyväksyntää. Vaikka verkostoituminen (Keinoemo) toisten äitipuolten kanssa edellyttää oma-aloitteellisuutta, verkostosta saa myös tukea vertaispalautteen muodossa oman identiteetin rakentamiseen.

Kaikki äitipuolikeskeisen identiteettityypin tarinat eivät tuota sankaritarinaa. Esimerkiksi silloin, kun äitipuolet (Eeva, 3 ja Vilma, 57) kokevat saavansa tukea ja apua paitsi puolisoltaan myös asiantuntijoilta, äitipuolikeskeinen identiteettityyppi ei kaikin puolin noudata sankaritarinan kaavaa. Jotkut äitipuolet äitipuolikeskeisessä identiteettityypissä eivät edes pyri keskeiseen asemaan lapsipuol(t)ensa elämässä. He kertovat joutuvansa siihen, kun biologiset äidit laiminlyövät lapsensa tapaamisia (esim. Sisko, 52). Vaikka Vilma (57) hoitaa lasten- ja kodinhoitoon liittyviä tehtäviä kotiäitinä yksin, hänen asemansa lasten kasvattajana perustuu aviomiehen tukeen. Tiimivanhempien tavoin Vilma ja Eeva (3) korostavat puolisoitten välisen yhteistyön merkitystä kasvatustyössä. Lapset ovat Eevan mielestä itsestään selvällä tavalla osa uutta parisuhdetta.

-- Rakastan ja kunnioitan miestäni suuresti ja uskonpa, että miehestänikin meillä on upea parisuhde, muuten tästä sopasta ei tulisikaan mitään.

-- Olemme onneksi mieheni kanssa sellainen tiimi, ettei meidän väliimme kukaan pääse. Parisuhde on pitänyt joka tilanteessa. (Vilma, 57)

Päättämme tärkeistä asioista yhdessä. -- Olimme silloin jo rakastumisen ensiuhumassakin niin järkeviä, että sovimme pelisäännöt, miten toimitaan missäkin tilanteessa, kuka kommentaa ja ketä (kumpikin kaikkia), kasvatuslinjoista, jotka olivat onneksi jo silloin yhteneväiset, raha-asioista (yhteiset) Otimme alusta alkaen tietoisesti kummankin lapsineen. Emme ole vain toisillemme puolisoita, vaan myös lapset kuuluvat tähän kokonaisuuteen. (Eeva, 3)

2.2.5 Kertomusten alkuosa

Täysillä äiti joka sorttia

*Sain peitellä sinut, lainalapseni.
Hiipiessäni ovelle kuulin peiton raosta:
ikävä äitiä, ikiomaa.
Halaukset lohdutti meitä molempia.
(Ketola-Orava 2006, 42.)*

Sisko ja Vilma kertovat

Siskon (52) ja Vilman (57) perheet ovat suurikokoisia ja lapset monenikäisiä: alle kouluikäisiä, murrosikäisiä ja nuoria aikuisia. Siskon poikapuoli asuu uusperhe-elämän alussa Siskon kodissa pysyvästi ja käy äitinsä luona vain satunnaisilla vierailuilla. Näin siitä huolimatta, että entisillä puolisoilla on yhteishuoltajuus. Yhteishuoltajuus onkin Siskon mukaan vain sana paperilla. Näin ollen Sisko täyttää puuttuvan äidin paikkaa lapsen elämässä. Sisko kuvailee, miten uusperhe-elämän alussa kaikki on aluksi villiä, voimia vievää ja kaoottista. Ihmiset tulevat ja menevät, miten sattuu. Myös Vilman (57) perheessä lapsipuolet tapaavat vain harvoin biologista äitiään tämän alkoholiongelman vuoksi. Siksi lapsilla on ikävä äitiään.

Siskon ja Vilman kertomuksissa äitimyytti näkyy siinä, että äitipuolet kantavat arjen tasolla hoitovastuuta lapsipuolistaan biologisten vanhempien puolesta, mutta eivät kuitenkaan halua ottaa biologisen äidin paikkaa. Ajatus lasten edusta on niin vahva, että Vilma ei kerro lapsipuolilleen biologisen äidin laiminlyönneistä, vaan vaalii lapsipuolensa äitisuhdetta siten, että välttää lasten äidin kritisoimisen lapsen kuullen.

Alussa mieheni poika oli meillä aina. Äitinsä luona hän kävi satunnaisesti lyhyillä vierailuilla. Minun lapseni olivat säännöllisesti vuoroviikonlopun toisen ja taas toisen vanhemman luona.

*-- Eli olen ollut hänelle (poikapuolelle) enemmän äiti kuin hänen biologinen äitinsä.
(Sisko, 52)*

Emmi oireili kovasti, ei niinkään minua vastaan mitään, vaan oli kova ikävä äitiä ja olisi halunnut muuttaa hänen luokseen asumaan. Muun muassa ei puoleentoista vuoteen! purkanut tavaroitaan uuteen huoneeseensa meillä. Pölyt pyyhittiin niin kauan pölylaastareiden päältä

-- En puhu pahaa kenestäkään kenellekään. Monesti olisi kyllä mieli tehnyt. Olen ottanut vastuun ja sen olen kantanut heikoissakin olosuhteissa. (Vilma, 57)

Vilman kertomuksessa näkyy ydinperheideologian perintö, jonka mukaisesti miehellä ja naisella on erilaiset roolit perheessä: Vilma on kotiäiti ja hänen puolisonsa on perhehuoltaja ja elättäjä.

Omat tunteeni ovat joskus aika myllerryksessä, koska minä olen kaikesta vastuussa, siltä minusta ainakin tuntuu, olen siis kotona ja mieheni työ on metsäteollisuudessa ja am-

mattiyhdistysliikkeessä. Minä olen todellakin täysillä äiti joka sorttia ja muut "lasteni" äidit ottavat vastuuta silloin kun heille sattuu sopimaan. Välillä se ärsyttää minua. Hoidan kotona kaiken siivouksesta remonttiin ja ruoanlaittoon. (Vilma, 57)

Myös Church (2004) on huomannut, että miehet eivät ota itselleen veto-vastuuta perheestä, vaikka he ovat biologisia vanhempia. Kotiäitiyttä ja sukupuolittumista voi tässä tarkastella keskinäisen vahvistamisen prosessina. Morganin (1996, 75) mukaan ansiotyötä tekevä aviomies tarvitsee emotionaalista tukea puolisoltaan. Myös kotirouva on merkinnyt määrittelyvaltansa alueet. He molemmat vahvistavat toinen toisensa sukupuoli-identiteettiä laajemmassakin mielessä.

Vanhemmuuden sukupuolittuminen näkyy myös emotionaalisena huolenpitoa: *Vilma lohduttelee tytärpuolta, jolla on ikävää äitiään ja pyrkii ottamaan huomioon perheenjäsenten tunteita, jotta kenelläkään ei olisi paha olla.* Vilman toiminnassa on kysymys sukupuolittuneesta tunnetyöstä (myös Thompson 1991; 186–189; Duncombe & Marsden 1993; Strazdins & Broom 2010, 356). Yleensä psykologisessa perhetutkimuksessa tunnetyöllä tarkoitetaan aikaa ja ponnisteluja, jota tehdään toisten perheenjäsenten tunnetarpeiden kohtaamiseksi, heidän hyvinvointinsa vahvistamiseksi sekä sopusoinnun säilyttämiseksi perheessä (Strazdins & Broom 2004, 357).

Kertomuksissa korostuu myös perheyhteisyys eli familismi. Vilma ja Sisko kertovat, miten he pyrkivät luomaan lapsille mahdollisimman tasapainoiset olosuhteet avioeron jälkeen. Vilma kuvailee, miten kodin säännöt rakennetaan yhteistoimin. Jo yhteistä elämää suunniteltaessa neuvotellaan koko porukalla siivouspäivästä alkaen, miten yhdessä toimitaan. Sisko ja hänen puolisonsa rakentavat tietoisesti arkeen säännönmukaisuutta ja ennakoitavuutta. Kaiken oudon, uuden ja nopeasti muuttuvan keskellä (identiteetin) jatkuvuutta tuotetaan kiinnittämällä arjen toistoon:

Lähdimme tähän systeemiin lasten ehdoilla eli rakensimme niin ydinperhettä muistuttavan kuvion arkipäiväisyksineen kuin se suinkin on mahdollista (Sisko, 52).

Koska biologinen äiti ei ole aktiivisesti läsnä lapsensa elämässä, Sisko rakentaa perhettään perheen elämäntilanteen alussa ydinperheen kaltaisena perhesysteeminä. Jokinen (2005) kirjoittaa, että arkisuuden yksi ulottuvuus on sen ominaisuus muokata vieraasta kotoista, tehdä nopeista ja suurista yhteiskunnallisista muutoksista elettäviä. Arjen kotouttava tehtävä merkitsee sitä, että arkiset eleet, tyylit ja liikkeet koetetaan saada tuntumaan "omalta", itse säädelyltä. (Mts. 62.) Joskus tapaisuuksien pakkorytmit tarjoavat sitä, mitä ihminen sillä hetkellä tarvitsee ja mistä hän pystyy nauttimaan (mts. 64).

Pullantuoksuinen kodinhenetär ja Junnun äiti

Mia ja Eeva kertovat

Mian (43) puoliso on leski ja lapset alle kouluikäisiä, kun uusperhettä perustetaan. Mia haluaa olla perinteinen äitihahmo puolisonsa lapsille:

En muista paljoakaan noista ajoista, sillä silloin tapahtui niin paljon. Tämä uusi mieheni tuli kuin tilauksesta ja ns. pelasti meidät monelta ahdingolta. Taisi siinä käydä toisinkin ja koin, että olin itsekin oikeassa paikassa oikeaan aikaan. Hyppäsin tähän uusperhejuunaan nopeasti ja alussa kaikki sujuikin kuin tanssi. Ihan niin kuin olisin ollut siinä paikassa ennenkin. Meidän ei tarvinnut käydä kädenvääntöä käytännön asioista vaan luontevasti tein kotityöt, hoidin puolen vuoden ikäistä poikaa ja toisenkin pojan ja oman tyttöni samalla. Tätä kaikkea kokemusta auttoi varmasti se, että tulin heti juttuun mieheni äidin kanssa. Hän kiitteli ja kannusti minua toimimaan ja jaksamaan tässä kuviossa. Hän oli ollut minua ennen hoitamassa sitä kaikkea, mitä minä nyt tein. Vieläkin hän ihmettelee ääneen, miten minä ja lapseni vain tultiin taloon, kun hän oli toivonut ja kaivannut muutosta.

-- Ensimmäinen talvi oli ns. kuherruskuukautta. Kävin siis töissä päivät ja illat hoidin kodin ja lapset. Halusin todistaa, että olin luottamuksen arvoinen ja kai tämä oli se keino hurmata mieheni. Näin nyt jälkepäin ajattelen. Mieheni on muutenkin luonteeltaan todella tarkka kaikissa asioissa ja se oli minulle haaste, että otin niin vahvasti äitipuolen roolin tässä uusperheessä. Ylitin itseni ja yllätin monet läheiseni uudessa roolissani. Minusta tuli todella se pullantuoksuinen kodinhenetär. Sain paljon kannustusta omalta äidiltäni ja myös mieheni äidiltä. Kaiken kaikkiaan minulla oli hyvä olla. Sain paljon aikaa lyhyessä ajassa. (Mia, 43)

Koska lapset ovat pieniä, Mia voi myös toteuttaa äiti-ihannettaan: hänestä tulee pullantuoksuinen kodinhenetär (myös Nätkin 1997, 196).⁷⁰ Berg (2008, 143) arvioi, että pullanleivonta ja pullantuoksuisuus ovat perinteiseen äitiyteen liittyviä tulkintaresursseja. Kollbe (2009) puolestaan liittää modernin tunnekkodin synnyn muun muassa kirkollisen reformaation tuomiin esikuviiin. Kodinhengettären esikuvana on puuhakas ja säästäväinen Martta, joka astui 1600-luvulla luterilaisessa pappilakulttuurissa Neitsyt Marian rinnalle. Luther korosti maallista hyvyttä: hurskautta voitiin toteuttaa keittiössä ja arkisten askareiden parissa. (Mts. 3.) Perinteisesti toimiminen tuo Mialle tyydytyksen tunnetta myös siksi, että hän saa siitä tunnustusta omalta äidiltään ja puolisonsa äidiltä, jotka vahvistavat Mian vahvaa kiinnittymistä äitiyteen. Korhonen (1996, 132) on todennut, että äitiysidentiteetin rakentamisessa omilla lapsuuskokemuksilla ja suhteella omaan äitiin on merkitystä (myös Nousiainen 2004, 139). Korhonen (1996) ja myös Pulkkinen (2002, 142) ovat todenneet, että vanhemmuudessa esiintyy naissukupolvien ketjuja.

Myös Eevan (3) puoliso on leski ja puolison poika vasta puolentoista vuoden ikäinen seurustelun alkaessa. Eevan puolison surutyö on kesken entisen avopuolison äkillisen ja odottamattoman menehtymisen jälkeen. Kun Eeva ottaa hoitaakseen äidin tehtäviä perheessä, puoliso tulkitsee sen epälojaaliudeksi

⁷⁰ Minäihanne muodostuu identifikaatiosta kulttuurisiin ihanteisiin, jotka eivät ole välttämättä sopusoinnussa keskenään (Hall 2005, 249).

biologisen äidin muistoa kohtaan (myös Minuchin & Fishman 1981, 57). Gannon ja Coleman (2004, 202) ovat myös havainneet, että perheenjäsenet eivät pysty etenemään elämässään ja kehittämään heitä ravitsevia ihmissuhteita, jos menetysten aiheuttama surutyö on kesken. Seuraava katkelma kertoo, miten Junnu alkaa kutsua Eevaa äidiksi. Tämä on Junnun oma valinta, ja se hämmentää kaikkia aikuisia

Toinen ja paljon suurempi ongelma muodostui siitä, kun poika, käytän tästä lähin nimitystä Junnu, alkoi kutsua minua äidiksi. Mieheni koki sen uhaksi bio-äidille, minua ahdisti vaikka tajusinkin lapsen logiikan, kutsuihan kolme lasta minua jatkuvasti äidiksi. (Eeva, 3)

Neuvolan ja päiväkodin työntekijät ovat sitä mieltä, että lapsen tulee saada kutsua Eevaa äidiksi, mutta biologisen äidin äiti ei hyväksy tätä alkuunkaan:

Sukulaisten reagointi on luku sinänsä. Miehen sukulaiset hyväksyivät asian suhteellisen hyvin. Mutta bio-äidin äiti ei alkuunkaan. Tämä kostettiin minulle väheksymällä ja piikittelyllä. Lopuksi asia meni siihen pisteeseen, että koska Junnun mummi oikaisi Junnua kaiken aikaa heidän tavatessaan ja korosti bio-äidin olleen olemassa, Junnu alkoi oireilla keväällä vuosi sitten. Junnu oli viisi vuotta ja alkoi puhua kuuluvansa hautaan koska ei kuulu mihinkään ja haluavansa kuolla. Päiväkodista ilmoitettiin pojan olevan todella ahdistunut ja sen olimme jo sitten kotonakin huomanneet. Oireilu alkoi erään mummilassa vietetyn viikonlopun jälkeen, jolloin olivat käyneet bio-äidin haudalla. (Eeva, 3)

Myös psykologi tukee lapsen omaa käytäntöä kutsua Eevaa äidiksi. Eevan perhe luottaa ammattilaisen arvioon, ja niin Eevasta tulee asiantuntijoiden perhesuhteiden säätelyin Junnun äiti. Ritala-Koskinen (2001, 194) on todennut, että asiantuntijoiden mukaan siinä, miten lapset kutsuvat uusia aikuisia, tulee esiin myös lapsen osuus aktiivisena läheisyyden säätelijänä. Eeva saa psykologisen vanhemman täyden statuksen (Gamache 1997). Eevan identiteetti määrittyy lapsen kautta, joka pitää Eevaa äitinään. Äidiksi kutsuminen voi merkitä sitä, että lapsi on emotionaalisesti kiinnittynyt uuteen aikuiseen. Toki äidiksi kutsuminen voi olla myös lapsen kannalta käytännöllistä, kuten Eeva arvelee. Asiantuntijoiden mielestä on selvyuden vuoksi hyvä erottaa äidit toisistaan. He esittävät, että lapsi kutsuisi biologista äitiään *entiseksi äidiksi*.

Tilanne rauhoittuu tältä osin, mutta kiristyy uudelleen, kun perhe hankkii yhteisen kodin. Silloin mummi kokee, että Eevan puoliso *pettää hänen tyttärensä*. Vaikka Eeva ymmärtää monin tavoin mummin surua, hän ei silti voi käsittää sitä, että mummi kostaa menetyksensä hänelle. Eevasta on tullut mummilta hänen menetystensä syntipukki. Toisaalta mummin asenne voi kertoa myös siitä, että biologisen äidin paikka on tarkoin vartioitu silloinkin, kun biologinen äiti on kuollut. Ilman neuvolan ja päiväkodin työntekijöiden väliintuloa Junnu ei ehkä olisi saanut kutsua äitipuolta äidiksi. Tämä tuskin olisi ollut Junnun etu.

Kun aikuinen tietää paikkansa

Lotta kertoo

Jesse on alle kouluikäinen lähilapsi uusperheen muotoutumisen aikoihin. Lotan (31) kertomus osoittaa, miten lähiäitipuoli vähitellen saavuttaa pikkulapsi-ikäisen lapsipuolensa luottamuksen, kun hän kantaa tästä määrätietoisesti vastuuta arjen keskellä. Lotalla on itsellään ollut isäpuoli. Lapsuuden kokemus ja omien lasten kasvattaminen ovat ehkä tuoneet Lotalle kypsyttä uusvanhemman tehtävässä.

Väliin tuntui, että kun sai pään painaa illalla tyynyyn, että on suoltanut rakkautta ja rajoja sisuskalutkin nurin. Mutta vähempi ei tuntunut millään riittävän. Hassua kyllä, sellaisessa tilanteessa näki tyytyväisyyttään loistavan lapsen – hän oli saanut turvallisesti purkaa pahanolonsa ja aikuinen kesti sen. Tottahan toki väliin itselläkin paloi totaalisesti hihat lasten kiukuttelujen kanssa! Sekin on ihan tervettä lapsen nähdä, ettei aikuiset siedä kaikkea ja että ne rajat ovat ja pysyvät päivästä riippumatta. Ne kasvavat vain iän ja kypsymisen myötä. (Lotta, 31)

Lotan kertomuksessa äitipuolen ja lapsipuolen osasysteemi on kerronnan keskiössä. Lotan esille tuomat ajatukset sopivat psykoanalyttiseen viitekehykseen (Bowlby 1953), sillä juuri psykoanalyttinen teoria on antanut äidille ratkaisevan aseman lapsen kehityksessä. Asiantuntijoiden ja median tuottama tieto tarjoaa siis auktoriteetteja ja välineitä, kielen tekniikoita, joilla voi muovata suhdetta itseen ja läheisiin. Psykoanalyttisen teorian mukaan olennaista on se, että äiti luo läheisen psykologisen suhteen lapseen. Kiintymyssuhdeteorian käsitys äidistä lapsen ensisijaisena kiintymyshahmona onkin vaikuttanut vahvasti arkisiin käsityksiin äidistä ensisijaisena vanhempana.

Äidin ratkaisevaa osuutta lapsen ensisijaisena kiintymyksen kohteena on kuitenkin nykyään kyseenalaistettu. Korhosen (1999, 86) mukaan äitilapsisuhde voi muodostua keskeiseksi myös siitä syystä, että äidit kantavat Lotan tavoin perheissä perinteisesti enemmän vastuuta lapsista ja kodista kuin isät. ”Tekemällä enemmän” äidit voivat onnistua luomaan läheisemmän tundesuhteen lapsiinsa kuin isät. Siten lapsen elettyyn elämään voi sisältyä enemmän äidin kuin isän kanssa jaettuja kokemuksia. (Myös Huttunen 1994, 49–50; Katvala 2001, 82.)

Lotta puhuu ammattilaisten tavoin rakkauden ja rajojen merkityksestä kasvatuksessa.⁷¹ Lotan mukaan *lapset eivät voi ymmärtää kaikkea niin kuin aikuiset. Siksi aikuisten pitää pitää ohjat käsissä, muuten perusturvallisuus horjuu.*⁷² Teksti-

⁷¹ Ammattilaisdiskurssin mukaan vanhemmille suositellaan, että he asettaisivat lapsilleen lujat rajat, ei kurin itsensä takia, vaan jotta lapset oppisivat hallitsemaan omia tunteitaan ja halujaan ja jotta heistä tulisi yhteisöllisesti päteviä toimijoita yhä moninaistuvammassa nykyelämän tilanteissa. (Morgan 1996, 116.) Edelleen asiantuntijoiden mukaan terveet lapset ja nuoret tarvitsevat aikuisia, jotka huolehtivat heistä ja valvovat heitä. Mutta rajoista huolehtivien ihmisten tulisi olla sellaisia, joita voi rakastaa ja vihata, joita voi uhmata ja joista voi pitää. Kyky asettaa rajoja ja pitää niistä kiinni perustuu tämän käsityksen mukaan kiintymykseen ja välittämiseen. (Aalberg & Siimes 1999/2007, 127–128.)

⁷² Vanhempien hoiva, joka suojaa lasta sekä ulkomaailman törmäyksiltä että lapsen

katkelmissa kuvastuu objektisuhdekoulukuntaan lukeutuvan psykoanalyytikon, Donald Winnicotin, (1971/1986) ajatus kasvusta, joka tapahtuu rajojen sisällä. Lotta ei puhu vallasta, mutta yhtymäkohtana on yleinen puhe rajoista (vrt. Hoikkala 1993, 62). Kirjoittaja noudattaa myös vanhemmuuden vahvan mallin periaatetta, jonka mukaan vanhemmat tietävät paikkansa ja päätösvaltansa (hierarkiaperiaate) (Hoikkala 1993, 115). Lotan komentamiset ja kieltämiset ovat kuitenkin uuden perhe-elämän alussa Jessen näkökulmasta vain osoitus siitä, ettei Lotta pidä hänestä lainkaan. Lotta kertoo, miten Jesse suuttuaan määrittelee, kuka hänen ihanneperheessään asuu hänen kanssaan samassa kotitaloudessa.

”Minä kyllä ostan koko tämän talon ja sitten MINÄ päätän, ketä tässä talossa asuu! Täällä asuu Äiti ja Isä ja Minä, EI KETÄÄN muita!” Näin silti, vaikka hänen äitinsä ja isänsä olivat eronneet jo melkein viisi vuotta aiemmin ja äidillään oli uusi mies ja hänen kanssaan lapsi. (Lotta, 31)

Kysymys lapsen kodista liittyy läheisesti perheen määrittelyyn. Tutkimusten mukaan lapselle perhe ei ole yksiselitteinen eikä selvärajainen systeemi (Hokkanen 2005, 142; Ritala-Koskinen 2001; Smart ym. 2001, 65). Myös Linnavuoren (2007, 146) mukaan 80 % hänen haastattelemistaan vuoroasuvista lapsista (n=20) koki, että heillä on edelleen yksi perhe, joka vain asuu kahdessa kodissa. Kahdeksan lasta kymmenestä toivoi, että vanhemmat olisivat asuneet yhdessä. Jessen toiveena on, että ne perheenjäsenet, jotka tunnetasolla muodostavat hänen perheensä, myös asuisivat hänen kanssaan samassa kotitaloudessa.

Edellä olevassa aineistoesimerkissä Jesse määrittelee tunneperheeseensä⁷³ kuuluvaksi entisen biologisen perheen. Biologiset siteet ja yhdessä asuminen ovat perheen määrittelyn kriteerejä, mutta lapset käyttävät niitä eri tavoin (Ritala-Koskinen 2001, 122, 176, ks. myös 188–200). Biologisen siteen tai yhdessä asumisen lisäksi lasten perhetulkintaa määrittävät monet muut tekijät. Kaikkein tärkein niistä on perhesuhteiden emotionaalinen ja käytännöllinen merkitys lapselle. Levin (1994, 171–179) on saanut hyvin samantyyppisiä tuloksia kuin Ritala-Koskinen. Hänen mukaansa myös lapset voivat samastaa kotitalouden perheeseen. Hän sijoittaa lasten perhemääritelmän janalle, jonka toisessa päässä on eräänlainen suurperhe, johon kuuluu yhdessä asuvien perheenjäsenten lisäksi myös muita jäseniä, kuten isovanhempia, setiä ja tätejä. Toisessa ääripäässä on perhekäsitys, joka perustuu biologisiin suhteisiin.

omien yllykkeiden seurauksilta, tekee lapsen olon turvalliseksi. Tämän ajattelutavan mukaan lasten ja nuorten täytyy varmistua yhä uudestaan siitä, että he voivat luottaa vanhempiinsa. Nuorille on ominaista, että he kokeilevat turvallisuustoimia, sääntöjä ja määräyksiä. He haluavat varmistua, että ne ovat olemassa ja että ne kestävät. Vaikka ne annetaan ulkoapäin, ne ovat olemassa vasta, kun nuori löytää ne itse. (Aalberg & Siimes 1999/2007, 126–127.)

⁷³ Asiantuntijoiden mukaan uusperhe näyttyy perhe-elämän arkisena tapahtumapaikkana, arkiperheenä ja läheisinä ja lämpiminä tunnesuhteina, tunneperheenä. Arkiperheessä lapset elävät jokapäiväistä elämäänsä, mutta sen rinnalla heillä on tunneperhe. Tunneperhettä määrittävät tunne perheeseen kuulumisesta ja tunne vahvasta sosiaalisesta siteestä. (Ritala-Koskinen 2001, 199.)

Äitiyden ahdas tila

Keinoemo kirjoittaa päiväkirjansa alussa

Keinoemon päiväkirjan varhaiset merkinnät kuvailevat äitipuolen tunnelmia lasten ensimmäisenä koulupäivänä, kun lasten biologinen äiti tulee hakemaan lapsiaan kouluun:

*Nainen on hereillä.
Kuuntelee keittiöstä kantautuvia
aamun ääniä.
Venyttelee satiinissaan,
vaan ei nouse.
Lasten ensimmäinen koulupäivä,
antaa isän pitää se omanaan.*

*Vaan kokonaan ei malta
jäädä sivuun.
Tallustelee tukkapystyssä
äänten luo.
Hössöttäisi itsekkin,
muttei raaski työntyä.*

*Tyttö hihkaisee ilahtuneena "Äiti!".
Pihaan on ajanut auto. Etuajassa.
Ovi käy.
Loukkaantuneen yllättynyt suu
sanoo sisään työntyvälle huomenta.*

Nainen kokee rajanylittyneen.

*Kohta katsoo epäuskoisena,
kun ne kaikki lähtevät yhtä matkaa.
Yhtenä perheenä.
Syrjään heitetty, sivustakatsoja,
ulkopuolinen.
Ympärillä loukkaantuneen
turhautunutta tyhjyyttä.
Ei jaksaisi puolustella.
Ei pitäisi joutua perustelemaan.
Ihmisille. Sukulaisille. Tuttaville.*

*Peittäisivät asenteensa
vähän paremmin.*

*

*En minä väsy lapsiin,
enkä mieheen.
En niihin päiviin,
enkä askareisiin.*

Mutta reviiireihin.

*

*Sellaiset pääsevät harmittavasti ylle.
Tädit ja mummut ja muut.
Ystävällisesti pullaa tarjoten.*

*Ja minä olen taas täynnä
reviirin ja tunnustuksentarvetta.
(Keinoemon päiväkirja)*

Tässä yhteydessä uusperheen vuorovaikutusta voisi tarkastella Sutisen (2005) tapaan kehysten näkökulmasta. Sutisen (2005) mukaan ydinperhettä ympäröi kaksi vuorovaikutukseen liittyvää kehystä, jotka ovat *perhekehys* ja *biologinen kehys*. Sutisen haastattelemat uusvanhemmat tulkitsivat omaa toimintaansa perhekehystä käsin. Biologinen kehys tulee merkittäväksi puhuttaessa lasten biologisista vanhemmista ja lapsen edusta. Biologisten vanhempien vuorovaikutus⁷⁴ tapahtuu sekä biologisen että perhekehysten sisällä, koska uusperheessä asuva biologinen vanhempi ja hänen lapsensa kuuluivat molempiin kehyksiin. (Mts. 135–142.)

Sutinen (2005, 89) on todennut, että biologista vanhemmuutta ei voi ohittaa. Vaikka uusvanhempi huolehtisi lapsista käytännössä, käytännöllinen huolenpito asettuu kuitenkin biologisten vanhempien oikeuksien alapuolelle. Biologisen äidin ensisijainen asema sosiaaliseen äitiin nähden tulee kiinnostavalla tavalla esiin Jennin (44) tekstikatkelmassa. Jenni nimittäin kokee, että vasta biologinen äitiys tekee naisesta ”oikean” äidin (myös Huttunen 2001, 59).

Olen tuntenut jopa tähän päivään asti oloni ja paikkani hyvin epävarmaksi. Minulla ei ollut sitä roolia, mikä perheen äidillä yleensä luonnostaan on. Minä en ollut tyttöjen äiti, olin vain Jenni, oikea äiti oli toisessa kodissa. (Jenni, 44)

Kuten satelliittiäidin rajoittaman identiteettityypin tarinallisessa kontekstissa biologisen äitiyden ensisijaisuus tuottaa myös äitipuolikeskeisessä identiteettityypissä äitipuolille perheen elämänkulun alussa marginaalisuuden tai sivullisuuden kokemuksia. Marginaalisuuden tila muotoutuukin suhteessa valitsemaan naiseuden tilaan. Biologisten vanhempien ensisijaisuus näkyy myös lainsäädännössä, jossa biologisten vanhempien oikeudet ja velvollisuudet on vahvistettu. Lapsen virallisina huoltajina biologiset vanhemmat lähtevät itseltään selvästi lapsen ensimmäisenä koulupäivänä lastensa kanssa kouluun.

Äitipuolen näkökulmasta biologinen äiti voi olla hänen perheessään ja kodissaan ulkopuolinen etenkin, jos äitipuoli määrittelee perheensä ja oman roolinsa perinteiseen tapaan. Kun biologinen äiti tulee hakemaan lapsiaan kouluun, kodin intiimi yksityisyys, oman tilan hallinta ja itsemääräämisoikeus joutuvat vaakalaudalle (myös Vilkkö 2000, 22). Tämä on ymmärrettävää, koska koti on erittäin sukupuolistunut tila (Felski 2000, 23). Naisellisuuden ja erityisesti äitiyden tila on ollut ja on vieläkin koti sekä käytännössä että ajatusrakenteiden tasolla (Nykyri 1998, 138; Katvala 2001, 44). Yhtäältä on todettu, että koti

⁷⁴ Vuorovaikutukselle annettu merkitys liittyy siihen, minkä kehyksen kautta tapahtumia tulkitaan.

ja äidin ruumis ovat symbolisesti yhtä (Felski 2000, 23; Jokinen 1996, 97) ja toisaalta, että äidin paikka on pitkälti jakamaton (Vuori, 2001). Nainen on perinteisesti määritellyt perheyhteisyyttä tekemällä kodista ikään kuin identiteettinsä laajentuman (Aarseth 1995). Näin ollen niin käytännössä kuin ajatusrakenteidenkin tasolla äitiyden tila on ahdas. Kun biologinen äiti on aktiivisesti mukana lapsensa elämässä, sosiaalinen ja biologinen äiti voivat kokea toisensa kilpailijoiksi tässä tilassa.

Kun perinteinen naisen rooli ei toimi

Janita kertoo

Janita (6) lapsineen on elänyt puolisonsa ja tämän tyttären kanssa jo lähes yhdeksän vuotta. Tytärpuoli on kirjoitushetkellä 11-vuotias etälapsi. Kirjoittaja kertoo suuresti rakastavansa puolisoaan, mutta äitipuolena hän ei tiedä, kuka hän on suhteessa tytärpuoleensa. Koska biologinen äiti on aktiivisesti mukana tyttärensä elämässä, perinteinen äidin rooli suhteessa tytärpuoleen ei toimi. Biologisen äidin aktiivinen rooli tyttärensä elämässä tulee esiin siinä, miten hänen ohjeensa ja mielipiteensä kantautuvat tytärpuolen mukana uusperheeseen.

Kaikkein ongelmallisinta uusperheessämme on ollut oma äitipuolen roolini ja suhteeni tytärpuoleeni. Olen useita kertoja miettinyt, pitäisikö meidän erota, koska suhteessani häneen on vuosien ajan ollut kitkaa. Tytön äiti on kaiken aikaa ollut perheessämme eräänlainen "taustavaikuttaja". Hänen ohjeensa, tapansa ja mielipiteensä ovat vuosien ajan kulkeneet tytön kautta perheeseemme. (Janita, 6)

Janita on ilmeisesti alkuun yrittänyt toimia perheessä perinteisen naisen tapaan, sillä hän kertoo, miten hän ensin *yritti ottaa liian innokkaan äitipuolen roolia*. Aivan kuten satelliittiäidin rajoittamassa identiteettityypissä Janita *saa vastaansa vain torjuntaa*. Sen seurauksena hän osin vetäytyy suhteestaan lapsipuoleen. Myös Janitan kertomuksen alussa rinnakkaiset vanhemmuuden muodot kilpailevat keskenään. Vaikka Ritala-Koskisen (1993, 137) mukaan kamppailu biologisen ja sosiaalisen äitiyden ensisijaisuudesta näyttää ennen kaikkea olevan aikuisten asia, lapsi kuvataan kuitenkin myös tämän kamppailun aktiivisena osapuolena taistelemassa oikeuksistaan biologiseen vanhempaan ja myös puolustamassa tämän oikeuksia itseensä.

Monet äitipuolet ajattelevat Janitan tavoin olevansa vastuussa vuorovaiikutussuhteen rakentamisesta lapsipuoleen. Churchin (2004, 47) mukaan äitipuolet kokevat, että he ovat vastuussa lapsipuolten rakastamisesta. Näin siitä huolimatta, että uusvanhemmuus on tutkimusten mukaan vuorovaiikutussuhde. Ritala-Koskinen (2001, 137) toteaa, että vastuullinen vanhemmuus ei ole vain aikuisista lähtevää, vaan lapset rakentavat myös aktiivisesti tätä suhdetta. Hetherington (1999, 17) kirjoittaa, että juuri lapsipuolella on merkittävä rooli uusvanhemman ja lapsipuolen suhteen muotoutumisessa.

Janitan tekstikatkelmasta tulee esiin se, miten keskeinen äitipuoli-lapsipuolisuhde on uusperheen toimivuuden kannalta. Janitan kertomukseen

sopii Ritala-Koskisen (1993, 152) toteamus, jonka mukaan uutta parisuhdetta tärkeämmäksi muodostuu lapsen ja vanhemman uuden kumppanin keskinäinen suhde ja tuon suhteen organisoinnin tavasta uusperheen elämä näyttää eniten olevan kiinni (ks. myös Crosbie-Burnett 1984).

2.2.6 Kertomusten käännekohtia

Täydellisen vaimon ja äitipuolen ansoja

*Luin jostakin oivalluksen täydellisyydestä.
Ei voi olla täydellinen, jos jotakin puuttuu.
On siis oltava kaikkea:
rakkautta, vihaa, iloa, kateutta, haaveita,
pettymyksiä, onnea, surua, pelkoa, rohkeutta.
Kun heitän täydellisyyden tavoittelun kompostiin,
niin minäkin olen siis aivan täydellinen paketti.
Tällaisena. Epävarmuuksineni ja mustasukkaisuuksineni
kaikkineni. (Keinoemon päiväkirja)*

Sisko ja Vilma kertovat

Siskon (52) on ollut vaikea käsitellä omia tunteitaan uusperhe-elämän voimia vievällä alkutaipaleella, mutta perhe-elämän seestymisen myötä hänelle jää aikaa ja tilaa pohtia tietoisella tasolla äitipuolena olemista:

Äitipuolena olemista ja siihen liittyviä filiksiä olen alkanut vasta viime kuukausina pohdimaan. Tähän asti kaikki on mennyt jotenkin niin suuressa kaaoksessa ja arkipäivärutiinien luomisessa, että nyt alkaa vasta hahmottaa kokonaisuudessaan omia tuntojaan (viisi vuotta!!)

-- Lapsen avoin kiintymys (hän esim. jäi pienenä mieluummin minun kanssani kuin lähti oman äitinsä luokse) oli tietysti palkitsevaa, mutta jossakin vaiheessa alkoi nousta ärtymys siitä, ettei oma äiti hoitanut osuuttaan kasvatus- ja tapaamisasioissa.

-- Se, että mieheni poika on ollut alusta lähtien enemmän kanssani kuin omat lapseni, on aiheuttanut tunnekuohuja minun mielessäni. Ja juuri ehkä enemmän jälkikäteen.

-- Kuviot ovat olleet erittäin sekavat ja voimia vievät. Välillä koen onnistumisen tunteita että olen jaksanut luoda suhteet toisen naisen lapsiin, ja sitten koen syyllisyyttä, kun en aina tahtois jaksaa. Koen huonoutta, koska en ole voinut olla omien lasteni kanssa normaalisti. Avioerossa on aina pakko luopua myös osittain lapsistaan.

-- Jatkuva omien tarpeiden ylikäveleminen nakertaa jaksamista. (Sisko, 52)

Tilanteessa, jossa äitipuolella on lapsipuolten lisäksi hoidettavanaan omia ja/tai yhteisiä lapsia, monet äitipuolet vähitellen väsyvät työtaakkaansa. Sisko kuvailee tunteitaan puolison lasta kohtaan ambivalenteiksi. Hän kokee syyllisyyttä siitä, ettei hänellä ole riittävästi aikaa biologisille lapsilleen. Väsymys johtaa Siskon arvioimaan uudelleen toiminnan tapojaan. Väsyessään Sisko vetoaa kulttuuriseen normiin biologisen vanhemman vastuuvollisuudesta ja pyrkii aktiivisesti vaikuttamaan siihen, että lapsipuoli vierailisi säännöllisemmin biologisen äitinsä luona. Myös Berger (1998, 76) on havainnut, että uus-

vanhemmat puolustautuvat syyllisyydentunteilta, joita omien lasten ”laiminlyönti” toisen lasten kustannuksella aiheuttaa, rajoittamalla velvollisuuksiaan lapsipuolia kohtaan.

Myös Vilma (57) kuvailee väsymistään ja masentumistaan. Vilma arvioi, että hänet on *väsyttänyt se*, että hän *pyrki olemaan todella hyvä äitipuoli, vaimo jne.* Churchin (2004) mukaan hyvät äitipuolet muistuttavat satujen hyviä haltijattaria olettaessaan lapsipuolten kärsineen vanhempiensa erosta tai äidin kuolemasta: he pyrkivät pelastamaan uusperheen olemalla täydellisiä äitejä ja vaimoja. He organisoivat kodin uudestaan ja laativat sääntöjä, auttavat lapsipuoliaan koulutehtävien kanssa, järjestävät terapia-aikoja lapsipuolille, suunnittelevat yksityiskohtaisesti syntymäpäiväjuhlia ja lomiamia. He jopa lyhentävät työpäiväänsä ollakseen paikalla lapsipuolten palatessa koulusta. (Mts. 26.) Täydellisen äitipuoleuden tavoittelun käänköpuolena on kuitenkin äitipuolen emotionaalinen ja fyysinen uupuminen. Epärealistiset tavoitteet voivat niin ikään aiheuttaa suuria pettymyksiä, turhautumista ja itsesyytöksiä, kun äitipuoli ei näe itsensä odotustensa mukaista kiiltokuvaäitiä. (Myös Cacciatore & Janhunen 2008, 12–13.)

Niin ikään Vilmaa kuormittavat menneet *raskaat kokemukset alkoholistin vaimona* ja entisten puolisoitten *puuttuminen* uusperheen asioihin. Vilma käy psykoterapiassa melkein vuoden ja osallistuu myös itsetunto- ja itsetuntemuskursseille. Hän saa niin terapeutin kuin miehensäkin tuen kamppailulleensa masennuksen voittamiseksi. Church (2004, 272) on huomannut, että terapiassa äitipuolet voivat ilmaista julkisuudelta kätkemiään kielteisiä tunteita ja saada sitä tukea ja hyväksyntää, jota he elämäntilanteeseensa kaipaavat. Terapian keinoin monet äitipuolet löytävät uudelleen kadonneen elämänhallinnan tunteen ja oppivat suhtautumaan rennommin omiin ja toisten ihmisten odotuksiin. Kotona Vilman tilanne myös helpottuu osin, kun Emmi viettää kuukauden äitinsä luona, minkä jälkeen hän haluaa asua vakinaisesti Vilman perheessä: *sitten huokaisiin syvään ja purettiin pahvilaatikot.*

Vaikka Sisko ja Vilma väsyvät, se ei johda muutokseen sukupuolitavoissa. He kertovat olevansa suhteellisen tyytyväisiä perheen sisäiseen työnjakoon. Sisko toteaa, että *roolien jako on onnistunut hyvin, vaikka varmasti siitäkin on saatu pientä perheriitaa aikaiseksi.* Kertoessaan sukupuolitavoistaan he samalla tulevat ilmaisseeksi, että he ovat tietoisia tapojen olemassaolosta. Tämä tekee sukupuolitavoista muunneltavia. Siskon kommentin perusteella hänen toiminnan tavassaan voisi olla kysymys Jokisen (2005, 55) sanoin automaattiseksi tulleesta sukupuolirefleksivisyydestä, jolloin tasa-arvoisuuden pohtiminen ei välttämättä vaikuta sen toteutumiseen. Vilman kertomuksessa puolestaan rakennetaan tietoisia sukupuoli- ja heterotapaisuutta, josta Jokinen käyttää esimerkkinä haastateltua, joka nauttii siitä, että saa blondina mennä miehensä perässä.⁷⁵ Myös Vilma kertoo perheen työnjaosta pilke silmäkulmassa: *Nyt olen kotirouvana, juupa juu, ja mieheni töissä.*

Vilma nauttii ilmiselvästi kotirouvana olemisesta ja siitä, että elättäjäpuoliso vastapainoksi siivouksesta, ruuanlaitosta ja remontista *hoitaa muusirahat*

⁷⁵ Ks. tarkemmin osa II, luku 2.2.1 Sukupuolitapojen pohdinta ja neuvottelu.

kotiin, selvittää talouden ja laskut. Vilma pitää lahjana sitä, että hän saa itse muovata arkipäivänsä rakennetta ja olla yhdessä lasten kanssa. Vilman kotiäitiys on myös lahja puolisolle: se mahdollistaa puolison ansiotyön ja ammattiyhdistystoiminnan, toisin sanoen toimijuuden julkisella puolella. Kotirouvana oleminen tuo Vilmalle puolestaan perinteistä toimijuutta kodin piirissä. Vilman tilanteeseen sopii Linda Thompsonin (1991, 185–186, 191) arvio, jonka mukaan naisille puolison arvostus heidän työpanostaan kohtaan on vähintään yhtä tärkeää kuin puolison kotitöihin osallistuminen.

Äitimyytin uudelleen tulkintaa

Eeva ja Mia kertovat

Myös Eeva (3) ja Mia (43) väsyvät ja totunnaisiksi muodostuneet tavat kriisiytyvät, kun he ovat saavuttaneet lapsipuoltensa luottamuksen. Tämä ei ole ihme, koska he ovat pienten lasten äitejä ja äitipuolia. Strazdins ja Broom (2010, 373) kirjoittavat, että pienet lapset edellyttävät intensiivistä ja jatkuvaa tunnettyötä. Tässä vaiheessa naiset ovat vaarassa uupua ja masentua. Äitipuolet kuvailevat tätä kohtaa elämässään evvk-vaiheeksi (ei vois vähempää kiinnostaa). Tämän vaiheen jälkeen he neuvottelevat uudestaan perhevelvollisuuksiaan:

Toisaalta nyt kun lasten luottamus on saavutettu, minulla on alkanut tulla välillä EVVK-vaihe. Vaikka minulta odotetaan samaa suhtautumista ja sitoutumista asioihin kuin oikealta äidiltä, sanoudun joskus ihan tahallaan pois tästä kuviosta. Se ei ole mikään helppo tunne, kun yhtä aikaa välittää ja samalla suututtaa, kun haluan julistaa itseni erilliseksi henkilöksi ja vain oman lapseni äidiksi. Välillä kapinointi on johtanut tilanteisiin, jossa on oikeasti mietitty kahden kodin perustamista. Mutta se pistää taas mieltämään asiat uudelleen, mitä elämä olisi ilman tätä uusperhekuviota ja tätä ihanaa miestä. Olisin kyllä tosi yksin, vaikka onhan minulla tytär. Hän menettäisi pojat ja alkaisi varmaan oirehtia jotenkin, kun juuri olemme saaneet hiottua tätä kuviota. Minä menettäisin myös tämän uuden elämän, jossa olen kuitenkin osoittanut olevani oma onnellinen itseni. Olen muuttanut omia toimintatapojani vähän joka asiassa eli en halua toistaa ja tehdä samoja virheitä kuin aiemmassa suhteessani. (Mia, 43)

Viime keväänä, pian Junnun oireilun jälkeen, väsyin aivan täysin. Siihen samaan ryttäkään tuli odotettu, mutta kuitenkin raskas tieto rakkaan mummini kuolemasta. Olin ajanut itseni uuvuksiin naisille niin tyyppilliseen tapaan ottamalla automaattisesti vastuun lapsenhoidosta. Ehkä oli paljolti myös näyttämisen halua siitä, että olin todellakin täysipainoinen äiti Junnulle. Puhuin asiasta miehelleni ja siirsin kasvatusvastuun, kieltämisen ja komentamisen täysin hänelle Junnun suhteen silloin, kun mieheni on kotona. Minusta oli tullut Junnulle se, jota jatkuvasti uhmataan ja kuka asettaa rajat, vietinhän paljon aikaa hänen kuten muidenkin lasten kanssa. Iskästä taas oli tullut se kiva tyyppi, jolta sai helpommin periksi. (Eeva, 3)

Mian tekstikatkelmasta käy ilmi, että suhde omaan lapseen ei ole samalla tavoin neuvoteltavissa kuin suhde lapsipuoleen, vaikka lapsen biologinen äiti on kuollut. Aktiivinen neuvottelu osoittaa, että äitipuolet pohtivat tietoisella tasolla hyvän äidin normeja ja niiden soveltuvuutta äitipuolen elämään. Äiti-

puoleus hahmottuukin tässä tietyksi elämänvaiheeksi ja objektiksi, jota voidaan eritellä (myös Nätkin 1997, 224, 231). Bergin (2008, 150) mukaan asiantuntijapuhe tuo korostuneesti esiin lapsen tarpeisiin vastaamiseen kohdistuvia odotuksia, kun taas mediapuheessa painottuvat odotukset naisen itsenäisyydestä ja omista tarpeista. Nätkin (1997, 225) arvioi, että nykynaisella on velvollisuus pitää myös itsestään huolta. Kun Mia ja Eeva yrittävät sovittaa yhteen erillisyytensä ja suhteessa olemisen sekä oman lapsen että lapsipuolen kanssa, he tulevat tulkinneeksi uudella tavalla äitimyytä.

Voisi myös ajatella, että Mia (43) ja Eeva (3) käyvät dialogia kahden erilaisen etiikan välillä: miten säilyttää läheisyys ja vastuullinen huolenpito toisista hylkäämättä itseään. Gilliganin (1977/1982, 174) mukaan kypsä moraalijattelu yhdistää oikeudenmukaisuusajattelun ja huolenpidon etiikan. Huolenpitoa ja oikeudenmukaisuutta ohjaavat Gilliganin mielestä erilaiset ihmiskäsitykset. Oikeudenmukaisuuden moraalissa korostetaan yksilön autonomiaa ja riippumattomuutta. Välittämisen moraalissa, joka on ominaisempi naisille, itseys nähdään yhteydessä toisiin ja siinä painotetaan vastuullisuutta ihmissuhteissa. (Mts. 16–19; Juujärvi & Myyry 2005, 80–84.)

Kriisin seurauksena myös puoliset jakavat keskenään tasaisemmin vanhemmuutta, mikä vahvistaa vanhemmuuden symmetriaa. Kirjoituksista näkyy, miten nykypäivän vanhemmuuskeskustelua määrittää hyvin pitkälle käsitys jaetusta vanhemmuudesta. Väsymys avaa polun identiteetin muutokseen. Tarinallisesti kertomuksessa tapahtuu *siirtymä* äitipuolikeskeisestä identiteettityypistä tiimivanhemmuuden identiteettityyppiin, kun puoliso tulee mukaan kasvatusvastuuseen ja vanhemmuutta aletaan tehdä yhdessä. Sen seurauksena Eeva löytää Junnun kanssa *yhteisen sävelen, kun hän ei enää itse aseta itselleen paineita kasvatuksesta*. Eevan ja Mian kertomuksessa väsyminen johtaa tietoiseen sukupuolirefleksivisyyteen, jolloin reflektoinnista seuraa tasa-arvotekoja.

Eeva (3) toteaa, ettei hänen *miehensä sysännyt* hänelle *Junnun kasvatusvastuuta*, vaan hän *ihan itse teki sen virheen*. Eevan kommenttiin tuo ymmärrystä Helene Aarsethin (1995) ajatus, jossa hän kyseenalaistaa mielikuvan naisesta vain miehen toiminnan passiivisena uhrina. Aarseth väittää, että näkemys naisesta passiivisena osapuolena on edullinen niin naiselle kuin miehellekin, sillä se estää näkemästä naisen ja miehen vuorovaikutteisesti tuottamaa valtasuhdetta. Nainen on myös itse huolenpidollaan rakentamassa hän itseään kuormittavaa perhetilannetta. Toisaalta myös mies hyötyy naisen näkemisestä passiivisena asianosaisena, sillä miehen ei tarvitse kohdata omia tunteitaan, jotka liittyvät alistettuna olemiseen ja vieraantuneisuuteen perheessä.

Lähiäitipuolen luona on arki ja kodin säännöt

*Lasten koti on meillä, isänsä luona.
Se tarkoittaa myös sitä, että arki ja säännöt ovat täällä.
(Keinoemon päiväkirja.)*

Lotta kertoo

Lotan (31) poikapuoli Jesse kieltäytyy aterioiden yhteydessä juomasta nestettä. Koska juomattomuus aiheuttaa Jesselle ruuansulatusvaivoja, Lotta puuttuu siihen.

Jessellä oli tapana kiukutella juomisesta ruokapöydässä. Jos häneltä kysyi: "Juotko?", yleensä vastaus oli: "En!" Hänellä oli juomattomuuden takia ongelmia kakan tulemisessa. Niinpä aloin kysyä häneltä, että haluatko puoli lasia vai täyden lasin. Hän kimpaantui tästä tosissaan: "Minähän sanoin, etten juo, etkö sinä jo kuullut!" Vastasin: "Kuulin kyllä, mutta kuulitkos sinä, kun kysyin, että haluatko puoli lasia vai täyden lasin?" Pikku herra tiputtautui tuolilta alas ja alkoi huutaa pöydän alla täyttä kaulaa. Menin viereen ja otin vastahakoisen pojan syliini. Siinä sitten istuttiin tovi rimpuiluista huolimatta ja kun Jesse lopulta rauhoittui, puhuttiin. Jesse oli ajatellut, että minä en tykkää hänestä, koska pakotan hänet juomaan. Siinä oli sitten taas helppo kertoa, että jos en välittäisi, en olisi hänen juomiseensa puuttunut mitenkään.

-- Hänellä oli sitä paitsi vaihtoehto, puoli lasia tai täysi. Näistä hän sitten alkoi valita ja vähitellen pyysi lisää juomista, mikä oli tietysti keuhujen paikka. (Lotta, 31)

Lotta käyttää aikuiselle kuuluvaa valtaa saadakseen aikaan positiivisen muutoksen Jessen juomatavoissa. Voisi ajatella, että Lotan vallankäyttö on hyvää tarkoitettavaa, koska sitä motivoi lapsesta välittäminen. Vallankäytöllään hän ei muserra lapsen omaa tahtoa, vaan jättää tilaa lapsen omalle valinnalle osoittamalla hänelle kaksi seuraamuksiltaan positiivista vaihtoehtoa. Näin Lotta ohjaa lasta kantamaan vastuuta myös itse itsestään lapsen kehitysvaiheen edellyttämällä tavalla. Lotta ei vain anna määräyksiä Jesselle, hän ei siis ole autoritääriin vanhempi, vaan autoritatiivinen vanhempi. Hetheringtonin (1999, 190) mukaan autoritatiivinen vanhemmuus, jolle on luonteenomaista lämpö, valvonta ja ohjaaminen, ovat yhteydessä lapsen sopeutumiseen (uus)perheeseen.

Kun lapsi kapinoi, Lotta ei peräänny, vaan ottaa vastaan Jessen kiukun tunteen. Lotan mielestä Jessen reaktio voi olla yhteydessä myös siihen, että Jessen biologisen äidin luona elämä on sekavaa. Winnicotin⁷⁶ (1971/1986) mukaan

⁷⁶ Kantaminen eli "containing" sisältää kolme vaihetta. Ensinnäkin äitihahmo tunnistaa ja ottaa vastaan lapsen tunteet sekä niiden sisältämät tarpeet. Toiseksi hän kantaa mielessään eli ottaa ikään kuin säilöön nämä tarpeet. Kolmanneksi hän "palauttaa" ne sellaisessa muodossa, joka auttaa lasta ymmärtämään paremmin itseään. Lapsi voi oivaltaa, että menetysten jälkeen on mahdollista luoda uusia suhteita sekä kokea turvallisuutta ja eheyttä perhesuhteiden muuttuessa. (Punamäki 2006, 73; Waterman 2004, 85.) Vauvavaiheessa kantaminen on paljolti fyysistä, sylissä kantamista ja vauvan perustarpeista huolehtimista. Kantaminen käsittää kuitenkin myös muita tasoja, kuten välittämistä, huolenpitoa ja vastuullisuutta lapsesta. Psykoanalyttisen teorian mukaan kasvua voi tapahtua ympäristössä, joka on riittävän kiinni pitävä. Se syntyy luotettavien toisten sisäisistä representaatioista. (Josselson, 1994, 90.)

lapsen kohdatessa pettymyksen vanhempien tärkeänä tehtävänä on auttaa lasta tulemaan toimeen pettymyksensä kanssa. Turhauttavassa tilanteessa lapsi tarvitsee ymmärtäjää, lohduttajaa ja tukijaa. Tärkeintä kasvattamisessa onkin osoittaa empatiaa lapsen tunteille ja auttaa lasta pettymysten ja menetysten tunteiden käsittelyssä.⁷⁷ (Davis & Wallbridge 1984, 47, myös Vuori 2001, 39.) Winnicot korostaa äidin merkitystä lapsen perusturvallisuuden luomisessa.

Perustavin relationaalinen ulottuvuus on kiinni pitäminen, jota Winnicot on tutkinut. Aikaisin kokemus tästä on vauvan kokemus itsestään tuettuna kädet ympärillä. (Josselson 1994, 90.) Lotan tekstikatkelmassa äitipuoli tarjoaa lapsipuolelleen ”kiinnipitävän ympäristön”, sylin. Lotan mukaan *lapselle ei ole pahasta, jos välittäviä aikuisia on enemmänkin, kunhan kaikki vetävät samansuuntaisesti. Siksi tähän joukkoon menee sujuvasti äitipuolikin*. Lasten kokemuksia vuoroasumisesta tutkinut Hanna-Riikka Linnavuori (2007) on todennut, että uusperheessä (vuoro)asuminen ei näytä vähentävän sylien määrää.

Lotta ei tunnu ottavan Jessen mielenilmauksia henkilökohtaisesti, vaan pitää *taisteluja osana lapsen ikävaiheisiin liittyvää kasvua*. Waterman (2004, 78) väittää, että äitipuolena toimimisen ongelmat johtuvat äitipuolen ja lapsipuolen välillä tapahtuvasta projektiivisesta identifikaatiosta, jossa lapsi projisoi ahdistusta herättäviä tunteita äitipuoleen säilyttäen oman minäkuvansa ehjänä. Äitipuolet voivat auttaa lapsipuolia heidän tuskassaan parhaiten siten, että eivät ota henkilökohtaisesti lasten tunteiden kuohuntaa vaan ottavat lasten reaktioihin etäisyyttä (mts. 79).

Lähiäitipuolena Lotta kokee olevansa vastuussa alaikäisen lapsensa arjesta ja kasvatuksesta. Lotta kirjoittaa sääntöjä huoneentauluksi, jonka tarkoituksena on ohjata lapsen käyttäytymistä toivottuun suuntaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja omista sekä yhteisistä tavaroista huolehtimiseen. Tämä huoneentaulu jää eteisen pöydälle:

MYÖNTEISESTI ajatellen kielto on VÄLITTÄMISTÄ JA OHJEITA.

KIELTEISESTI ajatellen kielto on VALITTAMISTA JA JÄKÄTYSTÄ.

Jos haluat vähän kieltoja:

- noudata sopimuksia ja sääntöjä
- huolehdi omista ja yhteisistä tavaroista
- kunnioita muita ihmisiä (=ota huomioon)

Jos haluat mukavia yhteisiä hetkiä lisää, huomioi edelliset! Kieltojen määrään voi ITSE vaikuttaa!

Lotta kertoo, että *tärkeänä asiana oli kiinnittää huomio siihen, että valittamista ja välittämistä sanoissa on vain ä-pisteiden ero*. Sirkka Hirsjärvi ja Leena Laurinen (2004, 153) perustelevat lapselle asetettavia sääntöjä sillä, että ne palvelevat arjen sujuvuutta. Kun lapsi tietää, miten asiat tehdään sekä miten toisten ihmisten kanssa toimitaan ja käyttäytyään, hänen ei tarvitse ajatella eikä keksiä menet-

⁷⁷ Lapsen kehittyminen suhteessa ympäristöön merkitsee asteittaista kasvua kohti suurempaa riippumattomuutta, jota kutsutaan psykoanalyttisessä kehityspsykologiassa yksilöitymiseksi. Silti yksilöityminen ei ole koskaan täydellistä, sillä yksilö ja ympäristö ovat koko ajan toisistaan riippuvaisia (Davis & Wallbridge 1984, 47).

telytapojaan aina uudelleen. Kirjatessaan sääntöjä Lotta kantaa refleksiivisesti vastuuta uusperhesuhteista. Joasin (1987, 107) mukaan reflektiota ja dialogia tarvitaan paitsi sääntöjen ja normien muuttamiseen, myös niiden ylläpitämiseen ja uusintamiseen (myös Rubinstein 2001, 73).

Kerro, kerro kuvastin, ken on maassa lihavin?

Janita kertoo

Janitalle (6), kuten monille aineistoni naisille, Maija Rauhan (2003) äitipuolille suuntaaman opaskirjan tai itsehoito-oppaan lukeminen muodostuu elämänkulun käännekohtaksi ja merkitykselliseksi kokemukseksi. Kirja tarjoaa samastumiskohteen, joka käynnistää identiteettineuvottelut. Kirjaa luettuaan Janita kertoo oivaltavansa monia asioita ja ymmärtävänsä itseään paremmin. *Oivalsin ja ymmärsin* -verbit viittaavat uudenlaiseen merkityksen antamiseen ja ymmärryksen horisontin avautumiseen.

Äitipuolelle lankeaa myös hyvin helposti ilkeän äitipuolen rooli – niin kävi minullekin. Äitipuolesta on helppo tehdä koko uusperhesotkun syntipukki. Jos äitipuoli sanoo pahasti, hän osoittautuu ilman muuta hirviöksi, jonka kanssa ei voi tulla toimeen.

--Vaikka pidänkin itseäni järkevänä, tavallisena ihmisenä, äitipuolen rooli sai minusta esiin hirviömäisiä piirteitä. Tunnistin itsessäni Lumikki-sadun äitipuolen, joka kadehti niin paljon tytärpuolensa kauneutta ja nuoruutta että myrkytti hänet. Maija Rauhan mukaan uusperhe onkin kokoonpano, jossa ihmisten pahimmat puolet mitä helpoimmin nousevat pintaan. (Janita, 6)

Näkeekö Janita todella itsessään hirviömäisiä piirteitä, vai ovatko lapsuuden satujen mielikuvat⁷⁸ yhteydessä siihen, miten Janita kokee ja tulkitsee kauteuden ja mustasukkaisuuden tunteitaan, kuten äitipuolet myös Churchin (1999b, 2) tutkimuksessa? Mitä yhdenmukaisempia ja kaavamaisempia malleja kulttuuri tarjoaa ja mitä voimakkaampia odotuksia yhteisö asettaa tiettyihin malleihin asettumiseen, sitä pienempi on Hännisen (1999, 79) mukaan yksilöllinen liikkumavara. Kertomuksesta voisi päätellä äitipuolten hyötyvän sellaisista peleistä, julkisista kertomuksista, joista he voisivat tunnistaa kokemuksensa sekä tarkastella tunteitaan ilman häpeää tai syyllisyyttä ja saada näin etäisyyttä leimattuun identiteettiin.

Watson (1995, 74–76) on tutkinut äitipuolimyytin yhteyttä nykyaikaiseen uusperhe-elämään. Hän on todennut, että erilaiset perheenjäsenten väliset ristiriidat ja negatiiviset tunteet, kuten mustasukkaisuus, syyllisyys ja ärtymys, voivat ruokkia äitimyyttiä. Äitipuolet voivat esimerkiksi tuntea syyllisyyttä siitä, että he eivät rakasta lapsipuolia samalla tavalla kuin omia biologisia lapsiaan. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että äitipuolet vihaisivat lapsipuolia. Koska

⁷⁸ Gergenin (2004) mukaan kulttuuri muotoilee jo lapsuuden saduissa käsitystä itsestä. Lapsen samastuminen satujen prinsessoihin, prinssiin ja sankarihahmoihin muovaa lapsen sukupuoli-identiteettiä ja ihanneminää. Näin kulttuuri jo lapsuuden saduissa muotoilee ihmisen kokemuksia itsestään ja muista.

äitipuolimyytti luo ennakkokäsityksen äitipuolista, äitipuolia pidetään Watsonin (1995, 73–80) mukaan helposti syyppänä uusperheen ristiriitoihin. Nykytutkimusten mukaan perheen erimielisyydet eivät kuitenkaan johdu äitipuolista, vaan kaikilla uusperheenjäsenillä voi olla tunteita, jotka johtavat perheenjäsenten välisiin kiistoihin.

Seuraavaa katkelmaa voisi luonnehtia epifaniksi, tarinan tihentymiskohdaksi. Epifanit ovat usein kriisin ja oivalluksen hetkiä, jotka muuttavat ihmisen persoonallisia merkitysrakenteita (Denzin 1989, 70):

Aloin miettiä Lumikin äitipuolta. Miten hänen olisi pitänyt toimia? En usko, että kuvastimessa oli mitään taikaa joka kertoi hänelle, kuka on kaunein. Äitipuoli sen sijaan itse tajusi peiliin katsoessaan, ettei hän ole kaunein, vaan Lumikki on. Miksi äitipuolen sitten olisi pitänyt olla kaunein? Eikö hänessä ollut muita hyviä puolia? Vai eikö hän huomannut niitä itsessään? En usko, että Lumikin äitipuoli oli läpeensä paha. Hänessä ei ollut näkyvissä mitään hyvää, sillä hän ei itse nähnyt itsessään mitään hyvää. Hänen käyttämänsä keinot eivät myöskään olleet oikeat. Mahtoiko Lumikkikaan todella olla maan kaunein. Rupesin kehrittelemään ajatusta siitä, miten itse muuttaisin suhtautumistani. Aloin keksiä joka päivää peiliin katsoessani uusia adjektiiveja itsestäni lauseeseen kerro, kerro kuvastin, ken on maassa...(sanan kaunehin tilalle). Kärsivällisin? Hirvein? Mukautuvin? Kekseliäinen? Tunteellinen? Lihavin? Ihanin? -- Aloin nähdä itsessäni erilaisia puolia, sekä hyviä että huonoja. (Janita, 6)

Janitan kertomuksessa ei ole kysymys tapahtumakulun käännekohtasta, vaan kertojan *kokemasta* muutoksesta.⁷⁹ Kirjoituksista tulee kuva, että Janita purkaa henkilökohtaisen kokemuksen ja kulttuuristen kuvien välistä ristiriitaa fiktiivisin keinoin. Janita tuottaa uudenlaista minäkuva omalla luovalla tulkinnallaan (subjektiminä) Hän ottaa myös refleksiivisesti⁸⁰ etäisyyttä (objektiminä) leimattuun identiteettiin pyrkien näin rakentamaan positiivista identiteettiä itselleen (ks. Mead 1934/1983, 173–227).⁸¹ Itseymmärryksen kasvu mahdollistaa muutoksen ja identiteetin uudelleen muotoilun. Mustavalkoisten kulttuuristen kuvien sijaan Janita rakentaa sallivampaa, realistisempaa ja heterogeenisempää minäkuva, tai psykoanalyttisin termein ilmaistuna, super-egoa, itselleen,⁸² kun hän merkitsee ja muokkaa perinteistä äitipuolikuvaa uusilla laatusanoilla. Näin Janita etsii myös vastausta kysymykseen ”Kuka minä voisin tai haluaisin olla?”

Carolyn Morell (1994) on kehittänyt positiivisen *nonkonformistisen* identiteetin käsitteen tutkiessaan omasta tahdostaan lapsettomien naisten elämää. Lapsettomat naiset joutuvat äitipuolten tapaan pohtimaan sitä kuilua, mikä on

⁷⁹ Denzin ei varsinaisesti tarkoita *tapahtumakulun* käännekohtia, vaan kertojan *kokemia* käännöksiä (Hyvärinen 2006).

⁸⁰ Reflektointi on myöhäisen modernin tapa tuottaa ja rakentaa identiteettiä (ks. Giddens 1991, 70–80; myös Beck 1995). Giddens painottaa myös refleksiivisen minuuden olemassaoloa toiminnassa, sosiaalisen elämän uudelleen tulkinnassa ja järjestämisessä (Smart & Neale 1999, 7).

⁸¹ Ks. osa II, luku 1 Symbolinen interaktionismi tutkimuksen viitekehystenä.

⁸² Persoonallisen merkitysrakenteen muutos voi Toskalan (1995) arvion mukaan merkitä sitä, että ihminen tietoisesti rakentaa sallivampaa suhdetta itseensä ajattelun avulla. Positiivinen muutos sisältää uusien ja aikaisempaa korkeampitasoisten abstraktioiden luomista, joustavuuden lisääntymistä ja integraatiota.

heidän omien kokemustensa ja muiden stereotyyppisten käsitysten välillä (mts. 60–61, 142). Kokemustensa ja erilaisuutensa tuloksena he kehittävät itselleen positiivisen nonkonformistisen identiteetin. Se ei kuitenkaan tapahdu itsestään vaan vaatii sisäistä ja sosiaalista työskentelyä, vakuuttumista ja vahvistamista.

Identiteetin rakentamisen prosessi on Janitan kertomuksessa irronnut osin jokapäiväisestä, kasvokkaisesta tiettyyn paikkaan ja tiettyihin henkilöihin sidotusta arjen vuorovaikutuksesta, mikä niin ikään korostaa identiteetin rakentamisen refleksiivisyyttä. Thompsonin (1996) mukaan vuorovaikutus koostuu sekä kasvokkaisesta vuorovaikutuksesta että mediavälitteisestä näennäisvuorovaikutuksesta, joka toteutuu kirjoja ja sanomalehtiä lukemalla sekä radiota ja televisiosta seuraamalla. Mediavälitteinen vuorovaikutus tarjoaa välineen ylläpitää kulttuurista jatkuvuutta tavalla, joka uudistaa traditioita erilaisissa konteksteissa. Tämä merkitsee sitä, että identiteetin rakentaminen muodostuu entistä refleksiivisemmäksi ihmisten hyödyntäessä yhä enemmän median välittämiä symbolisia aineksia, jotka vaikuttavat ja muotoilevat heidän identiteetti-projektejaan. (Mts. 97–104.)

Määrittelyvalta omiin käsiin

Janita kertoo

Identiteetin työstämisen ja itsetietoisuuden kasvun voisi ajatella merkitsevän Janitalle myös uudenlaiseen toimija-asemaan tuleamista. Seuraavan tekstikatkelman kerronnassa tuotetaan käänne, jossa toimijuus otetaan haltuun:

Tytärpuolen äiti on tarkka kaikesta, erityisesti vaatteista. Näin ollen tytärpuoli neuvoo minuakin, että mekot pitää pestä nurinpäin, etteivät kuviot haperoidu. Ennen loukkaannuin näistä asioista: mieheni ex-vaimo tunkeutuu tyttärensä kautta kotiini ja minulle jopa sanellaan, miten minun pitää pestä vaatteet. Luettuani Äitipuolen käsikirjaa tulin siihen tulokseen, että minun ei tarvitse katkerana alistua sellaiseen. Keskustelin tytärpuolen kanssa asiasta. Sanoin että mielestäni vaatteet voi pestä yhtä hyvin väärinpäin tai oikeinpäin tai ihan miten päin vain. Jääväthän ne pieniksikin jo ennen kuin kuviot haperoituvat. Kerroin, miltä minusta tuntuu, kun minulle tullaan omaan kotiini neuvomaan, miten minun pitää toimia. Kyllä 11-vuotias jo ymmärtää asiallista puhetta. Sanoin, että ihmiset ovat erilaisia ja perheemme ovat erilaisia. Eivät äidin pesuohjeet ole absoluuttinen totuus asiasta vaan samaan tulokseen voidaan päästä muillakin keinoin. Nykyään hän on vähitellen alkanut käsittää, että meillä ei määrää äiti, vaan minä ja hänen isänsä. -- Äitipuolten pitää olla ylpeitä omasta äitipuoleudestaan. Yhteiskunnassamme käydään liian vähän keskustelua äitipuoleudesta eikä äitipuolilla yleensä ole mitään oikeuksia – velvollisuuksia sitäkin enemmän. Äitipuoli on uusperheen uhrilamppu. Jotta lapset eivät kärsisi, aikuinen eli äitipuoli voidaan panna kärsimään. Äitipuolen itsensä on oltava menemättä mukaan kärsimysnäytelmään, jossa hänelle on tarjolla epäkiitollinen rooli. Sen sijaan hänen tulee etsiä oma tapansa olla äitipuoli ja pitää kiinni omista oikeuksistaan. Niitä oikeuksia ovat esimerkiksi oikeus omaan aikaan, oikeus elää omassa kodissaan omalla tavallaan ja oikeus olla oma mieltään asioista. Ne oikeudet eivät ole keneltäkään pois, sillä muiden ei ole pakko olla äitipuolen kanssa samaa mieltä. -- Uusperhe-elämä on siis myös erilaisuuden hyöväksymistä. Äitipuolen pitää hyväksyä lapsipuolten erilaisuus,

mutta myös muiden perheenjäsenten ja jopa ex-vaimon tulee hyväksyä äitipuolen erilaisuus.

-- Minä uskon siihen, että uusperheen lapselle kehittyy erinomainen kyky mukautua aikuisena erilaisiin työ- ja muihin yhteisöihin. (Janita, 6)

Janitan tytärpuoli ehkä vaalii suhdettaan biologiseen äitiin, johon tällä näyttää olevan voimakas tunneside. Tyttarelle biologisen äidin antamat ohjeet lienevät tämän toimintaa ohjaava normi. Tätä selittää se, että monet äidit ovat tyttäriensä esikuvia. Korhosen (1999, 68) mukaan samastumisprosessissa tytär sisäistää äidin ajatuksia, tunteita ja käyttäytymistapoja ja omaksuu ne osaksi omaa persoonallisuuttaan. Myös tästä syystä äitipuolet voivat kokea, että biologinen äiti on psykologisesti läsnä lastensa kautta uusperheessä.

Janitan mielestä äitipuolille tarjotaan epäkiitollista osaa toisten toiminnan kohteena, uhrilampaana. Siksi äitipuolten tulisi toimia käsikirjoituksen vastaisesti, vastustaa heihin kohdistuvia odotuksia ja toimia toisin. Janita tuo esiin äitipuolten oikeuksien ja velvollisuuksien epäsuhdan. Myös äitipuolten oma rooli äitipuolten aseman korjaamisessa on tärkeä. Janitan mukaan äitipuolten tulisi puolustaa aktiivisesti yksilöoikeuksiaan, kuten mielipiteenvapautta, oikeutta omaan aikaan ja mahdollisuutta määritellä, kuka on ja miten kodissaan elää. Yksilöoikeudet eivät Janitan mukaan merkitse sitä, että omia etuja ajettaisiin toisten etuja vastaan. Hän peräänkuuluttaa yhtäläisiä oikeuksia perheenjäsenille ja haastaa käsityksen, jonka mukaan vain äitipuolten olisi sopeuduttava perheyhteisöön. Sopeutumisen vaatimus uusperheessä koskee hänen mielestään yhtä lailla äitipuolia kuin toisia perheenjäseniä ja biologista äitiäkin. *Pitää- ja tulee-*sanat kertovat Janitan arvoista. Janitalle uusperheen ihanne on kuin toimiva demokraattinen yhteiskunta, jossa keskeisiä ovat erilaisuuden hyväksyminen, suvaitsevaisuus, ja moniarvoisuus, jotka epäilemättä ovat monimuotoistuvan yhteiskunnan ja perheen tärkeitä haasteita.

Janitan tytärpuoli neuvoo äitipuoltaan, kuinka tämän tulisi pestä vaatteita. Janita kokee tytärpuolen kuitenkin uhkaavan hänen itsemääräämisoikeuttaan perinteisesti naisille kuuluvalla toiminta-alueella. Ihmisen identiteetti on jatkuvasti kehittyvä ja muotoutuva ja sellaisena myös hyvin haavoittuva. Siksi ihminen joutuu puolustamaan ja suojelemaan identiteettiään jatkuvasti. Itsensä puolustamista⁸³ onkin pidetty keskeisenä inhimillisen toiminnan vaikuttimena läpi ihmiskunnan historian.

⁸³ Rubinsteinin (2001, 119) mukaan rikollisia tutkinut Jack Katz (1988) pitää identiteetin rakentamista ja puolustamista keskeisinä käyttäytymistä motivoivina tekijöinä.

2.2.7 Kertomusten loppuosa

Perheelle omistautuva ja itseään toteuttava äitipuoli

Vilma ja Sisko kertovat

Kun Vilman (57) perheessä Emmin tilanne⁸⁴ on rauhoittunut, alkaa taistelu murrosikään ehtineen poikapuolen, Valtterin kanssa, joka myös ikävöi äitiään ja purkaa vihaansa Vilmaan. Kapinan todellinen kohde voi olla lapsen biologinen äiti, jolta nuori ei kenties ole saanut riittävästi huomioita (äidin alkoholismi). Koska lapsi on jo osin menettänyt biologisen äitinsä, hän ei ehkä uskalla vaarantaa ensisijaista tunnesidettään pelätessään menettävänsä biologisen äitinsä kokonaan, vaan kohdistaa pahanolontunteensa lähellä olevaan aikuiseen. Äitipuolen kautta nuori pystyy käsittelemään negatiivisia tunteitaan, kuten vihaa. Äitipuolella on tässä tärkeä, mutta epäkiitollinen tehtävä, jossa hän tarvitsee muiden tukea.

Valtterin kapinan aiheuttamista kiukun tunteista huolimatta Vilma kuvailee tyytyväisyyttään elämäänsä. Murtumat ja kriisit eivät merkitse vain menetyksiä vaan myös uusien urien aukeamista. Vilman kertomuksessa korostuvat loppua kohden naisen muut identiteetit äitiyden ohella. Vilma ottaa etäisyyttä äitimyyttiin siinä mielessä, että hän ei enää rakenna identiteettiään vain äitiyden ja äitipuoleuden kautta. Vilma kuvailee kasvuaan kotiäitinä, joka masennuksen läpikäytyään suuntaa puolisonsa kannustamana huomionsa kodista ulospäin, elämää kannatteleviin myönteisiin asioihin. Vilmalla on luottamus-tehtäviä, ja hän on mukana järjestötoiminnassa. Osallistuminen erilaisten viiteryhmiin toimintoihin voi tuoda kodin arkeen uusia sisällöllisiä merkityksiä. Tekstistä tulee sellainen vaikutelma, että Vilma on löytänyt tasapainon itsestä ja toisista huolehtimisen välille (ks. Gilligan 1977/1982, 73–85).

Mitään minun ei tarvitse jännittää ja olenkin onnellinen. Olen joutunut ja päässyt monen asian vartijaksi. Elämäni on ollut todella mielenkiintoista, mieheni on aina minua kannustanut. (Vilma, 57)

Myös Sisko (52) kuvailee kertomuksen lopussa olevansa kokonaistilanteeseensa suhteellisen tyytyväinen. *Lapset ovat kipuilunsa käyneet, ja siltä osin raskain vaihe on ohitettu, ja uskoisin, että tällä hetkellä jokainen perheemme lapsi on tyytyväinen elämäänsä. Myös suhteet entisiin puolisoihin ovat tasaantuneet. Hyvään lopputulokseen on Siskon perheessä päästy, koska perheeseen on luotu selkeät rutiinit ja perinteet sekä arkeen että juhlaan.*

Lapset käyvät aattona molemmissa kodeissaan ja vuorovuosina on yöpymisvuoro. Juhlapyhillä on erittäin suuri merkitys ihmisen tunneskaalassa. Olemme "runnoneet" läpi tällaisen tietyn systeemin, jotta asiat olisivat ennakoitavissa ja elämässä säilyisi jonkinlainen systemaattisuus. (Sisko, 52)

⁸⁴ Ks. osa IV, Täysillä äiti joka sorttia.

Ansaittu luottamus, yhdessä tekeminen ja yhdessäolo

Mia ja Lotta kertovat

Luottamus ei synny automaattisesti vaan edellyttää, että ihmiset ovat konkreettisesti tekemisissä toistensa kanssa. Luottamus muotoutuu keskinäisen vuorovaikutuksen tuottaman tuntemisen pohjalta. (Ilmonen 2000, 14, 22; myös Hokkanen 2005, 65.) Äitipuolen ja lapsipuolen välistä luottamusta ja yhteisyyttä rakennetaan huolenpidon käytännöillä, yhteisellä tekemisellä ja yhdessäololla. Tästä kertoo Mian (43) tekstiesimerkki:

Alussa koin olevani ikuinen kakkonen mieheni rinnalla, esim. iltasadun aikaan mieheni vanhin poika vaati isäänsä lukemaan ja oma tyttäreni itki, kun en lukenut vaan menin nukuttamaan pienimmän pojan. Tästä nousi joskus hirveä riita, sillä olisin halunnut lukea, jotta tyttäreenikin olisi saanut osansa minun huomiosta. Nyt olen luottamuksen ansainnut viimeisen vuoden aikana. Nuorimmainen vaatii isäänsä nukuttamaan ja "isot" (vanhin poika ja tyttäreni) vaativat minut lukemaan.

-- Vasta tapahtui myös, että kun olin varannut pojille parturiajat, niin vanhin poika oli ilmoittanut, että hän ei lähde parturiin, jos en ole mukana. Eli pojat odottavat ja pitävät itsestään selvyytenä, että olisin mukana ihan niin kuin isäänsäkin. Vanhin poika on muutenkin viimeisen puolen vuoden aikana osoittanut luottamustaan ja kiintymystään minuun. Kun hän oli isäänsä kanssa sorsametsällä, normaalisti hän soittaa ukille tai mummulle, mieheni isälle tai äidille, mitä tilanteita on, niin tänä syksynä hän soitti ensimmäisenä minulle!

-- Tällä hetkellä olen kaikin puolin tyytyväinen ja ennen kaikkea onnellinen tässä uudessa elämässä. Olen kiitollinen, että sain uuden mahdollisuuden. Löysin sen mitä olin jo etsinyt ja kaivannut kauan. Nyt sisimmässäni on syvä rauha. Silmistäni kuulemma näkee, että olen oikeasti onnellinen. (Mia, 43)

Myös Soile (41) kuvailee, miten pikkulapsi-ikäisen lähilapsipuolen, Teemun, kanssa oli aluksi vaikeaa. Poikapuoli ei oikein luottanut Soileen, mutta suhde parani huomattavasti, kun Soile oli lasten kanssa kotona puolisen vuotta ja Soile sai olla poikapuolensa kanssa kaksin tytärpuolen ollessa esikoulussa. Soilesta tulee kuvauksensa mukaan runsaan keskinäisen vuorovaikutuksen myötä Teemulle erittäin tärkeä ja läheinen henkilö. Ambertin (1986) mukaan lähiäitipuolten kokemukset ovat etä-äitipuolia positiivisempia. Lähiäitipuolina naiset saattoivat rakentaa kiintymyssuhdetta lapsipuoliin ja toimia lasten kasvattajina yhteistyössä puolisoitensa kanssa. Lähilapset osallistuivat myös kodin arkeen ja auttoivat äitipuoliaan kotiaskareissa. (Mts 800–801.)

Lotan (31) poikapuoli Jesse puolestaan pyytää äitipuoleltaan tämän tekemää huoneentaulua⁸⁵ itselleen.

Parisen vuotta sitten suursiivouksen yhteydessä Jesse kysyi, saisiko hän ottaa taulun omaan huoneeseen yöpöydälle. Olin aivan päin taivasta hämmästyksestä, mutta sain sentään sanotuksi, että ota ihmeessä. Vähän myöhempään kysyin kyllä, että miksi hän sen halusi. Vastaukseksi sain, että se on ihan hyvä ja kehys kanssa. Sen enempiä en häneltä alkanut utsimaan asiaa. Siellä se on hänellä yhä. -- Mikään ei elämässä ole itsestään sel-

⁸⁵ Ks. osa IV, Lähiäitipuolen luona on arki ja kodin säännöt.

vää! Niinpä kun Jesse lähtee kanssani kauppaan ostoksia tekemään tai leipoo kanssani, otan sen luottamuksen ja pitämisen osoituksena – sitähan se onkin. Hänen kanssaan on mukavaa leipoa pullaa. Jesse alustaa taikinaa ja minä lisäilen siihen väliin aineksia ja väliin leivon alkulämpöön piimäkakkua. Yhteisellä tulee herkullista pullaa ja kakkua. (Lotta, 31)

Tekstistä herää vaikutelma, että Jessen ja Lotan välille on syntynyt vastavuoroinen luottamussuhde. Ihmissuhteet ovat siteitä, jotka perustuvat luottamukselle ja joissa luottamus ei ole ennalta annettu vaan työstetty (Giddens 1990, 121; Hokkanen 2005, 65). Kaj Ilmosen (2002, 139) mukaan luottamuksessa voidaan erottaa annettu ja ansaittu luottamus. Annettu luottamus voi olla olemassa jo ennen kuin ihmistä on edes tavattu. Häneen luotetaan sen pohjalta, mitä hän edustaa (ammattikunta, suku). Ansaittu luottamus syntyy puolestaan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Äitipuolet korostavat kertomuksissaan, miten heidän saavuttamansa luottamus on kovalla työllä ansaittu. Ansaittu luottamus voi kuitenkin muuttua annetuksi luottamukseksi, kun roolit on ”ansaittu” ja toiminta on vakiintunut niiden mukaiseksi (mts. 139).

Kun Jesse pyytää huoneentaulua itselleen, hänen voi nähdä myös *sosiaalittuvan*⁸⁶ uuden kodin toiminnan tapoihin ja sääntöihin. Jessestä ja Lotasta on tullut merkityksellisiä toisilleen. Lahikaisen (2005, 358) mukaan yksi sosialisointi ydinkysymyksiä on toisen tuleminen merkitykselliseksi itselle, mikä on alku vastavuoroisuuden kehittymiselle. Jessen sosialisointi kannalta keskeisenä henkilönä äitipuolella on myös naisille perinteisesti kuuluvaa vaikutusvaltaa. Colemanin ja Ganongin (1997) mukaan äitiys on naisten paras tapa saada valtaa. Vaikka naisten valta voi olla ulkopuolisten silmin näkymätöntä, perheissä naiset ovat perheen yhtenäisyyden ja sosialisointi kannalta keskeisiä henkilöitä, ja tässä asemassa heillä on valtaa.

Nykyisin elämä on ns. tasaista, tavallista arkea, mistä nautin suunnattomasti. Silti se ei ole väritöntä. Jotenkin nämä reilu seitsemän vuotta ovat opettaneet minua nauttimaan elämän pienistä iloista suunnattomasti. Ennen tavan arki tuntui tylsän harmaalta. Vaan sen vuoristoradan jäljiltä olen tavattoman onnellinen arjesta, jossa ei ole suuria hyppyjä suuntaan eikä toiseen. Elämä on asettunut pyörremyrskyn jälkeen omaan uomaansa, jossa jokaisella on oma omanlaisensa tila. (Lotta, 31)

Murrosvaiheessa perheen toimintatapoja ja yhteiselämän pelisääntöjä, on reflektoitu yhdessä. Sen jälkeen palataan takaisin arkisten tapojen totuttuun poljentoon. Tässä tukeudun Hans Joasin (1996) teoriaan, jonka mukaan käytännöllinen, tavanvarainen toiminta ei lakkaa sen jälkeen, kun toimintaa on suunnattu uudelleen (mts. 161). Näin ollen tavan saatua tietoisien tulkinnan tiedos-

⁸⁶ Morganin (1996, 116–117) mukaan ruumiin rajoista puhuttaessa viitataan usein kahteen toistensa kanssa yhteydessä olevaan ulottuvuuteen: itsekontrolliin ja toisten kontrolloimiseen, jotka molemmat liittyvät sosialisointiprosessiin. Perhesuhteet muodostavat paikan, jossa omaa ja toisten ruumista hallitaan. Ruumiin hallinta liittyy sosialisointi prosesseihin. Sosialisointiin liittyvät odotukset eivät koske vain kodin ihmissuhteita vaan laajempaa vallalla olevaa sosiaalista järjestystä.

tettu toiminta voi jälleen muuttua tavaksi.⁸⁷ Myös Jokinen (2005, 67) on todennut, että tavat synnyttävät toimintaa ja toiminta muotoilee ja luo uusia tapoja. Lotan kirjoituksessa arjen rutiinit eivät merkitse näköalattomuutta ja tylsyyttä, vaan arki on uusperheessä jotain tavoiteltavaa ja hyvää. Arkiset rutiinit tuovat elämään selkeyttä, pysyvyyttä ja ennakoitavuutta, joiden turvin identiteettiä ylläpidetään.

Onkohan äiti siitä surullinen, kun minä niin tykkään sinusta?

*Jälki-istunto.
Koulussa sanottiin, ettei mulla voi olla kahta äitiä!
(Ketola-Orava 2006, 40.)*

Kristiina kertoo

Myös 1930–1940-luvulla syntyneet äitipuolet kuvailevat äitipuolen ja lapsipuolten välisen luottamussuhteen kehittymistä. Kristiinan (39) puoliso on leski. Kristiina huolehtii puolisonsa 9-lapsisesta perheestä ensi alkuun kotona. Seuraava tekstikatkelma kuvailee, miten lapsi kokee syyllisyyttä siitä, että hän pitää äitipuolestaan, koska kiintymys vaarantaa hänen lojaaliutensa biologista äitiä kohtaan (myös Watson 1995):

Vähitellen syntyi luottamus ja myöhemmin hän (lapsipuoli) kysyi ”onkohan äiti siitä surullinen, kun minä niin tykkään sinusta”. Vakuutin, että äiti olisi siitä tosi iloinen, kun sinulla on joku, joka tykkää sinusta ja josta sinä tykkäät. (Kristiina, 39)

Tekstikatkelma kertoo, että biologinen äiti voi olla mielikuvien tasolla läsnä lapsen elämässä, vaikka hän olisi kuollut. Morganin (1996, 144) mukaan perheenjäsenyys voi olla myös kuvitteellista läsnäoloa perhe-elämässä, sillä todellisuudessa muistelun kohteet voivat olla fyysisesti kaukana tai jopa kuolleita. Jos taas lapsilla ei ole muistoja poissa olevasta vanhemmastaan, he voivat kuvitella, millainen vanhempi olisi, jos hän eläisi heidän kanssaan. Ganongin ja Colemanin (2004, 199) mukaan lapset rakentavat mielikuvissaan täydellisen vanhemman, joka ei koskaan rankaise vaan aina tukee heitä. Arjessa lasten kanssa elävät uusvanhemmat ja vanhemmat eivät voi kilpailla idealisoidun poissa olevan vanhemman kanssa. Kristiina (39) keskustelee lasten kanssa heidän biologisesta äidistään, jotta lasten kuva äidistä tulisi realistisemmaksi:

Lasten kanssa olemme keskustelleet myös ”äitipuolesta” ja miksi se saduissa kuvataan pahaksi. Totesimme yhdessä, että varsinkin silloin, kun äiti on kuollut, ei mitään negatiivisia tunteita äitiä kohtaan voi osoittaa hänelle. Siksi ne on erittäin helppo kanavoida ja kohdistaa läsnä olevaan, äitipuoleen. Äidin kuva monesti kristallisoituu lasten mielissä ajan kuluessa. Siksi olemme koonneet lapsia yhteen, ja he ovat saaneet tilaisuuden muistella äitiä monenlaisena. Nuorimmat eivät juuri muista mitään hänestä ja siksi vanhempien mahdollisimman ”realistiset” muistot ovat tärkeitä. (Kristiina, 39)

⁸⁷ Ks. osa II, luku 1.3 Tavoista toimintaan.

Myös psykoanalyttinen ajattelu selittää lapsen tarvetta sijoittaa vanhempaan ainoastaan myönteisinä pidettyjä ominaisuuksia. Freudilaisesta näkökulmasta satujen merkitystä tutkineen psykoanalyttikko Bettelheimin (1992) mukaan lasten psykologiset tarpeet ylläpitävät äitipuolistereotypiaa. Satujen tehtävänä on ensinnäkin kehittää lasten moraalista tajua. Toisaalta ne auttavat lapsia käsittelemään ristiriitaisia, vaikeita ja ahdistavia tunteita tietoisella tasolla. Lapset eivät kuitenkaan vielä kykene yhdistämään rakkauden ja vihan tunteitaan samaa kohdetta kohtaan, vaan erottavat ne toisistaan. Bettelheim tulkitsee satujen äitipuolen edustavan lapsille äidin paha ja ilkeää puolta. Liittäessään vihan tunteet äitipuoliin lapset eivät vaaranna suhdettaan äiteihin. (Mts. 77–82.) Psykoanalyttisen teorian näkökulmasta lapsen elämänmittainen kehitystehtävä on hyvän ja pahan yhdistäminen toisiinsa.⁸⁸ Tätä lapsen kehitystehtävää Kristiina tukee tietoisella muistelutyöllä, jonka tavoitteena on nivoa yhteen äitiin liittyvä hyvä ja paha.

Kodin valtiatar

Keinoemo kirjoittaa päiväkirjansa loppupuolella

Keskeinen identiteettiä muovaava neuvottelu koskee äitipuolen ja kodin suhdetta. Morgan (1996, 178–179) on havainnut, että koti on sukupuolistunut tila, jonka naiset ja miehet ymmärtävät eri tavoin. Seuraavassa katkelmassa Keinoemo muokkaa uutta kotiaan omaa persoonaansa vastaavaksi tilaksi:

Ensimmäiseksi keinoemon voimistuvaan reviiriin törmäsivät tietysti lapset. Ja se alue olikin aika pitkällä edellä kävijänä. Mun työttömyyksesänä oltiin paljon kolmisin, eli väkisin siinä alkoi rajaehtoja mun kanssa touhuamiseen syntyä.

Kotona alkoi, yllytyksen saattelemana, syntyä kokeiluja siihen suuntaan, että mun mielestä tämä olisi hyvä tässä näin. Mutta pitkään vielä olin ikään kuin säikkynä lasten ja miehen reaktioille. Tämän toisen kevään myötä on alkanut jo olla paljon tasapäisempi olo. Sitä jo vähän tekee ja edellyttää omaa paikkaa ja tilaa. Ja pojan huonetta lukuun ottamatta kotona jo näkyy kaikkialla oma kädenjälki. Niistä saa itselleen sellaista kodin tunnetta.

Omia tauluja seiniin.

Taas olen palan enempi Talon Valtiatar

Mies tapasi reviirinrakentajan pitkällisen ja painostavan kriisin puristuksessa. Puolustautuja nosti lopulta päätään. Alkurysäyksen jälkeen on reviiriä ollut hitusen olemassa. En enää yritä olla ja elää siinä talossa/ kotona pelkästään miehen ehdoilla. Eikä se koskaan ollutkaan kummankaan tarkoitus, mutta asiat urautuvat joskus kummallisesti.

Puolison talosta tulee emotionaalisesti hiljalleen Keinoemon oma koti. Tekstikatkelmassa Keinoemo kertoo tekevänsä kodista itsensä näköisen. Felski (2000, 24) on todennut, että kodin tuntu ei vain "ole", vaan se syntyy tilan työstämisenä (myös Jokinen 2005, 28). Vilkon (1998, 30) mukaan naiset "tekevät kotia": he asettuvat asumaan, sisustavat ja sijoittavat tärkeitä elämänhistoriallisia

⁸⁸ A. R. Lahikainen, henkilökohtainen tiedonanto, 11.4.2007

tapahtumia kodin seinien sisälle. Näin yhteisöt ja paikat muuttuvat uusien jäsentensä ja käyttäjiensä toiminnan myötä. Omaehtoisen toiminnan myötä Keinoemon elämän hallittavuuden tunne kasvaa.

Kodin tekemisessä on kysymys myös siitä, ettei kertoja suostu vain passiiviseen mukautumiseen ja toisten ehdoilla elämiseen. Seuraavassa aineistokatkelmassa Keinoemo kuvailee edelleen niitä muutoksia, joita hänen suhteessaan kotiin tapahtuu.

-- Siivotessa pääsen pihan kanssa yhteisymmärrykseen.

Tänä vuonna olemme jo enemmän yhtä mekin.

Jo vähän enemmän kotipihani.

-- Nyttemmin koen jo selvästi, että olemme minun kotonani ja minun pihallani, kun lasten äiti tulee käymään.

-- Olisin helpompi ihminen, jos reviiri-minäni uinuisi edelleen. Vaan kun ei uinu, saa se sanailemaan kiivassävyytteisesti lasten mummon kanssa aamutuimaan torpan edessä. Tämä on minun huushollini, minä olen talon ja perheen emäntä. Kenties myöhäissyntyinen mutta todellinen. Enkä aio jatkossakaan sietää sitä, että ylitseni yritetään kävellä. Perheen periaatteita pitäisi kunnioittaa, vaikka aktiivisesti osallistuvana apuna häärisinkin. Tai sitten saa minun puolestani osallistua vähemmin. (Keinoemon päiväkirja)

Keinoemo puhuu kodista identiteetin heijastumana: paikka ottaa identiteetin asujalta ja asuja vahvistaa identiteettiään rakentamalla paikkaa omaa minuuttaan vastaavaksi (myös Granfelt 1998, 115). Kun Keinoemo kuvailee, miten hänestä tulee torpan emäntä, hän kuvailee muutosta identiteetissään. Tulkitsen emännän nimikkeen kuvaavan äitipuolen kasvavaa määrittelyvaltaa uudessa kodissa, kun hän määrittelee itsensä positiivisesti, kodin sekä perheen keskiöön. Emäntä on perheen toiminnanjohtaja, joka koordinoi perheen toimintoja. Vattulan (1981, 58) mukaan vanhassa yhteiskunnassa naisten työroolit olivat rajoittuneet kahteen: oli piikoja ja emäntiä. Naimattomien naisten työ oli palvelustyötä, naimisissa olevan naisen asema oli itsenäisempi perheen talouden organisoijana.

Kun Janitasta tulee lapsipuolen kaverivanhempi

Reflektio ja dialogi auttavat Janitan identiteetin muutosta. Janita ottaa seuraavassa tekstikatkelmassa refleksiivisesti etäisyyttä äitipuolimyytin lisäksi myös äitimyytiin ja kuvailee identiteettineuvottelua, jota hän käy tytärpuolensa kanssa.

Olemme puhuneet viime aikoina tarkoituksella paljon tytärpuoleni kanssa. Tein hänelle selväksi, etten halua olla mikään ilkeä äitipuoli sen paremmin kuin toinen äitikään. Määrittelimme yhdessä, että olemme vain kavereita. Määrittely vapautti minut liiasta vastuusta – hänellä on jo äiti ja isä, ei minun tarvitse olla hänelle sen enempää kuin kukaan täti tai mummukaan. Luulen että hänkin vapautui sadun Lumikin roolistaan, jonka oli tiedostamattaan ottanut. (Janita, 6)

Myös Janitan perhekäsitys muuttuu kertomuksen lopussa jossain määrin. Voisi ajatella, että hän tekee ikään kuin vanhemmuuden tiimityötä biologisen äidin kanssa ottaessaan huomioon biologisen äidin äitiyden, vaikka käytännön tasolla tiimityöstä ei kerrota. Näyttää siltä, että etä-äitipuolen on enemmän kuin lähiäitipuolen otettava huomioon biologisen äidin äitiys. Koska lapsella on toimiva suhde muualla asuvaan vanhempaan, lapsi ei tarvitse uutta vanhempaa. Kaverivanhemmuus on luonteva vaihtoehto äitipuolelle, joka on lapsipuolensa etä-äitipuoli. Janitan perhekäsitys alkaa kertomuksen lopussa muistuttaa joissain suhteissa suurperhemallia (Church 1999a, 90–93; 2004, 198–216): hän ei halua olla lapsipuolilleen äiti vaan aikuinen, jolla voi olla merkittävä suhde lapsipuoleen.

Toisaalta Janitan tekstissä (vrt. esim. Lotta 31) uusperhettä kuvaillaan myös systeeminä, jolle rakennetaan ulkoisia (perheenjäsenyys) ja sisäisiä rajoja (sääntöjä ja rooleja) (ks. Hetherington 1999, 2–3). Ulkoisissa rajoissa on äitipuolen näkökulmasta kyse myös suhteesta biologiseen äitiin. Myös osasysteemien väliset rajat esitetään melko selvinä. Suhde tytärpuoleen määrittyy näennäisen tasa-arvoiseksi tai esitasa-arvoiseksi (Hoikkala 1993, 49), jolloin valta-asetelma on näkymättömämpi ja hienovaraisempi. Näennäisestä tasa-arvosta kertoo Janitan toteamus, jonka mukaan *uusperheen kodissa ei määrää äiti, vaan Janita ja isä*. Asioista keskustellaan, mutta viime kädessä ratkaisuvälillä on aikuisilla (myös Hoikkala 1993, 115).

Kun Janita määrittelee itsensä kaverivanhemmaksi, hänen perhekäsityksensä tulee ehkä lähemmäksi lapsipuolen perhekäsitystä ja tämän mielikuvaa uusvanhemman roolista. Finen, Colemanin ja Ganongin (1998) mukaan uusperheen jäsenet määrittelevät eri tavoin uusvanhemman todellisen (miten uusvanhempi toimii) ja ihanteellisen (miten uusvanhemman pitäisi toimia) roolin. Lapsipuolet odottavat uusvanhemman toimivan lähinnä ystävän roolissa, kun taas uusvanhemmat ja vanhemmat odottavat uusvanhemmalta aktiivista vanhemman roolia (mts. 817–822).

Janita on toiminut aluksi perinteisen naisen tapaan, mutta kokenut lapsipuolensa taholta torjuntaa. Bergerin (1998, 76) mukaan uusvanhemmat voivat hyötyä siitä, että he rajoittavat täyden vanhemmuuden sitoumuksia suhteessa lapsipuoliin, koska näin he väistävät myös sen mahdollisuuden, että lapsipuolet torjuvat heidät. Määrittelemällä itsensä tytärpuolen kaveriksi äitipuoli voi myös pyrkiä tasoittamaan äitipuolen laillisen aseman (äitipuolilla ei ole vanhempien oikeuksia ja velvollisuuksia) ja käytännöllisen aseman (äitipuolten odotetaan hoitavan naisten tavoin lapsipuoliaan) välistä jännitettä.

Loppuarviointia: Tärkeät toiset ja perhe tunneyhteisönä

Äitipuolikeskeisessä identiteettityypissä perheyhteisö tukee äitipuolten identiteetin rakentamista. Anni (27) ja Eeva (3) kuvailevat perheeksi kasvamisen prosessia, perheytymistä. Eeva on tyytyväinen tiimivanhemmuuteen puolisonsa kanssa, joka on loistava kasvattaja hänen omille biologisille lapsilleen.

Omasta olostani ja myös läheisten ja tuttavien kommenteista päätellen, meidän perhe on saumautunut yhteen todella hyvin. Perhe tuntuu todella perheeltä. ... ihan itsestään selvä suunta tämä ei ole ollut ja todella vaikeanoloista aikaakin on koettu. Mutta kyllä ta-soittuneeseenkin uusperhe-elämään liittyy pelkoja ja murheita. Pysykö tilanne ja suhteet lapsiin hyvänä vai muuttuuko, kun lapset tulevat murrosikään? Miten perheeseen ja minun ja lasten väleihin vaikuttaa, jos saamme yhteisen lapsen? Mitä jos lapset haluavat muuttaa äidilleen murrosiässä – tai jo ennen jossain vaiheessa?

-- Minun ja pojan suhdetta en osaa oikein pukea sanoiksi. Yhteen on otettu ja kovaa ja monta kertaa, mutta sitä kautta tuntuu löytyneen varsin luja side, jossa kummankaan paikkaa ja roolia ei ole millään tavoin kyseenalaistettu. Parhaiten tunteita ehkä kuvaa se, mitä tuossa taannoin sanoin pojalle – hän on "iskälle ihan maailman rakkain ja mullekin tosi iso kulta". (Anni, 27)

Nyt reilun neljän vuoden yhdessäolon jälkeen koen, että nyt olemme todella kokonaan hitsautuneet "meidän perheeksi". Suurimmat kasvukivout on tässä perheessä tästä kuvio-osta johtuneista syistä kipuilltu. (Eeva, 3)

Ritala-Koskinen (2001, 199–200) kirjoittaa, että asiantuntijoiden mukaan uusperheen tavoitteena on parhaimmillaan perheen muotoutuminen "meidän perheeksi". Tällöin kysymys on uusperheen jäsenille yhteisestä perhekulttuurista, jossa on kyse paitsi yhteisistä pelisäännöistä, myös ennen kaikkea uusperheestä tunneperheenä, jossa oleellisia ovat läheiset ja lämpimät ihmissuhteet perheenjäsenten välillä. Anni huolehtii kuitenkin jo tulevaisuudesta. Annin huoli ei ole tutkimuskirjallisuuden valossa aivan turha. Vaikka uusvanhemman ja lapsipuolen välille olisi rakentunut positiivinen suhde ennen murrosikää, ristiriitoja voi kehittyä myöhemmin lapsen kasvaessa (Coleman, Ganong & Fine 2000, 1296; Hetherington 1993).

Äitipuolikeskeisen identiteettityypin tarinoissa lapsipuolet ovat äitipuolille tärkeitä toisia, jotka rakentavat heidän identiteettiään. Riinan (34) parisuhde loppuu, mutta äitipuolen tehtävät jatkuvat. Riina kertoo, että hänen ja lapsipuolen välille on muodostunut luja suhde, jossa puhutaan ja näytetään tunteita. Myös Lotan (31) ja Jessen välille on muodostunut yhteisyys: Jesse näyttää olevan yhtä tärkeä osa Lotan elämää kuin oma lapsi.

Suhteemme alkoi mennä huonosti, mutta lapset olivat enemmänkin kiinnipitävää asia siinä vaiheessa. Kun viimein erosimme, suurin suruni oli yhteys lasten kanssa ja oudon, mutta rakkaan perheemme hajoaminen. Pyrin pysymään kuitenkin ystäväni miehen kanssa ja puhumaan hänestä pelkästään hyvää, joten tapasimme etenkin vanhinta lasta yhdessä pitsan merkeissä vuoden verran. Jossain vaiheessa aloin tavata vanhinta yksin ja pidämme yhä säännöllisesti yhteyttä. Hän tuo kaikki uudet tyttöystävänsä ja muutkin kaverinsa esiteltäväksi ja olen saanut kuulla lähes KAIKEN, mitä teinit nyt ikinä vaan puhuvat tai tekevät. Enemmän kuin välillä edes haluaisinkaan tietää! Hän on minulle hyvin rakas ja suuri ylpeyteni olikin, kun soittaessani joku hänen kaverinsa kysyi "kuka siellä on", ja hän sanoi "mun äitipuoli". (Riina, 34)

Kysyjille vastaan: "Minun poika se on, vaikka en oo ite tehnykkään. Komennan minä sitä kun ommoo poikkoo. (Lotta, 31)

Sisko (52) ja Keinoemo kuvailevat tuntojaan siitä, mitä on olla tai haluta olla biologinen äiti ja äitipuoli. Siskon (52) mielestä omat ja toisen lapset ovat tunnetasolla eri asia. Hänen mielestään *toisen lasta voi oppia rakastamaan, mutta rakkauten syvyys ei ole samaa kuin omaan lapseen*. Keinoemo kaipaa myös omaa biologista lasta, vaikka lapsipuolet tuntuvat jo *meidän lapsilta*.

*Minä haluan olla äiti. Minun tarvitsee olla äiti, löytääkseni kodin ja pysyvyyden. Nivou-
tuakseni kiinni maailmaan.*

*-- Tämän asian ohittamattomuus itse asiassa konkretisoitui minulle itselleni ehkä hieman
epämääräisessä valossa. Se heräsi paniikkiin. Pahimmassa parisuhdekriisihelvetissä minä
aloin tuntea pakottavaa tarvetta omaan lapseen. Ihan omaan pieneen perheeseen, johon
oikeutusta ei toinen voisi vain päätöksellään riistää minulta pois. (Keinoemon päivä-
kirja)*

Lainaan tässä yhteydessä Jokisen (2004b, 121, 139) käsitteitä äitiminä ja äidittäminen. Äitiminä kuvaa Jokisen mukaan sitä, mitä on olla ja millaista on haluta olla äiti biologisille jälkeläisille. Jokisen mukaan äitimiseen liittyy luonnollistettua kulttuuria, mutta se kiinnittyy myös emotionaaliseen ulottuvuuteen.⁸⁹ Äidittäminen puolestaan viittaa haluun olla äiti (tai vanhempi) omille tai muiden lapsille. Äidittämiseen kuuluu Jokisen mukaan esimerkiksi kasvatusta koskevia tietoisia valintoja, mutta myös tiedostamatonta, kuten kasvatuserin-teen jatkamista. Äidittämistä voivat Jokisen mukaan toteuttaa muutkin kuin lapsen synnyttäneet naiset, esimerkiksi mummot, isät ja lastentarhanopettajat.

Anni (27) tuo tekstikatkelmassaan esiin epävarmuustekijöitä, jotka liittyvät äidittämiseen. Äidittäminen kytkeytyy biologisen äidin äitimiseen ja myös isän antamaan hoivaan. Siksi se on riippuvainen heidän halustaan jakaa suhteen emotionaalista ulottuvuutta (ks. Berg 2008, 165). Myös avioliiton purkau-
duttua lapsen ja uusvanhemman suhde on vaakalaudalla, sillä mahdollisuus ylläpitää suhdetta riippuu siitä, sallivatko lasten viralliset huoltajat tapaamiset.

Keinoemon mukaan kaipuu omaan lapseen syntyy parisuhdekriisissä. Voi olla, että tuon kriisin keskellä luottamus parisuhteen jatkuvuuteen horjuu. Parisuhde voi katketa, mutta vanhemman ja lapsen suhde pysyy. Vaikka Beck ja Beck-Gernsheim (1995) yhtäältä korostavat parisuhteen merkitystä yksilöllis-
tymiskehityksessä, he toisaalta tuovat esiin naisen ja miehen suhteen haavoit-
tuvuuden. Siksi side lapseen on muita suhteita perustavampi, pysyvämpi ja
kestävämpi. Kun muista suhteista on tullut vaihdettavia ja purettavia, ihmisten
toiveet kohdistuvat lapseen, koska lapsi takaa identiteetin pysyvyyden. Näin
ollen oma lapsi on kuin ankkuri, joka pitää kiinni maailmassa.

⁸⁹ Äitimiseen liittyy myös äidittämistä enemmän tiedostamatonta, kuten Jokisen tutki-
mukseen osallistuneen äidin kuvaamat hetket: "Kun kaikki vain on ja siteet lapsiin
vain kasvavat". Berg (2008, 165) on tulkinut Jokista siten, että äitiminä kiinnittyy
äitiyden emotionaaliseen ulottuvuuteen.

2.2.8 Yhteenveto

Olen koonnut alla olevaan luetteloon äitipuolikeskeisen identiteettityypin ker-
tomusten tyypillisiä piirteitä.

Äitipuolikeskeinen identiteettityyppi

- Äitipuolissa on nuorempia naisia kuin satelliittiäidin rajoittamassa identiteettityypissä. Äitipuolet äitipuolikeskeisen vanhemmuuden ja tiimivanhemmuuden identiteettityypissä ovat melko samanikäisiä.
- Muihin identiteettityyppeihin verrattuna lapsipuolissa on eniten pikkulapsi-ikäisiä lähilapsia ja sitä vanhempia vähemmän kuin muissa tyypeissä.
- Äitipuolista tulee perheensä a) toiminnanjohtajia ja/ tai b) tunnejohtajia.
- Äitipuolet paikkaavat, korvaavat tai täydentävät biologista äitiä ja isää.
- Vanhemmuus on epäsymmetristä ja sukupuolitunutta. Äitipuolet ovat kokonaisvaltaisia ja puolisoaan tiukempina kasvattajia.
- Tunnesuhdetta neuvotellaan ajan kanssa. Se muotoutuu lujaksi tunnejohtajien perhekontekstissa.
- Monista äitipuolista tulee lapsipuoltensa äitihahmoja.
- Biologisen äidin kanssa on ristiriitoja, mutta myös yhteistyön paikkoja.
- Äitipuolet löytävät paikkansa perheyhteisössä ja kodin tilassa.
- Vastavuoroinen suhde lapsipuoliin vaikuttaa äitipuolten käsityksiin itsestään myönteisesti.
- Äitipuolet toimivat ensin äitimyytin mukaan.
- Kun äitipuolet väsyvät, he tulkitsevat äitimyyttiä uudella tavalla.
- Kriisin jälkeen vanhemmuutta voidaan jakaa biologisen isän tai äidin kanssa.
- Osa äitipuolista saa vanhemmuuteensa tukea puolisoiltaan ja asiantuntijoilta.
- Toiset äitipuolet kertovat itsestään sankareina, jotka kantavat vastuuta lapsipuolista biologisten äitien ja isienkin puolesta.

2.3 Tiimivanhemmuuden identiteettityyppi

2.3.1 Identiteettityypin piirteitä

Tiimivanhemmuuden identiteettityypissä äitipuolet (Alli, Alexia, Anja, Anna-liina, Aulikki, Cecilia, Emilia, Fanni, Julia, Iina, Karoliina, Katariina, Kirsi, Laura, Noora, Oona ja Satu) toimivat puolisonsa kanssa tasa-vertaisina aikuisina tai vanhempina perheensä kaikille lapsille. Tasa-arvoisuus merkitsee pääsääntöisesti sitä, että uusperheen aikuisilla on yhtäläinen oikeus kasvattaa lapsia ja myös vastuu lapsista kuuluu molemmille puolisoille. Jaettu vanhemmuus on useimmille äitipuolille kyseenalaistamaton positiivinen lähtökohta (myös Vuori, 2001, 214). Äitipuolet toteavat selviävänsä uusperhe-elämän mukanaan tuomista haasteista, koska he voivat luottaa puolisonsa tukeen ja rakkauteen. Usein kuitenkin lasten biologisten vanhempien mainitaan hoitavan vanhemmuuden ”virallista puolta”, he esimerkiksi osallistuvat vanhempainilaisuuksiin.

Tiimivanhemmuuden identiteettityypin äitipuolten perhekäsityksissä näyttäisi olevan Churchin (1999a; 2004) konstruoiman *suurperhemallin* piirteitä.

Vaikka äitipuolet eivät varsinaisesti pidä biologisia äitejä perheenjäseninään, he ottavat huomioon biologisen äidin äitiyden ja tässä mielessä heidän perhemääritelmänsä on laaja. Yhdestä kertomuksesta (Emilia, 48) voi myös löytää yhtymäkohtia Churchin *vahvan parisuhteen malliin*. Molemmissa Churchin (1999a; 2004) mallintamisissa tyypeissä puolisoitten osasysteemi oli keskeisessä asemassa (Church 1999a, 93–95; 99–100; 2004, 181–197). Myös Emilian kertomusta yhdistää muihin parisuhteen merkitystä korostava kerronta. Vaikka Emilia toimii monin tavoin tiiminä puolisonsa kanssa, kertomus kuitenkin eroaa muista sikäli, että siinä ei korosteta tasa-arvoista vanhemmuutta. Toisaalta se eroaa useimmista satelliittiäidin rajoittaman identiteettityypin parisuhdeorientoituneiden kertomuksista siinä, että isä hoitaa aktiivisesti lapsiaan. Tiimivanhemmuuden identiteettityyppi muistuttaa Churchin (2004, 198) suurperhemallia myös siinä mielessä, että useimmat äitipuolet näkevät uusperheen monet suhteet rikkautena ja lapsipuolet tärkeänä osana omaa elämäänsä ja perhettään.

Syliin mahtuu kyllä useampia lapsia, minusta uudet lapset ovat olleet ihan positiivinen juttu. (Oona, 14)

Olen myös sitä mieltä, että ei ole biologisilta lapsiltani pois (päinvastoin), jos sydämeeni mahtuu heidän lisäksi myös muita lapsia. -- En voi sanoa rakastavani lapsipuolia samoin kuin omiani, mutta pidän heistä kovasti ja koen heidän rikastuttavan elämäni. Voin sanoa heidän olevan minulle tärkeitä. (Fanni, 47)

Olen onnekas nainen, kun sain näin ihanan perheen. Sen lisäksi uusia sukulaisia ja tuttavuuksia, ystäviäkin. (Julia, 12)

Äitipuolet puhuvat yhtäältä sukupuolineutraaliin tyyliin itsestään ja puolisoistaan perheen aikuisina ja vanhempina. Kuitenkaan jaettu vanhemmuus ei johda sukupuolten välisten erojen häviämiseen (myös Vuori 2001, 361). Tiimivanhemmuuden identiteettityypissä naisten ja miesten kasvatustyyliä voivat poiketa toisistaan ja myös kotitöitä tehdään varsin perinteisesti. Äitipuoliin kohdistuvat ristiriitaiset kulttuuriset odotukset näkyvät siinä, että monet äitipuolet kertovat toimivansa äidillisesti suhteessa lapsipuoleensa, mutta eivät halua äidin paikalle (myös Church 2004, 204).

-- Alkuaikoina annoin täyden kasvatusvastuun miehelleni. Mutta kun perhe-elämämme vakiintui ja tutustuimme kunnolla toisiimme, minulle on langennut "kurinpitäjän" rooli. Olen myös päänsilittäjä, lohduttaja ja hellyyden antaja. En ole koskaan kuitenkaan pyrkinyt äidiksi pojille; olen heidän isänsä kanssa tasavertainen aikuinen perheessä, jossa minulla on samanlaiset oikeudet ja velvollisuudet kuin isälläkin. (Julia, 12)

Tiimivanhemmuuden identiteettityypin äitipuolten suhde lapsipuoliin vaihtelee (myös Church 2004, 207). Suhde voi olla lämmin ja läheinen tai etäinen ja vaikea. Suhde murrosikäisiin lapsipuoliin on usein ristiriitainen, kun taas alakouluikäisten tai sitä nuorempien lapsipuolten kanssa voi muodostua läheinen suhde. Tiimin käsite voi kattaa myös yhteistyön lasten biologisen äidin kanssa:

Veera-äiti on päivittäin yhteydessä poikiinsa ja meillä on hyvät välit. Mitään sydänystävää emme kuvittelekaan olevamme, mutta poikia koskevissa asioissa olemme aina samoilla linjoilla, ja jos emme ole, neuvottelemme niin kauan, että kompromissi löytyy. Olen kiittollinen, että välimme on näin hyvät, samaa on sanonut Veera. (Julia, 12)

Monissa tiimivanhempien perheissä äitipuolen ja biologisen vanhemman välinen yhteistyö ei kuitenkaan toimi, vaan kanssakäymistä varjostavat ristiriidat. Alli (26) puhuu myös lasten ”kolmansista” hoitajista. Lapsilla ei ole aikuis-suhteita vain kotona omiin vanhempiinsa (myös Vuori 2001, 127), vaan kasvatuksen tiimityö laajenee myös kodin ja perheen ulkopuolelle:

Minulla on lauma lapsia, joilla on ollut lukuisia aikuiskontakteja. Minun ja heidän isän lisäksi minun vanhemmat ja sisaret ovat osallistuneet lapsien hoitamiseen. Lisäksi tulevat lapsuusajan hoitajat, koulun opettajat ja harrastusten tärkeät ihmiset. Samoin sisareni ja ex-kälyni lapset ovat olleet minulla vierailulla ja matkoilla mukana, joten minulle on normaali tilanne, että vastuullani on omien biologisten lasten lisäksi muitakin lapsia, Siten mieheni lapset eivät ole juurikaan muuttaneet tilannetta. (Alli, 26)

Tiimivanhemmuuden identiteettityyppi poikkeaa siinä mielessä kahdesta muusta identiteettityypistä, että useimmissa kertomuksissa ei ole selkeää ajallista rakennetta, juonellista kaarta tai dramaattisia käännekohtia. Monet tiimivanhempien kertomukset ovat lyhyempiä kuin kahden muun identiteettityypin kertomukset. Suurin osa äitipuolista vastaa kertomuksen tueksi annettuihin kysymyksiin ja/tai käsittelee itselleen tärkeitä teemoja. Mukana on myös juonellisia kertomuksia, mutta niitä on vain murto-osa. Näissä kertomuksissa kuvaillaan kriisejä, joita syntyy vuorovaikutuksessa biologisen äidin kanssa. Näissä uusperhe-elämän vaikeuksissa äitipuolia kantaa hyvä parisuhde. Tiimivanhempien tarinoille on tyypillistä, että niissä ei aina kuvailla uusperheellisyysliittävää erityisyyttä vaan myös yleisempiä perhe-elämän liittyviä siirtymiä, kuten omaisen menetyksen merkitystä perhesuhteille. Nämä elämänkulun siirtymiä koskevat kuvaukset ovat kertomuksissa kuitenkin pikemminkin irrallisia anekdootteja, eivät selkeitä tarinallisia käännekohtia.

2.3.2 Täysivaltaisena kasvattajana tai vanhempiana lapsille

Tasavertaisuus tiimivanhempien tarinoissa koskee ennen kaikkea vanhemmuutta, jota toteutetaan sukupuolten kesken symmetrisemmin kuin muissa identiteettityypeissä. Tässä suhteessa tiimivanhempien tarinat kertovat tietoisesta sukupuolirefleksivisyydestä, josta seuraa tasa-arvotekoja.⁹⁰ Myös Ganong ja Coleman (2004, 82–84) ovat esittäneet Carteriin (1988) viitaten, että uusperheet toimivat paremmin, mikäli uusperheen aikuiset eivät anna sukupuolittuneiden stereotyyppien ohjata heidän uskomuksiaan ja käytöstään. Koska vastuu perheen lapsista on yhteinen, parisuhteen ja lapsi-vanhempisuhteen ei kerrota kamppailevan ensisijaisen suhteen asemasta.

⁹⁰ Ks. tarkemmin osa II, luku 2.1 Sukupuolitapojen pohdinta ja neuvottelu.

Vuori (2001) kirjoittaa, miten asiantuntijat, joiden huomio on keskittynyt vuosia äiteihin, ovat kääntäneet katseensa nyt isään. Naisille ja miehille kuuluu yhdessä vastuu siitä, että lapsista pidetään hyvää huolta. Niinpä se vanhempien, äidin ja isän, subjektiivista tuottava asiantuntijoiden toiminta, jonka voi käsitteellistää yhteiskunnan hallinnaksi, on muuttanut muotoaan. (Mts. 357.)⁹¹ Myös tiimivanhempien tarinoissa subjektiivisuuden näkökulmasta jaetun, tasa-arvoisen vanhemmuuden diskurssin painopiste on naisen ja miehen yhteisessä toimivuudessa, vaikkakin kirjoituksissa tuotetaan jossain määrin myös miehestä erillistä naistoimijuutta. Kun kirjoittajat kuvaavat puolisoitten tasa-arvoista vanhemmuutta, he tulevat purkaneeksi sen oletuksen, että lapsi tarvitsee vain yhden vanhemman, äidin hoivaa (myös Vuori 2001, 273).

Seuraavissa tekstikatkelmissa ei kuitenkaan peräänkuuluteta niinkään isän osallistumista lastenhoitoon, hoivaan ja kasvatukseen, vaan kirjoittajat painottavat äitipuolten oikeutta kasvattaa lapsipuoliaan kodin- ja lastenhoidon velvollisuuksien lisäksi. Äitipuolten ottaminen mukaan kasvatustyöhön voisi korjata äitipuolten kokemaa velvollisuuksien sekä oikeuksien epäsuhtaa. Tähän liittyen äitipuolet korostavat strukturalistien, Minuchinin ja Fishmanin (1989), tavoin uusperhettä systeeminä. Annaliinan (53) tekstikatkelmassa tulee esiin ajatus, jonka mukaan aikuisilla on oikeuksia ja velvollisuuksia alaikäisiä lapsipuolia kohtaan: *nämä lapset ovat nyt tässä ja on tehtävää, mitä pitää*. Tämä yleisinhimillinen vastuunkanto alaikäisistä on eriksonilaisittain ymmärretty *generatiivisena*⁹² eli seuraavan sukupolven ohjaamisena ja elämän vakiinnuttamisena (Gilligan 1977/1982, 153; Erikson 1982; Korhonen 2008, 4).

Tiimivanhempien identiteettityypissä parisuhde ja vanhemmuus liittyvät tiiviisti yhteen. Puolison tuen kerrotaan vahvistavan äitipuolen asemaa perheen toisena vanhempana. Myös Ganongin ja Colemanin (2004, 75) mukaan vahva parisuhde edistää positiivisen uusvanhempi-lapsipuolisuhteen rakentamista. Tästä kertovat Karoliina (33) ja Fanni (47), joiden lapsipuolet ovat alakouluikäisiä ja sitä nuorempia. Vanhemmuuden toteuttaminen voi olla kuitenkin vaikeaa, jos perheessä on murrosikäisiä lapsia ja biologinen äiti on aktiivisesti lapsensa elämässä.⁹³

⁹¹ Vuori viittaa tässä Foucault'n käsitykseen hallinnasta. Foucault'n mukaan valta muuttuu hallinnaksi, kun käytännöt synnyttävät ja pitävät yllä pitkäjännitteisesti valtasuhteita. Foucault'n filosofista ajattelua tutkinut Kai Alhanen (2007, 133–139) toteaa, että valta voi tuottaa tietoa, mutta näin ei aina tapahdu. Sen sijaan hallinnalla on taipumus tuottaa tietoa

⁹² Korhosen (2008, 5) mukaan generatiivisuus on eriksonilaisittain kykyä ja halua huolehtia muustakin kuin itsestä. Sen vastakohtana on itseen käpertyminen tai lamaan-tuminen, kyvyttömyys tai haluttomuus huolehtia muista. Generatiivisuus on keski- iän keskeinen kehitystehtävä, kun aikuisella on elämänkokemuksen ja aiemmissa kehitysvaiheissa karttuneiden hyveiden myötä valmius sitoutua laajemmin yhteisöön ja sen jatkuvuuteen. Generatiivisuus ei rajaudu vain vanhempien ja lasten väli- siin kasvatus- ja hoivasuhteisiin vaan se voi ulottua laajemmin huolenpitoon ja oh- jaukseen työelämässä, yhteiskunnallisessa toiminnassa, lähiyhteisöissä ja vapaa-ajan toimissa. Mentoroinnissa "vanhempi ja viisaampi" antaa kokemuksensa nuoremman käyttöön ohjaten ja neuvoen.

⁹³ Tästä kertoo osa IV, luku 2.3.9 Äitimyytti ja biologisten äitien valta-asema.

Lapset ovat aina käyttäytyneet hyvin minua kohtaan, mikä johtuu osaltaan varmasti mieheni asenteesta: olen saanut alusta lähtien toimia "täysivaltaisena kasvattajana/vanhempänä". Itse olen tosin arastellut käyttää näitä valtuuksia, mutta pikku hiljaa olen tottunut/kasvanut uuteen rooliini. (Karoliina, 33)

Lasten isä on tietenkin suhtautunut minuun hyvin, olenhan hänen vaimonsa! Teimme jo seurustellessamme selväksi, että molemmilla on kasvatusvastuu ja oikeus toistemme lapsiin. (Oona, 14)

Meillä on mieheni kanssa alusta asti systemaattisesti luotu pelisäännöt tähän perheeseen niin, että tähän kuuluu kaksi täysivaltaista aikuista, joilla on sekä valta että vastuu kaikista lapsista tasapuolisesti, riippumatta siitä, kuka on biologisesti kenenkin. Tätä periaatetta sovelletaan niin kasvatus- kuin raha-asioihinkin. Henkilökohtaisesti koen, että tämä toimii meillä loistavasti. Jos olemme eri mieltä kasvatusasioista, emme ole sitä koskaan lasten nähden, vaan ne puidaan myöhemmin kahden kesken. Tämä on "aiheuttanut" sen, että meillä ei koskaan sanota "et sä voi mua kieltää, kun et ole mun äiti" tms. Toki lapset protestoivat joskus esim. kotitöitä, mutta se ei riipu siitä, kuka on määräyksen antanut. (Fanni, 47)

Olen kiitollinen miehelleni, että hän antaa minun touhuta omia tyttön kanssa ja teimmekin jo heti alkuun selväksi, että minulla on yhtäläinen oikeus kieltää ja asettaa rajoja tyttölle. (Cecilia, 56)

Suurin ero on nyt (aikaisempaan avioliittoon verrattuna) vanhempien parisuhteessa ja sen toimivuudessa: tässä perheessä on kaksi tasavertaista ja tasa-arvoista vanhempaa, ei ykköstä ja kakkosta, vaan samalla viivalla, toinen toistamme tukien, arvostaen kannustaen ja rakastaen, ylä- ja alamäet jakaen. Ilman keskinäistä rakkautta ja täydellistä luotamusta toisiimme ei tätä perhettä olisi syntynyt: perhe syntyy rakkaudesta. (Katariina, 45)

Voin päättää periaatteessa kaikista asioista. Meillä me vanhemmat kyllä päätämme yhdessä suurimman osan yhteisistä asioista. (Noora, 10)

Monet tutkijat ovat Ganongin ja Colemanin (2004, 80) mukaan havainneet, että päätöksenteko uudelleen avioituneiden kesken on tasa-arvoisempaa kuin ensimmäisessä avioliitossa (esim. Coleman & Ganong 1989; Crosbie-Burnett & Giles-Sims 1991; Fustenberg & Spanier 1984). Guisinger, Cowan ja Schudberg (1989) arvioivat, että sekä uusperheen miesten että naisten tyytyväisyys avioliittoon on yhteydessä siihen, miten tyytyväisiä he ovat lastenhoidon, kotitöiden vastuun ja päätösvallan jakoon.

Noora (10) viittaa itseensä ja puolisoonsa yhtenä yksikkönä, kun hän käyttää käsitettä *me vanhemmat*. Näin hän korostaa puolisoiden muodostaman osajärjestelmän yhtenäisyyttä ja partnereiden välistä läheisyyttä yksilöllisten erojen sijaan. Edellä kuvattu strategia on Layderin (2009, 98–99) mukaan yksi tapa tehdä läheisyyttä. Ehkä tiimivanhemmuuden identiteettityypin yhteydessä voitaisiinkin Layderin tavoin puhua puolisoiden välisestä dynaamisesta valtasuhteesta, jossa valta-asetelmat eivät ole muodostuneet pysyviksi. Koska vallankäyttöä motivoi hyväntahtoisuus ja vain kohtuullinen määrä itsekkyyttä, se on

toista tukevaa ja myötäelävää. Vallankäyttö tuottaa positiivisia asioita, kuten rakkautta, läheisyyttä, tyydytystä, itseluottamusta, energiaa ja innostusta. Ta-voitteisiin päästään suostuttelulla ja sopimuksilla.

Tiimiperhevanhemmuuden identiteettityypissä aikuiset näyttävät suun- tautuvan melko vahvasti nykyhetkeen, vaikkakin monet myös pitävät yllä lap- sille tärkeitä menneen perinteitä. Bergerin (1998, 56) mukaan nykyhetkeen orientoituneet perheet puhuvat mielellään ”minun lapsistani”, ”meidän lapsis- ta” ja ”minun äitipuolestani” alleviivatukseen nykyisiä perherooleja. Perheet, jotka suuntautuvat nykyisyyteen, keskittyvät pikemminkin tähän hetkeen kuin siihen, mitä ennen oli. Usein he muuttavat uuteen taloon, johon ei liity mennei- syyden muistoja. Uusperheen aikuiset ovat tasapuolisesti vanhempia kaikille perheen lapsille ja heillä on yhtäläinen oikeus asettaa rajoja lapsille. Usein ny- kyisyyteen suuntautuvat perheet katkaisevat ihmissuhteita, jotka ovat saaneet alkunsa kauan sitten. (Berger 1998, 51 – 67.)

2.3.3 Tukea antava ja keskustelulle avoin parisuhde

*Kenelle huudan kaikki perkeleeni, minä puolikas
Minun puoliskolleni, sinulle,
Sinulle rakas.
(Ketola-Orava 2006, 51.)*

Yhteinen tehtävä, jaettu vanhemmuus, näyttää vahvistavan tasa-arvoa myös puolisosuhteessa. Jaettu vanhemmuus ja toimiva parisuhde edellyttävät kui- tenkin äitipuolten mukaan puolisoitten välistä neuvottelua. Puhumalla ratkais- taan rakentavasti keskinäisiä ristiriitoja ja sovitaan yhteisistä pelisäännöistä, kun lapset eivät ole kuulolla. Omista tunteista, tarpeista ja ajatuksista puhumi- nen näyttää rakentavan puolisoitten välistä läheisyyttä ja yhteisyyttä. Puolisoit- den välinen kunnioitus ja luottamus sekä halu ottaa toinen huomioon myös kasvatustyössä ovat parisuhde- ja uusperhetyytyväisyyttä ylläpitäviä tekijöitä:

Ainahan kaikki ei mene harmonisesti ja yhteenottojakin tulee. Mutta niistä on aina sel- vitty. Tärkeimpänä pidän sitä, että olemme mieheni kanssa aina ”samalla puolella” ja kunnioitamme toisiamme. Puhumme paljon keskenämme, kasvatustapojastakin. (Laura, 38)

Mieheni tukee minua ja toisin päin myös esim. lasten kiukuttelu/raivari hetkissä. Pu- humme niistä sitten iltasella, jos jotain tarvetta on. Voin olla 100 %:n varma, että mi- nun sanani pätee yhtä lujasti ja, jos minulla on jommankumman kanssa riitaa, mieheni ei tule siihen väliin sekaantumaan vaan antaa viedä asianloppuun asti. Yhteiset periaat- teet ja säännöt auttavat. -- Hyviä puolia on ehdottomasti se, että meillä on suhteellisen tarkat rutiinit ja toiminnan raamit. Kasvatustapojemme on suht. samanlainen. (Annaliina, 53)

Meillä on valvottu monta yötä; lähinnä mieheni vanhimman pojan osalta. Öiset keskus- telut ovat raskaita, mutta asioiden puhuminen ja seloittaminen perin juurin on myös

miehelleni uusi asia. Pohdimme yhteisiä sääntöjä ja asioiden hoitamista sekä valvomista ja loppuun asti saattamista. Kirsi, 7)

Luulen, että olemme selviytyneet vain ja ainoastaan sen avulla, että olemme mieheni kanssa aina pystyneet puhumaan ihan kaikesta. Olemme käyneet tuntitolkulla välillä hyvinkin kiivaita mutta perustavanlaatuisia analyttisiä keskusteluita, kun olemme eritelleet tunteitamme ja tuntemuksiamme toinen toisillemme. (Aulikki, 50)

Lasten isän kanssa elämme varmaan tavallaan unelmaperheessämme. Yhdessä juttelemme hyvin paljon lapsistamme ja sovimme yhdessä kaikista asioista. Hän ehkä jopa enemmän kuin minä, ottaa minut huomioon ratkaisuja tehdessään. (Noora, 10)

Beckin ja Beck-Gernsheimin (2002, 71–72) mukaan aviosuhteesta etsitään ennen kaikkea sisäisten tunnetarpeiden tyydytystä ja emotionaalista tukea. Tiimivanhemmuuden identiteettityypistä tulee kuva, että puolisoilla on kykyä ja taitoa hoitaa läheissuhteitaan. Siksi he saavat parisuhteelta kaipaamaansa tukea, hyväksyntää ja rakkautta. Vaikka vuorovaikutussuhteet eivät ole täysin harmonisia, tunnelmasto on hyvä. Dynaamisessa valtasuhteessa, jota edellä jo kuvattiin, keskustelu on avointa ja vapaata, mikä ei poista ristiriitoja, erimielisyyksiä tai väärinkäsityksiä. Kun puolisoiden ei tarvitse pelätä toisen taholta tulevaa syytelyä, syntyy keskustelua, jossa ajatuksia voi vapaasti vaihtaa. Myös yhteiset tavoitteet ja periaatteet vahvistavat intiimisuutta. (Layder 2009, 3, 27–28, 35, 91, 102.)

Ganong ja Coleman (2004, 75) ovat todenneet, että asiantuntijoiden mukaan toimiva uusperhe edellyttää vahvaa parisuhdesidosta. Myös uusien asiantuntijapuhe Internetissä Suomen Uusperheellisten Liiton sivuilla nostaa perhekeskustelun ytimeen kiinteän ja hyvin hoidetun parisuhteen (esim. Löytömäki, 2008). Asiantuntijoiden suosiman perhesysteemitteorian mukaan vanhempien parisuhdetta pidetään perheen perustana (Ganong & Coleman 2004, 75–76). Siksi parin on selvitettävä keskinäiset ristiriitansa. Uusperheessä onnistuminen on kiinni siitä, kuinka pari voi vaalia keskinäistä suhdettaan (Löytömäki 2008, 1).

Voisi ajatella, että äitipuolet vaalivat parisuhdettaan tekemällä puolisoitensa kanssa tunnetyötä. Layderin (2009, 41) mukaan rakkaus on työtä; sitä täytyy vaalia, jotta se pysyisi elävänä. Jean Duncombe ja Dennis Marsden (1993, 221) arvioivat, että parisuhteessa kyky kommunikoida ja olla lähellä toista, ”tehdä läheisyyttä”, ovat tärkeitä taitoja. Tämänhetkinen tutkimustieto (Duncombe & Marsden 1993) viittaa siihen, että parisuhteen tunnetyöskentely on sukupuolittunutta ja epäsymmetristä.⁹⁴ Monista tiimivanhempien identiteettityypin tarinoista välittyy kuitenkin kuva tunnetyöstä, johon molemmat puoliset osallistuvat. Tiimivanhemmuuden identiteettityypin tarinoihin sopiikin Layderin (2009, 81, 104) ajatus, jonka mukaan erot kommunikaatiossa ovat pikemmin yksilöiden kuin sukupuolten välisiä. Koska ihmisten väliset suhteet ovat muuttuvia, läheissuhteessa tarvitaan jatkuvaa tunnetyötä, joka uudistaa emotionaalista sitoutumista ja vastuuta.

⁹⁴ Ks. myös osa IV, luku 2.2.2 Biologisen äidin korvaajat, paikkaajat ja täydentäjät.

Myös säännöt muotoilevat sanallisten sopimusten muodossa perheenjäsenten odotuksia toisiaan kohtaan ja selkeyttävät perheenjäsenten rooleja, mikä lisää uusperhetyytyväisyyttä. Kun kaikki muu ympärillä liikkuu ja muuttuu, säännöt tuovat elämään turvallisuuden ja pysyvyyden tunnetta. Tämä kertoo myös ihmisen tarpeesta suojella itseään ennakoimattomalta, häiritsevältä ja kaootiselta, maailmassa, jossa ennakoimattomuus on kuitenkin myös osa ihmistä itseään ja häntä ympäröivää todellisuutta (vrt. Jalava 2005, 428).

2.3.4 Vahva tunneside puskurina uusperheen vaikeuksissa

Uusperheen perustana oleva parisuhde on ainakin toiselle puolisoista järjestyksessä vähintään toinen. Parisuhdesidoksen muotoutuminen on erilainen prosessi uusperheessä kuin ensimmäisessä avioliitossa, koska uudelleen avoituneiden on samanaikaisesti rakennettava suhteita lapsipuoliin ja perheeseen sekä ylläpidettävä yhteyksiä lasten biologiseen vanhempaan ja kenties myös etälapsiin. Parisuhdetta rakennetaan tilanteessa, jossa on läsnä kolmansiä osapuolia, joiden tavoitteena voi olla myös parisuhdesidoksen purkautuminen. Lasten ja heidän vanhempiensa suhde on vakiintunut sidos, joka perustuu jaettuun elämänhistoriaan, kun taas parisuhteessa vasta opetellaan tuntemaan toista. (Ganong & Coleman 2004, 76, 198.)

Äitipuolet kertovat, että parisuhteeseen liittyvät myönteiset tunteet kantavat arjen harmien yli ja kompensoivat niitä kielteisiä tunteita, joita esimerkiksi kanssakäymiseen murrosikäisten lapsipuolten ja biologisen äidin kanssa liittyy. Viimeksi mainitusta kertoo Annaliinan (53) tekstikatkelma. Kirsi (7), jonka puolison lapset ovat esimurros- ja murrosikäisiä lähilapsia, tuntee itsenä vieraaksi perheessään, kuten monet äitipuolet satelliittiäidin rajoittamassa identiteetti-tyypissä. Kirsi ja Anja (53) kertovat, miten törmäystilanteita murrosikäisten kanssa syntyy, kun kaksi erilaista perhekulttuuria yhdistyy. Aulikki (50) kertoo, miten myönteiset uskomukset parisuhteesta kuitenkin kantavat vaikeiden vaiheiden yli. Myös Noora (10) kirjoittaa äitipuolia koettelevista perhe-elämän kriisivaiheista (*evok*, ei voisi vähempää kiinnostaa), joista puolison tuen turvin päästään sujuvasti yli.

-- Etenkin uusperheen siinä vaiheessa, kun kävin läpi ns. evok-vaihetta, hän (puoliso) ymmärsi minua tavattomasti ja on mieheni ansiota, että siitä vaiheesta päästiin yli melko nopeasti ja vähillä kolhuilla. (Noora, 10)

Se, että meillä on niin vahva sidos, auttaa mm. siihen, että saamme (alkuaikoina joka kerta) palautetta lasten äidiltä, kun lapset ovat menneet takaisin kotiinsa, esim. vaatteet väärin viikattu kassiin jne. (Annaliina, 53)

Poikien vihamielisyys on mielessä päivittäin ja ajoittain se pulpahtaa pinnalle riidaksi asti. Elän kodissamme kuin vieras, olen ilmaa heille. Puran kiukkuani ihanaan mieheeni, joka parhaansa mukaan yrittää puuttua poikiensa tekemisiin. -- Panostani ja ponnistelujani ei-biologisten lasten eteen arvostaa vain mieheni, ei kukaan muu. Kahden aikuisen ihmisen ihana rakkaus on tae sille, että kahden erilaisen perhekulttuurin yhdistyessä jak-

setaan yrittää, vaikka vaikeaa ajoittain onkin. Jos minulla ei olisi tätä ihanaa ihmistä rinnallani, en olisi jaksanut tätä elämää, joka osakseni tuli. (Kirsi, 7)

Erityisen haastava tilanne on silloin, kun äitipuolella ei ole omia lapsia ja kun tuoreessa uusperheessä on murrosikäisiä lapsia. Murrosikäiset lapset peilaavat uusperheen elämää ydinperheen aikaiseen elämään.

-- Tunnesiteemme on ollut alusta alkaen erittäin vahva. Ilman sitä tuskin olisin kestänyt kaiken sen, mikä näiden kolmen vuoden aikana on tullut eteen. (Anja, 53)

Luulen, että osaksi sen takia selvoisimme, että minulla oli alusta asti syvä ja vakaa usko siihen, että me onnistumme ja meidät on tarkoitettu toisillemme. En suostunut luovuttamaan. Se olisi kyllä ollut monesti helpompi vaihtoehto. Nämä lapset olivat jo niin isoja, että he olivat tottuneet tiettyihin rutiineihin ja tapoihin ja toimimaan omalla tavallaan ja heillä oli myös hyvin voimakkaat mielipiteet asioista. Tästä aiheutui ristiriitoja ja hyvinkin hämmentyneitä tilanteita. (Aulikki, 50)

Beck ja Beck- Gernsheim (1995, 49–51; myös Giddens) liittävät parisuhteen merkityksen kasvun yleiseen yksilöllistymiskehitykseen. Kun elämän muut kiintopisteet katoavat, parisuhteesta haetaan yhä kasvavassa määrin turvaa ja elämän tarkoitusta. Ganong ja Coleman (2004, 75) puolestaan korostavat parisuhteen merkitystä nimenomaan uusperhekontekstissa. Uusperheessä kiinteä ja yhtenäinen parisuhde toimii ikään kuin puskurina tilanteissa, joissa muut perhesuhteet aiheuttavat stressiä. Parisuhde ylläpitää niin ikään äitipuolten identiteettiä perhe-elämän eri vaiheissa ja vaikeuksissa. Myös Beckin ja Beck-Gernsheimin (1995, 51) mukaan parisuhde ylläpitää identiteettiä, sillä rakkaus ja identiteetti kietoutuvat tiiviisti yhteen.

Äitipuolten tekstikatkelmien perusteella voi päätellä, että parisuhteessa korostuu tunnekumppanuus. Parisuhde antaa lohdutusta ja toivoa kipujen ja pettymysten keskellä. Koska puoliset ymmärtävät vaimojensa ristiriitaisia tunteita suhteessa lapsipuoliin, äitipuolet voivat kertoa rehellisesti ja avoimesti tuntemuksistaan partnerilleen ilman, että heidän tarvitsisi pelätä puolisonsa taholta tulevia syytöksiä. Kun äitipuolet saavat tukea puolisoltaan, he ehkä myös itse voivat hyväksyä omat ambivalentit tunteensa lapsipuolia kohtaan.

2.3.5 Kotitöitä pääosin perinteiseen malliin

Äitipuolet rakentavat suhdetta lapsipuoliin käytäntöjen kautta. Nämä käytännöt ovat usein sukupuolittuneita, eli kotitöitä jaetaan puolisoitten kesken melko perinteisesti. Tiimivanhemmuuden identiteettityypin äitipuolten kuvaus puolisoitten välisestä työnjaosta ei näytä juuri poikkeavan suomalaisten keskiarvosta. Väestöliiton tekemän Perhebarometrin (1998)⁹⁵ mukaan kotitöihin kuuluu kaksi kokonaisuutta; kodin hoitaminen (esim. tiskaaminen, siivoaminen ja ruuanlaitto) ja korjaustyöt. Perhebarometrin kyselyyn vastanneiden (n=2000) mu-

⁹⁵ Vuoden 1998 Perhebarometrin teemana oli vastuu perheen arjessa. Barometri perustuu keväällä 1998 tehtyyn postikyselyyn, jossa selvitettiin 30–45-vuotiaiden suomalaisten näkemyksiä perhevelvollisuuksista ja puolisoitten välisestä työnjaosta.

kaan tehtävät jakautuivat sukupuolittain. Kodin hoitoon liittyvät työt kuuluvat enemmän naisille ja korjaustyöt miehille. Lasten hoitoon liittyviä tehtäviä puoliset jakavat kotitöitä tasapuolisemmin, vaikkakin naisille kuului hieman suurempi vastuu joillakin osa-alueilla. (Reuna 1998, 25–29.) Myös tiimivanhempien tarinoissa ruuanlaitto ja vaatehuolto kuuluvat enemmän naisille. Siivous on aikuisten ja lasten yhteinen tehtävä. Iinan (11) perheessä kotityöt jaetaan tasan ja perinteistä työnjakoa myös muunnellaan:

Minä huolehdin pääasiassa pyykin pesusta, ruuan laitosta ja lemmikeistämme. Muista asioista huolehdimme ja vastaamme yhdessä. Siivous on jaettu lasten ja aikuisten kesken. Raha-asiat olemme jakaneet periaatteella: isommat laskut on jaettu ja pienemmät maksee se kenellä on rahaa. (Noora, 10)

Vastuu: olemme aika hyvin jakaneet kotityömme tasan. Molemmat kyllä autamme toinen toisiamme eli mieheni Ismo on mukana siivouksessa ja minä taas vastaavasti olen hänen kaverinaan korjaamassa autoja jne. (Iina, 11)

Annaliinan (53) kertomuksessa yhdistyvät äitipuolikeskeisen identiteettityypin ja tiimivanhemmuuden identiteettityypin piirteet. Kirjoittajalle jaettu vanhemmuus ja sukupuoliero ovat sovitettavissa yhteen (myös Vuori 2001, 275). Annaliina tekee puolisoaan enemmän kotitöitä ja koordinoi perheen toimintoja, koska hän osaa ja huomaa (myös Jokinen 2005, 67). Perinteinen työnjako tuokin Annaliinalle käytännön tasolla puolisoaan keskeisemmän toimijan aseman perheessä. Hän kuvailee itseään perinteiseen naistoimijuuteen viittavalla käsitteellä, *kodin hengetär*. Annaliinan äiti määrittelee tytärtään äitiyden kautta, kutsumalla tätä *osa-aikaäidiksi*, mikä on Annaliinasta *aika hyvä ilmaus*.

-- muutenkin arjen pyörittäminen on jäänyt minulle (ruoka, vaatteet jne.) Olen ehkä ottanutkin tällaisena kodinhengittäjänä sen roolin suosiolla, vaikka joskus ottaa aivoon siivota ja huolehtia kaikista asioista. Ja vaikka en niin kamalasti lasten äidistä välitä, enkä haluaisi olla hänen kanssaan tekemisissä, niin joskus tuntuu siltä, että minä voisin hoitaa mieheni sijasta kaikki järjestelyt ja sopimukset hänen kanssaan, kun tuntuu, että paletti on minulla enemmän hallinnassa kuin miehelläni. Se palkitsevuuden tunne on ollut se, että lapset jotenkin luottavat minuun ja huomaan, että he yleensä ekaksi kysyvät minulta asioita enemmän kuin mieheltäni: tyylin: Mis mun sukkikset on tai mitä ruokaa tai vaikka Mennäänkö me pihalle/uimaan/ mökille jne. (Annaliina, 53)

Linnavuori (2007, 139) on todennut, että apua tarvitessaan lapset ovat hyvin käytännöllisiä. Apua pyydetään siltä, jonka katsotaan sitä parhaiten pystyvän antamaan. Avun tai neuvojen pyytäminen uusvanhemmilta on huomattavasti yleisempää kuin luvan kysyminen.

Emilia (48) ei kerro Annaliinan tapaan itsestään kodin pomona tai arjen toimien koordinoijana, vaikka hän Julian (12) tavoin valmistaa aterioita perheelleen.

Oma keinoni näyttää, että välitän ja että olen tässä mukana, on ollut keittiön haltuunotto. Minusta on näinä vuosina kehittynyt intohimoinen ruuanlaittaja sekä maalla että ve-

sillä. Keittiöstä on tullut ihan oma maailmani, joka ei kuulu kenellekään muulle. Aikaansaannokseni ovat ihastuttaneet sekä isää että poikia ja olen saanut siitä sellaista kiitosta, joka aidosti lämmittää mieltäni. (Emilia, 48)

Välillä kyllä vituttaa (anteeksi!), kun kuorin saavillisen perunoita muusia varten ja paistan kilon jauhelihaa kuin dobermannilaumalle, muistellen samalla sitä, miten yksin asuessa litran kattilalla valmistin viikon ruoan! Mutta kun mieheni istuvat kauhomassa tekemääni ruokaa hyvällä halulla puheensorinan täyttäessä huoneen, ristin äänettömästi käteni ja kiitän. (Julia, 12)

Aterioita valmistamalla naiset voivat kiinnittää (sukupuoli-)identiteettinsä ulkoiseen, toistuvaan toimintaan.⁹⁶ Morgan (1996) esittää, että ruokailukäytännöt ovat sukupuolistuneet siten, että naisilla on usein päävastuu ruuan valmistuksesta ja sen suunnittelusta, kun taas miesten rooli on avustava. Vaikka perinteinen sukupuolten välinen työnjako on jo murtumaan päin, ravitsevan ruuan tarjoaminen ja naisellinen identiteetti kietoutuvat edelleen tiukasti yhteen (Morgan 1996, 158–162). Naistapaisuuden voi nähdä myös sopeutumisenä yhteisöllisiin normeihin ja odotuksiin. Meadin (1934/1983, 173–227) mukaan objektiminä kuvaa niitä toisten odotuksia, joita yksilö on omaksunut. Emilian naistapaisen toiminnan voi ajatella vahvistuvan hänen saadessaan siitä kiitosta perheenjäseniltä.

Sukupuolittuneet arkiset tavat ja päivittäiset ajallis-tilalliset huolenpitorutiinit rakentavat perhesuhteita arjen tiloissa, kuten kotona. Granfeltin (1998, 114) mukaan keittiötä pidetään perinaisellisenä naisten hallitsemana tilana (myös Jokinen 2005, 99). Emilian koti ulottuu myös asumisen rajojen ulkopuolelle, rantakalliolle, jossa Emilia valmistaa maittavia aterioita perheelleen. Ruokailu ja yhdessäolo vahvistavat perhetunnetta ja uuden perheen yhteisöllistä identiteettiä.

Aterioita valmistamalla Emilia ja Julia voivat rakentaa positiivista suhdetta lapsipuoliin sekä mieheensä. He osoittavat konkreettista huolenpitoa ja hoivaa perhettään kohtaan. Ruoan tarjoaminen onkin tärkeä osa naiselliseksi miellettyä hoiva- ja tunnetyötä (mts. 158–162). Ruuanlaitto on rakkauden teko, joka viittaa myös kotitöiden naisille ominaisiin merkityksenantoihin. Thompsonin (1991) mukaan naiset tekevät kotitöitä rakkaudesta läheisiin.

2.3.6 Yhdessäoloa, perinteitä ja yhdessä tekemistä

*Otimme itsemme ja lapsemme.
Synnytimme historioistamme yhdessä perheen,
uusperheen.
(Ketola-Orava 2006, 7.)*

Tiimivanhemmuuden identiteettityypin äitipuolet korostavat yhdessä olemisen, tekemisen ja yhteisten, uusien perinteiden merkitystä perheen yhteisöllisen

⁹⁶ Ks. myös osa II, luku 2.2.1 Sukupuolitapojen pohdinta ja neuvottelu.

identiteetin rakentajina. Seuraavat katkelmat osoittavat, että perhe ei ole annettu ja valmis rakenne, vaan perheenjäsenet tekevät perhettä (Silva & Smart 1999, 5). Yhteiset hyvät hetket vahvistavat yhteenkuuluvuuden ja yhteishengen tunnetta. Kirjoituksissa korostuu familismi, perhekeskeisyys. Laura (38) kertoo, että yhdessä olemisen hetket eivät synny itsestään, vaan niitä järjestetään tietoisesti ja vaivaa nähden. Arjen keskellä tehdään aivan tavallisia asioita, pelataan, luetaan, musisoidaan ja askarrellaan yhdessä. Viikonloppuisin, kun aikuiset eivät ole töissä eivätkä lapset koulussa, perheenjäsenet voivat antaa kaiken aikansa toisilleen. Kiireetön yhdessä oleilu rakentaa vuorovaikutussuhteita. Juhlapyhinä luodaan perinteitä ja matkoista tehdään mieleenpainuvia tapahtumia. Lasten elämän jatkuvuutta ylläpidetään vaalimalla myös vanhoja perinteitä sekä yhdistelemällä uutta ja vanhaa.

Osituksessa miehelle jäi vain auto ja vene, ei mitään muuta. -- Vene pidettiin, olihan se tuttu, oma ja turvallinen asia pojille, heidän perheensä perinteinen kesänviettotapa.

--Uskon, että pojille on jäänyt hyviä muistoja yhteisestä ajastamme, varsinkin kesäisistä veneretkistä Saimaalla ja loitimistani herkuista rantakalliolla nuotion äärellä. Juhlapyhinistä on tehty juhlavia, olemme halunneet luoda perinteitä. Pojat ovat osallistuneet matkoihimme ulkomaille. Lasten etu on ollut kaikesta huolimatta minullekin tärkeää, ehkä se vain kuuluu naisen perusvietteihin. (Emilia, 48)

Myös luulen, että lapset viihtyvät meillä hyvin, koska teemme paljon tavallisia asioita: luumme, askartelemme, soitamme ja olemme lasten kanssa. (Annaliina, 53)

Kari on onnellinen siitä, että autan lapsia läksyissä, sekä vien heitä harrastuksiin, koska hän ei työnsä takia aina ehdi. Mutta erityisesti kesäisin teemme paljon myös yhdessä asioita, koko perheen voimin. (Satu, 20)

Toki yhteiselämäämme mahtuu suuria ilonkin aiheita. Esimerkiksi uusperheemme yhteinen viimekesäinen Ranskan matka oli meille kaikille hyvin onnellinen tapahtuma ja lapset olivat siitä kovin tohkeissaan kauan sen jälkeenkin. Nimenomaan se, että elämme ja luomme nyt omia uusia perinteitämme ja omia meidän yhteisiä traditioitamme, se yhdistää meitä ja sitoo meidät yhteen. -- Ja ihan kaikessa sellaisessa pienessä arjen pikkujutuisissa ilmenee toisinaan pieniä onnellisuuden hetkiä kuten kesäinen "koputus" -korttipelimme turnaus, johon kaikki osallistuimme innolla. (Aulikki, 50)

Suuria ilonaiheita "äitipuolena" ovat olleet kaikki nämä yhteisesti koetut asiat. Koko porukkaa ja heidän yhdessä viihtymistään on ollut mukava katsoa. Olemme erityisesti järjestäneet koko porukalle yhdessäolon hetkiä, nähneet asian eteen paljon vaivaa. Siksi varmaan vielä murrosikäiset ovat halunneet reissata kanssamme. (Laura, 38)

Minäkin odotan yhtälailla hänen (lapsipuolen) vierailujaan meidän perheeseemme ja pyrimme tekemään viikonlopuista mukavia, joskaan emme yleensä tee muuta kuin vaan olemme ja nautimme yhdessäolosta. (Cecilia, 56)

Myös yrittämistä on perhe-elämän sujumisen suhteen, sillä suuresta perheestä huolimatta lapset on otettu ulkomaan matkoille mukaan ja tulevaisuudessa on jo suunniteltu yhteinen hiihtoloma koko porukalle etelän aurinkoon. Pääsimme kesällä perheleirille, jossa ollaan porukalla yhdessä, vieraassa ympäristössä. (Kirsi, 7)

Myös Ganong ja Coleman (2004, 1999) ovat huomanneet, että uusperheen täytyy paitsi kehittää yhteisiä vuorovaikutuksen tapoja samanaikaisesti, myös tehdä töitä rakentaakseen perheen yhteenkuuluvuuden tunnetta ja yhteisöllistä identiteettiä. Perheen yhteiset perinteet tarjoavat aineksia identiteetin rakentamiseen ja tuovat ehkä äitipuolille kokemuksen identiteetin jatkuvuudesta ja turvallisuudesta.

Edellä olevat tekstikatkelmat osoittavat, että perinteet eivät suinkaan ole kuihtuneet, kuten Giddens (1991) väittää, vaan ne jäsentävät edelleen keskeisellä tavalla perheiden ja yksilöiden elämää. Niinpä ihmiset rakentavat elämäänsä niin yksilöllisistä kuin yhteisöllisistäkin lähtökohdista käsin, kuten Thompson (1996, 94–95, 104) arvioi. Niin ikään Thompsoniin (1996, 91–94) nojautuen voisi päätellä, että modernin yhteiskunnan kehittymisen myötä perinteiden merkitys identiteetin rakentamisessa on voimistunut, etenkin määriteltäessä niitä tapoja, joilla ihmisten yhteenkuuluvuutta rakennetaan. Samaan aikaan kun teknologia leviää ja maapallo ”kutistuu”, perinteet ja yhteisöllisyys vetävät ihmisiä puoleensa. Perinteet tarjoavat symbolisia aineksia yksilöllisen ja yhteisöllisen identiteetin rakentamiseen. Kontekstin mukaan tietoisuus itsestä ja kuulumisesta tiettyyn ryhmään muotoutuu niiden arvojen, uskomusten, normien ja käyttäytymismuotojen pohjalta, joita välitetään eteenpäin sukupolvien ketjussa.

2.3.7 Etä-äitipuolet kaverivanhempina

Etä-äitipuolet jäsentävät identiteettiään suhteessa lapsipuoliin eri tavoin kuin lähiäitipuolet. Satu (20), Cecilia (56) ja Iina (11) ovat kaverivanhempia ja luottohenkilöitä lapsipuolelleen. He eivät korosta samalla tavoin sukupolvien välistä eroa tai rajaa kuin lähilasten äitipuolet. Kaverivanhemman ja lapsen suhteessa korostuvat myönteiset tunteet ja kiintymys. Lapset uskoutuvat kaverivanhemmalle ja luottohenkilölle asioista, joita he eivät kerro biologisille vanhemmilleen. Kaverivanhemmat voivat kuitenkin toimia myös äidillisesti ja huolehtia äitien tavoin lapsipuolistaan.

Jännitin ensimmäistä tapaamista todella kovasti, samoin olivat tehneet myös lapset. Mutta jännitykseen ei olisi ollut syytä, koska heti ensimmäisestä päivästä lähtien minulla sekä lapsilla on sujunut erittäin hyvin eikä välillämme ole ollut koskaan kitkaa. -- Heti alusta asti minulle oli sanomattakin selvää, että en ole lasten äiti ja virallista äidin otetta minulla ei heihin ole, mutta luonamme ollessaan lapset tottelevat kuulemma minua ihan samoin kuin omaa äitiäänkin. Ehkä juuri se on onnistumiseni salaisuus, että en ole heidän äitinsä, jota vastaan kapinoidaan vaan olen pikemminkin ystävä, jolle on helppo puhua ja purkaa hyvää sekä pahaa oloa. (Satu, 20)

Minulle kerrotaan asioita, mitä ei välttämättä kerrota isälle eikä biologisille äideille. Otolle olen tärkeä analysoija jääkiekossa. Roosan kanssa käymme yhdessä hevostalleilla ja hankin hänelle hoitohevoson. (Iina, 11)

Itse koen ystävyuden mieheni tyttären kanssa antoisaksi ja rakastan häntä todella paljon.

-- *Olemme kuitenkin täysi perhe aina silloin (lapsen vieraillessa) ja kannan täyden vastuun työstä ja huolehdin hänestä niin kuin äiti konsanaan.* (Cecilia 56)

Sadun mielestä hänen äitipuolena onnistumisensa salaisuus on siinä, ettei hän ole pyrkinyt lapsipuoltensa äidiksi. Satu (20) on uusperhettä perustettaessa alle 20-vuotias ja lapsipuolet alakouluikäisiä. Sadulla ja hänen lapsipuolillaan on siis niin pieni ikäero, että heidän keskinäisen suhteensa rakentaminen ystävyyspohjalta on senkin puolesta luontevaa. Voi olla, että lapsipuolet myös pitävät Sadusta hänen henkilökohtaisten ominaisuuksiensa takia. Koska Satu kertoo suhteensa puolison lapsiin muotoutuneen alusta alkaen mutkattomasti, kertomuksesta puuttuu dramaattinen käännekohta ja sen sysäämä identiteetin muutosprosessin kuvaus.

Kaverivanhemmuus ei kuitenkaan ole vain uusperheisiin liittyvä piirre, vaan kaverivanhemmuuden tulo liittyy laajempaan sukupolvien välisissä suhteissa tapahtuneeseen murrokseen. Hoikkala (1993, 49) arvioi, että nykyvanhempien suhde lapseen on mieluummin kaverisuhde kuin kasvatussuhde. Niinpä vanhempien auktoriteetin tilalle on tullut emotionaalisuuteen perustuva esitasa-arvoinen ystävyys.⁹⁷ Se ei kuitenkaan tarkoita vapaata kasvatusta. Kun suhde lapseen mielletään kaverisuhteeksi, otetaan samalla etäisyyttä vapaasta kasvatuksesta ja korostetaan rajojen asettamisen merkitystä, lapsen oman tahdon kehittymistä tai turvallisten kasvun puitteiden luomista.

Amerikkalaistutkimusten mukaan ystävyys on toimiva tapa rakentaa uusvanhemman ja lapsipuolen välistä suhdetta. Erera-Weatherly (1996) on tutkinut tekijöitä, jotka lähentävät uusvanhempia ja lapsipuolia. Haastatteleamalla uusvanhempia ja heidän puolisoitaan (n=64), hän erotti neljä erilaista tyyliä toimia uusvanhempana. Näitä olivat 1. biologisen isän toimintaa muistuttava tyyli, 2. superhyvän äitipuolen tyyli, 3. etäisen ja epävarman uusvanhemman tyyli sekä 4. ystävän tyyli. Haastateltujen mielestä ystävän tyyli oli tehokkain. Tyylin valintaan vaikuttivat muiden perheenjäsenten odotukset ja käyttäytyminen. Kun lapsipuolet hyväksyivät uusvanhemman, heidän keskinäinen suhteensa muodostui lämpimäksi ja läheiseksi. Myös biologisten isien käyttäytyminen sekä heidän suhtautumisensa vaimoonsa kasvattajana vaikutti äitipuolten vanhemmuustyyliin. Helen Crohnin (2006) havainnot ovat samansuuntaisia Erera-Weatherlyn tutkimustulosten kanssa. Crohn selvitti haastatteleamalla aikuisia tytärpuolia (N=19), mitkä tekijät myötävaikuttavat positiiviseen äitipuoli-tytärpuolisuhteeseen. Äitipuolten ja tytärpuolten suhteeseen vaikutti myönteisesti se, että tytärpuolet uskoutuivat äitipuolilleen ja äitipuolet toimivat tytärpuoltensa mentoreina.

Weaverin ja Colemanin (2005) tutkimuksen mukaan etä-äitipuolet ovat ystäviä, vastuullisia ja huolehtivia aikuisia, ohjaajia sekä emotionaalisen tuen antajia. Ystävän ja vastuullisen aikuisen roolit eroavat toisistaan sikäli, että viimeksi mainittu asettaa rajoja (mts. 485). Tiimivanhemmuuden identiteettityypin äitipuolet kuitenkin yhdistävät ystävän, vastuullisen sekä huolehtivan aikuisen ja emotionaalisen tuen antajan roolit. Vaikka äitipuolet painottavat emotionaa-

⁹⁷ Ks. osa IV, luku Kun Janitasta tulee lapsipuolen kaverivanhempi.

lista tukea, he kaikki kertovat asettavansa myös rajoja. Satu kirjoittaa *tottelemisesta* samoin kuin Iina ja Cecilia kirjoittavat *rajojen asettamisesta*. He ovat siis pikemminkin kaverivanhempia kuin kavereita.

2.3.8 Identiteettineuvotteluja

*Äitipuoli.
Pätkätyöläinen.
Miehelleen täysinäinen nainen.
(Ketola-Orava 2006, 28.)*

Emilian kertomuksessa, kuten muissakin tiimivanhemmuuden identiteettityypin kertomuksissa, parisuhteella on keskeinen merkitys identiteetin rakentamisessa. Parisuhde ei kuitenkaan Emilian kertomuksessa ole perheen perusta, sillä Emilia *haluaa olla taustalla, tukea antavassa roolissa*. Hän ei näe itseään tasavertaisena vanhempana puolisonsa lapsille, kuten suurin osa tiimivanhemmuuden identiteettityypin äitipuolista. Koska puoliso huolehtii hyvin jälkikasvustaan, Emilia voi ehkä määritellä identiteettiään vapaammin suhteessa puolison lapsiin. Emilian identiteettipreferenssinä näyttää olevan parisuhde. Emilia kuitenkin neuvottelee uudelleen identiteettiään uusperheen elämänkulun aktiivisessa vaiheessa, jolloin puolison pojat ovat alaikäisiä.

Emilian kertoman perusteella hänen perhekäsityksessään on piirteitä Churchin (1999a, 93–95; 99–100; 2004, 181–197) *vahvan parisuhteen mallista*. Vahvan parisuhteen ansioista puoliset voivat toimia tiiminä suhteessa lapsipuoliin. Vaikka Churchin haastatteleminen äitipuolten suhde lapsipuoliin oli toissijainen, äitipuolten ja lapsipuolten välinen suhde ei kärsinyt siitä. Monet olivat tyytyväisiä suhteeseensa lapsipuoltensa kanssa, toisilla taas oli ristiriitainen suhde heihin, kuten Emilialla.

Emilia (48) taustoittaa suhdettaan puolisonsa lapsiin kertomalla puolisonsa tapaamisesta, joka ei ole *kummallekaan onnenpäivä*, koska mies on tyytyväinen avioliittoonsa ja Emilia onnellinen yksinasuja. Rakastuminen on Emilian elämänkulun katkaiseva käännekohta. Sitä kuvaillaan maagiseksi hetkeksi, jonka jälkeen mikään ei ole kuin ennen. Giddensin (1992, 41) mukaan romanttinen rakkaus liitettiin 1800-luvulta lähtien kosmiseen kohtaloon, mutta samalla siitä tuli tapa kontrolloida tulevaisuutta, sillä se tarjosi psykologista turvallisuutta niille, joiden elämää se kosketti. Uusi parisuhde ratkaisee myös perheen kohtalon, sillä mies eroaa. Emilia määrittelee itsensä perhe-elämän alkuvaiheessa isän uudeksi vaimoksi. Emilian käsitys itsestään kuitenkin muuttuu, kun hän lukee äitipuolille suunnattua opaskirjaa:

*Oikeastaan en vuosikausiin pitänyt itseäni äitipuolena, vaan pikemminkin "isän uutena vaimona" ja itse olisin mieluiten ollut taka-alalla jonkinlaisen huoltovastaavan roolissa, joka ei osallistu eikä puutu isän ja poikien välisiin asioihin.
-- Sitten luin Maija Rauhan Äitipuolen oppaan, ja oivalsin, että minä todellakin kuulun tähän äitipuolten kastiin ja minullakin on jonkinlainen virallinen rooli, oikeuksia ja vastuuta tässä joskus niin kummallisessa kuviossa. (Emilia, 48)*

Isän uusi vaimo ja äitipuoli asettuvat Emilian kertomuksessa erilaisiin kategorioihin. Isän uutena vaimona äitipuolella ei ole itsenäisen toimijan asemaa suhteessa lapsipuoleen/lapsipuoliin, kun taas äitipuolikategoriaan liittyy enemmän oikeuksia ja velvollisuuksia. Sana *oivaltaa* edellä olevassa tekstikatkelmassa viittaa siihen, että itsehoitokirja aktualisoi Emilian identiteettiin liittyvän neuvottelun. Tähän sopii Giddensin (1992, 97) ajatus, jonka mukaan uusvanhemmat yleensä ottavat hoitaakseen joitakin oikeuksia ja velvollisuuksia suhteessa lapsipuoliin, mutta ne ovat neuvoteltuja sitoumuksia. Neuvottelu vie Emilian yhä tarkempaan itsensä määrittelyyn ja vahvistaa hänen yhteisöllistä kiinnittymistään. Identiteettineuvottelun seurauksena Emilia valmistaa ateroita perheelleen ja osoittaa toiminnan kautta välittämistään perheestä.

Emilia vaalii parisuhdettaan tukemalla puolisoaan hänen taloudellisissa vaikeuksissaan, kun puolison elatusvelvollisuudet kiristävät perheen rahatilannetta. Parisuhteen merkitys tulee esiin myös siinä vaiheessa, kun puolison vaimo sairastuu vakavasti:

Todellisen äitipuolikestävyystestin suoritin kuitenkin vasta tänä keväänä. Ex-vaimo sairastui niin vakavasti (myyräkuume), että jouduimme miettimään, miten elämä jatkuu, mikäli hän kuolee. Tilanne oli viikon ajan kriittinen. Yhteisymmärryksessä minä ja mieheni teimme päätöksen, että alaikäinen poika muuttaa luoksemme, mikäli tilanne sitä vaatii. Ex-vaimo kuitenkin selvisi. Hän pääsi kotiin kahden ja puolen kuukauden sairaalajakson jälkeen ja palaa takaisin työelämään ensi vuoden alussa. --"Tämä on nyt tätä" on ollut mottoni. Uskon, että olisin selvinnyt tästäkin uudesta käänteestä elämässämme, vaikka se olisi vaatinut minulta todella paljon. Tunsin, että olisin valmis siihenkin – kaikki tämä rakkauden tähden.

-- Nyt katson jo näitä kuluneita vuosia ikään kuin taaksepäin. Tunnen, että "urakkani" poikien kanssa on päättymässä, vaikka toki ymmärrän, että heidän läsnäolonsa perheessämme on elinikäinen. (Emilia 48)

Intohimoisesta katseesta syttynyt rakkaus on kertomuksen loppumetreillä muuttunut konkreettisiksi rakkauden teoiksi tai lahjoiksi, "kiintymyksen ja hellyyden sävyttämäksi kumppanuusrakkaudeksi, jota ihmiset tuntevat niitä kohtaan, joiden kanssa heidän elämänsä on kietoutunut yhteen" (Haavio-Mannila & Roos 1998, 242). Viimeisessä tekstikatkelmassa Emilia hahmottaa äitipuoleuden aktiivisen vaiheen jo päättyneen. Tätä seuraa pienperhevaihe, jolloin aikaa ja tilaa jää enemmän parisuhteelle. Vaikka lapset ovat osa isänsä perhettä vielä aikuisiksi kasvettuaankin, aikuistuneet lapsipuolet eivät enää tarvitse samantyyppistä konkreettista huolenpitoa kuin alaikäiset. Koska konkreettinen huolenpito noudattaa myös tiimivanhempien tarinoissa ainakin jossain määrin sukupuolten välistä perinteistä työnjakoa, pienperhevaihe voi merkitä Emilialle paluuta takaisin isän vaimon identiteettiin.

2.3.9 Äitimyytti ja biologisten äitien valta-asema

Tasa-arvoisen vanhemmuuden diskurssi asettuu tiimivanhemmuuden identiteettityypissä jännitteeseen suhteeseen äitimyytin kanssa, koska myytin mukaan äidin hoiva on lapselle parasta (Coleman & Ganong 1997, 112). Tekstikatkelmissä äitipuolet suhteuttavat itseään biologisiin äiteihin ja kokevat heidän toimintansa uhkaavana. Äitipuolten kannalta pulmallista on se, että biologiset äidit pyrkivät toimimaan yksinomaisina vanhempina lapsilleen. Emilia (48) kertoo myös, että biologisilla äideillä on paljon sananvaltaa lasten tapaamisista päätettäessä: lasten biologisen äidin vaatimuksesta lapset ovat isän luona kaikki juhlapyhät ja koko kesäloman. Myös biologisten äitien taloudelliset vaatimukset ovat äitipuolten näkökulmasta kohtuuttomia. Niin ikään äitipuolet ovat pahoillaan siitä, että biologiset äidit puhuvat äitipuolista lapsilleen kielteiseen sävyyn. Annaliinan (53) puolison entinen vaimo kutsuu tätä *huoraksi ja tytön hempukaksi*.

Kyllä minä aloin vähitellen katkeroitua. Ex-vaimon kiusanteolla ei ollut mitään rajaa ja viimeinen pisara oli, kun hän haastoi mieheni oikeuteen ja vaati häneltä mieletöntä rahsummaa. Minusta oli jo pitkään tuntunut siltä, että kaikki ylimääräinen, mitä minä ansaitseen, menee mieheni entiselle perheelle. Yötyön lisäksi tein paljon ylitöitä, että olimme selvinneet kaikista menoista. Ex-vaimon vaatimus oli täysin järjetön ja aiheeton, mutta pelottava. Motiivina oli silkka kosto ja keinoina totuuden muuttaminen ja valheidten keksiminen. On jollakin tavalla itsestään selvää, että nämä jutut voittaa aina nainen. Hän oli laskelmoinut sen mukaan ja minäkin pelkäsin, että mieheni jäisi toiseksi vain siksi, että on mies. Jaksamiseni loppui siihen, siirryin kahteen vuoroon ja lopetin ylityöt. Olin aivan lopussa. Oikeus kuitenkin voitti! Käräjille asti ei menty, vaan asia saatiin sovittua. (Emilia 48)

Vaikka mieheni ex-vaimo oli se, joka lähti ja halusi erota ja hän meni toisen miehen matkaan ja perusti uuden perheen, ei hän sitten suvainnut sitä, että miehenikin oli löytänyt uuden kumppanin. Hän alkoi suorastaan häiritä meidän kotirauhaa ja mustamaalata minua lapsille. Lapset olivat tietysti kovin hämmentyneitä, säikkyjä ja sulkeutuneita kaikesta tästä. Tämä on tietenkin hyvin ymmärrettävää, sillä lapset ovat lojaaleja äidilleen. (Aulikki, 50)

Anjan (32) mielestä äitimyytti on yhteydessä niihin ennakoasenteisiin, joita ulkopuolisilla on äideistä ja äitipuolista. Äitiyteen liitetään itsestään selvästi positiivisia mielikuvia, toisin kuin äitipuoliin. Siksi äitipuolten on ansaittava asemansa. Äitipuolia arvioidaan sen mukaan, miten he ovat onnistuneet äitipuolina. Katariina (45) tuo puolestaan esiin äitipuoliin kohdistuvia ambivalentteja kulttuurisia odotuksia. Yhtäältä äitipuolilta odotetaan äitimyytin mukaisesti lapsen lähellä oloa ja hoivaamista, ja jos he eivät toimi tämän odotuksen mukaisesti, heitä voidaan pitää piittaamattomina. Toisaalta kuitenkin äitipuoli ei saisi mennä biologisen äidin paikalle (myös Weaver & Coleman 2005, 488–489; Sutinen 2005a, 164).

Kukaan ulkopuolinen ei pysty ymmärtämään äitipuolen asemaa. Ymmärtämättömyyteen vaikuttaa äitimyytin käsittämätön arvostus. Äidin ei tarvitse tehdä mitään, mutta äiti-

puolen on ansaittava asemansa. Äitipuolelta vaaditaan valtavaa itsetuntoa, välillä jopa fakiirimaista sietokykyä. Ikävää on, että myös uudet sukulaiset ja tuttavat arvioivat äiti-puolta sen mukaan, kuinka äitipuoli tulee miehensä lasten kanssa toimeen. Äitipuolen omaan itseensä ei kukaan tunne mielenkiintoa. (Anja, 32)

-- Ei-biologinen vanhempi on aina veitsenterällä. Kun osallistuu, tunkee itselle kuulumattonalle alueelle – muka – ja jos jättää osallistumatta, on kylmä ja tunteeton ja välittää vain omista lapsistaan. Ikään kuin lapselle olisi pahasta, että hänellä on useampi välittävä ja huolehtiva aikuinen lähellään. Arvostelun taustalla on vallankäyttöä, mustasukkaisuutta, pelkoa oman aseman menettämisestä – turhaan. (Katariina, 45)

Kirsin (7) tekstikatkelmassa biologisen äidin toiminta rajoittaa uusperheen itsemääräämisoikeutta ja vanhemmuuden toteuttamista. Vaikka Kirsi ei halua ottaa emotionaaliosuutta mielessä äidin paikkaa, lähiäitipuolena hän pitää välttämättömänä sitä, että aikuisilla on oikeus ohjata ja opastaa kodissaan asuvia alakäisiä lapsia. Kirsin (7), Aulikin (50), Katariinan (45) ja Anjan (53) perheissä lapsipuolet ovat uusperhettä perustettaessa esimurros- ja murrosikäisiä lähi- tai vuoroasuvia lapsia. Katariinan (45) mukaan murrosiässä nuori kyseenalaistaa vanhempien sääntöjä ja määräyksiä. Erityisesti tässä vaiheessa aikuisten antaman ohjauksen tulisi olla johdonmukaista. Sen toteuttaminen edellyttäisi kuitenkin aikuisten välistä yhteistoimintaa.

Kyllä rajoituksia asettaa ulkopuolelta tuleva ohjeistus entiseltä vaimolta ja poikien äidiltä. En sitä hyväksy, jos se kohdistuu perhe-elämäämme sitä vaikeuttaen. Hän on pyrkinyt käyttäytymään kuin asuisi edelleen täällä kodissamme. Hän ei mielestäni saa antaa lupia meidän ohitsemme eikä tulla kotiimme ilman lupaamme. --Poikien äiti ei suvainnut entisen miehensä onnea ja pojille ohjeita saa antaa vain heidän isänsä ja heitä saa hoitaakin vain heidän isänsä, jos he ovat sairaita. Meille oli selvää, että en minä heidän äidikseen edes halunnut, mutta perheessä ollessamme meillä on oikeus ohjata ja opastaa molempien lapsia.-- Poikien asioissa toivoisinkin, että hän (biologinen äiti) kantaisi sekä taloudellista että käytännön vastuuta enemmän. Hän ilmoitti minulle kuitenkin, että mikään laki ei häntä velvoita tapaamaan lapsiaan, jos hän ei halua. (Kirsi, 7)

Toimiva yhteydenpito lasten toisaalla asuviin biologisiin vanhempiin olisi erittäin tärkeää. Murrosikäisten kanssa joutuu olemaan tarkkana, kun kapinavaihe lyö korkeita aaltoja. Eroperheiden lapset saattavat yrittää vedättää vanhempiaan puhumalla toisessa kodissa toista, ja jos vanhempien yhteydenpito ei toimi, lapsi alkaa käyttää hänelle kuulumatonta valtaa. Nopea tiedonkulku ja säännöistä sopiminen tai ainakin sääntöjen tietäminen ja tapojen tunteminen on tärkeää. (Katariina, 45)

2.3.10 Äitipuolimyytin uudelleen tulkintaa

Äitipuolet erottautuvat äitipuoliryhmään liitetystä negatiivisista mielle-yhtymistä määrittelemällä itse, keitä he omasta mielestään ovat. Näin he pyrkivät vahvistamaan heidän omasta kokemuksestaan nousevaa identiteetin määritte-

lyä. Satu (20) ottaa etäisyyttä äitipuolitermiin huumorin keinoin ja toimimalla toisin kuin äitipuolet saduissa eli tekemällä yhteistyötä lapsipuoltensa kanssa. Kerronnallaan Satu luo positiivista kuvaa äitipuolen ja lapsipuolten välisestä suhteesta. Hän kertoo, miten lapsetkin jo huomaavat, mikä ero on fiktiivisen tarinaperinteen ja heidän arkisten kokemustensa välillä, ja osoittavat sen ilmeilään ja eleillään. Myös Annaliina (20) tulkitsee äitipuoleutta positiivisesti, sillä lapsipuolet eivät hänen mielestään uusperheessä menetä mitään vaan saavat jotain lisää. Cecilia (56) ja hänen perheensä puolestaan ottavat etäisyyttä äitipuolimyyttiin siten, että he välttävät puolitermien käyttöä.

Esimerkiksi jonkin ikävän asian kuten siivouspäivän koittaessa saatan lapsille vitsaillen sanoa, että nyt paha äitipuoli on keksinyt, että pistetään paikat siistiksi. Silloin molemmat lapset vain hymyilevät ja auttavat minua ilman mutinoita. Paha äitipuoli-termistä tuli heti alussa meille eräänlainen vitsi, joka saa meidät kaikki hymyilemään ja olemaan onnellisia siitä, että suhteemme on hyvä. (Satu, 20)

En kyllä missään nimessä koe olevani ilkeä äitipuoli vaan enemmänkin niin, että olen yksi aikuinen lisää, joka heistä pitää huolta ja rakastaa. Tuokin on vähän sellainen kyseenalainen asia. Enpä tiedä rakastanko heitä? Kiintynyt olen, koska ikävöin heitä, mutta rakastaminen, apua, vaikea sanoa. (Annaliina, 53)

Itse vierastan sanaa äitipuoli ja emme koskaan ole puhuneet mieheni tyttärelle äitipuolesta, sellaisiahan on vain saduissa, vaan olen ystävä ja maailman paras sellainen. -- Kun meille pikku herra syntyi, oli mieheni tytär heti myyty ja pikkuväli varasti hänen sydämensä. Meillä kun ei ole äitipuolia niin ei ole velipuoliakaan.

-- Ainoa ongelma ja ns. murheenkryyni on mieheni ex-vaimo, mikä nykymaailmassa onkin normaalia, että hänen kanssaan kaikki on hyvin vaikeata. Kun itse on saanut kokea jonkin hauskan ja mieleen painuvan hetken tytön kanssa ja perheemme on viettänyt mukavan viikonlopun, vesittyy se heti äidin katkeruuden ja ilkeyden myötä. Pitäisikin puhua pahoista äideistä, koska sellaisiakin ikävä kyllä on. Olemme olleet yhteyksissä erilaisiin virastoihin asiasta, mutta Suomessa näköjään ihmisillä ja varsinkin ex-vaimoilla on oikeus käyttäytyä miten vain, kun on heidän lapsistaan kyse. (Cecilia, 56)

Cecilia korostaa uusperhe-elämän tavanomaisuutta. Hän samastuu vallitsevaan perhemuotoon, minkä voi nähdä pyrkimyksenä normalisoida uusperhesuhteita. Niin ikään Cecilia konstruoi uudelleen äitipuolimyyttiä ja äitimyyttiä. Hänen mielestään biologiset äidit ovat pahoja, jos he antavat katkeruuden ohjata toimintaansa. Kun vanhoissa sadussa kerrotaan, miten äitipuoli käyttää väärin valtaansa viatonta tytärpuoltaan kohtaan, Cecilia painottaa nykyvanhempien tavoin äitipuoli-lapsipuolisuhteen ystävyyspohjaa ja positiivista tunnesuhdetta. Voisi ajatella, että myös sanoutumalla tietoisesti tai tiedostamattomasti irti hierarkkisesta äitipuoli-tytärpuolisuhteesta, hän ottaa etäisyyttä äitipuolistereotypiaan.

2.3.11 Tunnesuhteiden tiivistyminen

Äitipuolten kirjoituksista tulee vaikutelma, että monet tiimivanhemmuuden identiteettityypin äitipuolet, Fanni (47), Noora (10), Satu (20) ja Cecilia (56), ovat taitavia rakentamaan läheistä suhdetta paitsi puolisoonsa myös lapsipuoliinsa. He korostavat kommunikaation, myös tunteiden viestimisen, merkitystä suhteissaan lapsipuoliin. Läheisyyden rakentaminen on mahdollista myös siksi, että heidän lapsipuolensa ovat yhtä lukuun ottamatta alakouluikäisiä. Satu (20) kuvailee, miten elämänkulun siirtymien, kuten isoisän kuoleman ja pikkuveljen syntymän, yhteydessä tapahtuva yhteinen jakaminen, hoiva ja huolenpito vahvistavat entisestään perheen yhteenkuuluvuutta ja perheenjäsenten välisiä tunnesiteitä.

Viime syksynä Karin isän kuoltua haimme lapset meille viikoksi. Silloin lapset ymmärsivät, että kaikenlaista voi ihmiselle tapahtua ja olivat joka ilta sohvalla vieressämme hellittävinä. Pappa olikin ensimmäinen, joka heiltä koskaan oli kuollut. Sen jälkeen kaikki mahdolliset tunteet ja pahat olot on aina puhuttu heti läpi ja erityisesti annetaan anteeksi ja pyydetään anteeksi heti. Minä rakastan sinua -sanat kuuluvat meillä päivittäin. -- Kun kerroimme Karin kanssa Elmerille ja Saaralle pikkuveljen saamisesta, se oli molemmille iloinen asia. He auttoivat innokkaasti minua siivouksessa sekä paikkojen valmiiksi laittamisessa vauvaa varten. Ja kun Kari ilmoitti vauvan syntymisestä Saaralle, tämä vain, että nyt mie olen sitten isosisko ja sanokaa sille että rakastan. Vauvan ollessa nyt kuusi viikkoa vanha, se on ehtinyt saada jo miljoonia suukkoja ja joka päivä sille sanotaan, että mikset voisi jo herätä? (Satu, 20)

Yhteinen hyvä hetki syntyy, kun lapset ja aikuiset ovat fyysisesti lähellä toisiaan, yhteisellä sohvalla. Sohvilla aikuiset myötäelävät lasten tuntemuksia ja tarjoavat heille emotionaalista tukea, lohdutusta. Emotionaalista kiintymystä ilmaistaan vastavuoroisesti sekä hellyydenosoituksin että sanoin. Myös Smartin (2007, 58) mukaan tunteet ovat tärkeä osa kommunikaatiota: ihmiset kommunikoivat osittain tunteiden välityksellä, ja tunteet merkityksellistävät kommunikaatiota. Kun aikuiset ottavat lapset mukaan valmistelemaan pikkuveljen tuloa siivoamalla kodin yhteistoimin kuntoon, he huomioivat myös lasten tunnetarpeet, kuten lasten tarpeen turvallisuuteen, rakkauteen ja osallisuuteen perheyhteisössä.

Äitipuolet korostavat puhumisen, myös vaikeista asioista puhumisen, merkitystä läheisen suhteen rakentamisessa suhteessa lapsipuoliinsa. Fanni (47) kertoo, että lasten biologinen äiti suhtautuu kielteisesti häneen ja hänen tyttärensä. Biologisen äidin suhtautuminen pahoittaa tytärpuolen mielen. Tytön luottamus Fanniin näkyy siinä, miten tämä uskoutuu hänelle:

Surua äitipuolena olemisessa koen hyvin harvoin, silloinkin se liittyy lähes poikkeuksetta lapsipuolteni äidin suhtautumiseen. Hän sanoo suoraan (myös lapsilleen), että vihaa minua ja tyttärtäni. Alussa kun puheet olivat pahimmillaan, mieheni tytär itkien puhui asiasta ja sanoi "mutta ei sussa silti mitään vikaa oo" -- silloin käsitelimme asian niin, että lasten äidillä on oikeus tunteisiinsa ja jokainen saa itse päättää kenestä pitää ja ketä vihaa. Myös lapsilla on täysi oikeus päättää vastaavista asioista itse - eli lapsilla on silti

lupa pitää minusta vaikka heidän äitinsä ei pitäisi. Hiljaa itsekseni olin todella surullinen ristiriitaisesta tilanteesta, johon lasten äiti asetti/asettaa lapset. -- Suurin haasteeni mielestäni onkin, miten puhua lasten äidin suhtautumisesta minuun/meihin niin, etten lapsille hauku heidän äitiään, mutta toisaalta niin, ettei oma tyttärenti kuvittelen minun hyväksyvän vihamielistä käytöstä häntä itseään kohtaan. Pysin kuitenkin aina puhumaan asioista lasten kanssa kun ne tulevat esiin, vaikka ne tuntuisivat kuinka vaikeilta tahnansa. Haluan, että meillä asuu onnellisia lapsia, joiden ei tarvitse kantaa huolta vanhempien ristiriidoista. (Fanni, 47)

Useat aineistoni äitipuolet sivuuttavat ja väistävät biologiseen äitiin liittyvän puheenaiheen, jotta eivät "puhui paha" lasten äidistä lapsipuolten kuullen. Puheenaiheen kättämisen kerrotaan kuitenkin johtavan siihen, että lapsipuolten ennakkoluulot äitipuolia kohtaan vahvistuvat. Tekstikatkelma nostaa esiin lähestymistavan, jossa biologiseen äitiin liittyvät ongelmat kohdataan yhdessä lasten kanssa. Fanni kuuntelee puolisonsa lasten tunteita ja puhuu heidän kanssaan. Puhumisesta tulee myös Fannin kertomuksessa ristiriitojen avaamisen keino. Puhuminen on Fannin tapa auttaa ja ohjata lapsia jäsentämään ristiriitaisen tilanteen herättämiä tunteita. Fanni tarkastelee asioita refleksiivisesti niin lasten, lapsipuolten kuin myös omalta kannaltaan. Tuloksena on sellaisen diskursiivisen tilan syntyminen, jossa on mahdollista epäillä ja kyseenalaistaa asiantiloja. Näin myös puhumisesta tulee identiteettityön väline.

Fanni (47) kokee, että lapsipuolet arvostavat hänen vaivannäköään. He ilmaisevat vastavuoroisesti kiintymystä häntä kohtaan. Fanni kertoo saavansa niin ikään tyydytystä seurattessaan lasten kasvua positiiviseen suuntaan. Myös Noora (10) kokee, että lapset luottavat ja hyväksyvät hänet, kun he hakeutuvat hänen seuraansa ja ottavat häneltä vastaan lohdutusta. Noora kokee kuuluvansa ehdoitta perheeseen:

Palkinnon tästä panostuksestani mieheni lapsiin koen saavani, kun saan iltaisin myös heiltä "iltahalit", kun he suorastaan vaativat minua kanssaan saunaan (isin sijaan), kun saan kuulla olevani "maailman paras äitipuoli", kun saan heiltä itsetehdyt syntymäpäiväkortit ja tietysti siitä, että näen heidän kasvavan fiksuiksi nuoriksi naisen ja miehen aluiksi. (Fanni, 47)

Hmm.. ehkä se on ollut suurinta iloa, kun olen huomannut mieheni lasten hakeutuvan seuraani, etsivän lohtua ja silitystä pahana päivänä. Että olen huomannut nauttivani täydellistä luottamusta ja kuuluvani "kalustoon". (Noora, 10)

Fanni (47) toivoo, että lasten kasvettua aikuisiksi hän voisi olla heille *sukulaiseen verrattava tärkeä aikuinen*. Myös Satu (20) ja Cecilia (56) korostavat kommunikaatiota ja myönteisten tunteiden ilmaisemisen merkitystä suhteessaan lapsipuoliinsa. Cecilia kertoo, että ristiriitojakin tulee, mutta ne selvitetään yhdessä. Sadun ja Cecilian kertomuksissa perheenjäsenten välinen vastavuoroisuus, positiivinen emotionaalinen side määrittyy keskeiseksi uusperhetyytyväisyyttä tuovaksi tekijäksi. Satu korostaa, että rinnakkaiset tunnesuhteet voivat elää rinta rinnan, sillä rakkaus ei jaettaessa vähene:

En tiedä miltä perheemme sinusta kuulostaa, mutta mielestämme ja nyt minun tarkemmin itse mietittäni, se voi erittäin hyvin. Pystymme kommunikoimaan erinomaisesti ja rakkautta riittää kaikille tasapuolisesti, niin omille lapsille ja äidille kuin, lapsipuolille ja äitipuolelle. Voisin sanoa olevani erittäin rikas ollessani osa tätä perhettä. Ja onnellinen. (Satu, 20)

Kaikki on toiminut erittäin hyvin perheessämme, tosin tuleehan niitä "möksähdyksiä" molemmin puolin joskus tytön kanssa, mutta aina on voitu asiat selvittää. Itse luulen, että mieheni tytär rakastaa myös minua ja on hän sen myös kertonutkin. Hän on aina sydämässäni ja joskus jopa rukoilen, että hän voisi asua meillä. (Cecilia, 56)

2.3.12 Yhteenveto

Olen koonnut alla olevaan luetteloon tiimivanhemmuuden identiteettityypin kertomusten tyypillisiä piirteitä.

Tiimivanhemmuuden identiteettityppi

- Äitipuolissa on nuorempia äitipuolia kuin satelliittiäidin rajoittamassa identiteettityypissä. Tiimivanhemmat ja äitipuolikeskeisen identiteettityypin äitipuolet ovat melko samanikäisiä.
 - Lapsipuolissa on muihin tyypeihin verrattuna enemmän alakouluikäisiä lapsipuolia
 - Kertomuksissa ei ole yhtä dramaattisia käännekohtia kuin muilla identiteettityypeillä.
 - Äitipuolet ja heidän puolisonsa sitoutuvat yleensä tasa-arvoisesti lasten hoitoon ja kasvatamiseen.
 - Puolison ja biologisen isän mukanaolo perhe-elämässä tuo äitipuolelle tilaa valita identiteettinsä vapaammin.
 - Jaettu, tasa-arvoinen vanhemmuus ja puolisosuhde vahvistavat toisiaan.
 - Puolisosuhde ylläpitää äitipuolten identiteetin jatkuvuutta ja tukee äitipuolia perhe-elämän erilaisissa vaiheissa ja vaikeuksissa.
 - Tiimivanhemmuus, keskustelulle avoin puolisosuhde ja vastavuoroinen uusvanhempilapsisuhte tuovat äitipuolille tyytyväisyyden ja onnen tunteita.
 - Vanhemmuus ei ole yhtä sukupuolittunutta kuin kahdessa muussa tyyppissä. Silti vanhempien kasvatustyylit voivat poiketa toisistaan. Myös kotitöitä jaetaan pääosin perinteisesti.
 - Uusperheenä onnistumisen kerrotaan olevan kiinni dynaamisesta ja vuorovaikutukseltaan avoimesta parisuhteesta.
 - Tunneviestintä on tärkeä osa puolisoitten ja vanhempien sekä lasten välistä kommunikointia.
 - Muutamat äitipuolet kokevat biologisen äidin toiminnan uhkaavan perheen itsemääräämisoikeutta. Muutamissa kertomuksissa kuvaillaan myös tiimityötä biologisen äidin kanssa.
 - Tunnesuhdetta neuvotellaan vanhemmuus- (lähivanhemmat) tai ystävyyspohjalta (etävanhemmat).
 - Perinteet, säännöt, yhdessäolo ja -tekeminen rakentavat perheen yhteisyyttä.
 - Äitipuolet ottavat etäisyyttä äitipuolimyyttiin huumorin keinoin, välttämällä äitipuolitermiä ja korostamalla uusperhe-elämän tavanomaisuutta sekä hoivaamalla lapsipuolia.
-

2.4 Naisen omia elämänprojekteja

Monissa äitipuolten kertomuksissa haetaan tasapainoa naista kuormittaviin perhe-velvollisuuksiin perhe-elämän ulkopuolelta, kuten ansiotyöstä.⁹⁸ Usein nainen suuntautuu perheen elämänsä alkuvaiheessa kodin- ja lastenhoitoon, kunnes väsymys, masennus tai pettymykset kodin ihmissuhteissa kriisiyttävät tavanvaraisen toiminnan ja suuntaavat mielenkiintoa kodin ulkopuolelle. Tästä kertoo Titta (55), joka on aluksi luopunut kaikesta omastaan (asunto, työ, kotiseutu, ystävät) perheensä tähden. Uudella paikkakunnalla hän jää kotiin hoitamaan lapsia ja kotia, kunnes masentuu ensimmäisen lapsen syntymän jälkeen. Kriisi vie hänet opiskelun pariin. Myös Kaisa (13) kertoo hakevansa ansiotyön kautta tasapainoa itsestä ja toisista huolehtimisen välille.

Anja (32) on ollut aina urasuuntautunut. Hän kuvailee ambivalenttia tilannettaan perheen piirissä, jossa hän on tärkeä aikuinen poikapuolelleen, mutta ulkopuolinen puolison tyttären elämässä. Anjalle ansiotyössä päteminen tuo hyvitystä kotielämässä koettuun tappiontunteeseen. Anjan tavoin Leena (8) korostaa äitipuolena elämisen haasteellisuutta. Siksi Leenan mielestä on tärkeää löytää arjessa aikaa itselle tärkeille asioille ja ihmisille, jotka tukevat omaa jaksamista.

En tiedä, mistä sain rohkeutta ja voimaa vetää itseni irti kodistani ja lapsista, jotta sain kirjoitettua ylioppilaaksi kotona olon ohessa. Suoritin myös muita kursseja ja opiskeluja. Ne olivat harrastuksiani. Niistä sain ihmeellistä voimaa ja itseluottamusta, koska mieheltäni en sellaista tukea saanut. (Titta, 55)

Täytyy sanoa, että ilman kohtuullisen vahvaa itsetuntoa ja muuta elämää (ura ja ystävät) olisin ollut jo monesti masentunut tai loppuun palanut. Positiivista tukea saan ystäviltä, ja jonkin verran mieheltäni. (Leena, 8)

Vuoden aikana on tapahtunut niin paljon, että haluan välillä tehdä työtä, joka ei vaadi minulta mitään henkisiä voimavaroja. Ja toisaalta haluan jälleen käydä töissä ja rakentaa itselleni 'oman elämän'. Samalla nämä perhekuviot asettuvat omille paikoilleen ja minun vastuuni lapsen hoitamisesta asettuu siihen mittakaavaan, joka vastaa voimavarojani. Ja isiahän tyttö ensisijaisesti tarvitsee. Ei niinkään minua. (Kaisa, 13)

Olen saanut voimia mieheltäni, mutta myös erittäin haastavasta ja mielenkiintoisesta työstäni. Olen aina ollut urasuuntautunut, teen valtavasti töitä. Kotioloissa tuntemaani ulkopuolisuuksia on korjannut jatkuva esiintyminen töissä. Koulutan paljon eri puolilla Suomea, tapaan uusia ihmisiä, jotka eivät suhtaudu minuun äitipuolena. Se on omalta osaltaan tukenut jaksamistani.

-- Nyt olen kuitenkin pystynyt jatkamaan välillä keskeytyksissä olleen väitöskirjani tekemistä, mikä niin ikään vie ajatuksia muualle. Siitä täysi kiitos miehelleni. Ensimmäiseen pariin vuoteen uudessa elämässäni en kotona juuri muuta ajatellutkaan kuin mieheni tyttäreeseen liittyviä asioita. Onneksi olen pystynyt siirtämään ajatukset muualle.

⁹⁸ Ks. myös osa IV, luku 2.2.7 Kertomusten loppuosa. Perheelle omistautuva ja itseään toteuttava äitipuoli.

Onnellisinta uudessa elämässäni on ihana aviomies ja hänen poikansa sekä kaunis kotimme. (Anja, 32)

Kun Kaisan (13) puoliso vähentää työmääräänsä ja Kaisa lähtee ansiotyöhön, tasapaino itsestä ja toisista huolehtimisen välille löytyy ja kertomuksessa tapahtuu siirtymää äitipuolikeskeisestä identiteettityypistä tiimivanhemmuuden identiteettityypin suuntaan. Sekä Titta (55) että Anja (32) saavat työstä ja opiskelusta elämäänsä uutta sisältöä ja identiteetin vahvistusta. Colemanin ja Ganongin (1997, 112–113) mukaan työssäkäynti voi vahvistaa uusvanhempien itsetuntoa, etenkin sellaisissa tilanteissa, joissa uusperheen vuorovaikutus on ongelmallista. Koska äitipuolen identiteetin rakentaminen on usein haasteellista, olisi tärkeää, että äitipuolet voisivat päteä myös muilla kuin perinteisillä naisellisilla elämänalueilla, kuten ansiotyössä, yhteiskunnallisessa toiminnassa ja opintojen parissa.

Kun naiset siirtyvät ansiotyöhön, he eivät rakenna identiteettiään vain yksityisen piirissä äitimyytin tai jaetun vanhemmuuden kautta, vaan he jäsentävät itseään myös julkisen toiminnan kautta (myös Vuori 2001, 127). Voisi ajatella, että työelämään siirtymisen jälkeen naisen kategoria eriytyy äidin ja puolison kategoriasta: nainen ei ole vain perhettä varten, vaan hänellä on myös omia elämänprojekteja. Anja (32) kertoo, että suuntautumisen kodin ulkopuolelle mahdollistaa puolison antama tuki. Church (2004, 274) toteaa, että puolison yhteistyö on ratkaisevan tärkeää, koska hänellä on perheessä keskeinen rooli. Ilman tiimityötä, puolison osallistumista kodin- ja lastenhoitoon, identiteetin rakentaminen perinteisistä tavoista poiketen voi olla vaikeaa.

V PÄÄTÄNTÄ

1 Menetelmän pohdintaa

1.1 Mitä kerronnallinen lähestymistapa toi tutkimukseen?

Äitipuolen identiteetin rakentamista uusperheessä selvitettiin tässä tutkimuksessa narratiivisen menetelmän avulla. Koska tähän tutkimukseen lähetetyt kertomukset eivät ole tilastollisesti edustava otos, tulosten perusteella ei ole mahdollista arvioida, millaista uusperheen äitipuolten elämä keskimäärin on tai millaista vaihtelua siinä löytyy. Äitipuolten kertomukset eivät siis anna yleiskuvaa äitipuolten elämästä, vaan ne kuvailevat ennen kaikkea äitipuolten perhe-elämän karikoita ja niihin liittyviä ratkaisumahdollisuuksia. Äitipuolen identiteetin tutkiminen kertomusten avulla toi näkyviin identiteetin ajassa ja tilassa muuttavana prosessina. Kertomusten analyysistä syntyi kolme identiteettityyppiä: 1. *satelliittiäidin rajoittama identiteetti*, 2. *äitipuolikeskeinen identiteetti* ja 3. *tiimivanhemmuuden identiteetti*.

Tarinallinen analyysi paljastaa identiteettityypit myös vaiheiksi, jolloin identiteettityypit voi visualisoida jatkumona, jonka ääripäinä ovat satelliittiäidin rajoittama identiteettityyppi ja tiimivanhemmuuden identiteettityyppi. Käännekohtien jälkeen kertomuksissa voi tapahtua siirtymää identiteettityypistä toiseen. Siirtymät identiteettityypistä toiseen suuntautuvat usein kohti tiimivanhemmuuden identiteettityyppiä siten, että satelliittiäidin rajoittama identiteettityyppi voi muuttua äitipuolikeskeiseksi identiteettityypiksi tai äitipuolikeskeinen identiteettityyppi edelleen tiimivanhemmuuden identiteettityypiksi. Myös päinvastaista liikettä tapahtuu, kun esimerkiksi satelliittiäidin rajoittamaan identiteettityyppiin kuuluvista huoltovastaavista tulee osattomia naisia.

Riessmanin (1993, 22) mukaan henkilökohtainen kertomus on aina subjektiivinen ja valikoiva. Valikointia ohjaavat kerronnan konventiot, yksilön omat tärkeyskriteerit ja kulttuuriset elämänjäsennykset (Vilkko 1990, 82, 84). Tarinamuoto alkuineen, käännekohtineen ja loppuineen on yhteydessä myös siihen, että elämäntapahtumiin voi tulla kirjoitettaessa enemmän dramatiikkaa kuin

puhuttaessa. Korhosen (1999, 194–195) mukaan juonen avulla kertojat pitävät yllä jännitettä, jonka ansiosta lukija voi kertojan rinnalla kokea voimakkaita vaikutteita. Koska kertomuksiin kulkeutuu tarinallisia aineksia, olen pyrkinyt analyysissäni pitämään esillä eletyn ja kerrotun elämän eroa.

Kirjoituskutsussa pyydettiin äitipuolia kertomaan itselleen tärkeistä asioista tai vastaamaan kirjoittamisen tueksi laadittuihin kysymyksiin. Suurin osa äitipuolista kertoi elämästään juonellisen tarinan käännekohtineen, mutta osa vastasi esseetyyppisesti kerronnan tueksi laadittuihin kysymyksiin tai käsitteli itselleen tärkeitä asioita teemoittain. Siinä, että kertojat itse valikoivat kerrottavansa omien tärkeyskriteeriensä mukaan, oli omat hyvät ja huonot puolensa. Vaikka vapaamuotoinen kerronta tarjosi analyysille temaattisesti rikkaan aineiston, oli kerronnan vapaus joissain tapauksissa myös systemaattista tulkintaa vaikeuttava tekijä (myös Korhonen 1999, 196). Minulle tuli kuva, että ne äitipuolet, joiden elämänkulussa ei tapahtunut käännteentekeviä muutoksia, valitsivat esseetyyppisen lähestymistavan.

Tutkimukseen osallistunut Petra (16) kirjoitti nimimerkin turvin kipeistä kokemuksistaan äitipuolena. *Huh, tulipa purettua ja sekavasti. En jaksa korjailla tekstiä, annoin tulla, mitä sylki suuhun tuo.* Korhosen (1999, 192–193) mukaan elämäkerran kirjoittajaksi ei ryhdy kuka tahansa vaan henkilöt, jotka ovat kokeneet mieltä järkyttäviä elämäntapahtumia tai muita käännekohtia, jotka pysäyttävät pohtimaan elämää ja joskus myös ”pakottavat” kertomaan siitä. Koska kirjoittaessaan äitipuolilla on ollut rauhallista tilaa tulkita omia elämäntapahtumiaan ilman ulkopuolisen väliintuloa, he uskalsivat kertoa julkisuudelta piilossa olevista, kielletyistä tunteista ja siitä, mikä uusperhe-elämässä on epätavallista ja outoa. Siksi ei ole ihme, että mukana on paljon ongelmatarinoita, jotka poikkeavat naistenlehtien kiiltokuvamaisista uusperhejutuista.

Vaikka kirjoituskutsu vetosi äitipuoliin, joilla oli vaikeuksia lapsipuoltensa kanssa, myös lukuisat äitipuolet, jotka kertoivat äitipuolena elämisen iloista ja tasaisesta tai onnellisesta arjesta, halusivat osallistua tutkimukseen. Heitä kenties elähdytti ajatus siitä, että tätä kautta he saattoivat vaikuttaa uusperheistä käytävään keskusteluun.

Koska kirjoituskutsu esitettiin laajalevikkisissä lehdissä ja Internetin sivustoilla, tutkimukseen tuli mukaan taustaltaan erilaisten äitipuolten kirjoituksia. Kirjoittajat olivat eri-ikäisiä, biologisten lasten äitejä tai lapsettomia äitipuolia, jotka elivät puolisonsa kanssa avo- tai avioliitossa. Heidän sosioekonominen taustansa ja koulutuksensa vaihteli. Kertomuksia tuli tasaisesti eri puolilta Suomea, niin kaupungista kuin maaseudultakin. Koska tämän tutkimuksen jälkeen äitipuolista on jo runsaammin tutkittua tietoa, vastaisuudessa tutkittavien joukko voisi olla selkeämmin rajattu.

Eri-ikäisten äitipuolten kerronnassa oli samanlaisia mutta myös erilaisia piirteitä. 1930–1940-luvulla syntyneiden naisten kirjoituksissa arkisen elämän kuvaus oli niukempaa kuin nuoremmilla. Kertomuksista tuli vaikutelma, että menneisyyden tapahtumien yksityiskohtaista mieleen palauttamista tärkeämpää oli kiteyttää menneen merkitystä uudelleen nykyisyyden perspektiivistä käsin. Koska muutamat iäkkäämpien naisten puolisoitten lapset olivat jo uus-

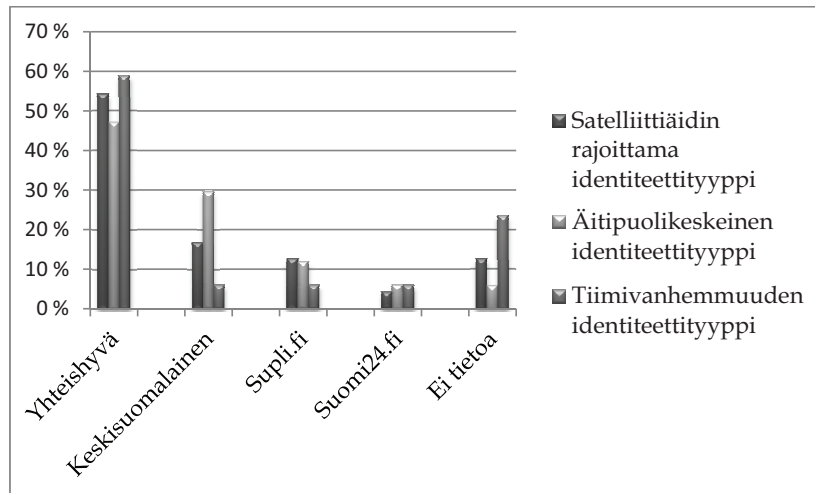
perhettä perustettaessa aikuisia, he eivät olleet tilastojen mukaan uusperheellisiä. Otin nämä pari kertomusta kuitenkin mukaan aineistoon, koska äitipuolista on olemassa vasta vähän tutkittua tietoa ja kuten edellä esitin, tarkoitus oli saada monipuolinen aineisto. Sitä paitsi näiden naisten kirjoitukset olivat kulttuurisilta piirteiltään kiinnostavia. He kokivat itsensä aikuisten lapsipuoltensa taolta uhatuiksi ja toinen, eronneen vaimo, kertoi monien nuorempien äitipuolten tavoin biologisesta äidistä vahvana vaikuttajana lastensa taustalla.

1.2 Tutkimuksen luotettavuus ja toistettavuus

Tutkimuksen aineisto käsitti yhteensä 222 sivua. Osassa III, luvussa 1.3, olen arvioinut sitä, miten alustavia analyysejä tehtyäni huomasin pian, että valittu aineisto alkoi toistaa itseään kulttuuristen piirteiden osalta. Uudet tapaukset eivät siis tuoneet enää aineistosta esiin uusia piirteitä. Toisaalta etukäteen ei voinut tietää, montako tyyppitarinaa syntyy. Pienempi aineisto olisi saattanut johtaa tutkimustulosten vääristymiseen. Tuomi ja Sarajärvi (2006, 89) ovat todenneet, että monipuolisen kuvan antaminen tutkittavasta ilmiöstä edellyttää, että tiedonantajia on suhteellisen paljon.

Tutkimuksen luotettavuutta lisää se, että olen käynyt äitipuolten kertomukset läpi järjestelmällisesti, eikä yhdenkään äitipuolen kertomus ole jäänyt käsittelemättä. Näin ollen tulkintani ei perustu valikoiden tehtyihin tai summitaisiin poimintoihin aineistosta, vaikkakin siteerasin joidenkin äitipuolten tekstejä enemmän kuin toisten. Osassa III, luvussa 2.2 olen kuvaillut aineiston luenan vaiheita yksityiskohtaisesti, jotta toinen tutkija voisi halutessaan toistaa tutkimuksen. En koonnut äitipuolten kirjoitelmista aineistoa kuvaavia uusia tarinoita. En siis valinnut kaikkein monipuolisimpia kertomuksia rungoksi ja lisännyt niihin otteita muista samantyyppisistä kertomuksista, vaan hyödynsin analyyssissäni lukuisia kertomuksia ja suoria tekstisitaatteja, jotta lukija voisi itse tehdä päätelmiä tekstikatkelmien perusteella, seurata päättelyketjuani ja arvioida tulkintojani.

Entä mikä merkitys tutkimuksen luotettavuuden kannalta on sillä, että kirjoittajat vastasivat eri tavoin otsikoituihin ilmoituksiin? Oliko ilmoituksen otsikko yhteydessä siihen, minkälaisia identiteettityyppejä aineistosta syntyi? Kirjoittajista valtaosa (31/58) vastasi Yhteishyvän ilmoitukseen, jonka otsikon toimitus oli muotoillut *Ikuisestiko paha äitipuoli?* Suomen Uusperheellisen Liiton ja Suomi24.fi -sivuilla otsikko oli alkuperäisessä muodossaan *Ikuisestiko paha vai kyllin hyvä äitipuoli?* Supli.fi-ilmoitukseen vastanneita oli yhteensä kuusi ja Suomi24.fi-kirjoituspyyntöön vastanneita kolme. Keskisuomalaisen sivuilla otsikko sai muodon *Kirjoita minulle, äitipuoli?* Keskisuomalaisen ilmoitukseen vastanneita oli yhteensä kymmenen.

KUVIO 10 Äitipuolten vastausten jakauma eri ilmoituksiin identiteettityypeittäin

Kuviossa 10 näkyy äitipuolten vastausten jakautuminen eri ilmoituksiin identiteettityypeittäin. Äitipuolikeskeisen identiteettityypin äitipuolet olivat vastanneet muita tyyppisiä vähemmän Yhteishyvän kirjoituskutsuun ja muita enemmän Keski-suomalaisen ilmoitukseen. Tiimivanhemmuuden identiteettityypin äitipuolista 58 % ja satelliittiäidin rajoittaman identiteettityypin äitipuolista 54 % vastasi Yhteishyvän ilmoitukseen. Molemmissa edellä mainituissa identiteettityypeissä äitipuolet ottavat kantaa myös äitipuolimyyttiin, mutta he tulkitsevat identiteettityypeittäin äitipuolimyyttiä eri tavoin, eivät sen mukaan, mihin kirjoituspyyntöön he olivat vastanneet. On kuitenkin mahdollista, että osa äitipuolikeskeisen identiteettityypin äitipuolista kirjoittaa toisia identiteettityyppejä vähemmän äitipuolimyytistä myös siitä syystä, että äitipuolista 30 % oli vastannut Keski-suomalaisen väljempään ja dialogisempaan kirjoituskutsuun.

Jokainen kerta, kun ihminen kertoo elämästään, on tavallaan aintukertainen. Ihmisten tärkeyskriteerit sekä kokemukset ja näkemykset itsestä muuttuvat ajan myötä. Elämästä kirjoittaminen on jo sinänsä tulkintaa, mutta aina on olemassa mahdollisuus arvioida elettyä elämää jollakin uudella tai toisella tavalla (Sintonen 1999, 176–177). Miten tämä vaikuttaa tutkimuksen toistettavuuteen? Jos pyytäisin äitipuolia kirjoittamaan uudestaan elämästään, he todennäköisesti kertoisivat tarinansa hieman toisin kuin vuonna 2005. Myös tämän kirjan teksti voisi olla osittain erilainen kuin nyt, koska myös tutkijan tilanne muuttuu ja muuttaa hänen tulkintojaan. Oma tulkintani ei ole lopullinen eikä myöskään ainoa oikea. Se on vain osittainen, sillä mikään tulkinta ei pysty ottamaan huomioon aineiston kaikkia piirteitä.

En kuitenkaan väitä, että omasta elämästä kirjoittaminen olisi sattumanvaraista. Kertomukset kiinnittyvät tekstien ulkopuoliseen todellisuuteen monin tavoin. Kirjoitukset perustuvat sinänsä muuttumattomiin eletyn elämän tapahtumiin, joita ei voi enää elää uudelleen, vaikka tulkita voikin uudelleen (myös

Sintonen 1999, 177). Äitipuolet rakentavat käsitystä itsestään myös määrättyssä kontekstissa (perhekonteksti ja kokoonpano, yhteiskunta ja kulttuuri). Vaikka tietyn yksilön näkökulmasta todellisuus on luonteeltaan subjektiivista, kulttuuristen merkitysten kautta kertomuksissa on myös paljon yleistä, ei-henkilökohtaista.⁹⁹ Kun äitipuolet kirjoittivat tarinaa itsestään, he käyttivät sen jäsentämiseen samoja mallitarinoita ja tarinamalleja, joita perhetutkimus on nostanut jo ennen tämän tutkimuksen valmistumista kulttuurisesta tarinavarastosta esiin. Koska jaetuissa kulttuurisissa merkityksissä on havaittavissa jatkuvuutta, on todennäköistä, että toinen tutkija toisena ajankohtana voisi päätyä ainakin kulttuuristen piirteiden osalta tämän tutkimuksen kanssa samansuuntaisiin tuloksiin.

2 Tutkimustulosten pohdintaa

Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin äitipuolten kirjoittamien kertomusten avulla äitipuolen identiteetin rakentamista uusperheessä. Siinä selvitettiin, mitkä ovat äitipuolten identiteetin rakentamisen tyypit ja miten äitipuolet kertovat ylläpitävänsä identiteettiä, mitkä ovat ne käännekohtat, jotka aktuaalistavat identiteettineuvotteluja ja mitkä tekijät edesauttavat tai rajoittavat äitipuolten identiteettityötä sekä myötävaikuttavat äitipuolten tyytyväisyyteen uusperheessä.

Vaikka uusperheitä on tutkittu Yhdysvalloissa suhteellisen paljon, äitipuolista on vain vähän tutkittua tietoa. Tästä syystä on ollut tarpeen täydentää jo saatua tietoa äitipuolinäkökulmalla. Myös kansallisten ja kulttuuristen erityispiirteiden yhteyttä tutkimustuloksiin on syytä pohtia. USA:ssa, toisin kuin Suomessa, naiset saavat useimmiten lapsen huoltajuuden avioeron jälkeen (Berger 1998, 10; Broberg 2010, 31–32).¹⁰⁰ Siksi on luonnollista, että amerikkalaisten tutkijoiden, kuten Weaverin ja Colemanin (2005), kiinnostus on kohdistunut ennen kaikkea etä-äitipuoliin. Joidenkin amerikkalaisten tutkimusten taustatiedot ovat puutteellisia, sillä niissä ei kerrota, minkälaisissa perheen kokoonpanoissa äitipuolista tehdyt tulkinnat on tehty. Koska tämä tutkimus antaa viitteitä siitä, että etä-äitipuolet rakentavat identiteettiään eri tavoin kuin lapsipuoltensa kanssa vakinaisesti asuvat äitipuolet, amerikkalaisten tutkimusten johtopäätöksiä ei voi suoraan soveltaa suomalaisiin tutkimuksiin.

Lähestyin symbolisen interaktionismin viitekehyksessä äitipuolten toimintaa yhtäältä sosiaalisen toiminnan näkökulmasta ja toisaalta symbolisaation näkökulmasta, jolloin kiinnitin huomiota siihen, minkälaiset merkitykset ohjasivat äitipuolten toimintaa ja miten naiset tulkitsivat näitä merkityksiä uudelleen perhe-elämän käännekohtissa. Tarinoissa esiin tuleva hallitseva piirre oli se, että äitipuolet suhteuttavat itsensä ensisijaisesti biologiseen äitiin ja kokevat

⁹⁹ Koska kulttuuri heijastuu henkilökohtaisten kertomusten kautta, elämäntarinat kertovat aina myös siitä maailmasta, jossa elämme (Rosenwald & Ochberg 1992, 5).

¹⁰⁰ Suomessa valtaosa eli 90 % lasten huoltoa koskevista sopimuksista perustuu yhteishuoltoon (Lapsen elatus ja huolto, 1999). Tämä ei käytännössä kuitenkaan aina tarkoita sitä, että lapsi asuisi vuoroviikoin vanhempiensa luona.

itsensä uhatuksi.¹⁰¹ Kysymys ei kuitenkaan liene pelkästään tarinarakenteen suosimista painotuksista, kertomuksen dramaattisen jännitteen luomisesta, vaan äitiyteen liitetyistä vahvoista latauksista. Yhteisistä piirteistä huolimatta kertomukset eivät päättäneet samalla tavalla, sillä perhekonteksti, perheen kokoonpano ja äitipuolten oma sekä perheenjäsenten toiminta olivat niin ikään yhteydessä kertomuksen lopputulemaan. Kuten edellä on tullut esiin, äitipuolten kertomusten analyysistä syntyi kolme identiteettityyppiä: 1. *satelliittiäidin rajoittama identiteetti*, 2. *äitipuolikeskeinen identiteetti* ja 3. *tiimivanhemmuuden identiteetti*. Kaikissa kertomuksissa voi olla joitain piirteitä useammasta identiteettityypistä.

Monet äitipuolet olivat sisäistäneet äiteihin kohdistuvia kulttuurisia odotuksia. Äidin hoivan ensisijaisuutta korostava äitimyytti tuli esiin sekä biologisten äitien että äitipuolten toiminnasta kerrottaessa. Ensimmäisessä tyyppissä biologiset äidit määrittyivät lastensa ensisijaisiksi vanhemmiksi, kun taas toisessa tyyppissä äitipuolet piirsivät itsestään kuvaa perheestään perinteisesti huolehtivina naisina. Kolmas identiteettityyppi tuli purkaneeksi äitimyyttiä korostaessaan naisen ja miehen tasa-arvoista, jaettua vanhemmuutta.

Satelliittiäidin rajoittamassa identiteettityypissä biologisten äitien kerrottiin olevan joko konkreettisesti tai psykologisesti läsnä lastensa ja uusperheen elämässä, jolloin lapset eivät kaivanneet ketään äidin paikalle. Tästä syystä äitipuolet näkivät itsensä lapsipuoltensa elämässä *osattomina naisina* tai *huoltovastavina*. Osattomilla naisilla ei ollut selvää paikkaa ja tehtävää perheessä. Huoltovastavaat taas keskittyivät huolehtimaan lapsipuoltensa konkreettisesta arjesta, mutta heillä ei ollut selkeitä kasvattajan valtuuksia. Eron jälkeen muodostuneissa perheissä puolison lasten torjuva käyttäytyminen äitipuolta kohtaan selitettiin biologisen äidin toiminnalla lastensa taustalla. Äitipuolten mukaan biologiset äidit esimerkiksi puuttuivat uusperheen asioihin ja pyrkivät rajoittamaan äitipuolten sosiaalista äitiyttä. Tämä oli joidenkin äitipuolten mukaan mahdollista, koska lasten isä salli sen. Yksin ilman puolisonsa tukea äitipuolet kokivat itsensä heikoiksi.

Biologisten äitien ensisijaisuus marginalisoi äitipuolen perheyhteydessä ja kodin tilassa. Kuitenkin naiset myös haastoivat marginaalisuuttaan kieltäytymällä äitiydestä tai äitipuolena olemisesta. Tällöin he määrittelivät itsensä uusperheen naisiksi ja vain omien biologisten lasten äideiksi. Tarinatyyppissä äitipuolten ongelmallisessa asemassa ei tapahtunut suuria muutoksia. *Satelliittiäidin rajoittama identiteettityyppi* esiintyi perheissä, joissa oli muita identiteettityyppejä useammin murrosikäisiä tai sitä vanhempia lapsipuolia.

Äitipuolikeskeisessä identiteettityypissä äitipuolen ja lapsipuolen suhde oli kerronnan keskiössä. Äitipuolista tuli joko äitihahmoja lapsipuolilleen ja/tai perheen toiminnan koordinoijia, toiminnanjohtajia, jotka rakensivat perhettään ydinperheideaalin mukaisesti. Äitihahmojen suhteen lapsipuoliin kerrottiin

¹⁰¹ Äitipuolten omin sanoin biologiset äidit *kiusaavat, häiritsevät, puuttuvat* perheen elämään, *sotkevat* sitä, *määräävät* ajankohdat, jolloin puoliso ja lapset tapaavat ja *sanelevat*, miten äitipuolten tulee toimia. Niin ikään biologisten äitien kerrotaan *nimittävän* ja *mustamaalaavan* äitipuolia sekä *syöttävän* heitä lastensa ja perheen ongelmista.

kehittyvän vastavuoroiseksi suhteeksi, jossa positiivisia tunteita osoitettiin puolien ja toisin. Ydinperhemalli ja perinteinen naistoimijuus esiintyivät perheissä, joissa oli muita identiteettityyppejä enemmän 0–5 vuoden ikäisiä pikkulapsia. Biologisen äidin osittaisella (alkoholismi, ohut äiti-lapsisuhde) tai täydellisellä poissa ololla (kuolema) lapsensa elämästä oli yhteys äitipuolen vanhemmuuden vahvistumiseen uusperheessä.

Osa tämän identiteettityypin kertomuksista oli sankaritarinoita, muutokertomuksia, joissa naiset saavuttivat haluamansa aseman. Osa äitipuolista joutui paikkamaan biologisen äidin äitiyttä vasten tahtoaan. Monet äitipuolet pitivät itseään biologista äitiä ja myös puolisoaan vahvempina, kokonaisvaltaisimpina ja tiukempina kasvattajina. Vaikka kaikkien äitipuolten puoliset eivät osanneet aktiivisesti tukea äitipuolten uusvanhemmuutta, puolisoitten ei kuitenkaan kerrottu menevän mukaan entisten vaimojensa äitipuolen sosiaalista vanhemmuutta rajoittavaan toimintaan.

Tiimivanhemmuuden identiteettityypissä painotettiin jaettua vanhemmuutta ja hyvää puolisosuhdetta. Äitipuolet rakensivat identiteettiään ennen kaikkea puolisoina ja puolisoitensa rinnalla tasaveroisina vanhempina tai aikuisina perheen lapsille. Vanhemmuus ei ollut yhtä selvästi sukupuolittunutta kuin kahdessa muussa identiteettityypissä. Jaettu vanhemmuus vahvisti puolisosuhdetta ja puolisosuhde tuki jaettua vanhemmuutta. Vaikka myös tiimiperheiden tarinoissa äitipuolet kertoivat kokevansa biologisen äidin toiminnan uhkaavan omaa ja heidän perheensä itsemääräämisoikeutta, puoliset tunsivat yhdessä itsensä vahvemmiksi. Tämän tyyppin kertomukset eivät olleet selkeästi tragedioita tai sankaritarinoita, sillä monissa kertomuksissa kuvailtiin tasaista ja hyvää arjen yhdessäoloa, joka rakentaa perhesuhteita. Tiimivanhemmuuden identiteettityyppi esiintyi perheissä, joissa oli muita identiteettityyppejä enemmän 6–12-vuotiaita lapsipuolia. Monet etä-äitipuolet jäsensivät identiteettiään suhteessa lapsipuoliin ”kaverivanhemmuutena”. He olivat lapsipuolensa ystäviä, emotionaalisen tuen antajia ja huolehtivia aikuisia.

1930–1940-luvulla syntyneet naiset kertoivat äitipuoleudesta enemmän satelliittiäidin rajoittamana kuin heitä nuoremmat, 1950–1980-luvulla syntyneet naiset. Tästä voisi varovaisesti päätellä, että identiteettityypeissä on tapahtunut sukupolvittaista ajallista muutosta. Monet naiset kaikissa identiteettityypeissä yhdistelivät niin ikään perhe-elämää ja omia elämänprojektejaan. He osallistuivat yhteiskunnalliseen toimintaan, rakensivat uraa tai opiskelivat, jolloin naisen kategoria eriytyi äidin ja puolison kategorioista.

Kun äitipuolet kirjoittivat omasta elämästään, he eivät useinkaan luonnehtineet itseään suorasanaisesti eivätkä pohtineet tietoisesti, keitä he olivat, vaan he piirsivät kuvaa itsestään tekemisen kautta. Sosiaalisen elämän muutostilanteissa monet äitipuolet aluksi kiinnittivät identiteettiään sukupuolittuneisiin arkisiin tapoihin ja käytäntöihin. Äitipuolten tarve ankkuroitua arkisiin käytäntöihin selittyi sillä, että tavat takasivat niin arjen kuin identiteetinkin jatkuvuuden ja samana pysymisen kokemuksen. Monet äitipuolet huolehtivat konkreettisella tavalla läheisistään esimerkiksi valmistamalla aterioita perheelleen. Ruoan tarjoaminen on tärkeä osa naiselliseksi miellettyä hoiva- ja tunnettyötä. Konk-

reettinen huolenpito lapsipuolista edellytti kuitenkin vastavuoroisuutta, eri osapuolten hyväksyntää ja keskinäistä luottamusta: halua antaa ja ottaa vastaan huolenpitoa (myös Morgan 1996, 109, Ritala-Koskinen 2001, 58–60).

Äitipuolet eivät siis vain olleet ihmissuhteissa, vaan he rakensivat vuoro-vaikutussuhteita, perhettä, kotia ja identiteettiään käytännöillään tai vetäytymällä niistä pois. Parhaimmillaan uusperhettä kuvattiin tunneyksikkönä, jonka jäsenet olivat toisilleen merkittäviä ja identiteetin rakentamiselle tärkeitä toisia. Perheyhteisyys rakentui hoivan ja huolenpidon käytäntöjen lisäksi myös yhdessä olemisen ja jakamisen, tekemisen ja yhteisten uusien perinteiden kautta. Perheenjäsenien kiintymys vahvistui niin ikään, kun tunteita ilmaistiin vastavuoroisesti hellyydenosoituksin ja sanallisesti. Kanssakäymisen myötä perhesuhteet muuttuivat ajan kanssa läheisimmiksi etenkin niissä perheissä, joissa oli uusperhettä perustettaessa alle murrosikäisiä lapsia.

Äitipuolten identiteetti, kuten identiteetti yleensäkin, on relationaalinen, eli se rakentuu yhteydessä toisiin ja on riippuvainen toisista. Äitipuolet kertoivat itsestään alituisesti muovautuvissa suhdeverkostoissa, joissa perheenjäsenet (puoliso, lapsipuolet, äitipuolen omat ja puolisoitten yhteiset lapset), lapsipuolten biologinen äiti, sukulaiset ja ystävät kietoutuvat heidän elämäänsä. Myös äitipuolet joutuivat rakentamaan ihmissuhteita, jotka eivät olleet henkilökohtaisesti valittavissa, kuten suhdetta lapsipuoleen ja eron jälkeisissä perhesuhteissa suhdetta biologiseen äitiin. Monissa äitipuolikertomuksissa relationaalisuus keskittyi lapsipuoliin. Myös suhde lasten isään ja puolisoon oli merkittävä. Parisuhde ylläpiti äitipuolten identiteettiä erilaisissa uusperhe-elämän vaiheissa ja vaikeuksissa. Äitipuolten mukaan puolisoitten välinen lastenhoidon ja kasvatukseen tiimityö, keskustelulle avoin puolisosuhde ja vastavuoroinen luottamussuhde lapsipuoliin toivat heille tyytyväisyyden ja onnen tunteita.

Tämä tutkimus vahvistaa aikaisempien tutkimusten tuloksia, joiden mukaan äitipuoliin kohdistuu ristiriitaisia kulttuurisia odotuksia. Monet äitipuolet huolehtivat puolisonsa lapsista, mutta ajattelivat, että he eivät voi ottaa biologisen äidin paikkaa. Tämä tuli esiin esimerkiksi siinä, miten jotkut äitipuolet vaalivat lapsipuolen ja hänen biologisen äitinsä suhdetta. Vaikka mielikuva hyvästä äidistä tarjosi äitipuolille myönteisen mallin äitipuolena olemiseen, äitiyden ihanteiden mukaan toimiminen ei aina ollut mahdollista, esimerkiksi lapsipuolen torjuessa äitipuolen äidin paikalta. Tällaisissa tilanteissa myöskään äitipuolet eivät tunteneet hellää tunteita lapsipuoliaan kohtaan ja saattoivat siksi tuntea itsensä pahoiksi äitipuoliksi.

Äitipuolet kokivat itsensä ilkeiksi äitipuoliksi myös silloin, kun heillä ei ollut selkeitä kasvattajan valtuuksia perheessään, mutta he joutuivat laittamaan lasten isien puolesta lapsipuolilleen rajoja. Vaarana onkin, että äitipuolet sisäistävät kulttuurisen kuvan ilkeästä äitipuolesta osaksi henkilökohtaista identiteettiään, jolloin heidän minäkuvansa muodostuu negatiiviseksi.¹⁰² Tästä syystä äitipuolet tarvitsevat hegemonisille mallitarinoille vaihtoehtoisia sekä nykyaikaisia että myönteisiä kulttuurisia tarinamalleja identiteettinsä jäsentämisen tueksi. Tämän tutkimuksen äitipuolet kertoivat hyötyvänsä sellaisista julkisista

¹⁰² Ks. osa II, luku 3.5.2. Äitipuolimyytti ja nykyaikaisten tarinamallien puute.

kertomuksista kuin Rauhan (2003) kirjoittama ”Äitipuolen käsikirja”, joka tarjoaa ratkaisuja äitipuolena olemiseen.

Koska äitipuolten identiteetin rakentamisen tila oli ristiriitainen, se edellytti reflektioita.¹⁰³ Hans Joasin (1992/1996) teoria sopi hyvin valtaosaan äitipuolikertomuksista. Joas väittää, että ihmisenä oleminen noudattaa tapoja, kunnes totunnainen toiminta törmää esteeseen, joka vaatii uudelleen arviointia.¹⁰⁴ Monet äitipuolet toimivat ensin jollain tavalla, ja kun se ei sujunut, he alkoivat pohtia, miten pitäisi toimia. Tästä näkökulmasta murtumat ja kriisit eivät merkinneet vain menetyksiä, vaan ne avasivat uusia uria. Äitipuolten identiteetin rakentaminen oli prosessi, jossa identiteettiä neuvoteltiin suhteessa vastaapuoliin ja laajempaan elämisen kontekstiin (myös Lahikainen (2000, 79).

Kun äitipuolet neuvottelivat perhesuhteisiin liittyvistä arkisista käytännöistään sekä perheen ulkoisista (perheenjäsenyys) ja sisäisistä (säännöt ja roolit) rajoista lapsipuoltensa, puolisoidensa ja biologisten äitien kanssa, he samalla neuvottelivat identiteettiään perheen sosiaalisina vanhempina tai aikuisina, naisina ja äiteinä. Uusvanhemman ja lapsen suhteessa korostui sukupolvien välisen suhteen neuvottelu myös siksi, että uusperheen lapset olivat useimmiten vauvaiän ohittaneita. Identiteettineuvotteluja aktuaalistivat erilaiset elämäntilanteet, siirtymät ja kriisit, kuten muutto uudelle paikkakunnalle, avioliiton solmiminen, ansiotyössä ja perheen kokoonpanossa tapahtuvat muutokset, uupuminen liialliseen vastuuseen tai vaikeudet lapsipuolten ja näiden biologisten äitien kanssa. Tietoisien identiteettityön avulla äitipuolet neuvottelivat ja uudelleen neuvottelivat identiteettiään muuttuvissa olosuhteissa.

Tutkimukseni toi tietoa siitä, miten sekä välillisellä (esim. uusperheoppea) että välittömällä (esim. puoliso, lapsipuoli, itsehoitoryhmät, terapeutit) perhesuhteiden neuvottelulla on merkittävä rooli identiteettityössä. Välillisessä vuorovaikutuksessa identiteetin rakentaminen irtautui perinteisestä kasvokkai- sesta vuorovaikutuksesta, kun identiteettiä kiinnitettiin uudelleen asiantuntija- tietoon. Äitipuolet käyttivät modernin ja perinteisen elämäntavan aineksia identiteettinsä rakentamisessa ja sovittivat niitä yhteen, vaikka he tekivät sen eri tavoin. Käytäntöjen ja perinteiden lisäksi refleksiivisyys kannatteli identiteetin jatkuvuuden tunnetta. Myös uutta perhe-elämää helpottavia sääntöjä ja normeja ylläpidettiin ja uusnnettiin, kun niitä pohdittiin perheenjäsenten välisissä neuvotteluissa.

Tietoisien identiteettityön ja persoonallisten tulkintojensa avulla äitipuolet ottivat etäisyyttä äitipuolimyyttiin, äitimyyttiin ja konventionaalisiin sukupuolita- poihin. Äitipuolet toimivat toisin kuin perinteiset äidit esimerkiksi silloin, kun he neuvottelevat suhdetta lapsipuoleen ”kaverivanhemmuutena”. He torjuivat ilkeän äitipuolen myytin huumorin keinoin, toimimalla toisin kuin äitipuolet saduissa sekä korostamalla äitipuolen ja lapsipuolten välistä positiivista suhdetta. He osoittivat fiktiivisen tarinaperinteen ja heidän arkisen elämänsä

¹⁰³ Tässä tutkimuksessa reflektio tai refleksiivisyys merkitsee ihmisen kykyä tarkastella ja arvioida itseään sekä oman toimintansa puitteita.

¹⁰⁴ Ks. osa II, luku 1.3 Tavoista toimintaan.

välisen kuilun määrittelemällä identiteettiään omista kokemuksistaan käsin. Niin ikään he rakensivat uudenlaista polariteettia kategoriaparin biologinen äiti-äitipuoli välille rekonstruoimalla biologiset äidit pahoiksi ja äitipuolet hyväiksi.

Vaikka kertomukset ovat kaikki luonteeltaan refleksiivisiä, sillä toiselle kertomiseen liittyy aina keskustelua itsen kanssa, tarinalliset tulkinnot ovat kuitenkin enemmän tai vähemmän tietoisesti muotoiltuja (myös Hyvärinen, Peltonen & Vilkkonen 1998, 16; Hänninen 1999). Tiimivanhemmuusidentiteetin ja äitipuolikeskeisen identiteettityypin kertomuksia voisi pitää refleksiivisempinä kuin satelliittiäidin rajoittaman identiteettityypin tarinoita, etenkin jos itsehoitopoppaiden käyttöä¹⁰⁵ pidetään Giddensin tavoin refleksiivisen prosessin ilmauksina.

3 Johtopäätöksiä

3.1 Kun perinteiset roolit eivät toimi

Suurin osa äitipuolista näki kovasti vaivaa rakentaessaan refleksiivisesti identiteettiään ja uusperhettä. Äitipuolten identiteettityö ei kuitenkaan ratkaissut äitipuolten, heidän puolisoitensa ja biologisten äitien keskinäisiä, usein ongelmallisia suhteita. Tämä johtuu siitä, että identiteetti on relationaalinen. Se perustuu neuvoteltuihin perhekäytäntöihin ja näin ollen lopputulos on riippuvainen vuorovaikutuksen kaikista osapuolista. Koska äitipuolet joutuvat jatkuvasti suhteuttamaan käytäntöjään ja toimintaansa toisten osapuolten toimintaan, nämä toiset ovat osallisia äitipuolen identiteetin rakentamisessa.

Vaikka monet biologiset äidit ehkä halusivat vain toteuttaa perinteistä ”äitiyden kutsumustaan” ja huolehtia lapsistaan, monet äitipuolet kertoivat kokevansa ongelmalliseksi sen, että he yhtäältä huolehtivat lapsipuolensa konkreettisesta arjesta, mutta toisaalta he eivät olisi saaneet biologisten äitien mielestä toimia heidän lastensa kasvattajina. Äitipuolten mukaan jotkut biologiset äidit halusivat kasvattaa lapsiaan yhdessä entisen puolisonsa kanssa, kun taas toiset pyrkivät lastensa ensisijaisiksi vanhemmiksi, ikään kuin vanhemmuuden portinvartijoiksi.

Monien äitipuolten omassa arkiarjatteluissa tuli esiin näkemys perheestä systeeminä. Erityisesti lähiäitipuolet korostivat uusperhettä toiminnallisena kokonaisuutena, jossa aikuisten muodostamalla osasysteemillä tuli arkielämän tasolla olla velvollisuuksien (kodin- ja lastenhoito) lisäksi tiettyjä oikeuksia (lapsipuolten ohjaaminen) suhteessa perheen kaikkiin alaikäisiin lapsiin huolimatta siitä, kuka oli kenenkin virallinen huoltaja. Selkeä perhesysteemi sääntöi-

¹⁰⁵ Itsehoitopopit, itsehoitoryhmät ja terapeutit ovat Giddensin (1992) mukaan refleksiivisen prosessin ilmauksia. Giddensin mukaan erilaisten itsehoitoryhmien lisääntyminen kertoo refleksiivisestä suhtautumisesta elämään. Esimerkiksi psykoanalyysi tarjoaa teoreettisia ja käsitteellisiä työkaluja refleksiivisen identiteettikertomuksen rakentamiseen (mts. 30).

neen ja rooleineen oli äitipuolten mielestä myös lasten etu. Vaikka äitipuolet korostivat perheen sisäisten sekä ulkoisten rajojen merkitystä, he ymmärsivät myös, että ulkoisten rajojen tuli olla riittävän joustavia, jotta heidän lapsipuolillaan oli tilaa ylläpitää heille itselleen merkittäviä ihmissuhteita.

Yllättävintä tässä tutkimuksessa oli se, miten äitipuolet korostivat puolisoidensa ja lasten isien merkitystä uusperhe-elämässä. Myös lapselle isä on tärkeä. Mari Brobergin (2010) tuoreen väitöstutkimuksen mukaan lapsen suhde muualla asuvaan isään tukee lapsen hyvinvointia. Tässä suhteessa äitipuolten ja lapsipuolten näkökulmat yhtyvät. Lapsipuolten hyväksyvää suhtautumista äitipuolta kohtaan selitettiin usein sillä, että puoliso antoi täyden tuen vaimonsa toiminnalle perheen aikuisena tai vanhempana. Jaetun vanhemmuuden ja positiivisen parisuhteen kerrottiin niin ikään olevan yhteydessä toisiinsa.

Uusperheen aikuisten välisen tiimityön toteuttaminen on kuitenkin vaikeaa, jos biologinen äiti on ensisijainen vanhempi lapsilleen ja biologinen isä toimii pikemminkin äidin auttajana ja tukijana kuin äidin kanssa tasa-arvoisena ja vastuullisena vanhempana. Äitipuolten kannalta olisikin suotavaa, että biologisten äitien ja isien perinteisissä rooleissa tapahtuisi muutosta. Jos lasten biologiset isät osallistuisivat aktiivisemmin perheen arkeen, äitipuolille jäisi tilaa rakentaa identiteettiään vapaammin, myös perinteisiä sukupuolitapoja muunnellen. Isät voisivat myös jakaa kasvatusvastuuta äitipuolten kanssa, mikä niin ikään korjaisi äitipuolten kokemaa epäsuhtaa velvollisuuksien ja oikeuksien välillä. Vahvistuneessa roolissaan isät voisivat ottaa jämäkämmin kantaa perheen itsemääräytyvyyteen.

Tämä tutkimus toi esiin äitipuolten näkökulmia uusperheeseen. Biologisia äitejä, isiä ja lapsia tutkimalla voisi kuitenkin avautua uudenlaisia tulkintoja, jotka jäsentäisivät edelleen kokonais kuvaa uusperheestä. Siksi olisi tärkeää tietää, mitä ne biologiset äidit ajattelevat ja tuntevat, joiden entisellä puolisoilla on uusi perhe. Mitä he odottavat lasten äitipuolelta ja entiseltä puolisoiltaan? Mihin asioihin äideillä on mielestään oikeus ja velvollisuus puuttua, kun kysymys on myös heidän lapsistaan? Tulevaisuudessa tutkimuksen kohteeksi voitaisiin myös ottaa uusperheessä elävät miehet. Olisi kiinnostavaa selvittää, mitkä asiat ovat tärkeitä uudelleen avioituneille miehille ja miten isät haluavat jakaa vastuuta lapsistaan entisten vaimojensa ja uusien puolisoidensa kanssa. Niin ikään tarvittaisiin lisää tietoa siitä, miten entisten puolisoitten huoltajuus toteutuu, kun toisella tai molemmilla puolisoilla on uusi perhe. Yhtä tarpeen kuin tutkia vanhemmuutta olisi tietää, miten lapset rakentavat identiteettiään kasvuolosuhteissa, joissa heillä on sekä sosiaalinen että biologinen äiti.

3.2 Sosiaalisia vanhempia ja aikuisia

Päädyin tutkimuksessani äitipuolikäsitteeseen, koska se oli yksiselitteinen ja kaikille tuttu. Se rajasi tutkimusjoukon selkeästi niihin naisiin, joiden puolisoilla oli lapsia edellisestä avioliitosta. Kuitenkin myös sosiaalisen vanhemman käsite on lähes yhtä selkeä kuin äitipuolitermi. Gamachen (1997) mukaan sosiaalisella

vanhemmuudella tarkoitetaan uusvanhemman konkreettista toimintaa ja huolenpitoa lasta kohtaan. Sillä viitataan vanhempaan, joka huolehtii lapsen arjesta (mts. 45–51). Sekä sosiaalinen että biologinen vanhempi voivat olla psykologisia vanhempia, eli heillä voi olla lapsen kanssa tunnesuhde.

Sosiaalisen vanhemmuuden käsitteellä on kuitenkin rajoitteensa. Sosiaalisista vanhemmista puhuttaessa ei voi tietää, viitataanko äiti- vai isäpuoliin. Niin ikään äitipuolen ja lapsipuolen suhde oletetaan lähtökohtaisesti vanhemmuussuhteeksi. Sutinen (2005a, 162–163) on suhtautunut kriittisesti siihen, että arjen huolehtiminen väistämättä liitetään isyyteen tai äitiyteen. Niinpä hän on halunnut tutkimuksessaan korvata käsitteen uusvanhempi termeillä perheen uusi aikuinen tai toinen aikuinen perustellen sitä sillä, että näin välttyttäisiin menemästä biologisten vanhempien reviirille. Myös Ritala-Koskinen (2001) on esittänyt, että lapsen ja uuden aikuisen suhdetta tarkasteltaisiin läheisenä ihmissuhteena, jonka laadulle on merkitystä keskinäisellä luottamuksella ja aikuisen vastuullisuudella, mikä merkitsisi irtaantumista koko vanhemmuuskäsitteestä.

Käsillä olevan tutkimuksen äitipuolet puhuivat itsestään suhteessa lapsipuoliin *sekä* vanhempina *että* aikuisina. Sosiaalisen vanhemmuuden käsite sopii suurimmalle osalle aineistoni äitipuolista, koska he huolehtivat lapsipuoltensa konkreettisesta arjesta. Sosiaalisen vanhemmuuden käsitteen etuna on sen laaja-alaisuus ja kattavuus. Käsitteellä voidaan viitata äitipuoliin, jotka määrittivät suhdetta lapsipuoleen sosiaalisen äitiyden pohjalta, *arkiäiteinä* tai *keinoemoina*, mutta myös niihin, jotka puhuivat itsestään sukupuolineutraaliin tyyliin puolisonsa kanssa tasavertaisina vanhempina.

Monia etä-äitipuolia voisi luonnehtia uusperheen aikuisiksi. Vaikka he huolehtivat viikonloppuisin lapsipuoltensa arjesta, he ottivat lähiäitipuolia enemmän huomioon muualla asuvan vanhemman mielipiteet. Koska lapsella oli toimiva suhde biologiseen vanhempaansa, lapsi ei tarvinnut uutta vanhempaa. Näin ollen etä-äitipuolten suhteessa lapseen korostui vanhemman auktoriteetin sijaan emotionaalisuuteen perustuva esitasa-arvoinen ystävyys (Hoikkala 1993, 49). Uusperheen aikuisen käsite sopii myös niille naisille, joiden sosiaalinen vanhemmuus ei ole (vielä) toteutunut.

Monet tähän tutkimukseen osallistuneet äitipuolet välttelivät äitipuoli-termin käyttöä, koska he kokivat sanan loppuosan vähätteleväksi ja negatiiviseksi. Myös tästä syystä on perusteltua puhua äitipuolista sosiaalisina vanhempina ja uusperheen aikuisina. Äitipuolikäsitettä tarvitaan kuitenkin täsmällisyyttä tavoiteltaessa, kun äitipuolet halutaan erottaa isäpuolista tai halutaan viitata äitipuoliin nimenomaan perheen naisina tai äiteinä. Sosiaalisen vanhemmuuden käsite voisi tukea äitipuolten identiteettityötä tarjoamalla heille uudenlaisen peilikuvan, joka ei rakennu suhteessa niihin odotuksiin, joita äitipuoliin tai äiteihin kulttuurissamme kohdistetaan. Uuden käsitteen kautta äitipuoli-ilmiötä voitaisiin tarkastella myös tutkimuksissa aikaisemmasta poikkeavasta näkökulmasta. Koska sosiaalisen vanhemmuuden käsite määrittyy suhteessa arkisiin käytäntöihin, se tarjoaa mittapuun, jolla vanhemmuutta, biologista ja myös sosiaalista, voidaan yleisimminkin arvioida.

Sosiaalisten vanhempien ja uusperheen aikuisten identiteetin rakentamisen kannalta olisi tärkeää niin ikään, että heillä olisi perheissään kutsumanimi, jolla lapsipuolet voisivat heitä puhutella. Sopimalla äitipuolelle nimen osapuolet samalla tulisivat määritelleeksi, kuka äitipuoli on suhteessa lapsipuoliin. Helpottaakseni nimen keksimisen vaivaa päätin pyytää Suomen Uusperheellisten Liiton Facebook-sivuilla äitipuolia kertomaan, miten lapsipuolet heidän perheessään puhuttelivat heitä. Monet lapsipuolten käyttämistä nimistä olivat äiti-sanan muunnelmia. Erään vastaajan mukaan äitipuolikäsité vertautuu muihin puoliloppuisiin sanoihin, kuten *jalka- tai silmäpuoleen*. Sen sijaan puolialku, kuten *puoliäiti* (tai puoli lasia vettä) on *valoisa – ikään kuin jotain olisi saatu eikä menetetty*. Nimi puoliiäiti sopii siinä mielessä nykyaikaisiin eron jälkeisiin suhteisiin, että lapsipuolet eivät ole menettäneet äitiään vaan saaneet hänen rinnalleen yhden aikuisen lisää. Myös muissa perheissä käytettiin äitiyteen viitattavia uudissanoja, kuten *mami, varamamma, maamonen, äititapainen, emo, varaäiti* ja *puolikas*.

Monet lapsipuolet kutsuvat äitipuolta niin ikään tämän etunimellä. Äitipuolen ristimänimen käyttö voi kertoa siitä, että biologisen äidin reviirille ei haluta astua käyttämällä äiti-nimen muunnelmaa. Etunimen käyttö on perusteltua myös siksi, että äitipuolen ja lapsipuolen suhteen alkuvaiheessa ei vielä tiedetä, minkälaiseksi suhde ajan kanssa muotoutuu. Erisnimen käytöllä voidaan korostaa myös suhteen tasa-arvoista luonnetta, joten sen käyttö on luontevaa ainakin silloin, kun äitipuoli määrittelee itsensä esimerkiksi lapsipuolen kaverivanhemmaksi.

3.3 Sosiaalisten vanhempien ja uusperheiden tukeminen

Uusperhesuhteiden neuvottelu edellytti äitipuolilta erityistä kykyä refleksiivisyyteen ja dialogiin, jossa jotkut olivat toisia taitavampia. Myös puolison mukanaolo perheen arjessa oli äitipuolille tärkeää. Kaikki puoliset eivät kuitenkaan olleet samalla tavoin mukana lastensa elämässä, joten naiset olivat keskenään erilaisessa asemassa myös tässä asiassa. Jotta mahdollisimman moni äitipuoli saisi tukea äitipuolena olemiseen, järjestötyön (esim. Suomen Uusperheellisten Liitto ry) lisäksi tämän tutkimuksen tuloksia voitaisiin hyödyntää kaikkialla, missä sosiaalisia vanhempia kohdataan, kuten perheneuvoloissa, neuvola-, koulu-, päiväkotii- ja seurakuntatyössä.

Nämä tahot voisivat luoda uudenlaista perhepolitiikkaa, jossa huomioidaan se, että perhesuhteet eivät perustu vain biologisiin siteisiin, vaan myös kiintymykseen ja luottamukseen. Perinteisen perhekäsityksen sijaan perhe voitaisiin ymmärtää dynaamisena suhdeverkostona ja yhteisyytenä, jota voidaan rakentaa huolenpidon ja hoivan käytännöissä. Jotta työntekijät osaisivat huomioida uusperheiden ja sosiaalisten vanhempien erityistarpeet, työntekijöiden osaamista voitaisiin syventää täydennyskoulutuksella. Myös äitipuolten ja heidän puolisoitensa oma rooli perhe-elämänsä kehittämistyössä on tärkeä.

Perheneuvolat ja perheasiainneuvottelukeskukset voisivat järjestöjen ohella koordinoida äitipuolille suunnattua vertaistukitoimintaa. Näin ollen naiset voisivat osallistua toimintaan lähiseudullaan. Koska tähän tutkimukseen osallistuneet äitipuolet usein muuttivat kauaksi sukulaistensa ja ystäviensä luota, vertaisryhmät voisivat tarjota heille heidän kaipaamaansa yhteisöllistä tukea. Vertaisryhmässä omaa elämää voitaisiin tehdä ymmärrettäväksi niin itselle kuin toisillekin. Kuormittavissa elämäntilanteissa eläviä sosiaalisia vanhempia ja aikuisia voitaisiin kannustaa ottamaan aikaa myös itselle tärkeille asioille sekä ihmisille. Tämä edellyttää kuitenkin uusperheen aikuisten tiimityötä kodin ja lastenhoidossa sekä kasvatuksessa.

Koska parisuhde on äitipuolten mukaan keskeinen osa jaettua vanhemmuutta, parisuhdetaitoja voitaisiin myös harjoitella. Vertaisryhmissä toisten uusparien kanssa puoliset voisivat pohtia vuorovaikutus-, ongelmanratkaisusekä tunneviestintätaitoja ja perheytymiseen liittyviä kysymyksiä. Pareja voitaisiin rohkaista omien ja toisen tarpeiden huomioimiseen, keskinäiseen kunnioitukseen ja toisen vanhemmuuden tukemiseen sekä yhteisten tavoitteiden etsimiseen. Tasapuolinen osallistuminen kodin- ja lastenhoitoon edellyttäisi kuitenkin myös sitä, että molemmat puoliset itse pyrkivät aktiivisesti löytämään tasapainon työn ja perhe-elämän vaatimusten välillä.

Tiimivanhemmuuden toteuttaminen ei kuitenkaan ole kiinni vain puolisoista itsestään, vaan myös työelämästä, harjoitetusta perhepolitiikasta ja terveyst-, sosiaali- sekä koulutoimen käytännöistä. Työn ja perheen yhteensovittamisessa avainasemassa on ennen kaikkea työajan lyhentäminen (myös Rönkä, Malinen, Sevón, Kinnunen, Poikonen & Lämsä 2009, 286). Joustoa työajoissa ja myös matkatöiden määrässä tarvittaisiin perheen elämäntilanteissa, erityisesti uusperhettä perustettaessa. Myös adoptiovanhemmille kuuluvaa oikeutta vanhempainvapaaseen voitaisiin laajentaa koskemaan myös alle 7-vuotiaiden lasten uusvanhempia.

Äitipuolet kuvailivat kirjoituksissaan pitkiä huoltajuuteen ja lasten tapaamisiin liittyviä oikeusprosesseja, joilla oli kielteinen vaikutus uusperheen ihmissuhteisiin. Jotta pitkiltä oikeudenkäynneiltä vältyttäisiin, huoltajuuteen ja tapaamisiin liittyviä ristiriitoja olisi hyvä ehkäistä ennalta. Kuten aikaisemmin on tullut esille STT:n (Psykologit avuksi --, 2011) mukaan neljässä käräjäoikeudessa on aloitettu sovittelu, jossa psykologit ja sosiaalityöntekijät on otettu avuksi huoltajuuskiistojen ratkointaan. Tavoitteena on turvata lapsen etu ja estää riitojen paisuminen pitkiksi oikeusprosesseiksi. Koko uusperheen hyvinvoinnin kannalta olisi tärkeää löytää keinoja tukea lapsen ja hänen muualla asuvan vanhempansa tapaamisten toteutumista ilman oikeudenkäyntejä.

Terveyst-, sosiaali- ja koulutoimen käytäntöihin vaikuttaa myös voimassa oleva lainsäädäntö. Nykylainsäädännössä sosiaalisen vanhemman asemaa, oikeuksia ja velvollisuuksia suhteessa lapsipuoleen ei ole määritelty. Koska entistä useampi suomalainen asuu uusperheessä, uusvanhemmilla ja lapsipuolilla tulisi olla mahdollisuus määritellä keskinäistä suhdettaan myös juridisesti. Sosiaalisen vanhemman anomuksesta ja lapsipuolen sekä biologisten vanhempien suostumuksella huoltajuutta voitaisiin laajentaa uusvanhempaa koskevaksi,

kun uusvanhempi on toiminut lapsipuolensa sosiaalisena vanhempana jo useamman vuoden ajan. Huoltajana sosiaalisella vanhemmalla olisi oikeus toimia lapsipuolen kasvattajana ja velvollisuus huolehtia lapsipuolensa konkreettisesta arjesta yhteistyössä tämän vanhempien kanssa sekä oikeus tavata lapsipuoltaan myös avioeron jälkeen.

Huoltajuuden laajentaminen ei muuttaisi biologisten etävanhempien asemaa, kuten adoptio. Lainsäädännön tulisi olla joustava, ja siinä tulisi huomioida uusperhesuhteiden moninaisuus. Kuitenkin huoltajuutta koskevien standardien tulisi olla niin selkeät, että erilaisten uusperheiden perheenjäsenet tietäisivät, mikä heidän asemansa lain edessä on (myös Fine 1994, 198; Mahoney 1994, 193). Huoltajuuden laajentamista voitaisiin kokeilla pilottihankkeella ja sen vaikutuksia kartoittaa tutkimuksella. Tutkimuksilla voitaisiin selvittää, mitä vaikutuksia sosiaalisen vanhemman laillisten oikeuksien ja velvollisuuksien määrittelyllä olisi eri uusperheen jäsenten kannalta. Vähentäisikö huoltajuus esimerkiksi äitipuolen roolin ristiriitaisuutta, vahvistaisiko se vanhemman ja lapsipuolen välistä tunnesidettä ja uuden liiton vakautta, kuten Fine (1994, 201) on arvellut. Jos huoltajuuden laajentamisesta saadut kokemukset ovat positiivisia, käytäntö voitaisiin ottaa käyttöön koko maassa.

SUMMARY

Background of the study

Identity has become a topic of discussion in modern society where people, like stepmothers, face many changes in their personal and familial lives. However not much is known about how identity is maintained (Giddens 1991) or constructed and reconstructed during life transitions. The stepmother identity is also an issue of great importance, as it is related to the ideals and myths of motherhood, stepmotherhood and nuclear family. According to Coleman, Ganong and Fine, (2000, 1296) earlier stepfamily research has approached stepfamilies more from the perspective of children and stepfathers than that of the stepmothers. But how do we define stepmothers? According to the dictionary entry (Nykysuomen sanakirja 2002) a *stepmother* is simply the father's new wife. One wonders, whether this objective definition corresponds to the ways in which stepmothers define themselves. In *stepmother families* there are always children from the father's previous relationship. The family may also include the stepmother's biological children from her previous and/or new union.

In this study family has been given an important role in the construction of human identity. Family structures the lives of people (Morgan 1996, 11; Silva & Smart 1999, 5–7), but in a different way than before. This becomes obvious in stepfamilies in which the definitions of the family and of family membership are unambiguous and not self-evident. For these reasons the family has not been approached in this study as a static structure. Instead the family and family relationships are understood as dynamic processes, every day practices and objects of negotiations (Finch & Mason 1993; 2000; Morgan 1996, 142–144; Smart 2007, 46–49). The meanings of family practices are seen to be related to the ways in which parenthood and gender are understood.

The framework of this study was symbolic interactionism, which combines theoretical and methodological solutions. In this framework, identity construction was approached as a trinity. This trinity composed of habitual action (family practices), creative and conscious action (reflection and negotiation of family practices), and socio-cultural meanings (master narratives and cultural story models). Identity was seen as a temporal and spatial process that is constructed through social action. The basis of identity construction, as it has been understood in this study, is habitual action, which is realized in family practices. Negotiation of family relations and practices was considered to be a more conscious way of constructing identity, which can lead to changes in identity.

The theoretical framework was complemented by the narrative approach. Thus personal identity was seen to be constructed in every-day social action in the family life and in stories which refer to this action. Finnish and European family histories were reviewed by using the concept of a master narrative. The premise was that people use hegemonic narratives to structure their own life stories. Stepfamily research sheds light on how the motherhood myth and the

ancient stepmother myth bring conflicting elements to the ways in which stepmothers` interpret their roles in stepfamilies. The motherhood myth, which stresses the primacy of a mother's care, dates back to the 1800s (the modern motherhood narrative), and the evil stepmother myth dates back to Greco-Roman time.

The study design, method and reading the data

The purpose of this study was to reveal the means by which stepmothers construct their identities in stepfamilies. The narrative method enabled exploration of, how stepmothers made sense of their lives. As the stepmothers wrote about their lives and about what is important to them, they constructed their identities. The story structure (beginning, middle and end) directed the attention to the procedural time and space aspects of identity construction. Narrative analysis was applied in order to identify the identity types. The temporal perspective also revealed the turning points of the life course. The stories were analyzed on three levels: a) the social action b) socio-cultural meanings and c) narration. The specific research questions were the following:

1. What are the identity types of stepmothers?
2. How do stepmothers maintain their identity?
3. What are the turning points that actualize identity negotiations?
4. Which factors promote and which restrict the identity work of stepmothers and contribute to the well-being of stepmothers in step families?

The data consisted of 58 stories, one diary and a correspondence between one stepmother and her future husband. The stepmothers replied to the announcements which were published in the summer and fall of 2005 in one newspaper, one magazine, and on the websites of Suomen Uusperheellisten Liitto, Supli, and Suomi24. In these announcements stepmothers were asked to write about things that were important to them. Stepmothers were, however, also given some questions to facilitate their writing concerning their feelings, their family relations, their obligations and rights in the family etc.

The analysis of the stories was on one hand theory-bound and on the other hand narrative. The analysis was mainly based on the holistic-content and holistic-form readings (Lieblich 1998, 12–19). Reading the stories was a multi-staged process in which the theory and data corrected each other and clarified the study design. After reading the stories without any hypothesis, 18 stories were analyzed in a more systematic way. The stories were then summarized by presenting their events in temporal order (beginning, middle and end). At this point I found that there were similar turning points in the stories. A new horizon of interpretation opened up when I noticed that despite these common features, the stories ended up in different ways. On this basis I identified three identity types. While writing the manuscript I decided to approach one of the identity types thematically. I did this because the majority of stepmothers

representing this identity type had answered the questions using the essay-style approach.

Results

The stepmothers' stories describe challenges in their lives and their attempts to cope with them. The dominant feature of the stepmothers' stories is that they see themselves primarily in relation to biological mothers and feel threatened. In spite of the common features in stepmother stories, they do not end in the same way. The family context, composition of the family and the action of stepmothers and their family members were connected to the outcome of the story. On the basis of the above, three identity types were found: 1. *Identity restricted by satellite mother*, 2. *Stepmother-centered identity*, and 3. *Team parenthood identity*. These stories may have features from several identity types.

In *Identity restricted by the satellite mother* type, the biological mothers were said to be present either in concrete or psychological ways in the lives of their children and of the stepfamilies, which is why the stepchildren didn't need a replacement for their biological mother. The stepmother was left without a clear role and place in the family, or her role was limited to taking care of – but not bringing up – the stepchildren. In post-divorce families, the stepmothers believed that the unwelcoming attitude of their stepchildren was due to the ways in which their biological mothers. According to the stepmothers the biological mothers interfered with the stepfamily life and restricted the social parenthood of stepmothers. Some stepmothers thought this was possible because their spouses allowed it to happen. Without their spouses' support the stepmothers felt weak. The problematic position of the stepmothers in this identity type did not change much during the story time. The satellite mother identity occurred in families in which the children were more often teenaged or older than in the other identity types.

The narration in *Stepmother-centered stories* focused on the relationship of the stepmother and stepchild. The stepmothers became mother figures and/or executive managers in the family who structured their families according to the nuclear family ideal. The mother figures and the stepchildren were said to develop a reciprocal relationship in which feelings were expressed on both sides. The nuclear family model with the traditional female agency occurred in families in which there were more children of the 0–5 age group than other types, and/or the biological mother was not very actively involved in the lives of her children or she was dead. Some stepmother-centered stories were heroic tales, stories of transformation in which the stepmothers achieved the desired position. Some stepmothers unwillingly replaced the missing motherhood of the biological mothers. Many stepmothers thought they were more determined, responsible and strict parents than their husbands and the biological mothers. The husbands' active support for the stepmothers was not self-evident in all stories.

In the *Team parenthood identity* type, shared parenthood and a good relationship between the spouses was emphasized. The stepmothers

constructed their identity first of all as spouses and alongside their spouses as equal adults or parents for all the children of the family. The parenthood was not as clearly gendered as in other types. Although the stepmothers in the Team parenthood identity type revealed that they felt threatened by the biological mothers, the spouses felt stronger together. These stories were not clearly tragic or heroic, as many of them described a good and smooth-functioning everyday life. There were more 6- to 12-year-old stepchildren in families with the Team parenthood identity type than in the other types. Many nonresidential stepmothers structured their identity as caring adults and friends.

The stepmother identity is relational: in other words it is constructed in connection with others and is dependent on others. Like many others stepmothers have to build relationships with people whom they do not personally choose. These relationships include, for example, stepchildren and in most cases biological mothers. The relationality in the stepmother stories focused on the stepchildren. The fathers' role in the family was significant. The spousal relationship maintained the stepmother's identity during the crisis of stepfamily life. The positive relationship between them and the stepchildren was said to be related to the spousal support for the stepparent as parents or adults in the family. According to the study the following factors were the most relevant in bringing satisfaction and joy to stepmothers' lives: Sharing the responsibility in caring for and caring about children and their upbringing, open communication between the partners and a reciprocal, confidential relationship with the stepchildren.

In the beginning of the stepfamily life many stepmothers attached their identity to the gendered practices (e.g preparing meals for the family) of everyday life. Many stepmothers had internalized cultural expectations attached to motherhood. The motherhood myth was visible in reporting the actions of both biological mothers and stepmothers. In the first identity type, the biological mothers were defined as the primary parents of their children, whereas in the second type stepmothers drew their self-images as women, who took care of their families in a traditional way. The third type dismantled the motherhood myth by stressing the equal and shared parenthood of the woman and man.

Even if the master narrative of a good mother offered a positive model for stepmothers' identity construction, the stepmothers could not act according to this ideal, if the stepchildren did not accept them as mother figures in the family. The traditional myths of motherhood and stepmotherhood and the ideals of family brought contradictory elements to the identity construction of modern stepmothers. Many stepmothers, for instance, cared for their stepchildren in a motherly way but thought that they could not take the biological mothers' place. Some stepmothers felt like evil stepmothers if, for example, they did not love their stepchildren if, for example, they had to set limits for their stepchildren on behalf of their husbands and their role as a parent or adult in the family was unclear. For these reasons stepmothers would need modern and positive story models to help structure their lives.

Because the stepmother identity construction is in many respects problematic, it requires reflection and negotiation. The identity construction was a process in which the women negotiated their identity in relation to the counterparties and within the wider context of life. These identity negotiations consisted of mediated (e.g. stepfamily guides) and face-to-face interaction (e.g. between the spouse and stepchild). The negotiation aspect in the relationship between the stepmother and the stepchildren was stressed because most of the stepchildren had passed babyhood. The identity negotiations were actualized by different kinds of life course transitions and crises, like getting married, moving, changing jobs, changes in the family composition, becoming exhausted from too-heavy responsibility or facing difficulties with stepchildren and their biological mothers. In these turning points, the stepmother's identity changed in some cases from one type to another.

With conscious identity work and personal interpretations, stepmothers could negotiate their identity in changing circumstances and distance themselves from the stepmother and motherhood myths. All stepmothers combined and used elements of modern and traditional ways of living in their identity construction. However they did it in various ways. In addition to practices and traditions, reflexivity supported the feeling of continuity in the stepmother identity. The stories involving the Stepmother-centered identity and Team parenthood identity types were more reflexive than the Identity restricted by the satellite mother type particularly if the self-help guides are considered to be expressions of the reflexive process (Giddens 1992, 30).

Conclusions

Most stepmothers put forth great effort in constructing their identity and stepfamily in a reflexive way. This did not solve the issues in the relationships between stepmothers, their husbands and biological mothers, however, because the stepmother identity is relational. It is difficult to implement teamwork between the adults in the stepfamily if the biological mother acts as the primary parent of her child and the father is her assistant. From the point of view of the stepmother, it would be ideal if the traditional roles of biological mothers and fathers were changed. If the biological father participated in the everyday life of the family in a more active way, the stepmother would then have more space to construct her identity. This would also allow them to vary gendered traditional habits. The father could also share with the stepmother the responsibility of bringing up the children, which would bridge the gap between the stepmother's obligations and rights. In the strengthened roles, the father could take a stronger stand regarding the family autonomy.

Some stepmothers were more skilled than others in the reflexive identity work. In this regard stepmothers are not equals. Therefore they would need support in their identity construction from public and non-governmental services. With the assistance of psychologists and social workers the drawn-out legal processes of custody could also be avoided. The - new - family also requires a new family policy and new concepts. According to this study, family

relations are not only based on blood ties, but also on affection and trust. From this viewpoint the family is seen as connectedness and a dynamic network of relationships that are created in everyday family care practices. The concept of 'stepmother' could be replaced by the concept of social parents, provided they are in the position of parents, who take care of the stepchildren in a concrete way or 'adults of the family' if they do not occupy a parental position in the family. It might strengthen the stepfamily ties if the stepparents and step children had the option to establish a legal relationship.

LÄHTEET

- Aalberg, V. & Siimes M. A. 1999/2007. Lapsesta aikuiseksi. Nuoren kypsymisen naiseksi ja mieheksi. Jyväskylä: Gummerus.
- Aalto, I. 2004. Perinteisestä uuteen. Isyyden muutostuomusta purkamassa. Teoksessa I. Aalto & J. Kolehmainen (toim.) Isäkirja. Mies, vanhemmuus ja sukupuoli. Tampere: Vastapaino, 65–89.
- Aarseth, H. 1995. Changing men – opening for new perspectives on the family. Käänt. M. Korhonen. Julkaisematon esitelmä naistutkimuksen päivillä 11. 11. 1995. Helsinki.
- Abbott, H. 2002. The Cambridge introduction to narrative. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ahokas, M. 2010. Ryhmät ja niiden väliset suhteet. Teoksessa E. Suoninen, A.-M. Pirttilä-Backman, A. R. Lahikainen & M. Ahokas (toim.) Arjen sosiaalipsykologia. Helsinki: WSOY, 185–242.
- Ahponen, P. 2000. Kulttuurin pesäpaikka. Yhteiskunnallisia lähestymistapoja kulttuuriteoriaan. Helsinki: WSOY.
- Aittola T. 2006. Etanan tuntosarvet ja näkymätön lapsi – mitä ne kertovat kasvatuksesta? Kasvatus 1, 53–60.
- Alhanen, K. 2007. Käytännöt ja ajattelu Michel Foucault' n filosofiassa. Helsinki: Gaudeamus.
- Ambert, A.-M. 1986. Being a stepparent: Live-in and visiting stepchildren. *Journal of Marriage & the Family*, 48 (4), 795–804.
- Annala, M. 2009. Etälapset ja bonuslapset kuuluvat yhä useampien sanavarastoon. Perhemuotojen moninaistuminen on tuonut kieleen lukuisia uusia sanoja. *Keskisuomalainen*, 26.10.2009, 22.
- Anttonen, A. 1997. Feminismi ja sosiaalipolitiikka. *Naistutkimus* 10 (4), 56–61.
- Badinter, E. 1993. Mikä on mies? [XY -Del identité masculine]. Käänt. L. Lehto. Tampere: Vastapaino.
- Bauman, Z. 1996. Postmodernin lumo. [Postmodern Ethics]. Käänt. J. Vainonen. Tampere: Vastapaino.
- Bauman, Z. 1999. Culture as praxis. London: Sage.
- Bauman, Z. 2002. Notkea moderni. [Liquid Modernity]. Käänt. J. Vainonen. Tampere: Vastapaino.
- Beck, U. 1986. Risikogesellschaft. Auf dem weg in eine andere moderne. Frankfurt: Suhrkamp.
- Beck, U. 1995. Poliitiikan uudelleenkeksiminen: kohti refleksiivisen modernisaation teoriaa. Teoksessa: U. Beck, A. Giddens, & S. Lash (toim.) Nykyajan jäljillä. Refleksiivinen modernisaatio. [Reflexive modernization. Politics, tradition and aesthetics in the modern social order]. Käänt. L. Lehto. Tampere: Vastapaino, 11–82.
- Beck, U. & Beck-Gernsheim, E. 1995. The normal chaos of love. Cambridge: Polity Press.
- Beck, U. & Beck-Gernsheim, E. 2002. Individualization. Institutionalized individualism and its social and political consequences. London: Sage.

- Berg, K. 2008. Äitiys kulttuurisina odotuksia. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 48. Helsinki: Väestöliitto.
- Berger, R. 1998. *Stepfamilies. A multi-dimensional perspective*. London: The Haworth Press.
- Bernardes, J. 1997. *Family studies. An introduction*. London: Routledge.
- Bettelheim, B. 1992. Satujen lumous, merkitys ja arvo. [The uses of enchantment]. Käänt. M. Rutanen. Helsinki: WSOY.
- Blumer, H. 1969/1998. *Symbolic interactionism. Perspective and method*. California: University of California Press.
- Bochner, A. 2007. Notes towards ethics of memory in autoethnographic inquiry. Teoksessa N. Denzin, & M. Giardina (toim.) *Ethical futures in qualitative research: Decolonizing the politics of knowledge*. Walnut Creel: Left Coast Press, 197–208.
- Bourdieu, P. 1977. *Outline of a theory of practice*. Cambridge: University Press.
- Bourdieu, P. & Wacquant, L. 1995. Refleksiiviseen sosiologiaan. Tutkimus, käytäntö ja yhteiskunta. [Réponses. Pour une anthropologie reflexive]. Suomeksi toimittaneet M. Sabour & M. A. Salo. Joensuu: University Press.
- Bowlby, J. 1953. *Child care and the growth of love*. Hermondsworth: Penguin.
- Broberg, M. 2010. Uusperheen voimavarat ja lasten hyvinvointi. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 52/2010. Väitöskirja.
- Broman-Kananen, U.-B. 2005. På klassrummets tröskel. Om att vara lärare i musikläroinrättningarnas brytningstid. Helsinki: Studia Musica Sibeliusakademien. Väitöskirja.
- Butler, J. 2006. Hankala sukupuoli. Feminismi ja identiteetin kumous. [Gender trouble, feminism, and the subversion of identity]. Käänt. T. Pulkkinen. Helsinki: Gaudeamus.
- Cacciatore, R. & Janhunen, K. 2008. Täydelliset äidit - 11 myyttiä. Teoksessa K. Janhunen & M. Oulasmaa (toim.) *Äidin kielletyt tunteet*. Helsinki: Väestöliitto, 12–27.
- Carr, D. 1986. *Time, narrative and history*. Bloomington: Indiana University Press.
- Carter, E. A. 1988. Counselling stepfamilies effectively. *Behaviour Today*, 19, 1–2.
- Carsten, J. 2000. *Cultures of relatedness. New approaches to the study of kinship*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Carsten, J. 2004. *After kinship*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Castrén, A.-M. 2008. Päätyykö sukulaisuus? Verkostonäkökulma perhe- ja sukulaisuussuhteisiin eron jälkeen. Teoksessa M. Notko & E. Sevón (toim.) *Perhesuhteet puntarissa: jännitteitä ja moraaleja*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 233–256.
- Ceglian, C. P. & Gardner, S. 2000. Attachment style and “the wicked stepmother spiral”. *Journal of Divorce & Remarriage*, 34, 111–129.
- Cherlin, A. 1978. Remarriage as an incomplete institution. *American Journal of Sociology*, 84 (3), 634–650.

- Chodrow, N. & Contratto, S. 1992. "The fantasy of the perfect mother." Teoksessa B. Thorne & M. Yalom (toim.) *Rethinking the family*. Boston: Northeastern University Press, 54–73.
- Christian, A. 2005. Consisting the myth of the wicked stepmother: Narrative analysis of an online stepfamily support group. *Western Journal of Communication*, 69, 27–47.
- Church, E. 1999a. Who are the people in your family? Stepmothers' diverse notions of kinship. *Journal of Divorce & Remarriage*, 31 (1/2), 83–106.
- Church, E. 1999b. The poisoned apple: stepmothers' experience of envy and jealousy. *Journal of Feminist Family Therapy*, 11 (3), 1–18.
- Church, E. 2004. *Understanding Stepmothers. Women share their struggles, successes, and insights*. Toronto: Harper Collins Publishers.
- Claxton-Oldfield, S. & Butler, B. 1998. Portrayal of stepparents on movie plot summaries. *Psychological Reports*, 82, 879–325.
- Coleman, M. & Ganong, L. 1987. The cultural stereotyping of stepfamilies. Teoksessa K. Pasley & M. Ihinger-Tallman (toim.) *Remarriage and step-parenting. Current research and theory*. New York: Guilford Press, 275–297.
- Coleman, M. & Ganong L. H. 1997. Stepfamilies from the stepfamily's perspective. Teoksessa I. Levin & M. B. Sussman (toim.) *Stepfamilies: History, Research, and Policy*. New York: The Haworth Press, 107–123.
- Coleman, M., Ganong, L. & Fine, M. 2000. Reinvestigating remarriage: Another decade of progress. *Journal of Marriage and the Family*, 62 (4), 1288–1308.
- Crohn, H. M. 2006. Five styles of positive stepmothering from the perspective of adult stepdaughters. *Journal of Divorce & Remarriage*, 46, 11–16.
- Crosbie-Burnett, M. 1984. The centrality of step relationship: A challenge to family theory and practice. *Family Relations*, 33, 459–464.
- Crosbie-Burnett, M. & Giles-Sims, J. 1991. Marital power in stepfather families: A test of normative-resource theory. *Journal of Family Psychology*, 4, 484–496.
- Davis, M. & Wallbridge, D. 1984. Äidin ja lapsen mysteeri. Winnocotin psykoanalyttinen ajattelu. Espoo: Weilin & Göös.
- Dedaić M. N. 2001. Stepmother as an electron: Positioning the stepmother in a family dinner conversation. *Journal of Sociolinguistics* 5(3). MA: Blackwell Publishers, 372–400.
- Denzin, N. K. 1989. *Interpretive biography*. Qualitative Research Method Series 17. London: Sage.
- Douglas, M. 2000. Puhtaus ja vaara. Rituaalistisen rajanvedon analyysi. [Purity and danger]. Käänt. V. Blom & K. Hazard. Tampere: Vastapaino (eng. alkuteos 1966).
- Duncombe, J. & Marsden, D. 1993. Love and intimacy: the gender division of emotion and emotive work. *Sociology*, 27 (2), 221–241.

- Erera-Weatherly, P. 1996. On becoming a stepparent: Factors associated with the adoption of alternative step parenting styles. *Journal of Divorce & Remarriage*, 25 (3/4), 155–174.
- Erikson, E. H. 1982. *The life cycle completed*. New York: Norton.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1996. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Lapin yliopisto: Lapin yliopistopaino.
- Felski, R. 2000. The invention of everyday life. *New Formations* 39, 15–31.
- Finch, J. 1989. *Family obligations and social change*. Cambridge: Polity Press.
- Finch, J. & Mason, J. 1993. *Negotiating family responsibilities*. London: Routledge.
- Finch, J. & Mason, J. 2000. *Passing on: Kinship and inheritance in England*. London: Routledge.
- Fine, M. A. 1994. Social policy pertaining to stepfamilies: Should stepparents and stepchildren have the option of establishing a legal relationship. Teoksessa A. Booth & J. Dunn (toim.) *Stepfamilies, Who benefits? Who does not?* Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum, 191–197.
- Fine, M. A., Coleman M. & Ganong, L. H. 1998. Consistency in perceptions of the step-parent role among step-parents, parents and stepchildren. *Journal of Social and Personal Relationships*. London: Sage.
- Foucault, M. 1969/1972. *The archaeology of knowledge*. London: Tavistock Publications.
- Foucault, M. 1972/1980. *Power/knowledge. Selected interviews and other writings 1972–1977* by Michel Foucault edited by Colin Gordon. Sussex: The Harvester Press.
- Foucault, M. 1976/1990. *The history of sexuality. Volume I: An introduction. [La Volonté de savoir]*. London: Penguin Books.
- Fornäs, J. 1998. *Kulttuuriteoria. Myöhäismodernin ulottuvuuksia*. Tampere: Vastapaino.
- Fraser, H. 2004. Doing narrative research: Analyzing personal stories line by line. *Qualitative Social Work*, 3, 179–201.
- Freeman, M. 1999. Culture, narrative, and the poetic construction of selfhood. *Journal of Costructivist Psychology*, 12, 99–116.
- Furstenberg, F. F. & Spanier, G. B. 1984. The risk of dissolution in remarriage: An examination of Cherlin's hypothesis of incomplete institution. *Family Relations*, 33, 433–441.
- Furstenberg, F. F. & Cherlin, A. J. 1991. *Divided families. What happens to children when parents part*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Gamache, S. J. 1997. Confronting nuclear family bias in stepfamily research. Teoksessa I. Levin & M. B. Sussman (toim.) *Stepfamilies: History, research, and policy*. New York: The Haworth Press, 41–69.
- Ganong, L. H & Coleman, M. 1997. How society views stepfamilies. Teoksessa I. Levin & M. B. Sussman (toim.) *Stepfamilies: history, research, and policy*. New York: The Haworth Press, 85–121.
- Ganong, L. H & Coleman, M. 2004. *Stepfamily relationships. Development, dynamics and interventions*. New York: Plenum Publishers.

- Gergen, M. N. & Gergen, K. J. 1986. Narrative form and the construction of psychological science. Teoksessa T. R. Sarbin (toim.) Narrative psychology. The storied nature of human conduct. New York: Praeger, 22–45.
- Gergen, M. N. & Gergen, K. J. 1993. Narratives of the gendered body. Teoksessa R. Josselson & A. Lieblich (toim.) The narrative study of lives. Vol. 1. London: Sage, 163–191.
- Gergen, M. 2004. Once upon a time. A narratologist's tale. Teoksessa C. Daiute & C. Lightwood (toim.) Narrative analysis. Studying the development of individuals in society. London: Sage, 267–281.
- Giddens, A. 1979/1984. Yhteiskuntateorian keskeisiä ongelmia. Toiminnan, rakenteen ja ristiriidan käsitteet yhteiskunta-analyysissä. [Central problems in social theory action, structure and contradiction in social analysis]. Käänt. P. Andersson ja I. Heiskanen. Helsinki: Otava
- Giddens, A. 1984. The constitution of society: Outline of the theory of structuration. Cambridge: Polity Press.
- Giddens, A. 1987. Social Theory and modern sociology. Cambridge: Polity Press.
- Giddens, A. 1990. The consequences of modernity. Cambridge: Polity Press.
- Giddens, A. 1991. Modernity and self-identity. Self and society in the late modern age. Cambridge: Polity Press.
- Giddens, A. 1992. The transformation of intimacy: Sexuality, love and eroticism in modern societies. Cambridge: Polity Press.
- Giddens, A. 1995a. Elämää jälkitraditionaalisessa yhteiskunnassa. Teoksessa U. Beck, A. Giddens & S. Lash Nykyajan jäljillä. Refleksiivinen modernisaatio. [Reflexive modernisation. Politics, Tradition and Aesthetics in the Modern Social Order]. Käänt. L. Lehto. Tampere: Vastapaino, 83–153.
- Giddens, A. 1995b. Politics, sociology and social theory. Encounters with classical and contemporary social thought. Cambridge: Polity Press.
- Gilligan, C. 1977/1982. In a different voice: Psychological theory and women's development. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Gottberg, E. 1997. Perhesuhteet ja lainsäädäntö. Turun yliopiston oikeustieteen julkaisuja. Yksityisoikeuden julkaisusarja A:91.
- Granfelt, R. 1998. Kertomuksia naisten kodittomuudesta, Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 702.
- Grönholm, P. 2010. Huoltajuuksia maksavat vuosittain miljoonia euroja yhteiskunnalle. Helsingin Sanomat 11. 11. 2010, A, 5.
- Guisinger, S., Cowan P. A. & Schuldberg, D. 1989. Changing parent and spouse relations in the first years of remarriage of divorced fathers. Journal of Marriage and Family, 51, 445–456.
- Haavio-Mannila, E. & Roos, J. P. 1998. Pidättyvyyden polven naisten ja miesten rakkaustyylejä. Teoksessa M. Hyvärinen, E. Peltonen & A. Vilkkonen (toim.) Liikkuvat erot. Sukupuoli elämäkertatutkimuksessa. Tampere: Vastapaino, 239–272.

- Hall, S. 1999. *Identiteetti*. Käänt. M. Lehtonen & J. Herkman. 5. painos. Tampere: Vastapaino.
- Hardy, B. 1968. Towards a poetics of fiction. An approach through narrative. *Novel* 1, 5–14.
- Harré, R. & van Langenhove, L. 1999. The dynamics of social episodes. Teoksessa R. Harré & L. Langenhove (toim.) *Positioning theory: Moral contexts of intentional action*. Oxford: Blackwell, 1–3.
- Havel, V. 1992. *Summer meditations*. Käänt. P. Wilson. Toronto: Knoph.
- Hays, S. 1996. *The cultural contradictions of motherhood*. New Haven, CT: Yale.
- Heikkinen, H. L. T. 2001. Toimintatutkimus, tarinat ja opettajaksi tulemisen taito. Narratiivisen identiteettityön kehittäminen opettajankoulutuksessa toimintatutkimuksen avulla. *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research* 175.
- Heikkinen, H. L. T. 2002. Tarinat opettajankoulutuksen välineenä. Teoksessa H. L. T. Heikkinen & L. Syrjälä (toim.) *Minussa elää monta tarinaa. Kirjoituksia opettajuudesta*. Helsinki: Kansanvalistusseura, 101–105.
- Heinämaa, S. 1996. *Ele, tyyli ja sukupuoli, Merleau-Pontyn ja Beauvoirin ruumiinfenomenologiasta*. Helsinki: Gaudeamus.
- Heiskala, R. 1989. Sukupuoli modernissa: Beckin yksilöllistymisteesi ja kulttuuriset koodit. *Sosiologia* 26, 1, 15–20.
- Heiskala, R. 2000. *Toiminta, tapa ja rakenne. Kohti konstruktionistista synteesiä yhteiskuntateoriassa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Hetherington, E. M. 1993. An overview of the Virginia longitudinal study of divorce and remarriage with a focus on early adolescence. *Journal of Family Psychology* 7, 39–56.
- Hetherington, E. M. 1999. Family functioning and the adjustment of adolescent siblings in diverse types of families. Teoksessa E. M. Hetherington, S. H. Henderson & D. Reiss (toim.) *Adolescent siblings in stepfamilies: Family functioning and adolescent adjustment*. Society for research in child development. MA: Blackwell Publishers, 1–25.
- Hetherington, E. M. 1999. Family functioning in nonstepfamilies and different kinds of stepfamilies: an integration. Teoksessa E. M. Hetherington, S. H. Henderson & D. Reiss (toim.) *Adolescent siblings in stepfamilies: Family functioning and adolescent adjustment*. Society for research in child development. MA: Blackwell Publishers, 184–191.
- Hirsjärvi, S. & Laurinen, L. 2004. *Lempeästi mutta lujasti. Suomalaisia sanontoja ja arkiuskomuksia kasvatuksesta*. Helsinki: WSOY.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Tammi.
- Hochschild, A. R. 1979. Emotion work, feeling rules and social structure. *American Journal of Sociology* 85, 551–575.
- Hochschild, A. R. 1994. The economy of gratitude. Teoksessa D. D. Franks & E. Doyle (toim.) *The sociology of emotions: Original essays and research papers*. Greenwich, CT: JAI Press, 95–113.

- Hoikkala, T. 1993. Katoaako kasvatus, himmeneekö aikuisuus? Aikuistumisen puhe ja kulttuurimallit. Jyväskylä: Gaudeamus.
- Hokkanen, T. 2005. Äitinä ja isänä eron jälkeen: yhteishuoltajavanhemmuus arjen kokemuksena. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 267. Pysyvä osoite: <http://urn.fi/URN:ISBN:951-39-2179-4>.
- Honkasalo, M.-L. 2004. "Elämä on ahasta täällä." Teoksessa M.-L. Honkasalo, T. Utriainen & A. Leppo (toim.) *Arki satuttaa. Kärsimyksiä suomalaisessa nykypäivässä*. Tampere: Vastapaino, 51 – 81
- Huttunen, J. 1993. Isä perheessä. *Sosiaalinen aikakauskirja*, 87 (6), 6 – 10.
- Huttunen, J. 1994. Isyys ja miehisyys; isä perhepsykologisessa tutkimuksessa. Teoksessa J. Virkki (toim.) *Ydinperheestä yksilöllistyviin perheisiin*. Helsinki: WSOY, 46 – 66.
- Huttunen, J. 2001. Isänä olemisen uudet suunnat. Hoiva-isiä, etä-isiä ja ero-isiä. Juva: PS-kustannus.
- Hyväri, S. 2001. Vallattomuudesta vastuuseen. Kokemuksen politiikan sankaritainoita. Vammala. Vankeinhodon koulutuskeskuksen julkaisu 3/2001. Helsinki: Tietosanoma Oy.
- Hyvärinen, M. 1994. Viimeiset taistot. Tampere: Vastapaino.
- Hyvärinen, M. 2004. Eletty ja kerrottu kertomus. *Sosiologia* 4/2004, 297 – 309.
- Hyvärinen, M. 2006. Kerronnallinen tutkimus. Julkaistu kotisivuilla: www.hyvarinen.info.
- Hyvärinen, M., Peltonen E. & Vilkkö, A. 1998. Johdanto. Teoksessa M. Hyvärinen, E. Peltonen & A. Vilkkö (toim.) *Liikkuvat erot – sukupuoli elämäkertatutkimuksessa*. Tampere: Vastapaino, 7 – 25.
- Häggman, K. 1994. Perheen vuosisata. Perheen ihanne ja sivistyneistön elämäntapa 1800-luvun Suomessa. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.
- Hämäläinen, J. 2005. Kodin kynnyks, J.V. Snellmanin perhefilosofia. Kuopio: Snellman instituutti.
- Hänninen, V. 1999. Sisäinen tarina, elämä ja muutos. Tampereen yliopisto, sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos. Väitöskirja.
- Hänninen, V. 2004. A model of narrative circulation. *Narrative Inquiry* 14 (1), 69 – 85.
- Hänninen, V. 2008. Narratiivisen tutkimuksen workshop 8. – 9.2. 2008. Jyväskylä, luentoyhteenveto.
- Ihinger-Tallman M. & Pasley, K. 1997. Stepfamilies in 1984 and today – A scholarly perspective. Teoksessa I. Levin & M. B. Sussman (toim.) *Stepfamilies, history, research and policy*. New York: The Haworth Press, 19 – 41.
- Ilmonen, K. 2000. Sosiaalinen pääoma: käsite ja sen ongelmallisuus. Teoksessa P. Ruuskanen (toim.) *Sosiaalinen pääoma ja luottamus*. Jyväskylä: SoPhi, 9 – 38.
- Ilmonen, K. 2002. Luottamus paikallisiin instituutioihin ja sosiaalisiin verkostoihin. Teoksessa P. Ruuskanen (toim.) *Sosiaalinen pääoma ja hyvinvointi: näkökulmia sosiaali- ja terveystalolle*. Jyväskylä: PS-kustannus, 136 – 159.

- Jaakkola, R. & Sääntti, R. 2000. Uusperheitten lapset ja vanhemmat. Perheitten rakenne, toiminta ja talous. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 174. Helsinki.
- Jalava, M. 2005. Minä ja maailmanhenki. Moderni subjekti kristillis-idealisisessa kansallisajattelussa ja Rolf Lagerborgin kulttuuriradikalismissa n. 1800–1914. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia.
- Jallinoja, R. 2000. Perheen aika. Helsinki: Otava.
- Jallinoja, R. 2009. Vieras perheessä. Helsinki: Gaudeamus.
- Janhunen, K. & Saloheimo, A. 2008. Äitiyden tunnepakkaus. Teoksessa K. Janhunen & M. Oulasmaa (toim.) Äidin kielletyt tunteet. Helsinki: Västöliitto, 28–52.
- Joas, H. 1987. Symbolic interactionism. Teoksessa A. Giddens & J. Turner (toim.) Social theory today. Stanford, CA: Stanford University Press, 82–115.
- Joas, H. 1992/1996. The creativity of action. [Die kreativität des handelns] Käänt. J. Gaines ja P. Keast. The University of Chicago Press.
- Jokinen, E. 1996. Väsynyt äiti. Äitiyden omaelämäkerrallisia esityksiä. Helsinki: Gaudeamus. Väitöskirja.
- Jokinen, E. 2004a. Kodin työt, tavat, tasa-arvo ja rento refleksiivisyys. Teoksessa E. Jokinen, M. Kaskisaari & M. Husso (toim.) Ruumis töihin! Käsite ja käytäntö. Tampere: Vastapaino, 285–301.
- Jokinen, E. 2004b. Päiväkirjat tiedon lajina. Teoksessa M. Liljeström (toim.) Feministinen tietäminen. Keskustelua metodologiasta. Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, E. 2005. Aikuisten arki. Helsinki: Gaudeamus.
- Jokinen, A., Juhila K. & Suoninen E. 2004. Diskursiivinen maailma: Teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen (toim.) Diskurssianalyysin aakkoset, Tampere: Vastapaino, 17–47.
- Jones, A. C. 2004. Transforming the story. Narrative applications to a step-mother support group. *Families in Society*, 85, 129–138.
- Josselson, R. 1994. Identity and relatedness in the life cycle. Teoksessa H. A. Bosma, T. L. G. Graafsma, H. D. Grotevant & D. J. de Levita (toim.) Identity and development. An interdisciplinary approach. London: Sage.
- Juujärvi, S. & Myyry, L. 2005. Ammatillisen moraaliajattelun kehitys: oikeudenmukaisuudesta huolenpitoon? Teoksessa A-M. Pirttilä-Backman, M. Ahokas, L. Myyry & S. Lähteenoja (toim.) Arvot, moraalit ja yhteiskunta. Sosiaalipsykologisia näkökulmia yhteiskunnan muutokseen. Helsinki: Gaudeamus, 70–94.
- Karjalainen, J. 1981. Sankarit. Albumissa Yö kun saapuu Helsinkiin. Helsinki: Warner/Chappel Music Finland.
- Kaskisaari, M. 1998. Rakkauden täyttymys. Seksuaaliset erot ja romanttinen rakkaus. Teoksessa M. Hyvärinen, E. Peltonen & A. Vilkkonen (toim.) Liikkuvat erot. Sukupuoli elämäkertatutkimuksessa. Tampere: Vastapaino, 273–309.

- Kaskisaari, M. 2000. Kyseenalaiset subjektit. Tutkimuksia omaelämäkerroista, heterojärjestyksestä ja performatiivisuudesta. Jyväskylä: Sophi
- Katvala, S. 2001. Missä äiti on? Äitejä ja äitiyden uskomuksia sukupolvien saattossa. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 186. Väitöskirja.
- Katz, J. 1988. *The seductions of crime*. New York: Basic Books.
- Kekäle, J. 2007. Postmoderni isyys ja uskonnollisuus - tarinallinen näkökulma. Joensuun yliopiston teologisia julkaisuja. N:o 19.
- Keski-Luopa, L. 2001. Työnohjaus vai superviisaus. Työnohjausprosessin filosofisten ja kehityspsykologisten perusteiden tarkastelua. Oulu: Metanoia Instituutti.
- Ketola-Orava, K. 2006. *Olipa toisenkin kerran*. Oulu: Vihreä Kettu.
- Kilpinen, E. 2008. John Dewey, George Herbert Mead ja pragmatistisen yhteiskuntatieteen ongelmat. Teoksessa E. Kilpinen, O. Kivinen & S. Pihlström (toim.) *Pragmatismi filosofiassa ja yhteiskuntatieteissä*. Helsinki: Gaudeamus, 91–132.
- Kivimäki, R. 2003. Perhe tuli työelämään. Teoksessa H. Forsberg & R. Nätkin (toim.) *Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*. Helsinki: Gaudeamus, 186–202.
- Klein, M. 1975. *Envy and gratitude and other works 1946–1963*. London: The Hogarth Press and the Institute of Psycho-Analysis.
- Koivusalo-Kuusivaara, R. 2007. Lapset, media ja symbolinen vuorovaikutus. Suomalaisien, englantilaisten ja saksalaisten lasten mediasuhteen tarkastelua. Helsingin yliopisto: Viestinnän julkaisuja. Väitöskirja.
- Kollbe, L. 2009. "Joka vitsaa säästää, se lastaan vihaa" - koti asuntona ja tunneyksikkönä. Viitattu 1.11.2009. <http://laurakolbe.net/sivut2004/Suomalainen%20ja%20eurooppalainen%20koti.htm>.
- Korhonen, M. 1996. Äideiltä tyttärille periytyvä naiskulttuuri ja huolenpidon ansat. *Naistutkimus* 1/96, 13–28.
- Korhonen, M. 1999. Isyyden muutos. Keski-ikäisten miesten lapsuuskokemukset ja oma vanhemmuus. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja. Joensuun yliopistopaino. Väitöskirja.
- Korhonen, M. 2008. Generatiivisuus ja sukupolvien suhteet - liikkeelle lähtö. M. Korhonen (toim.) *Generatiivisuus ja sukupolvien suhteet. Life and counselling in Context*, 2, 5–6. Viitattu 28.11.2010. http://www.joensuu.fi/psykologia/tutkimus/licc/Lehti_syksy_2008.pdf.
- Kortteinen, M. 1982. *Lähiö*. Tutkimus elämäntapojen muutoksesta. Helsinki: Otava.
- Kortteinen, M. 2005. Ymmärtämisen ongelma eettisenä kysymyksenä kvalitatiivisessa tutkimuksessa. Laadullisen sosiaalitutkimuksen eettiset kysymykset. Kutsuseminaari 2.5.2005. Helsinki: Stakes.
- Kraav, I. & Lahikainen, A. R. 2000. Perheen turva ja turvattomuus. Teoksessa P. Niemelä & A. R. Lahikainen (toim.) *Inhimillinen turvallisuus*. Tampere: Vastapaino, 61–90.
- Kurki, A. 2009. *Uusperhe-suomi-sanakirja*. Helsinki: WSOY.

- Kurki-Suonio, K. 1999. Äidin hoivasta yhteishuoltoon: lapsen edun muuttuvat oikeudelliset tulkinnat: oikeusvertaileva tutkimus. Helsinki: Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja. A-sarja. Väitöskirja.
- Kuronen, M. 2003. Eronnut perhe? Teoksessa H. Forsberg & R. Nätkin (toim.) Perhe murroksessa. Helsinki: Gaudeamus, 103–120.
- Kuusela, P. 2001. George Herbert Mead. Pragmatismi ja sosiaalipsykologia. Teoksessa V. Hänninen, J. Partanen & O. H. Ylijoki (toim.) Sosiaalipsykologian suunnannäyttäjät. Jyväskylä: Gummerus, 61–78.
- Lahikainen, A. R. 2000. Turvallisuus identiteettikysymyksenä. Teoksessa P. Niemelä & A. R. Lahikainen (toim.) Inhimillinen turvallisuus. Tampere: Vastapaino, 61–90.
- Lahikainen, A. R. 2005. Kontekstualisoitu perhe: miten perheessä tapahtuva sosialisatio muuttuu informaation aikakaudella? Teoksessa A-M. Pirttilä-Backman, M. Ahokas, L. Myyry & S. Lähteenoja (toim.) Arvot, moraalit ja yhteiskunta. Sosiaalipsykologisia näkökulmia yhteiskunnan muutokseen. Helsinki: Gaudeamus, 345–363.
- Laitinen, A. 2007. Syntyykö identiteetti tulkinnoissa vai edeltääkö se sitä? Teoksessa J. Kotkavirta (toim.) Persoonia vai ihmisiä. Helsinki: Gaudeamus, 136–185.
- Lapsen elatus ja huolto. 1999. Sosiaali- ja terveystilastot. Tiedonantajapalaute 5/2000. Helsinki: Stakes
- Larkela, P. 2007. Strukturaalinen perheterapia ja uusperhe. Suomen Uusperheellisten Liitto ry:n tiedotus- ja jäsenlehti Supliikki. 2, 12.
- Lauronen, E. 1991. Unelma ja sen toteuttajat – tutkimus suomalaisista omakotirakentajista. Helsinki: Asuntohallitus, tutkimus- ja suunnittelu-osasto, asuntotutkimuksia 3.
- Layder, D. 2009. Intimacy and power. The dynamics of personal relationship in modern society. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Lempiäinen, K. 2007. Sukupuolinen toimija: Kysymys olemuksesta, roolista ja tavasta. Sosiologia 2, 109–120.
- Levin, I. 1994. Stepfamilien – variasjon og mangfold. Oslo: Aventura.
- Levin, I. 1997. The stepparent role from a gender perspective. Teoksessa I. Levin & M. B. Sussman (toim.) Stepfamilies: History, research, and policy. New York: The Haworth Press, 177–190.
- Lieblich, A., Tuval-Maschiach, R. & Zilber, T. 1998. Narrative research. Reading, analysis and interpretation. Applied Social Research Method Series Vol. 47. London: Sage.
- Linnavuori, H.-R. 2007. Lasten kokemuksia vuoroasumisesta. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 313. Väitöskirja.
- Löyttyniemi, V. 2004. Kerrottu identiteetti, neuvoteltu sukupuoli. Jyväskylä: Minerva Kustannus.
- Löytömäki, E. 2008. Uusperheen parisuhde, toimiva perhe. Suomen Uusperheellisten Liitto Ry, artikkelit. Viitattu 5.8.2010. <http://www.mangusti.com/supili>.

- Mahoney, M. M. 1994. Reformulating the legal definition of the stepparent-child relationship. Teoksessa A. Booth & J. Dunn (toim.) *Stepfamilies, Who benefits? Who does not?* Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 167–191.
- Mason, J. 2004. Personal narratives, relational selves: residential histories in the living and telling. *The Sociological Review*, 52, 162–179.
- Mason, M. A. & Mauldon, J. 1996. The new stepfamily requires a new public policy of social issues. *Journal of Social Issues*, 52, 11–27.
- Massey, D. 2008. *Samanaikainen tila*. M. Lehtonen, P. Rantanen & J. Valkonen (toim.) Käänt. J. Rovio. Tampere: Vastapaino.
- McAdams, D. 1988. *Power, intimacy and the life story. Personological inquiries into identity*. New York: The Guilford Press.
- Mead, G. H. 1934/1983. *Mind, self and society, from the standpoint of social behaviorist*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Minuchin, S. & Fishman, C. H. 1981. *Family therapy techniques*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Morell, C. 1994. *Unwomanly conduct. The challenges of international childlessness*. New York: Routledge.
- Morgan, D. H. J. 1996. *Family connections. An introduction to family studies*. Cambridge: Polity Press.
- Morgan, D. H. J. 1999. Risk and family practices: Accounting for change and fluidity in family life. Teoksessa E. B. Silva & C. Smart (toim.) *The new family?* London: Sage, 13–30.
- Mäkelä, K. 1990. Kvalitatiivisen analyysin arviointiperusteet. Teoksessa K. Mäkelä (toim.) *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*. Helsinki: Gaudeamus, 42–59.
- Mäkelä, K. 2005. Laadullisen sosiaalitutkimuksen eettinen sääätely. Laadullisen sosiaalitutkimuksen eettiset kysymykset. Kutsuseminaari 2.5.2005. Helsinki: Stakes.
- Nousiainen, K. 2004. Lapsistaan erillään asuvat äidit. Äitiysidentiteetin rakentamisen tiloja. Helsingin yliopiston yhteiskuntapolitiikan julkaisusarja 3. Helsinki: Minerva-kustannus. Julkaisun pysyvä osoite on <http://urn.fi/URN:ISBN:952-10-1819-4>
- Nykysuomen keskeinen sanasto. 2004. Nurmi, T. (toim.) Helsinki: Gummerus.
- Nykysuomen sanakirja. 2002. Sadeniemi, M. (toim.) Helsinki: WSOY
- Nykyri, T. 1998. *Naisen viha*. Jyväskylän yliopisto. SoPhi 24.
- Nätkin, R. 1997. *Kamppailu suomalaisesta äitiydestä. Maternalismi, väestöpolitiikka ja naisten kertomukset*. Helsinki: Gaudeamus.
- Nätkin, R. 2003. *Moninaiset perhemuodot ja lapsen hyvä*. Teoksessa H. Forsberg & R. Nätkin (toim.) *Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*. Helsinki: Gaudeamus, 16–38.
- Oksanen, A. 2006. *Siirtonaisena Singaporessa. Ulkomaantyökomennukselle mukaan muuttaneet suomalaisnaiset kertovat kokemuksistaan. Yhteiskuntapolitiikan tutkimuksia 2/2006*. Helsinki: Yliopistopaino. Väitöskirja.

- Paajanen, P. 2007. Mikä on minun perheeni? Suomalaisten käsityksiä perheestä vuosilta 2007 ja 1997. Perhebarometri 2007. Väestöntutkimuslaitos Kat-sauksia E 30.
- Paasi, A. 2008. Paikan ja rajojen anatomiaa. (Arvostelu kirjasta D. Massey. 2008. Samanaikainen tila. Tampere: Vastapaino). Sosiologia 2, 170–171.
- Palkovitz, R. 1997. Reconstructing "involvement". Expanding conceptualiza-tions of men's caring in contemporary families. Teoksessa A. J. Hawkins & D. C. Dollahite (toim.) Generative fathering. Beyond deficit perspectives. Current issues in the family. London: Sage, 200–217.
- Papernow, P. L. 1984. The stepfamily cycle: An experimental model of step-family development. Family Relations, 33, 355–363.
- Papernow, P. L. 1993. Becoming a stepfamily. San Francisco: Jossey-Bass.
- Parsons, T. & Bales, R. F. 1955. Family, socialization and interaction process. Glencoe: Free Press.
- Pekkola, M. 2008. Ulkokohtainen tieto ja sisäistetty totuus. Tutkivan subjektin suhde tutkimukseensa tulkitsevissa tieteissä. Historiallinen aikakausikirja 2008, 178–188.
- Peltonen, E. & Eskola, K. 1997. Muisto. Teoksessa K. Eskola. & E. Peltonen (toim.) Aina uusi muisto. Jyväskylän yliopisto: Nykykulttuurin tutkimus-yksikkö. Jyväskylä: Gummerus, 7–25.
- Perheet [verkkojulkaisu]. 2009. Liitetaulukko 4. Uusperheet 1990–2009. Viitattu 28.10.2011. http://www.stat.fi/til/perh/2009/perh_2009_2010-05-28_fi.pdf. Helsinki: Tilastokeskus.
- Perheet [verkkojulkaisu]. 2011. Suomen virallinen tilasto (SVT). Viitattu 28.10.2011. <http://www.stat.fi/til/perh/kas.html>. Helsinki: Tilastokeskus.
- Perälä-Littunen, S. 2004. Cultural images of a good mother and a good father in three generations. Jyväskylä Studies in Education and Social Research 239. Väitöskirja.
- Polkinghorne, D. E. 1988. Narrative Knowing and the Human Sciences. State University of New York Press.
- Psykologit avuksi huoltajuuksiin. 2011. STT/ Helsingin Sanomat. 6.1.2011. A 9.
- Pulkkinen, L. 2002. Mukavaa yhdessä. Sosiaalinen alkupääoma ja lapsen sosiaa-linen kehitys. Jyväskylä: Ps-kustannus.
- Pulli, T. 2010. Totta ja unta. Draama puhe- ja kehitysvammaisten ihmisten yh-teisöllisenä kuntoutuksena ja kokemuksena. University of Jyväskylä: Jy-väskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 385. Väitös-kirja.
- Punamäki, R. L. 2006. Satuihin kirjoitettua kehityspsykologiaa. Teoksessa I. Jär-ventie, M. Lähde & J. Paavonen (toim.) Lapsuus ja kasvu ympäristöt – tut-kimuksen kuvia. Helsinki: Yliopistopaino, 67–90.
- Rauha, M. 2003. Äitipuolen käsikirja. Nauti elämästä uusperheessä. Helsinki: WSOY.
- Reuna, V. 1998. Perhebarometri 1998. Vastuu perheen arjessa. Helsinki: Väestö-liitto. Väestöntutkimuslaitos E 4.

- Reuter, M. 1997. Anorektisen ruumiin fenomenologia. Teoksessa S. Heinämaa. M. Reuter & K. Saarikangas (toim.) *Ruumiin kuvia, subjektin ja sukupuolen muunnelmia*. Helsinki: Gaudeamus, 136–167.
- Ricoeur, P. 1990/1992. *Oneself as another*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Ricoeur, P. 1991. *Life in Quest of a Narrative*. Teoksessa D. Wood (toim.) *On Paul Ricoeur*. London: Routledge, 20–33.
- Ricoeur, P. 2000. *Tulkinnan teoria. Diskurssi ja merkityksen lisä*. Tutkijaliitto, Helsinki 2000.
- Riessman, C. 1993. *Narrative analysis. Qualitative Research Methods Vol. 30*. Newbury Park: Sage.
- Rimmon-Kenan, S. 2006. *Concepts of Narrative*. Artikkelikokoelmassa M. Hyvärinen, A. Korhonen & J. Mykkänen (toim.) *The travelling concepts of Narrative*. Helsinki: Helsinki Collegium for Advanced Studies, 10–19.
- Ritala-Koskinen, A. 1993. *Onko uusperheestä perheeksi? Tutkimus uusperheen kulttuurisesta kuvasta suomalaisten naisten- ja perhelehtien konstruoimana*. Jyväskylän yliopiston perhetutkimusyksikön julkaisuja 4.
- Ritala-Koskinen, A. 2001. *Mikä on lapsen perhe? Tulkintoja lasten uusperhesuhteista*. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 38. Helsinki: Väestöliitto. Väitöskirja.
- Rose, N. 1989/1999. *Governing the soul. The shaping of the private self*. London: Free Association Books.
- Rosenwald G. C. & Ochberg R. L. 1992. *Introduction: Life stories, cultural politics and self-understanding*. Teoksessa G. C. Rosenwald & R. L. Ochberg (toim.) *Storied lives. The cultural politics of self-understanding*. New Haven and London: Yale University Press, 1–18.
- Rotkirch, A. 1998. *Reflektiivisyys, toiminta ja sukupuoli Teresa de Lauritiuksen subjektinäkemysessä*. Viitattu 24.9.2010. <http://www.mv.helsinki.fi/home/rotkirch//lauretis.html>.
- Rubinstein, D. 2001. *Culture, structure & agency. Toward a truly multidimensional society*. London: Sage.
- Ruddick, S. 1992. *Thinking about fathers*. Teoksessa B. Thorne & M. Yalom *Rethinking the family*. Boston: Northeastern University Press, 176–190.
- Rönkä, A., Malinen, K., Sevón, E., Kinnunen, U., Poikonen P.-L., & Lämsä, T. 2009. *Arki elämänalueiden leikkauspisteessä: Johtopäätökset ja ehdotuksia perheiden arjen tukemiseksi*. Teoksessa A. Rönkä, K. Malinen & T. Lämsä (toim.) *Perhe-elämän paletti. Vanhempana ja puolisona vaihtelevassa arjessa*. Jyväskylä: PS-kustannus, 273–295.
- Saarikangas, K. 2006. *Eletyt tilat ja sukupuoli. Asukkaiden ja ympäristön kulttuurisia kohtaamisia*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimintuksia 1099.
- Saarinen, A. 1981. *Sukupuoli - yhteiskunta - ajatusmuodot. Johdantopuheenvuoro sektioon I*. Teoksessa L. Alanen, L. Rantalaiho & A. Saarinen (toim.) *Naisen historiallisuus: yhteiskunta - yksilö - sukupuoli*. Seminaariraport-

- ti, sarja B:33. Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos. Tampereen yliopisto, 9–49.
- Saaristo, K. & Jokinen, K. 2004. *Sosiologia*. Helsinki: WSOY.
- Salmivalli, C. 1999. *Koulukiusaaminen ryhmäilmiönä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Salwen, L. V. 1990. The myth of the wicked stepmother. *Women and Therapy*, 10, 117–125.
- Santrock, J. W. & Sitterle, K. A. 1987. Parent-child relationships in stepmother families. Teoksessa K. Pasley & M. Ihinger-Tallman: *Remarriage and Step-parenting. Current Research and Theory*. New York: Guilford Press, 273–299.
- Sarbin, T. R. & Allen, V. L. 1954/1968. Role theory. Teoksessa G. Lindzey & E. Aronson (toim.) *The Handbook of Social Psychology*. Second Edition. Vol. one. London: Addison-Wesley, 488–588.
- Sarbin, T. R. 1986. The narrative as a root metaphor for psychology. Teoksessa T. R. Sarbin (toim.) *Narrative psychology: The storied nature of human conduct*. New York: Praeger Press, 83–97.
- Sarbin, T. R. 2004. The role of imagination in narrative construction. Teoksessa C. Daiute & C. Laightfoot (toim.) *Narrative Analysis. Studying the development of individuals in society*. London: Sage, 5–21.
- Saresma, T. Sosiologinen elämäkertatutkimus – muunnelmia ja murtumia. Käsikirjoitus ilmestyy teoksessa V. Ruohonen, E. Sevänen & R. Turunen (toim.) *Kirjallisten tekstien sosiologiaa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Schmееckle, M. 2007. Gender dynamics in stepfamilies: Adult stepchildren's views. *Journal of Marriage and Family*, 69, 174–189.
- Sevenhuysen, S. 1998. Citizenship and the ethics of care. *Feminist considerations on justice, morality and politics*. London: Routledge.
- Sevón, E. 2009. Maternal responsibility and changing relationality at the beginning of motherhood. *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research* 365. Väitöskirja.
- Silva, E. B. 1996. Introduction. Teoksessa E. B. Silva (toim.) *Good enough mothering? Feminist perspectives on lone motherhood*. London: Routledge, 1–11.
- Silva, E. B. & Smart, C. 1999. The “new” practices and politics of family life. Teoksessa E. B. Silva & C. Smart (toim.) *The new family?* London: Sage, 1–13.
- Sinkkonen, J. 1995. *Lapsen kanssa – hyvinä ja pahoina päivinä*. Porvoo: WSOY.
- Sintonen, T. 1999. *Etninen identiteetti ja narratiivisuus. Kanadan suomalaiset miehet elämänsä kertojina*. Jyväskylän yliopisto: SoPhi. Väitöskirja.
- Smart, C. 1992. The woman of legal discourse. *Social and Legal Studies: An International Journal*, 1, 29–44.
- Smart, C. 1995. *Law, crime and sexuality: Essays in feminism*. London: Sage.
- Smart, C. 1996. Deconstructing motherhood. Teoksessa E. B. Silva (toim.) *Good enough mothering? Feminist perspectives on lone motherhood*. London: Routledge, 37–58.

- Smart, C. 2007. *Personal life. New directions in sociological thinking*. Cambridge: Polity Press.
- Smart, C. & Neale B. 1999. *Family fragments*. Cambridge: Polity Press.
- Smart, C., Neale, B. & Wade, A. 2001. *The changing experience of childhood: families and divorce*. Cambridge: Polity Press.
- Somers, M. R. 1994. The narrative constitution of identity: A relational and network approach. *Theory and Society*, 23(5), 605–649.
- Srawson, G. 2004. Against narrativity. *Ratio (New Series)*, XVII, 428–452.
- Strazdins, L. & Broom, D. H. 2004. Acts of love (and work). Gender imbalance in emotional work and women's psychological distress. *Journal of Family Issues*, 25, 356–378.
- Sulkunen, P. 1990. Ryhmähaastattelujen analyysi. Teoksessa K. Mäkelä (toim.) *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*. Helsinki: Gaudeamus, 264–285.
- Sutinen, P. 2005a. Vanhempana ja aikuisena uusperheessä. Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 203. Väitöskirja.
- Sutinen, P. 2005b. Käsitteitä vai käsittämättömyyksiä. Suomen Uusperheellisten Liitto ry:n tiedotus- ja jäsenlehti *Supliikki*, 2, 4–5.
- Svedberg, L. 1995. *Marginalitet. Ett socialt dilemma*. Lund: Studentlitteratur.
- Tahkokallio, K. 2001. *Kotipesän lämpöä etsimässä. Kirja vanhemmuudesta, rakkaudesta ja rajoista*. Helsinki: WSOY.
- Tainio, L. 1999. Opaskirjojen kieli ikkunana suomalaiseen parisuhteeseen. *Nais-tutkimus*, 12(1), 2–26.
- Thompson, J.B. 1996. Tradition and self on a mediated world. Teoksessa P. Heelas, S. Lash & P. Morris (toim.) *Detraditionalization*. Cambridge: Blackwell, 89–108.
- Thompson, L. 1991. Family work. Women's sense of fairness. *Journal of Family Issues*, 12(2), 181–196.
- Thompson, R. A. & Amato, P. R. 1999. The postdivorce family: an introduction to the issues. Teoksessa R. A. Thompson & P. R. Amato (toim.) *The postdivorce family. Children, parenting and society*. Thousand Oaks, CA: Sage, xi–xxiii.
- Toskala, A. 1995. Ihmisen muutosprosessit aikuisiällä – konstruktivistinen näkökulma. Teoksessa P. Lyytinen, M. Korhonen & H. Lyytinen (toim.) *Näkökulmia kehityspsykologiaan. Kehitys kontekstissaan*, 343–358.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2006. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. 5. painos. Helsinki: Tammi.
- Turpeinen, M. & Toivanen, M. 2008. *Perhe työssä, työ perheessä. Työn ja perheen yhteensovittamisen rajat ja mahdollisuudet työorganisaatiotoimijoiden, perheen ja sukupuolen näkökulmasta*. Helsinki: Monikko-hanke.
- Utrianen, T. 2004. Suojaavat kehykset ja alaston kärsimys. Teoksessa M-L. Honkasalo, T. Utrianen & A. Leppo. *Arki satuttaa. Kärsimyksiä suomalaisessa nykypäivässä*. Tampere: Vastapaino, 226–252.
- Varto, J. 1992. *Laadullisen tutkimuksen metodologia*. Helsinki: Kirjayhtymä.

- Vattula, K. 1981. Perhetalous ja naisten työt. Teoksessa L. Alanen, L. Rantalaiho & A. Saarinen (toim.) *Naisen historiallisuus: yhteiskunta, yksilö ja sukupuoli*. Tampereen yliopisto, yhteiskuntatieteen tutkimuslaitos, sarja B: 33, 49–63.
- Vilkko, A. 1988. *Tarina tarinasta. Erään naisomaelämäkerta-aineiston tarkastelua. Kuinka kirjoitettu elämäntarina muotoutuu ja kuinka sitä voi tulkita*. Helsinki: Kustantaja.
- Vilkko, A. 1990. Omaelämäkertojen analysoiminen kertomuksina. Teoksessa K. Mäkelä (toim.) *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*. Helsinki: Gaudeamus, 81–97.
- Vilkko, A. 1997. Omaelämäkerta kohtaamispaikkana. Naisen elämän kerronta ja luenta. *Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia* 663. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Vilkko, A. 1998. Kodiksi kutsuttu paikka. Tapausanalyysi naisen ja miehen omaelämäkertoista. Teoksessa M. Hyvärinen, E. Peltonen & A. Vilkko (toim.) *Liikkuvat erot. Sukupuoli elämäkertatutkimuksessa*. Tampere: Vastapaino, 27–73.
- Vilkko, A. 2000. Elämänkulku ja elämänkulkukerronta. Teoksessa E. Heikkinen, & J. Tuomi (toim.) *Suomalainen elämänkulku*. Helsinki: Tammi, 74–85.
- Vilkko, A. & Karisto, A. 2000. Koti tutkimuskohteena ja näkökulmana. *Janus* 8 (3), 209–212.
- Vinick, B. H & Lanspery, S. 1998. Cinderella's sequel. Stepmothers' long term relationships with adult stepchildren. Normative aging study. Graduate School of Social work 401. Boston college, MA.
- Visher, E. B. & Visher, J.S. 1988. *Old loyalties, new ties: Therapeutic strategies with stepfamilies*. New York: Brunner/Mazel.
- Visher, E. B. & Visher, J.S. 1996. *Therapy with stepfamilies*. New York. Brunner/Mazel.
- Vuori J. 2001. Äidit, isät ja ammattilaiset. Sukupuoli, toisto ja muunnelmat asiantuntijoiden kirjoituksissa. *Acta Electronica Universitatis Tampensis*; 95. Tampereen yliopisto 2001. Viitattu 5.8. 2010. <http://acta.uta.fi>. Väitöskirja.
- Vuori J. 2003. Äitiyden ainekset. Teoksessa H. Forsberg & R. Nätkin (toim.) *Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*. Helsinki: Gaudeamus, 39–63.
- Waterman, B. 2004. *The birth of an adoptive, foster or stepmother. Beyond biological mothering attachments*. Great Britain: Athenaeum Press.
- Watson, P. A. 1995. *Ancient Stepmothers. Myth, misogyny & reality*. Leiden: Brill.
- Weaver, S. & Coleman, M. 2005. A mothering but not a mother role: A grounded theory study of the nonresidential stepmother role. *Journal of Social & Personal Relationships*, 22, 477–497.
- White, J. M. & Klein, D. M. 2008. *Family Theories*. 3. painos. London: Sage.
- Whiteside, M. 1989. Remarried systems. Teoksessa L. Combrinck-Graham (toim.) *Children in family contexts*. New York: Guilford, 135–160.

- Widdershoven, G. A. M. 1993. The story of life. Hermeneutic perspectives between narrative and life story. Teoksessa R. Josselson & A. Lieblich (toim.) The narrative study of lives. Volume 1. London: Sage, 1–19.
- Winnicot, D. 1957/1971. The child, the family and the outside world. Harmondsworth: Penguin.
- Winnicot, D. W. 1971/1986. Playing and reality. London: Tavistock Publications. IN: Indiana University Press.

LIITE 1: KIRJOITUSPYYNNÖT ÄITIPUOLILLE

Suomen Uusperheellisten Liiton, Suplin, ja Suomi24:n sivuilla oli sama teksti kuin Keski-suomalaisessa, mutta otsikolla *Ikuisestäiko paha vai kyllin hyvä äitipuoli?*

Keski-suomalainen 17.6.2005

Äitipuoli, kirjoita minulle

Teen Jyväskylän yliopistossa väitöskirjaa äitipuolen asemasta uusperheessä. Jos sinulla on aiheesta kokemuksia, toivon, että kirjoitat minulle niistä. Kerro minulle itsellesi tärkeistä asioista tai vaikkapa näistä: Millaisia iloja, suruja, pulmatilanteita ja onnenhetkiä sinulla on äitipuolena ollut? Miten lapsipuolet, lasten isät, sukulaiset ja ystävät ovat suhtautuneet sinuun? Mitkä tehtävät ovat sinun vastuullasi perheessä? Mistä asioista voit päättää uusperheessäsi ja mikä rajoittaa toimintaasi?

Alkuun tai loppuun voit merkitä, minkä tyyppinen uusperhe teillä on, kuinka kauan olette asuneet yhdessä, lasten iän ja sukupuolen. Jos olet halukas myöhemmin tutkimushaastatteluun, voit ilmoittaa myös yhteystietosi. Kirjoitukset käsitellään luottamuksellisesti eikä kirjoittajaa tai omaisia voi tunnistaa tutkimuksen tuloksista. Kirjoittajien kesken arvotaan 50 euron lahjakortti Suomalaiseen kirjakauppaan. Kirjoitusten tulee olla perillä elokuun loppuun mennessä.

Yhteishyvä

9/2005

Ikuisestäiko paha äitipuoli?

Kasvatustieteen maisteri Minna Murtorinne-Lahtinen tekee väitöskirjaa äitipuolen asemasta uusperheessä. Jos haluat osallistua tutkimukseen, kerro kirjeessä äitipuolen elämän ilon, surun ja haasteiden hetkistä. Kerro myös minkä tyyppinen uusperhe teillä on, kuinka kauan olette asuneet yhdessä, lasten iät ja sukupuoli. Jos haluat myöhemmin tutkimushaastatteluun, ilmoita yhteystietosi. Kirjoitusten tulee olla perillä syyskuun loppuun mennessä. Ne käsitellään luottamuksellisesti ja vastanneiden kesken arvotaan 50 euron lahjakortti.

JYVÄSKYLÄ STUDIES IN EDUCATION, PSYCHOLOGY AND SOCIAL RESEARCH

- 1 KYÖSTIÖ, O. K., Oppilaiden terveydentilan riippuvuus koulutyypistä. - Health status of pupils according to type of school. 78 p. Summary 6 p. 1962.
- 2 HEINONEN, VEIKKO, Differentiation of primary mental abilities. 136 p. 1963.
- 3 ELONEN, ANNA S., TAKALA, MARTTI & RUOPPILA ISTO, A study of intellectual functions in children by means of the KTK performance scales. 181 p. 1963.
- 4 JUURMAA, JYRKI, On the ability structure of the deaf. 114 p. 1963.
- 5 HEINONEN, VEIKKO, Lyhennetty faktori-analyysi. - A short method for factor analysis. 76 p. Summary 5 p. 1963.
- 6 PITKÄNEN, PENTTI, Fyysisen kunnon rakenne ja kehittyminen. - The structure and development of physical fitness. 163 p. Summary 10 p. 1964.
- 7 NURMI, VELI, Maamme seminaarien varsinaisen opettajakoulutuksen synty ja kehittyminen viime vuosisadalla I. - Die Entehung und Entwicklung der praktischen Lehrer-bildung unserer Lehrerseminare im vorigen Jahrhundert I. 270 p. Zusammenfassung 15 p. 1964.
- 8 NURMI, VELI, Maamme seminaarien varsinaisen opettajakoulutuksen synty ja kehittyminen viime vuosisadalla II. - Die Entstehung und Entwicklung der praktischen Lehrer-bildung unserer Lehrerseminare im vorigen Jahrhundert II. 123 p. Zusammenfassung 10 p. 1964.
- 9 NUMMENMAA, TAPIO, The language of the face. 66 p. 1964.
- 10 ISOSAARI, JUSSI, Bruno Boxström ja Sortavalan seminaarin kasvatusaineiden opetus 1882-1917. - Bruno Boxström und der Unterricht in den pädagogischen Fächern am Seminar von Sortavala 1882-1917. 167 p. Zusammenfassung II p. 1964.
- 11 NUMMENMAA, TAPIO & TAKALA, MARTTI, Parental behavior and sources of information in different social groups. 53 p. 1965.
- 12 WECKROTH, JOHAN, Studies in brain pathology and human performance I. - On the relationship between severity of brain injury and the level and structure of intellectual performance. 105 p. 1965.
- 13 PITKÄNEN, PENTTI, Ärsyke- ja reaktioanalyttisten faktorointitulosten vastaavuudesta. - On the congruence and coincidence between stimulus analytical and response analytical factor results. 223 p. Summary 14 p. 1967.
- 14 TENKKU, JUSSI, Are single moral rules absolute in Kant's ethics? 31 p. 1967.
- 15 RUOPPILA, ISTO, Nuorten ja varttuneiden opiskelijoiden väliset asenne-erot eräissä ylioppilaspohjaisissa oppilaitoksissa. - Attitude differences between young and advanced university and college students. 182 p. Summary 14 p. 1967.
- 16 KARVONEN, JUHANI, The structure, arousal and change of the attitudes of teacher education students. 118 p. 1967.
- 17 ELONEN, ANNA S., Performance scale patterns in various diagnostic groups. 53 p. 1968.
- 18 TUOMOLA, UUNO, Kansakouluntarkastajaan kohdistuvista rooli-odotuksista. - On role-expectations applied to school inspectors. 173 p. Summary 8 p. 1968.
- 19 PITKÄNEN, LEA, A descriptive model of aggression and nonaggression with applications to childrens behaviour. 208 p. 1969.
- 20 KOSKIAHO, BRIITTA, Level of living and industrialisation. 102 p. 1970.
- 21 KUUSINEN, JORMA, The meaning of another person's personality. 28 p. 1970.
- 22 VILJANEN, ERKKI, Pohjakoulutustaso ja kansakoulunopettajan kehitysympäristöjen muodostuminen. - The level of basic education in relation to the formation of the development milieus of primary school teachers. 280 s. Summary 13 p. 1970.
- 23 HAGFORS, CARL, The galvanic skin response and its application to the group registration of psychophysiological processes. 128 p. 1970.
- 24 KARVONEN, JUHANI, The enrichment of vocabulary and the basic skills of verbal communication. 47 p. 1971.
- 25 SEPPÖ, SIMO, Abiturienttien asenteet uskonnon-opetukseen. - The attitudes of students toward religious education in secondary school. 137 p. Summary 5 p. 1971.
- 26 RENKO MANU, Opettajan tehokkuus oppilaiden koulusaavutusten ja persoonallisuuden kehittämisessä. - Teacher's effectiveness in improving pupils' school achievements and developing their personality. 144 p. Summary 4 p. 1971.
- 27 VAHERVA, TAPIO, Koulutustulokset peruskoulun ala-asteella yhteisömuuttajien selittäminä. - Educational outcomes at the lower level of the comprehensive school in the light of ecological variables. 158 p. Summary 3 p. 1974.
- 28 OLKINUORA, ERKKI, Norm socialization. The formation of personal norms. 186 p. Tiivistelmä 4 p. 1974.
- 29 LIIKANEN, PIIRKKO, Increasing creativity through art education among pre-school children. 44 p. Tiivistelmä 4 p. 1975.
- 30 ELONEN, ANNA S., & GUYER, MELVIN, Comparison of qualitative characteristics of human figure drawings of Finnish children in various diagnostic categories. 46 p. Tiivistelmä 3 p. 1975.
- 31 KÄÄRIÄINEN, RISTO, Physical, intellectual, and personal characteristics of Down's syndrome. 114 p. Tiivistelmä 4 p. 1975.
- 32 MÄÄTTÄ, PAULA, Images of a young drug user. 112 p. Tiivistelmä 11 p. 1976.
- 33 ALANEN, PENTTI, Tieto ja demokratia. - Epistemology and democracy. 140 p. Summary 4 p. 1976.
- 34 NUPPONEN, RIITTA, Vahvistajaroolit aikuisten ja lapsen vuorovaikutuksessa. - The experimental roles of reinforcing agent in adult-child interaction. 209 p. Summary 11 p. 1977.

- 35 TEIKARI, VEIKKO, Vigilanssi-ilmiön mittaamisesta ja selitysmahdollisuuksista. – On measuring and explanation of vigilance. 163 p. Summary 2 p. 1977.
- 36 VOLANEN, RISTO, On conditions of decision making. A study of the conceptual foundations of administration. – Päätöksenteon edellytyksistä. Tutkimus hallinnon käsitteellisistä perusteista. 171 p. Tiivistelmä 7 p. 1977.
- 37 LYYTINEN, PAULA, The acquisition of Finnish morphology in early childhood. – Suomen kielen morfologian säännönmukaisuuksien omaksuminen varhaislapsuudessa. 143 p. Tiivistelmä 6 p. 1978.
- 38 HAKAMÄKI, SIMO, Maaseudulle muutto muutto liikkeen osana. – Migration on rural areas as one element of migration as a whole. 175 p. Summary 5 p. 1978.
- 39 MOBERG, SAKARI, Leimautuminen erityispedagogiikassa. Nimikkeisiin apukoululainen ja tarkkailuluokkalainen liittyvät käsitykset ja niiden vaikutus hypoteettista oppilasta koskeviin havaintoihin. – Labelling in special education. 177 p. Summary 10 p. 1979.
- 40 AHVENAINEN, OSSI, Lukemis- ja kirjoittamishäiriöinen erityisopetuksessa. – The child with reading and writing disabilities in special education. 246 p. Summary 14 p. 1980.
- 41 HURME, HELENA, Life changes during childhood. – Lasten elämänmuutokset. 229 p. Tiivistelmä 3 p. 1981.
- 42 TUTKIMUS YHTEISKUNTAPOLITIIKAN VIITOITAJANA. Professori Leo Paukkuselle omistettu juhla kirja. 175 p. 1981.
- 43 HIRSIJÄRVI, SIRKKA, Aspects of consciousness in child rearing. – Tietoisuuden ongelma kotikasvatuksessa. 259 p. 1981.
- 44 LASONEN, KARI, Siirtolaisoppilas Ruotsin kouluyhteisössä. Sosiometrinen tutkimus. – A socio-metric study of immigrant pupils in the Swedish comprehensive school. 269 p. Summary 7 p. 1981.
- 45 AJATUKSEN JA TOIMINNAN TIET. Matti Juntusen muistokirja. 274 p. 1982.
- 46 MÄKINEN, RAIMO, Teachers' work, wellbeing, and health. – Opettajan työ, hyvinvointi ja terveys. 232 p. Tiivistelmä 2 p. 1982.
- 47 KANKAINEN, MIKKO, Suomalaisen peruskoulun eriyttämisratkaisun yhteiskunnallisen taustan ja siirtymävaiheen toteutuksen arviointi. 257 p. Summary 11 p. 1982.
- 48 WALLS, GEORG, Health care and social welfare in, cooperation. 99 p. Tiivistelmä 9 p. 1982.
- 49 KOIVUKARI, MIRJAMI, Rote learning comprehension and participation by the learners in Zairian classrooms. – Mekaaninen oppiminen, ymmärtäminen ja oppilaiden osallistumisen opetuksen zairelaisissa koululuokissa. 286 p. Tiivistelmä 11 p. 1982.
- 50 KOPONEN, RITVA, An item analysis of tests in mathematics applying logistic test models. – Matematiikan kokeiden osioanalyysi logistisia testimalleja käyttäen. 187 p. Tiivistelmä 2 p. 1983.
- 51 PEKONEN, KYÖSTI, Byrokrania politiikan näkökulmasta. Poliitiikan ja byrokratian keskinäinen yhteys valtio- ja yhteiskuntaprosessin kehityksen valossa. – Bureaucracy from the viewpoint of politics. 253 p. 1983.
- 52 LYYTINEN, HEIKKI, Psychophysiology of anticipation and arousal. – Antisipaation ja viriämisen psykofysiologia. 190 p. Tiivistelmä 4 p. 1984.
- 53 KORAKIANGAS, MIKKO, Lastenneuvolan terveydenhoitajan arvioinnit viisivuotiaiden lasten psyykkisestä kehityksestä. – The psychological assessment of five-year-old children by public health centres. 227 p. Summary 14 p. 1984.
- 54 HUMAN ACTION AND PERSONALITY. Essays in honour of Martti Takala. 272 p. 1984.
- 55 MATILAINEN, JOUKO, Maanpuolustus ja eduskunta. Eduskuntaryhmien kannanotot ja koheesio maanpuolustuskysymyksissä Paasikiven-Kekkonen kaudella 1945-1978. – Defence and Parliament. 264 p. Summary 7 p. 1984.
- 56 PUOLUE, VALTIO JA EDUSTUKSELLINEN DEMOKRATIA. Pekka Nyholmille omistettu juhla kirja. – Party, state and representational democracy. 145 p. Summary 2 p. 1986.
- 57 SIISIÄINEN, MARTTI, Intressit, yhdistyslaitos ja poliittisen järjestelmän vakaisuus. – Interests, voluntary associations and the stability of the political system. 367 p. Summary 6 p. 1986.
- 58 MATTLAR, CARL-ERIK, Finnish Rorschach responses in cross-cultural context: A normative study. 166 p. Tiivistelmä 2 p. 1986.
- 59 ÄYSTÖ, SEIJA, Neuropsychological aspects of simultaneous and successive cognitive processes. – Rinnakkaisen ja peräkkäisen informaation prosessoinnin neuropsykologiasta. 205 p. Tiivistelmä 10 p. 1987.
- 60 LINDH, RAIMO, Suggestiiviset mielikuvamallit käyttäytymisen muokkaajina tarkkailuluokkalaisilla. – Suggestive covert modeling as a method with disturbed pupils. 194 p. Summary 8 p. 1987.
- 61 KORHONEN, TAPANI, Behavioral and neural short-latency and long-latency conditioned responses in the cat. – Välittömät ja viivästetyt hermostolliset ja käyttäytymisvasteet klassisen ehdollistamisen aikana kissalla. 198 p. Tiivistelmä 4 p. 1987.
- 62 PAHKINEN, TUULA, Psykoterapian vaikutus minäkäsitykseen. Psykoterapian käynnistämisen muutosprosessin vaikutus korkeakouluopiskelijoiden minäkäsitykseen. – Change in self-concept as a result of psychotherapy. 172 p. Summary 6 p. 1987.
- 63 KANGAS, ANITA, Keski-Suomen kulttuuri-toimintakokeilu tutkimuksena ja politiikkana. – The action research on cultural-activities in the Province of Central Finland. 301 p. Summary 8 p. 1988.
- 64 HURME, HELENA, Child, mother and grandmother. Intergenerational interaction in

- Finnish families. 187 p. 1988.
- 65 RASKU-PUTTONEN, HELENA, Communication between parents and children in experimental situations. - Vanhempien ja lasten kommunikointi strukturoiduissa tilanteissa. 71 p. Tiivistelmä 5 p. 1988.
- 66 TOSKALA, ANTERO, Kahvikuppineurootikkojen ja paniikkiagorafobikkojen minäkuvat minäsystemin rakenteina ja kognitiivisen oppimis-terapian perustana. - The self-images of coffee cup neurotics and panic agoraphobics as structures of a selfsystem and a basis for learning therapy. 261 p. Summary 6 p. 1988.
- 67 HAKKARAINEN, LIISA, Kuurojen yläasteen oppilaiden kirjoitetun kielen hallinta. - Mastery of written language by deaf pupils at the upper level of Comprehensive school. 281 p. Summary 11 p. 1988.
- 68 NÄTTI, JOUKO, Työmarkkinoiden lohkoutuminen. Segmentaatioteoriat, Suomen työmarkkinat ja yritysten työvoimastrategiat. - Segmentation theories, Finnish labour markets and the use of labour in retail trade. 189 p. Summary 10 p. 1989.
- 69 AALTOLA, JUHANI, Merkitys opettamisen ja oppimisen näkökulmasta Wittgensteinin myöhäisfilo-sofian ja pragmatismen valossa. - Meaning from the point of view of teaching and learning in the light of Wittgenstein's later philosophy and pragmatism. 249 p. Summary 6 p. 1989.
- 70 KINNUNEN, ÜLLA, Teacher stress over a school year. - Opettajan työstressi lukuvuoden aikana. 61 p. Tiivistelmä 3 p. 1989.
- 71 BREUER, HELMUT & RUOHO, KARI (Hrsg.), Pädagogisch-psychologische Prophylaxe bei 4-8-jährigen Kindern. - Pedagogis-psykologinen ennaltaehkäisy neljästä kahdeksaan vuoden iässä. 185 S. Tiivistelmä 1 S. 1989.
- 72 LUMMELAHTI, LEENA, Kuusivuotiaiden sopeutuminen päiväkotiiin. Yksilöllistetty mallioppimis-ohjelma päiväkotiiin heikosti sopeutuvien kuusivuotiaiden ohjauksessa sekä vanhempien kasvatuskäytännön yhteydet lapsen sopeutumiseen ja minäkäsitykseen. - The adjustment of six-year-old children to day-care-centres. 224 p. Summary 9 p. 1990.
- 73 SALOVIITA, TIMO, Adaptive behaviour of institutionalized mentally retarded persons. - Laitoksessa asuvien kehitysvammaisten adaptiivinen käyttäytyminen. 167 p. Tiivistelmä 4 p. 1990.
- 74 PALONEN, KARI et SUBRA, LEENA (Eds.), Jean-Paul Sartre - un philosophe du politique. - Jean-Paul Sartre - poliittisuuden filosofi. 107 p. Tiivistelmä 2 p. 1990.
- 75 SINIVUO, JUHANI, Kuormitus ja voimavarat upseerin uralla. - Work load and resources in the career of officers. 373 p. Summary 4 p. 1990.
- 76 PÖLKKI, PRJJO, Self-concept and social skills of school beginners. Summary and discussion. - Koulutulokkaiden minäkäsitys ja sosiaaliset taidot. 100 p. Tiivistelmä 6 p. 1990.
- 77 HUTTUNEN, JOUKO, Isän merkitys pojan sosiaaliselle sukupuolelle. - Father's impact on son's gender role identity. 246 p. Summary 9 p. 1990.
- 78 AHONEN, TIMO, Lasten motoriset koordinaatiohäiriöt. Kehitysneuropsykologinen seuranta-tutkimus. - Developmental coordination disorders in children. A developmental neuropsychological follow-up study. 188 p. Summary 9 p. 1990.
- 79 MURTO, KARI, Towards the well functioning community. The development of Anton Makarenko and Maxwell Jones' communities. - Kohti toimivaa yhteisöä. Anton Makarenkon ja Maxwell Jonesin yhteisöjen kehitys. 270 p. Tiivistelmä 5 p. Cp2`<, 5 c. 1991.
- 80 SEIKKULA, JAAKKO, Perheen ja sairaalan rajasynteesi potilaan sosiaalisessa verkostossa. - The family-hospital boundary system in the social network. 285 p. Summary 6 p. 1991.
- 81 ALANEN, ILKKA, Miten teoretisoida maa-talouden pientuotantoa. - On the conceptualization of petty production in agriculture. 360 p. Summary 9 p. 1991.
- 82 NIEMELÄ, EINO, Harjaantumisoppilas peruskoulun liikuntakasvatuksessa. - The trainable mentally retarded pupil in comprehensive school physical education. 210 p. Summary 7 p. 1991.
- 83 KARILA, IRMA, Lapsivuodeajan psyykkisten vaikeuksien ennakointi. Kognitiivinen malli. - Prediction of mental distress during puerperium. A cognitive model. 248 p. Summary 8 p. 1991.
- 84 HAAPASALO, JAANA, Psychopathy as a descriptive construct of personality among offenders. - Psykopatia rikoksentekijöiden persoonallisuutta kuvaavana konstruktiona. 73 p. Tiivistelmä 3 p. 1992.
- 85 ARNKIL, ERIK, Sosiaalityön rajasynteemit ja kehitysvyöhyke. - The systems of boundary and the developmental zone of social work. 65 p. Summary 4 p. 1992.
- 86 NIKKI, MAIJA-LIISA, Suomalaisen koulutusjärjestelmän kielikoulutus ja sen relevanssi. Osa II. - Foreign language education in the Finnish educational system and its relevance. Part 2. 204 p. Summary 5 p. 1992.
- 87 NIKKI, MAIJA-LIISA, The implementation of the Finnish national plan for foreign language teaching. - Valtakunnallisen kielenopetuksen yleissuunnitelman toimeenpano. 52 p. Yhteenveto 2 p. 1992.
- 88 VASKILAMPI, TUULA, Vaihtoehtoinen terveydenhuolto hyvinvointivaltion terveystarkkinnoinilla. - Alternative medicine on the health market of welfare state. 120 p. Summary 8 p. 1992.
- 89 LAAKSO, KIRSTI, Kouluvaikeuksien ennustaminen. Käyttäytymishäiriöt ja kielelliset vaikeudet peruskoulun alku- ja päättövaiheissa. -

- Prediction of difficulties in school. 145 p. Summary 4 p. 1992.
- 90 SUUTARINEN, SAKARI, Herbartilainen pedagoginen uudistus Suomen kansakoulussa vuosisadan alussa (1900-1935). - Die Herbart'sche pädagogische Reform in den finnischen Volksschulen zu Beginn dieses Jahrhunderts (1900-1935). 273 p. Zusammenfassung 5 S. 1992.
- 91 AITTOLA, TAPIO, Uuden opiskelijatyypin synty. Opiskelijoiden elämänvaiheet ja tieteenalaspesifien habitusten muovautuminen 1980-luvun yliopistossa. - Origins of the new student type. 162 p. Summary 4 p. 1992
- 92 KORHONEN, PEKKA, The origin of the idea of the Pacific free trade area. - Tyynenmeren vapaa-kauppa-alueen idean muotoutuminen. - Taiheiyo jiyuu boeeki chi-iki koosoo no seisei. 220 p. Yhteenveto 3 p. Yooyaku 2 p. 1992.
- 93 KERÄNEN, JYRKI, Avohoitoon ja sairaalahoitoon valikoituminen perhekeskeisessä psykiatrisessa hoitojärjestelmässä. - The choice between outpatient and inpatient treatment in a family centred psychiatric treatment system. 194 p. Summary 6 p. 1992.
- 94 WAHLSTRÖM, JARL, Merkitysten muodostuminen ja muuttuminen perheterapeuttisessa keskustelussa. Diskurssianalyttinen tutkimus. - Semantic change in family therapy. 195 p. Summary 5 p. 1992.
- 95 RAHEEM, KOLAWOLE, Problems of social security and development in a developing country. A study of the indigenous systems and the colonial influence on the conventional schemes in Nigeria. - Sosiaaliturvan ja kehityksen ongelmia kehitysmaassa. 272 p. Yhteenveto 3 p. 1993.
- 96 LAINE, TIMO, Aistisuus, kehollisuus ja dialogisuus. Ludwig Feuerbachin filosofian lähtökohtia ja niiden kehitysnäkymiä 1900-luvun antropologisesti suuntautuneessa fenomenologiassa. - Sensuousness, bodilyness and dialogue. Basic principles in Ludwig Feuerbach's philosophy and their development in the anthropologically oriented phenomenology of the 1900's. 151 p. Zusammenfassung 5 S. 1993.
- 97 PENTTONEN, MARKKU, Classically conditioned lateralized head movements and bilaterally recorded cingulate cortex responses in cats. - Klassisesti ehdollistetut sivuttaiset päänliikkeet ja molemminpuoliset aivojen pihtipoimun vasteet kissalla. 74 p. Yhteenveto 3 p. 1993.
- 98 KORO, JUKKA, Aikuinen oman oppimisensa ohjaajana. Itseohjautuvuus, sen kehittyminen ja yhteys opetustuloksiin kasvatustieteen avoimen korkeakouluopetuksen monimuotokokeilussa. - Adults as managers of their own learning. Self-directiveness, its development and connection with the cognitive learning results of an experiment on distance education for the teaching of educational science. 238 p. Summary 7 p. 1993.
- 99 LAIHIALA-KANKAINEN, SIRKKA, Formaalin ja funktionaalinen traditio kielenopetuksessa. Kielenopetuksen oppihistoriallinen tausta antiikista valistukseen. - Formal and functional traditions in language teaching. The theory -historical background of language teaching from the classical period to the age of reason. 288 p. Summary 6 p. 1993.
- 100 MÄKINEN, TERTTU, Yksilön varhaiskehitys koulunkäynnin perustana. - Early development as a foundation for school achievement. 273 p. Summary 16 p. 1993.
- 101 KOTKAVIRTA, JUSSI, Practical philosophy and modernity. A study on the formation of Hegel's thought. - Käytännöllinen filosofia ja modernisuus. Tutkielma Hegelin ajattelun muotoutumisesta. 238 p. Zusammenfassung 3 S. Yhteenveto 3 p. 1993.
- 102 EISENHARDT, PETER L., PALONEN, KARI, SUBRA, LEENA, ZIMMERMANN RAINER E. (Eds.), Modern concepts of existentialism. Essays on Sartrean problems in philosophy, political theory and aesthetics. 168 p. Tiivistelmä 2 p. 1993.
- 103 KERÄNEN, MARJA, Modern political science and gender. A debate between the deaf and the mute. - Moderni valtio-oppi ja nainen. Mykkien ja kuuvojen välinen keskustelu. 252 p. Tiivistelmä 4 p. 1993.
- 104 MATIKAINEN, TUULA, Työtaitojen kehittyminen erityisammattikouluvaiheen aikana. - Development of working skills in special vocational school. 205 p. Summary 4 p. 1994.
- 105 PIHLAJARINNE, MARJA-LEENA, Nuoren sairastuminen skitsofreeniseen häiriöön. Perheterapeuttinen tarkastelutapa. - The onset of schizophrenic disorder at young age. Family therapeutic study. 174 p. Summary 5 p. 1994.
- 106 KUUSINEN, KIRSTI-LIISA, Psykkinen itsesäätely itsehoidon perustana. Itsehoito I-tyypin diabetesta sairastavilla aikuisilla. - Self-care based on self-regulation. Self-care in adult type I diabetics. 260 p. Summary 17 p. 1994.
- 107 MENGISTU, LEGESSE GEBRESELLASSIE, Psychological classification of students with and without handicaps. A tests of Holland's theory in Ethiopia. 209 p. 1994.
- 108 LESKINEN, MARKKU (ED.), Family in focus. New perspectives on early childhood special education. 158 p. 1994.
- 109 LESKINEN, MARKKU, Parents' causal attributions and adjustment to their child's disability. - Vanhempien syytulkinnat ja sopeutuminen lapsensa vammaisuuteen. 104 p. Tiivistelmä 1 p. 1994.
- 110 MATTHIES, AILA-LEENA, Epävirallisen sektorin ja hyvinvointivaltion suhteiden modernisoituminen. - The informal sector and the welfare state. Contemporary relationships. 63 p. Summary 12 p. 1994.
- 111 AITTOLA, HELENA, Tutkimustyön ohjaus ja ohjaussuhteet tieteellisessä jatkokoulutuksessa. - Mentoring in postgraduate education. 285 p. Summary 5 p. 1995.
- 112 LINDÉN, MIRJA, Muuttuva syövän kuva ja kokeminen. Potilaiden ja ammattilaisten tulkintoja. - The changing image and experience

- of cancer. Accounts given by patients and professionals. 234 p. Summary 5 p. 1995.
- 113 VÄLIMAA, JUSSI, Higher education cultural approach. - Korkeakoulututkimuksen kulttuurinäkökulma. 94 p. Yhteenveto 5 p. 1995.
- 114 KAIPIO, KALEVI, Yhteisöllisyys kasvatuksessa. yhteisökasvatuksen teoreettinen analyysi ja käytäntöön soveltaminen. - The community as an educator. Theoretical analysis and practice of community education. 250 p. Summary 3 p. 1995.
- 115 HÄNNIKÄINEN, MARITTA, Nukesta vauvaksi ja lapsesta lääkäriksi. Roolileikkiin siirtymisen tarkastelua piagetilaisesta ja kulttuurihistoriallisen toiminnan teorian näkökulmasta. 73 p. Summary 6 p. 1995.
- 116 IKONEN, OIVA. Adaptiivinen opetus. Oppimistutkimus harjaantumiskoulun opetussuunnitelma- ja seurantajärjestelmän kehittämisen tukena. - The adaptive teaching. 90 p. Summary 5 p. 1995.
- 117 SUUTAMA, TIMO. Coping with life events in old age. - Elämän muutos- ja ongelmatilanteiden käsittely iäkkäillä ihmisillä. 110 p. Yhteenveto 3 p. 1995.
- 118 DERSEH, TIBEBU BOGALE, Meanings Attached to Disability, Attitudes towards Disabled People, and Attitudes towards Integration. 150 p. 1995.
- 119 SAHLBERG, PASI, Kuka auttaisi opettajaa. Post-moderni näkökulma opetuksen muu-tokseen yhden kehittämisprojektin valossa. - Who would help a teacher. A post-modern perspective on change in teaching in light of a school improvement project. 255 p. Summary 4 p. 1996.
- 120 UHINKI, AILO, Distress of unemployed job-seekers described by the Zulliger Test using the Comprehensive System. - Työttömien työntekijöiden ahdinko kuvattuna Comprehensive Systemin mukaisesti käytetyillä Zulligerin testillä. 61 p. Yhteenveto 3p. 1996.
- 121 ANTIKAINEN, RISTO, Clinical course, outcome and follow-up of inpatients with borderline level disorders. - Rajatilapotilaiden osastohoidon tuloksellisuus kolmen vuoden seurantatutkimuksessa Kys:n psykiatrian klinikassa. 102 p. Yhteenveto 4 p. 1996.
- 122 RUUSUVIRTA, TIMO, Brain responses to pitch changes in an acoustic environment in cats and rabbits. - Aivovasteet kuuloärsykemuutoksiin kissoilla ja kaneilla. 45 p. Yhteenveto 2 p. 1996.
- 123 VISTI, ANNALISA, Työyhteisön ja työn tuottavuuden kehitys organisaation transformaatiossa. - Development of the work community and changes in the productivity of work during an organizational transformation process. 201 p. Summary 12 p. 1996.
- 124 SALLINEN, MIKAEL, Event-related brain potentials to changes in the acoustic environment during sleep and wakefulness. - Aivojen heränevasteet muutoksiin kuuloärsykesar-
- jassa unen ja uneliaisuuden aikana. 104 p. Yhteenveto 3 p. 1997.
- 125 LAMMINMÄKI, TUUJA, Efficacy of a multi-faceted treatment for children with learning difficulties. - Oppimisvaikeuksien neurokognitiivisen ryhmäkuntoutuksen tuloksellisuus ja siihen vaikuttavia tekijöitä. 56 p. Yhteenveto 2 p. 1997.
- 126 LUTINEN, JAANA, Fragmentoituva kulttuuripolitiikka. Paikallisen kulttuuripolitiikan tulkintakehykset Ylä-Savossa. - Fragmenting-cultural policy. The interpretative frames of local cultural politics in Ylä-Savo. 178 p. Summary 9 p. 1997.
- 127 MARTTUNEN, MIIKA, Studying argumentation in higher education by electronic mail. - Argumentointia yliopisto-opinnoissa sähköpostilla. 60 p. (164 p.) Yhteenveto 3 p. 1997.
- 128 JAAKKOLA, HANNA, Kielitieto kielitaitoon pyrittäessä. Vieraiden kielten opettajien käsityksiä kieliopin oppimisesta ja opettamisesta. - Language knowledge and language ability. Teachers' conceptions of the role of grammar in foreign language learning and teaching. 227 p. Summary 7 p. 1997.
- 129 SUBRA, LEENA, A portrait of the political agent in Jean-Paul Sartre. Views on playing, acting, temporality and subjectivity. - Poliittisen toimijan muotokuva Jean-Paul Sartrella. Näkymiä pelaamiseen, toimintaan, ajallisuuteen ja subjektiivisuuteen. 248 p. Yhteenveto 2 p. 1997.
- 130 HAARAKANGAS, KAUKO, Hoitokokouksen äänet. Dialoginen analyysi perhekeskeisen psykiatrisen hoitoprosessin hoitokokous-keskusteluita työryhmän toiminnan näkökulmasta. - The voices in treatment meeting. A dialogical analysis of the treatment meeting conversations in family-centred psychiatric treatment process in regard to the team activity. 136 p. Summary 8 p. 1997.
- 131 MATINHEIKKI-KOKKO, KAIJA, Challenges of working in a cross-cultural environment. Principles and practice of refugee settlement in Finland. - Kulttuurienvälisen työn haasteet. Periaatteet ja käytäntö maahanmuuttajien hyvinvoinnin turvaamiseksi Suomessa. 130 p. Yhteenveto 3 p. 1997.
- 132 KIVINIEMI, KARI, Opettajuuden oppimisesta harjoittelun harhautuksiin. Aikuisopiskelijoiden kokemuksia opetusharjoittelusta ja sen ohjauksesta luokanopettajakoulutuksessa. - From the learning of teacherhood to the fabrications of practice. Adult students' experiences of teaching practice and its supervision in class teacher education. 267 p. Summary 8 p. 1997.
- 133 KANTOLA, JOUKO, Cygnaeuksen jäljillä käsityönopetuksesta teknologiseen kasvatukseen. - In the footsteps of Cygnaeus. From handicraft teaching to technological education. 211 p. Summary 7 p. 1997.
- 134 KAARTINEN, JUKKA, Nocturnal body movements

- and sleep quality. - Yölliset kehon liikkeet ja unen laatu. 85 p. Yhteenveto 3 p. 1997.
- 135 MUSTONEN, ANU, Media violence and its audience. - Mediaväkivalta ja sen yleisö. 44 p. (131 p.). Yhteenveto 2 p. 1997.
- 136 PERTTULA, JUHA, The experienced life-fabrics of young men. - Nuorten miesten koettu elämänkudelman. 218 p. Yhteenveto 3 p. 1998.
- 137 TIKKANEN, TARJA, Learning and education of older workers. Lifelong learning at the margin. - Ikääntyvän tyväestön oppiminen ja koulutus. Elinikäisen oppimisen marginaalissa. 83 p. (154 p.). Yhteenveto 6 p. 1998.
- 138 LEINONEN, MARKKU, Johannes Gezelius vanhempi luonnonmukaisen pedagogiikan soveltajana. Comeniuslainen tulkinta. - Johannes Gezelius the elder as implementer of natural pedagogy. A Comenian interpretation. 237 p. Summary 7 p. 1998.
- 139 KALLIO, EEVA, Training of students' scientific reasoning skills. - Korkeakouluopiskelijoiden tieteellisen ajattelun kehittäminen. 90 p. Yhteenveto 1 p. 1998.
- 140 NIEMI-VÄKEVÄINEN, LEENA, Koulutusjaksot ja elämänpolitiikka. Koulutautuminen yksilöllistymisen ja yhteisöllisyyden risteysasemana. - Sequences of vocational education as life politics. Perspectives of individualization and communality. 210 p. Summary 6 p. 1998.
- 141 PARIKKA, MATTI, Teknologiaкомпетенssi. Teknologiakasvatuksen uudistamishaasteita peruskoulussa ja lukiossa. - Technological competence. Challenges of reforming technology education in the Finnish comprehensive and upper secondary school. 207 p. Summary 13 p. 1998.
- 142 TA OPETTAJAN APUNA - EDUCATIONAL TA FOR TEACHER. Professori Pirkko Liikaselle omistettu juhla-kirja. 207 p. Tiivistelmä - Abstract 14 p. 1998.
- 143 YLÖNEN, HILKKA, Taikahattu ja hopeakengät - sadun maailmaa. Lapsi päiväkodissa sadun kuulijana, näkijänä ja kokijana. - The world of the colden cap and silver shoes. How kinder garten children listen to, view, and experience fairy tales. 189 p. Summary 8 p. 1998.
- 144 MOILANEN, PENTTI, Opettajan toiminnan perusteiden tulkinta ja tulkinnan totuudellisuuden arviointi. - Interpreting reasons for teachers' action and the verifying the interpretations. 226 p. Summary 3p. 1998.
- 145 VAURIO, LEENA, Lexical inferencing in reading in english on the secondary level. - Sanapäätö englanninkielistä tekstiä luettaessa lukioasteella. 147 p. Yhteenveto 3 p. 1998.
- 146 ETELÄPELTO, ANNELI, The development of expertise in information systems design. - Asiantuntijuuden kehittyminen tietojärjestelmien suunnittelussa. 132 p. (221p.). Yhteenveto 12 p. 1998.
- 147 PIIRHONEN, ANTTI, Redundancy as a criterion for multimodal user-interfaces. - Käsitteistö luo näkökulman käyttöliittymäanalyyysiin. 141 p. Yhteenveto 3 p. 1998.
- 148 RÖNKÄ, ANNA, The accumulation of problems of social functioning: outer, inner, and behavioral strands. - Sosiaalinen selviytyminen lapsuudesta aikuisuuteen: ongelmien kasautumisen kolme väylää. 44 p. (129 p.) Yhteenveto 3 p. 1999.
- 149 NAUKKARINEN, AIMO, Tasapainoilua kurinalaisuuden ja tarkoituksenmukaisuuden välillä. Oppilaiden ei-toivottuun käyttäytymiseen liittyvän ongelmanratkaisun kehittäminen yhden peruskoulun yläasteen tarkastelun pohjalta. - Balancing rigor and relevance. Developing problem-solving associated with students' challenging behavior in the light of a study of an upper comprehensive school. 296 p. Summary 5 p. 1999.
- 150 HOLMA, JUHA, The search for a narrative. Investigating acute psychosis and the need-adapted treatment model from the narrative viewpoint. - Narratiivinen lähestymistapa akuuttiin psykoosiin ja tarpeenmukaisen hoidon malliin. 52 p. (105 p.) Yhteenveto 3 p. 1999.
- 151 LEPPÄNEN, PAAVO H.T., Brain responses to changes in tone and speech stimuli in infants with and without a risk for familial dyslexia. - Aivovasteet ääni- ja puheärsykkeiden muutoksiin vauvoilla, joilla on riski suvussa esiintyvään dysleksiaan ja vauvoilla ilman tätä riskiä. 100 p. (197 p.) Yhteenveto 4 p. 1999.
- 152 SUOMALA, JYRKI, Students' problem solving in the LEGO/Logo learning environment. - Oppilaiden ongelmanratkaisu LEGO/Logo oppimisympäristössä. 146 p. Yhteenveto 3 p. 1999.
- 153 HUTTUNEN, RAUNO, Opettämisen filosofia ja kritiikki. - Philosophy, teaching, and critique. Towards a critical theory of the philosophy of education. 201 p. Summary 3p. 1999.
- 154 KAREKIVI, LEENA, Ehkä en kokeilisikaan, jos Tutkimus ylivieskalaisten nuorten tupakoinnista ja päihteidenkäytöstä ja niihin liittyvästä terveyskasvatuksesta vuosina 1989-1998. - Maybe I wouldn't even experiment if A study on youth smoking and use of intoxicants in Ylivieska and related health education in 1989-1998. 256 p. Summary 4 p. 1999.
- 155 LAAKSO, MARJA-LEENA, Prelinguistic skills and early interactional context as predictors of children's language development. - Esi-kielellinen kommunikaatio ja sen vuorovaikutuksellinen konteksti lapsen kielen kehityksen ennustajana. 127 p. Yhteenveto 2 p. 1999.
- 156 MAUNO, SAIJA, Job insecurity as a psycho-social job stressor in the context of the work-family interface. - Työn epävarmuus työn psykososiaalisena stressitekijänä työn ja perheen vuorovaikutuksen kontekstissa. 59 p. (147 p.) Yhteenveto 3 p. 1999.
- 157 MÄENSIVU KIRSTI, Opettaja määrittelijänä, oppilas määriteltävänä. Sanallisen oppilaan arvioinnin sisällön analyysi. - The teacher as a determiner - the pupil to be determined -

- content analysis of the written school reports. 215 p. Summary 5 p. 1999.
- 158 FELDT, TARU, Sense of coherence. Structure, stability and health promoting role in working life. - Koherenssin rakenne, pysyvyys ja terveyttä edistävä merkitys työelämässä. 60 p. (150 p.) Yhteenveto 5 p. 2000.
- 159 MÄNTY, TARJA, Ammatillisista erityisoppilaitok-
sista elämään. - Life after vocational special
education. 235 p. Summary 3 p. 2000.
- 160 SARJA, ANNELI, Dialogioppiminen pienryhmäs-
sä. Opettajaksi opiskelevien harjoitteluprosesi
terveydenhuollon opettajankoulutuksessa. -
Dialogic learning in a small group. The
process of student teachers' teaching practice
during health care education. 165 p. Summary
7 p. 2000.
- 161 JÄRVINEN, ANITTA, Taitajat iänikuiset. - Kotkan
ammattilukiosta valmiuksia elämään, työelä-
mään ja jatko-opintoihin. - Age-old
craftmasters -Kotka vocational senior
secondary school - giving skills for life, work
and further studies. 224 p. Summary 2 p. 2000.
- 162 KONTIO, MARJA-LIISA, Laitoksessa asuvan
kehitysvammaisen vanhuksen haastava
käyttäytyminen ja hoitajan käyttämiä vai-
kuskeinoja. - Challenging behaviour of
institutionalized mentally retarded elderly
people and measures taken by nurses to
control it. 175 p. Summary 3 p. 2000.
- 163 KILPELÄINEN, ARJA, Naiset paikkaansa etsimäs-
sä. Aikuiskoulutus naisen elämänsä
rakentajana. - Adult education as determinant
of woman's life-course. 155 p. Summary 6 p.
2000.
- 164 RIITESUO, ANNIKKI, A preterm child grows.
Focus on speech and language during the
first two years. - Keskonen kasvaa: puheen
ja kielen kehitys kahtena ensimmäisenä elin-
vuotena. 119 p. Tiivistelmä 2 p. 2000.
- 165 TAURIAINEN, LEENA, Kohti yhteistä laatua. -
Henkilökunnan, vanhempien ja lasten laatu-
käsitykset päiväkodin integroidussa erityis-
ryhmässä. - Towards common quality: staff's,
parents' and children's conceptions of quality
in an integration group at a daycare center.
256 p. Summary 6 p. 2000.
- 166 RAUDASKOSKI, LEENA, Ammattikorkeakoulun
toimintaperustaa etsimässä. Toimilupahake-
musten sisällönanalyttinen tarkastelu. - In
search for the founding principles of the
Finnish polytechnic institutes. A content
analysis of the licence applications. 193 p.
Summary 4 p. 2000.
- 167 TAKKINEN, SANNA, Meaning in life and its
relation to functioning in old age. - Elämän
tarkoituksellisuus ja sen yhteydet toiminta-
kykyyn vanhuudessa. 51 p. (130 p.)
Yhteenveto 2 p. 2000.
- 168 LAUNONEN, LEEVI, Eettinen kasvatusajattelu
suomalaisen koulun pedagogisissa teksteissä
1860-luvulta 1990-luvulle. - Ethical thinking
in Finnish school's pedagogical texts from the
1860s to the 1990s. 366 p. Summary 3 p. 2000.
- 169 KUORELAHTI, MATTI, Sopeutumattomien luokka-
muotoisen erityisopetuksen tuloksellisuus. -
The educational outcomes of special classes
for emotionally / behaviorally disordered
children and youth. 176 p. Summary 2p.
2000.
- 170 KURUNMÄKI, JUSSI, Representation, nation and
time. The political rhetoric of the 1866
parliamentary reform in Sweden. - Edustus,
kansakunta ja aika. Poliittinen retoriikka
Ruotsin vuoden 1866 valtiopäiväreformissa.
253 p. Tiivistelmä 4 p. 2000.
- 171 RASINEN, AKI, Developing technology
education. In search of curriculum elements
for Finnish general education schools. 158 p.
Yhteenveto 2 p. 2000.
- 172 SUNDHOLM, LARS, Itseohjautuvuus organisaatio-
muutoksessa. - Self-determination in
organisational change. 180 p. Summary 15 p.
2000.
- 173 AHONNISKKA-ASSA, JAANA, Analyzing change in
repeated neuropsychological assessment. 68
p. (124 p.) Yhteenveto 2 p. 2000.
- 174 HOFFRÉN, JARI, Demokraattinen eetos - rajoista
mahdollisuuksiin. - The democratic ethos.
From limits to possibilities? 217 p. Summary
2 p. 2000.
- 175 HEIKKINEN, HANNU L. T., Toimintatutkimus,
tarinat ja opettajaksi tuleminen taito.
Narratiivisen identiteettityön kehittäminen
opettajankoulutuksessa toimintatutkimuksen
avulla. - Action research, narratives and the
art of becoming a teacher. Developing
narrative identity work in teacher education
through action research. 237 p. Summary 4 p.
2001.
- 176 VUORENMAA, MARITTA, Ikkunoita arvioin-
nin tuolle puolen. Uusia avauksia suoma-
laiseen koulutusta koskevaan evaluaatio-
keskusteluun. - Views across assessment:
New openings into the evaluation
discussion on Finnish education. 266 p.
Summary 4 p. 2001.
- 177 LITMANEN, TAPIO, The struggle over risk. The
spatial, temporal, and cultural dimensions of
protest against nuclear technology. - Kamp-
pailu riskistä. Ydinteknologian vastaisen
protestin tilalliset, ajalliset ja kulttuuriset
ulottuvuudet. 72 p. (153 p.) Yhteenveto 9 p.
2001.
- 178 AUNOLA, KAISA, Children's and adolescents'
achievement strategies, school adjustment,
and family environment. - Lasten ja nuorten
suoritusstrategiat koulu- ja perheympäristöis-
sä. 51 p. (153 p.) Yhteenveto 2 p. 2001.
- 179 OKSANEN, ELINA, Arvioinnin kehittäminen
erityisopetuksessa. Diagnosoinnista oppimi-
sen ohjaukseen laadullisena tapaustutkimuk-
sena. - Developing assessment practices in
special education. From a static approach to

- dynamic approach applying qualitative case. 182 p. Summary 5 p. 2001.
- 180 VIITTALA, KAISU, "Kyllä se tommosellaki lapsella on kovempi urakka". Sikiöaikana alkoholille altistuneiden huostaanotettujen lasten elämäntilanne, riskiprosessit ja suojaavat prosessit. - "It's harder for that kind of child to get along". The life situation of the children exposed to alcohol in utero and taken care of by society, their risk and protective processes. 316 p. Summary 4 p. 2001.
- 181 HANSSON, LEENI, Networks matter. The role of informal social networks in the period of socioeconomic reforms of the 1990s in Estonia. - Verkostoilla on merkitystä: infor-maalisten sosiaalisten verkostojen asema Virossa 1990-luvun sosio-ekonomisten muutosten aikana. 194 p. Yhteenvedo 3 p. 2001.
- 182 BÖÖK, MARJA LEENA, Vanhemmuus ja vanhemmuuden diskurssit työttömyystilanteessa. - Parenthood and parenting discourses in a situation of unemployment. 157 p. Summary 5 p. 2001.
- 183 KOKKO, KATJA, Antecedents and consequences of long-term unemployment. - Pitkäaikaistyöttömyyden ennakoijia ja seurauksia. 53 p. (115 p.) Tiivistelmä 3 p. 2001.
- 184 KOKKONEN, MARJA, Emotion regulation and physical health in adulthood: A longitudinal, personality-oriented approach. - Aikuisiän tunteiden säätely ja fyysinen terveys: pitkittäistutkimuksellinen ja persoonallisuuskeskeinen lähestymistapa. 52 p. (137 p.) Tiivistelmä 3 p. 2001.
- 185 MÄNNIKKÖ, KAISA, Adult attachment styles: A Person-oriented approach. - Aikuisten kiintymystyyli. 142 p. Yhteenvedo 5 p. 2001.
- 186 KATVALA, SATU, Missä äiti on? Äitejä ja äitiyden uskomuksia sukupolvien saatossa. - Where's mother? Mothers and maternal beliefs over generations. 126 p. Summary 3 p. 2001.
- 187 KIISKINEN, ANNA-LIISA, Ympäristöhallinto vastuullisen elämäntavan edistäjänä. - Environmental administration as promoter of responsible living. 229 p. Summary 8 p. 2001.
- 188 SIMOLA, AHTI, Työterveyshuolto-organisaation toiminta, sen henkilöstön henkinen hyvinvointi ja toiminnan tuloksellisuus. - Functioning of an occupational health service organization and its relationship to the mental well-being of its personnel, client satisfaction, and economic profitability. 192 p. Summary 12 p. 2001.
- 189 VESTERINEN, PIRKKO, Projektiopiskelu- ja oppiminen ammattikorkeakoulussa. - Project-based studying and learning in the polytechnic. 257 p. Summary 5 p. 2001.
- 190 KEMPPAINEN, JAANA, Kotikasvatus kolmessa sukupolvessa. - Childrearing in three generations. 183 p. Summary 3 p. 2001.
- 191 HÖHENTHAL-ANTIN LEONIE, Luvan ottaminen - lkäihmiset teatterin tekijöinä. - Taking permission- Elderly people as theatre makers. 183 p. Summary 5 p. 2001.
- 192 KAKKORI, LEENA, Heideggerin aukeama. Tutkimuksia totuudesta ja taiteesta Martin Heideggerin avaamassa horisontissa. - Heidegger's clearing. Studies on truth and art in the horizon opened by Martin Heidegger. 156 p. Summary 2 p. 2001.
- 193 NÄRHI, VESA, The use of clinical neuropsychological data in learning disability research. - Asiakastyön yhteydessä kerätyn neuropsykologisen aineiston käyttö oppimisvaikeustutkimuksessa. 103 p. Yhteenvedo 2 p. 2002.
- 194 SUOMI, ASTA, Ammattia etsimässä. Aikuisopiskelijat kertovat sosiaaliohjaajakoulutuksesta ja narratiivisen pätevyyden kehittymisestä. - Searching for professional identity. Adult students' narratives on the education of a social welfare supervisor and the development of narrative competence. 183 p. Summary 2 p. 2002.
- 195 PERKKILÄ, PÄIVI, Opettajien matematiikkauskomukset ja matematiikan oppikirjan merkitys alkuopetuksessa. 212 p. - Teacher's mathematics beliefs and meaning of mathematics textbooks in the first and the second grade in primary school. Summary 2 p. 2002.
- 196 VESTERINEN, MARJA-LIISA, Ammatillinen harjoittelu osana asiantuntijuuden kehittymistä ammattikorkeakoulussa. - Promoting professional expertise by developing practical learning at the polytechnic. 261 p. Summary 5 p. 2002.
- 197 POHJANEN, JORMA, Mitä kello on? Kello modernissa yhteiskunnassa ja sen sosiologisessa teoriassa. - What's the time. Clock on modern society and in it's sociological theory. 226 p. Summary 3 p. 2002.
- 198 RANTALA, ANJA, Perhekeskeisyys - puhetta vai todellisuutta? Työntekijöiden käsitykset yhteistyöstä erityistä tukea tarvitsevan lapsen perheen kanssa. - Family-centeredness rhetoric or reality? Summary 3 p. 2002.
- 199 VALANNE, EIJA, "Meidän lapsi on arvokas" Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS) kunnallisessa erityiskoulussa. - "Our child is precious" - The individual educational plan in the context of the special school. 219 p. Yhteenvedo 2 p. 2002.
- 200 HOLOPAINEN, LEENA, Development in reading and reading related skills; a follow-up study from pre-school to the fourth grade. 57 p. (138 p.) Yhteenvedo 3 p. 2002.
- 201 HEIKKINEN, HANNU, Draaman maailmat oppimisalueina. Draamakasvatuksen vakava leikillisuus. - Drama worlds as learning areas - the serious playfulness or drama education. 164 p. Summary 5 p. 2002.
- 202 HYTÖNEN, TUJJA, Exploring the practice of human resource development as a field of professional expertise. - Henkilöstön

- kehittämistyön asiantuntijuuden rakentumisen. 137 p. (300 p.) Yhteenveto 10 p. 2002.
- 203 RIPATTI, MIKKO, Arvid Järnefeldt kasvatusajattelijana. 246 p. Summary 4 p. 2002.
- 204 VIRMASALO, ILKKA, Perhe, työttömyys ja lama. - Families, unemployment and the economic depression. 121 p. Summary 2 p. 2002.
- 205 WIKGREN, JAN, Diffuse and discrete associations in aversive classical conditioning. - Täsmälliset ja laaja-alaiset ehdollistumat klassisessa aversivisessa ehdollistumisessa. 40 p. (81 p.) Yhteenveto 2 p. 2002.
- 206 JOKIVUORI, PERTTI, Sitoutuminen työorganisaatioon ja ammattijärjestöön. - Kilpailevia vai täydentäviä? - Commitment to organisation and trade union. Competing or complementary? 132 p. Summary 8 p. 2002.
- 207 GONZÁLEZ VEGA, NARCISO, Factors affecting simulator-training effectiveness. 162 p. Yhteenveto 1 p. 2002.
- 208 SALO, KARI, Teacher Stress as a Longitudinal Process - Opettajien stressiprosessi. 67 p. Yhteenveto 2 p. 2002.
- 209 VAUHKONEN, JOUNI, A rhetoric of reduction. Bertrand de Jouvenel's pure theory of politics as persuasion. 156 p. Tiivistelmä 2 p. 2002.
- 210 KONTONIEMI, MARITA, "Milloin sinä otat itseäsi niskasta kiinni?" Opettajien kokemuksia alisuoriutujista. - "When will you pull your socks up?" Teachers' experiences of underachievers. 218 p. Summary 3 p. 2003.
- 211 SAUKKONEN, SAKARI, Koulu ja yksilöllisyys; Jännitteitä, haasteita ja mahdollisuuksia. - School and individuality: Tensions, challenges and possibilities. 125 p. Summary 3 p. 2003.
- 212 VILJAMAA, MARJA-LEENA, Neuvola tänään ja huomenna. Vanhemmuuden tukeminen, perhekeskeisyys ja vertaistuki. - Child and maternity welfare clinics today and tomorrow. Supporting parenthood, family-centered services and peer groups. 141 p. Summary 4 p. 2003.
- 213 REMES, LIISA, Yrittäjyyskasvatuksen kolme diskurssia. - Three discourses in entrepreneurial learning. 204 p. Summary 2 p. 2003.
- 214 KARJALA, KALLE, Neulanreiästä panoraamaksi. Ruotsin kulttuurikuvan ainekset eräissä keskikoulun ja B-ruotsin vuosina 1961-2002 painetuissa oppikirjoissa. - From pinhole to panorama - The culture of Sweden presented in some middle and comprehensive school textbooks printed between 1961 and 2002. 308 p. Summary 2 p. 2003.
- 215 LALLUKKA, KIRSI, Lapsuusikä ja ikä lapsuudessa. Tutkimus 6-12-vuotiaiden sosiokulttuurisesta ikätiedosta. - Childhood age and age in childhood. A study on the sociocultural knowledge of age. 234 p. Summary 2 p. 2003.
- 216 PUUKARI, SAULL, Video Programmes as Learning Tools. Teaching the Gas Laws and Behaviour of Gases in Finnish and Canadian Senior High Schools. 361 p. Yhteenveto 6 p. 2003.
- 217 LOISA, RAIJA-LEENA, The polysemous contemporary concept. The rhetoric of the cultural industry. - Monimerkityksinen nykykäsite. Kulttuuriteollisuuden retoriikka. 244 p. Yhteenveto 2 p. 2003.
- 218 HOLOPAINEN, ESKO, Kuullun ja luetun tekstin ymmärtämisstrategiat ja -vaikeudet peruskoulun kolmannella ja yhdeksännellä luokalla. - Strategies for listening and reading comprehension and problematic listening and reading comprehension of the text during the third and ninth grades of primary school. 135 p. Summary 3 p. 2003.
- 219 PENTTINEN, SEPPÖ, Lähtökohdat liikuntaa opettavaksi luokanopettajaksi. Nuoruuden kasvuympäristöt ja opettajankoulutus opettajuuden kehitystekijöinä. - Starting points for a primary school physical education teacher. The growth environment of adolescence and teacher education as developmental factors of teachership. 201 p. Summary 10 p. 2003.
- 220 IKÄHEIMO, HEIKKI, Tunnustus, subjektiviteetti ja inhimillinen elämänmuoto: Tutkimuksia Hegelistä ja persoonien välisistä tunnustus-suhteista. - Recognition, subjectivity and the human life form: studies on Hegel and interpersonal recognition. 191 p. Summary 3 p. 2003.
- 221 ASUNTA, TUULA, Knowledge of environmental issues. Where pupils acquire information and how it affects their attitudes, opinions, and laboratory behaviour - Ympäristöasioita koskeva tieto. Mistä oppilaat saavat informaatiota ja miten se vaikuttaa heidän asenteisiinsa, mielipiteisiinsä ja laboratoriokäyttäytymiseensä. 159 p. Yhteenveto 4 p. 2003.
- 222 KUJALA, ERKKI, Sodan pojat. Sodanaikaisten pikkupoikien lapsuuskokemuksia isyyden näkökulmasta - The sons of war. 229 p. Summary 2 p. 2003.
- 223 JUSSI KURUNMÄKI & KARI PALOINEN (Hg./eds.) Zeit, Geschichte und Politik. Time, history and politics. *Zum achtzigsten Geburtstag von Reinhart Koselleck*. 310 p. 2003.
- 224 LAITINEN, ARTO, Strong evaluation without sources. On Charles Taylor's philosophical anthropology and cultural moral realism. - Vahvoja arvostuksia ilman lähteitä. Charles Taylorin filosofisesta antropologiasta ja kulturalistisesta moraalirealismista. 358 p. Yhteenveto 4 p. 2003.
- 225 GUTTORM, TOMI K. Newborn brain responses measuring feature and change detection and predicting later language development in children with and without familial risk for dyslexia. - Vastasyntyneiden aivovasteet puheäänteiden ja niiden muutosten havaitsemisessa sekä myöhemmän kielen kehityksen ennustamisessa dysleksia-riskilapsilla. 81 p. (161 p.) Yhteenveto 3 p. 2003.

- 226 NAKARI, MAIJA-LIISA, Työilmapiiri, työntekijöiden hyvinvointi ja muutoksen mahdollisuus - Work climate, employees' well-being and the possibility of change. 255 p. Summary 3 p. 2003.
- 227 METSÄPELTO, RIITTA-LEENA, Individual differences in parenting: The five-factor model of personality as an explanatory framework - Lastenkasvatus ja sen yhteys vanhemman persoonallisuuden piirteisiin. 53 p. (119 p.) Tiivistelmä 3 p. 2003.
- 228 PULKKINEN, OILI, The labyrinth of politics - A conceptual approach to the modes of the political in the scottish enlightenment. 144 p. Yhteenveto 2 p. 2003.
- 229 JUUJARVI, PETRI, A three-level analysis of reactive aggression among children. - Lasten aggressiivisiin puolustusreaktioihin vaikuttavien tekijöiden kolmitasoinen analyysi. 39 p. (115 p.) Yhteenveto 2 p. 2003.
- 230 POIKONEN, PIIRJO-LIISA, "Opetussuunnitelma on sitä elämää". Päiväkoti-koulu yhteisö opetussuunnitelman kehittäjänä. - "The curriculum is part of our life". The day-care - primary school community as a curriculum developer. 154 p. Summary 3 p. 2003.
- 231 SOININEN, SUVI, From a 'Necessary Evil' to an art of contingency: Michael Oakeshott's conception of political activity in British postwar political thought. 174 p. Summary 2p. 2003.
- 232 ALARAUDANJOKI, ESA, Nepalese child labourers' life-contexts, cognitive skills and well-being. - Työssäkäyvien nepalilaislasten elämänkonteksti, kognitiiviset taidot ja hyvinvointi. 62 p. (131 p.) Yhteenveto 4 p. 2003.
- 233 LERKKANEN, MARJA-KRISTINA, Learning to read. Reciprocal processes and individual pathways. - Lukemaan oppiminen: vastavuoroiset prosessit ja yksilölliset oppimispolut. 70 p. (155 p.) Yhteenveto 5 p. 2003.
- 234 FRIMAN, MERVI, Ammatillisen asiantuntijan etiikka ammattikorkeakoulutuksessa. - The ethics of a professional expert in the context of polytechnics. 199 p. 2004.
- 235 MERONEN, AULI, Viittomakielen omaksumisen yksilölliset tekijät. - Individual differences in sign language abilities. 110 p. Summary 5 p. 2004.
- 236 TIILIKKALA, LIISA, Mestarista tuutoriksi. Suomalaisen ammatillisen opettajuuden muutos ja jatkuvuus. - From master to tutor. Change and continuity in Finnish vocational teacherhood. 281 p. Summary 3 p. 2004.
- 237 ARO, MIKKO, Learning to read: The effect of orthography. - Kirjoitusjärjestelmän vaikutus lukemaan oppimiseen. 44 p. (122 p.) Tiivistelmä 2 p. 2004.
- 238 LAAKSO, ERKKI, Draamakokemusten äärellä. Prosessidraaman oppimispotentiaali opettajaksi opiskelevien kokemusten valossa. - Encountering drama experiences. The learning potential of process drama in the light of student teachers' experiences. 230 p. Summary 7 p. 2004.
- 239 PERÄLÄ-LITTUNEN, SATU, Cultural images of a good mother and a good father in three generations. - Kulttuuriset mielikuvat hyvästä äidistä ja hyvästä isästä kolmessa sukupolvessa. 234 p. Yhteenveto 7 p. 2004.
- 240 RINNE-KOISTINEN, EVA-MARITA, Perceptions of health: Water and sanitation problems in rural and urban communities in Nigeria. 129 p. (198 p.) Yhteenveto 3 p. 2004.
- 241 PALMROTH, AINO, Käännösten kautta kollektiiviin. Tuuliosuuskunnat toimijaverkkoina. - From translation to collective. Wind turbine cooperatives as actor networks. 177 p. Summary 7 p. 2004.
- 242 VIERIKKO, ELINA, Genetic and environmental effects on aggression. - Geneettiset ja ympäristötekijät aggressiivisuudessa. 46 p. (108 p.) Tiivistelmä 3 p. 2004.
- 243 NÄRHI, KATI, The eco-social approach in social work and the challenges to the expertise of social work. - Ekososiaalinen viitekehys ja haasteet sosiaalityön asiantuntijuudelle. 106 p. (236 p.) Yhteenveto 7 p. 2004.
- 244 URSIN, JANI, Characteristics of Finnish medical and engineering research group work. - Tutkimusryhmätutkimuksen piirteet lääke- ja teknisissä tieteissä. 202 p. Yhteenveto 9 p. 2004.
- 245 TREUTHARDT, LEENA, Tulostehokkuuden yhteiskunnallisuus Jyväskylän yliopistossa. Tarkastelunäkökulmina muotit ja seurustelu. - The management by results a fashion and social interaction at the University of Jyväskylä. 228 p. Summary 3 p. 2004.
- 246 MATTHIES, JÜRGEN, Umweltpädagogik in der Postmoderne. Eine philosophische Studie über die Krise des Subjekts im umweltpädagogischen Diskurs. - Ympäristökasvatus postmodernissa. Filosofinen tutkimus subjektin kriisistä ympäristökasvatuksen diskurssissa. 400 p. Yhteenveto 7 p. 2004.
- 247 LAITILA, AARNO, Dimensions of expertise in family therapeutic process. - Asiantuntijuuden ulottuvuuksia perheterapeuttisessa prosessissa. 54 p. (106 p.) Yhteenveto 3 p. 2004.
- 248 LAAMANEN (ASTIKAINEN), PIIA, Pre-attentive detection of changes in serially presented stimuli in rabbits and humans. - Muutoksen esitietoinen havaitseminen sarjallisesti esitetyissä ärsykkeissä kaneilla ja ihmisillä. 35 p. (54 p.) Yhteenveto 3 p. 2004.
- 249 JUUSENAHO, RIITTA, Peruskoulun rehtoreiden johtamisen eroja. Sukupuolinen näkökulma. - Differences in comprehensive school leadership and management. A gender-based approach. 176p. Summary 3 p. 2004.

- 250 VAARAKALLIO, TUULA, "Rotten to the Core". Variations of French nationalist anti-system rhetoric. - "Systeemi on mätä". Ranskalaisien nationalistien järjestelmän vastainen retoriikka. 194 p. Yhteenveto 3 p. 2004.
- 251 KUUSINEN, PATRIK, Pitkäaikainen kipu ja depressio. Yhteyttä säätelevät tekijät. - Chronic pain and depression: psychosocial determinants regulating the relationship. 139 p. Summary 8 p. 2004.
- 252 HÄNNIKÄINEN-UUTELA, ANNA-LIISA, Uudelleen juurtuneet. Yhteisökasvatus vaikeasti päihderiippuvaisten narkomaanien kuntoutuksessa. - Rooted again. Community education in the rehabilitation of substance addicts. 286 p. Summary 3 p. 2004.
- 253 PALONIEMI, SUSANNA, Ikä, kokemus ja osaaminen työelämässä. Työntekijöiden käsityksiä iän ja kokemuksen merkityksestä ammatillisessa osaamisessa ja sen kehittämisessä. - Age, experience and competence in working life. Employees' conceptions of the the meaning and experience in professional competence and its development. 184 p. Summary 5 p. 2004.
- 254 RUIZ CEREZO, MONTSE, Anger and Optimal Performance in Karate. An Application of the IZOF Model. 55 p. (130 p.) Tiivistelmä 2 p. 2004.
- 255 LADONLAHTI, TARJA, Haasteita palvelujärjestelmälle. Kehitysvammaiseksi luokiteltu henkilö psykiatrisessa sairaalassa. - Challenges for the human service system. Living in a psychiatric hospital under the label of mental retardation. 176 p. Summary 3 p. 2004.
- 256 KOVANEN PÄIVI, Oppiminen ja asiantuntijuus varhaiskasvatuksessa. Varhaisen oppimaan ohjaamisen suunnitelma erityistä tukea tarvitsevien lasten ohjauksessa. - Learning and expertise in early childhood education. A pilot work in using VARSU with children with special needs. 175 p. Summary 2 p. 2004.
- 257 VILMI, VEIKKO, Turvallinen koulu. Suomalaisien näkemyksiä koulutuspalvelujen kansallisesta ja kunnallisesta priorisoinnista. - Secure education. Finnish views on the national and municipal priorities of Finland's education services. 134 p. Summary 5 p. 2005.
- 258 ANTTILA, TIMO, Reduced working hours. Reshaping the duration, timing and tempo of work. 168 p. Tiivistelmä 2 p. 2005.
- 259 UGASTE, AINO, The child's play world at home and the mother's role in the play. 207 p. Tiivistelmä 5 p. 2005.
- 260 KURRI, KATJA, The invisible moral order: Agency, accountability and responsibility in therapy talk. 38 p. (103 p.). Tiivistelmä 1 p. 2005.
- 261 COLLIN, KAIJA, Experience and shared practice - Design engineers' learning at work. - Suunnitteluinsinöörien työssä oppiminen - kokemuksellisuutta ja jaettuja käytäntöjä. 124 p. (211 p.). Yhteenveto 6 p. 2005.
- 262 KURKI, EIJA, Näkyvä ja näkymätön. Nainen Suomen helluntailiikkeen kentällä. - Visible and invisible. Women in the Finnish pentecostal movement. 180 p. Summary 2 p. 2005.
- 263 HEIMONEN, SIRKKALIISA, Työikäisenä Alzheimerin tautiin sairastuneiden ja heidän puolisoitensa kokemukset sairauden alkuvaiheessa. - Experiences of persons with early onset Alzheimer's disease and their spouses in the early stage of the disease. 138 p. Summary 3 p. 2005.
- 264 PIIRÖINEN, HANNU, Epävarmuus, muutos ja ammatilliset jännitteet. Suomalainen sosiaalityö 1990-luvulla sosiaalityöntekijöiden tulkinnoissa. - Uncertainty, change and professional tensions. The Finnish social work in the 1990s in the light of social workers' representations. 207 p. Summary 2 p. 2005.
- 265 MÄKINEN, JARMO, Säätiö ja maakunta. Maakuntarahastojärjestelmän kentät ja verkostot. - Foundation and region: Fields and networks of the system of the regional funds. 235 p. Summary 3 p. 2005.
- 266 PETRELIUS, PÄIVI, Sukupuoli ja subjektius sosiaalityössä. Tulkintoja naistyöntekijöiden muistoista. - Gender and subjectivity in social work - interpreting women workers' memories. 67 p. (175 p.) 2005.
- 267 HOKKANEN, TIINA, Äitinä ja isänä eron jälkeen. Yhteishuoltajavanhemmuus arjen kokemuksena. - As a mother and a father after divorce. Joint custody parenthood as an everyday life experience. 201 p. Summary 8 p. 2005.
- 268 HANNU SIRKKILÄ, Elättäjyyttä vai erotiikkaa. Miten suomalaiset miehet legitimoivat parisuhteensa thaimaalaisen naisen kanssa? - Breadwinner or eroticism. How Finnish men legitimize their partnerships with Thai women. 252 p. Summary 4 p. 2005.
- 269 PENTTINEN, LEENA, Gradupuhetta tutkielma-seminaarissa. - Thesis discourse in an undergraduate research seminar. 176 p. Summary 8 p. 2005.
- 270 KARVONEN, PIRKKO, Päiväkotilasten lukuleikit. Lukutaidon ja lukemistietoisuuden kehittyminen interventiotutkimuksessa- Reading Games for Children in Daycare Centers. The Development of Reading Ability and Reading Awareness in an Intervention Study . 179 p. Summary 3 p. 2005.
- 271 KOSONEN, PEKKA A., Sosiaalialan ja hoitotyön asiantuntijuuden kehitysehdot ja opiskelijavalinta. - Conditions of expertise development in nursing and and social care, and criteria for student selection. 276 p. Summary 3 p. 2005.

- 272 NIIRANEN-LINKAMA, PÄIVI, Sosiaalisen transformaatio sosiaalialan asiantuntijuuden diskurssissa. - Transformation of the social in the discourse of social work expertise. 200 p. Summary 3 p. 2005.
- 273 KALLA, OUTI, Characteristics, course and outcome in first-episode psychosis. A cross-cultural comparison of Finnish and Spanish patient groups. - Ensikertalaisten psykoosipotilaiden psyykkis-sosiaaliset ominaisuudet, sairaudenkulku ja ennuste. Suomalaisten ja espanjalaisten potilasryhmien vertailu. 75 p. (147 p.) Tiivistelmä 4 p. 2005.
- 274 LEHTOMÄKI, ELINA, Pois oppimisyhteiskunnan marginaalista? Koulutuksen merkitys vuosina 1960-1990 opiskelleiden lapsuudesta kuurojen ja huonokuuloisten aikuisten elämänkulussa. - Out from the margins of the learning society? The meaning of education in the life course of adults who studied during the years 1960-1990 and were deaf or hard-of-hearing from childhood. 151 p. Summary 5 p. 2005.
- 275 KINNUNEN, MARJA-LIISA, Allostatic load in relation to psychosocial stressors and health. - Allostaattinen kuorma ja sen suhde psykososiaalisiin stressitekijöihin ja terveyteen. 59 p. (102 p.) Tiivistelmä 3 p. 2005.
- 276 UOTINEN, VIRPI, I'm as old as I feel. Subjective age in Finnish adults. - Olen sen ikäinen kuin tunnen olevani. Suomalaisten aikuisten subjektiivinen ikä. 64 p. (124 p.) Tiivistelmä 3 p. 2005.
- 277 SALOKOSKI, TARJA, Tietokonepelit ja niiden pelaaminen. - Electronic games: content and playing activity. 116 p. Summary 5 p. 2005.
- 278 HIIHNALA, KAUKO, Laskutehtävien suorittamisesta käsitteelliseen ymmärtämiseen. Peruskoululaisen matemaattisen ajattelun kehittyminen aritmetiikasta algebraan siirryttäessä. - Transition from the performing of arithmetic tasks to the understanding of concepts. The development of pupils' mathematical thinking when shifting from arithmetic to algebra in comprehensive school. 169 p. Summary 3 p. 2005.
- 279 WALLIN, RISTO, Yhdistyneet kansakunnat organisaationa. Tutkimus käsitteellisestä muutoksesta maailmanjärjestön organisoimisen periaatteissa - From the league to UN. The move to an organizational vocabulary of international relations. 172 p. Summary 2 p. 2005.
- 280 VALLEALA, ULLA MAIJA, Yhteinen ymmärtäminen koulutuksessa ja työssä. Kontekstin merkitys ymmärtämisessä opiskelijaryhmän ja työtiin keskusteluissa. - Shared understanding in education and work. Context of understanding in student group and work team discussions. 236 p. Summary 7 p. 2006.
- 281 RASINEN, TUIJA, Näkökulmia vieraskieliseen perusopetukseen. Koulun kehittämishankkeesta koulun toimintakulttuuriksi. - Perspectives on content and language integrated learning. The impact of a development project on a school's activities. 204 p. Summary 6 p. 2006.
- 282 VIHOLAINEN, HELENA, Suvussa esiintyvän lukemsvaikeusriskin yhteys motoriseen ja kielelliseen kehitykseen. Tallaako lapsi kielensä päälle? - Early motor and language development in children at risk for familial dyslexia. 50 p. (94 p.) Summary 2 p. 2006.
- 283 KIILLI, JOHANNA, Lasten osallistumisen voimavarat. Tutkimus Ipanoiden osallistumisesta. - Resources for children's participation. 226 p. Summary 3 p. 2006.
- 284 LEPPÄMÄKI, LAURA, Tekijänoikeuden oikeuttaminen. - The justification of copyright. 125 p. Summary 2 p. 2006.
- 285 SANAKSENAHO, SANNA, Eriarvoisuus ja luottamus 2000-luvun taitteen Suomessa. Bourdieulainen näkökulma. - Inequality and trust in Finland at the turn of the 21st century: Bourdieuan approach. 150 p. Summary 3 p. 2006.
- 286 VALKONEN, LEENA, Millainen on hyvä äiti tai isä? Viides- ja kuudesluokkalaisten lasten vanhemmuuskäsitykset. - What is a good father or good mother like? Fifth and sixth graders' conceptions of parenthood. 126 p. Summary 5 p. 2006.
- 287 MARTIKAINEN, LIISA, Suomalaisten nuorten aikuisten elämään tyytyväisyyden monet kasvot. - The many faces of life satisfaction among Finnish young adults. 141 p. Summary 3 p. 2006.
- 288 HAMARUS, PÄIVI, Koulukiusaaminen ilmiönä. Yläkoulun oppilaiden kokemuksia kiusaamisesta. - School bullying as a phenomenon. Some experiences of Finnish lower secondary school pupils. 265 p. Summary 6 p. 2006.
- 289 LEPPÄNEN, ULLA, Development of literacy in kindergarten and primary school. Tiivistelmä 2 p. 49 p. (145 p.) 2006.
- 290 KORVELA, PAUL-ERIK, The Machiavellian reformation. An essay in political theory. 171 p. Tiivistelmä 2 p. 2006.
- 291 METSOMÄKI, MARJO, "Suu on syömistä varten". Lasten ja aikuisten kohtaamisia ryhmäperhepäiväkodin ruokailutilanteissa. - Encounters between children and adults in group family day care dining situations. 251 p. Summary 3 p. 2006.
- 292 LATVALA, JUHA-MATTI, Digitaalisen kommunikaatiosovelluksen kehittäminen kodin ja koulun vuorovaikutuksen edistämiseksi. - Development of a digital communication system to facilitate interaction between home and school. 158 p. Summary 7 p. 2006.

- 293 PITKÄNEN, TUULLI, Alcohol drinking behavior and its developmental antecedents. - Alkoholien juomiskäyttäytyminen ja sen ennustaminen. 103 p. (169 p.) Tiivistelmä 6 p. 2006.
- 294 LINNILÄ, MAIJA-LIISA, Kouluvalmiudesta koulun valmiuteen. Poikkeuksellinen koulunaloitus koulumenestyksen, viranomaislausuntojen ja perheiden kokemusten valossa. - From school readiness to readiness of school - Exceptional school starting in the light of school attainment, official report and family experience. 321 p. Summary 3 p. 2006.
- 295 LEINONEN, ANU, Vanhusneuvoston funktioita jäljittämässä. Tutkimus maaseutumaisten kuntien vanhusneuvostoista. - Tracing functions of older people's councils. A study on older people's councils in rural municipalities. 245 p. Summary 3 p. 2006.
- 296 KAUPPINEN, MARKO, Canon vs. charisma. "Maoism" as an ideological construction. - Kaanon vs. karisma. "Maoismi" ideologisenä konstruktiona. 119 p. Yhteenveto 2 p. 2006.
- 297 VEHKAKOSKI, TANJA, Leimattu lapsuus? Vammaisuuden rakentuminen ammatti-ihmisten puheessa ja teksteissä. - Stigmatized childhood? Constructing disability in professional talk and texts. 83 p. (185 p.) Summary 4 p. 2006.
- 298 LEPPÄAHO, HENRY, Matemaattisen ongelman ratkaisutaidon opettaminen peruskoulussa. Ongelmanratkaisukurssin kehittäminen ja arviointi. - Teaching mathematical problem solving skill in the Finnish comprehensive school. Designing and assessment of a problem solving course. 343 p. Summary 4 p. 2007.
- 299 KUVAJA, KRISTIINA, Living the Urban Challenge. Sustainable development and social sustainability in two southern megacities. 130 p. (241 p.) Yhteenveto 4 p. 2007.
- 300 POHJOLA, PASI, Technical artefacts. An ontological investigation of technology. 150 p. Yhteenveto 3 p. 2007.
- 301 KAUKUA, JARI, Avicenna on subjectivity. A philosophical study. 161 p. Yhteenveto 3 p. 2007.
- 302 KUPILA, PÄIVI, "Minäkö asiantuntija?". Varhaiskasvatuksen asiantuntijan merkitysperspektiivin ja identiteetin rakentuminen. - "Me, an expert?" Constructing the meaning perspective and identity of an expert in the field of early childhood education. 190 p. Summary 4 p. 2007.
- 303 SILVENNOINEN, PIIA, Ikä, identiteetti ja ohjaava koulutus. Ikääntyvät pitkäaikaistyöttömät oppimisyhteiskunnan haasteena. - Age, identity and career counselling. The ageing, long-term unemployed as a challenge to learning society. 229 p. Summary 4 p. 2007.
- 304 REINIKAINEN, MARJO-RIITTA, Vammaisuuden sukupuolittuneet ja sortavat diskurssit: Yhteiskunnallis-diskursiivinen näkökulma vammaisuuteen. - Gendered and oppressive discourses of disability: Social-discursive perspective on disability. 81 p. (148 p.) Summary 4 p. 2007.
- 305 MÄÄTTÄ, JUKKA, Asepalvelus nuorten naisten ja miesten opinto- ja työuralla. - The impact of military service on the career and study paths of young women and men. 141 p. Summary 4 p. 2007.
- 306 PYYKKÖNEN, MIIKKA, Järjestäytyvät diasporat. Etnisyys, kansalaisuus, integraatio ja hallinta maahanmuuttajien yhdistystoiminnassa. - Organizing diasporas. Ethnicity, citizenship, integration, and government in immigrant associations. 140 p. (279 p.) Summary 2 p. 2007.
- 307 RASKU, MINNA, On the border of east and west. Greek geopolitical narratives. - Idän ja lännen rajalla. Narratiiveja kreikkalaisesta geopolitiikasta. 169 p. Yhteenveto 3 p. 2007.
- 308 LAPIOLAHTI, RAIMO, Koulutuksen arviointi kunnallisen koulutuksen järjestäjän tehtävänä. Paikallisen arvioinnin toteutumisedellytysten arviointia erään kuntaorganisaation näkökulmasta. - The evaluation of schooling as a task of the communal maintainer of schooling - what are the presuppositions of the execution of evaluation in one specific communal organization. 190 p. Summary 7 p. 2007.
- 309 NATALE, KATJA, Parents' Causal Attributions Concerning Their Children's Academic Achievement. - Vanhempien lastensa koulumenestystä koskevat kausaaliattribuutit. 54 p. (154 p.) Yhteenveto 3 p. 2007.
- 310 VAHTERA, SIRPA, Optimistit opintielä. Opinnoissaan menestyvien nuorten hyvinvointi lukiosta jatko-opintoihin. - The well-being of optimistic, well-performing high school students from high school to university. 111 p. Summary 2 p. 2007.
- 311 KOIVISTO, PÄIVI, "Yksilöllistä huomiota arkisissa tilanteissa". Päiväkodin toimintakulttuurin kehittäminen lasten itsetuntoa vahvistavaksi. - "Individual attention in everyday situations". Developing the operational culture of a day-care centre to strengthen children's self-esteem. 202 p. Summary 4 p. 2007.
- 312 LAHIKAINEN, JOHANNA, "You look delicious" - Food, eating, and hunger in Margaret Atwood's novels. 277 p. Yhteenveto 2 p. 2007.
- 313 LINNAVUORI, HANNARIIKKA, Lasten kokemuksia vuoroasumisesta. - Children's experiences of dual residence. 202 p. Summary 8 p. 2007.
- 314 PARVIAINEN, TIINA, Cortical correlates of language perception. Neuromagnetic studies in adults and children. - Kielen käsittely aivoissa. Neuromagneettisia tutkimuksia aikuisilla ja lapsilla. 128 p. (206 p.) Yhteenveto 5 p. 2007.

- 315 KARA, HANNELE, Ermutige mich Deutsch zu sprechen. Portfolio als evaluationsform von mündlichen leistung. - "Rohkaise minua puhumaan saksaa" - kielisalkku suullisen kielitaidon arviointivälineenä. 108 p. Yhteenveto 3 p. 2007.
- 316 MÄKELÄ, AARNE, Mitä rehtorit todella tekevät. Etnografinen tapaustutkimus johtamisesta ja rehtorin tehtävistä peruskoulussa. - What principals really do. An ethnographic case study on leadership and on principal's tasks in comprehensive school. 266 p. Summary 5 p. 2007.
- 317 PUOLAKANAHO, ANNE, Early prediction of reading - Phonological awareness and related language and cognitive skills in children with a familial risk for dyslexia. - Lukemistaitojen varhainen ennustaminen. Fonologinen tietoisuus, kielelliset ja kognitiiviset taidot lapsilla joiden suvussa esiintyy dysleksiaa. 61 p. (155 p.) Yhteenveto 3 p. 2007.
- 318 HOFFMAN, DAVID M., The career potential of migrant scholars in Finnish higher education. Emerging perspectives and dynamics. - Akateemisten siirtolaisten uramahdollisuudet suomalaisessa korkeakoulujärjestelmässä: dynamiikkaa ja uusia näkökulmia. 153 p. (282 p.) Yhteenveto 2 p. 2007.
- 319 FADJUKOFF, PÄIVI, Identity formation in adulthood. - Identiteetin muotoutuminen aikuisiässä. 71 p. (168 p.) Yhteenveto 5 p. 2007.
- 320 MÄKIKANGAS, ANNE, Personality, well-being and job resources: From negative paradigm towards positive psychology. - Persoonallisuus, hyvinvointi ja työn voimavarat: Kohti positiivista psykologiaa. 66 p. (148 p.) Yhteenveto 3 p. 2007.
- 321 JOKISAARI, MARKKU, Attainment and reflection: The role of social capital and regrets in developmental regulation. - Sosiaalisen pääoman ja toteutumattomien tavoitteiden merkitys kehityksen säätelyssä. 61 p. (102 p.) Yhteenveto 2 p. 2007.
- 322 HÄMÄLÄINEN, JARMO, Processing of sound rise time in children and adults with and without reading problems. - Äänten nousuaikojen prosessointi lapsilla ja aikuisilla, joilla on dysleksia ja lapsilla ja aikuisilla, joilla ei ole dysleksiaa. 48 p. (95 p.) Tiivistelmä 2 p. 2007.
- 323 KANERVIO, PEKKA, Crisis and renewal in one Finnish private school. - Kriisi ja uudistuminen yhdessä suomalaisessa yksityiskoulussa. 217 p. Tiivistelmä 2 p. 2007.
- 324 MÄÄTTÄ, SAMI, Achievement strategies in adolescence and young adulthood. - Nuorten ajattelu- ja toimintastrategia. 45 p. (120 p.) Tiivistelmä 3 p. 2007.
- 325 TORPPA MINNA, Pathways to reading acquisition: Effects of early skills, learning environment and familial risk for dyslexia. - Yksilöllisiä kehityspolkuja kohti lukemisen taitoa: Varhaisten taitojen, oppimisympäristön ja sukuriskin vaikutukset. 53 p. (135 p.) 2007.
- 326 KANKAINEN, TOMI, Yhdistykset, instituutiot ja luottamus. - Voluntary associations, institutions and trust. 158 p. Summary 7 p. 2007.
- 327 PIRNES, ESA, Merkityksellinen kulttuuri ja kulttuuripolitiikka. Laaja kulttuurin käsite kulttuuripolitiikan perusteluna. - Meaningful culture and cultural policy. A broad concept of culture as a basis for cultural policy. 294 p. Summary 2 p. 2008.
- 328 NIEMI, PETTERI, Mieli, maailma ja referenssi. John McDowellin mielenfilosofian ja semantiikan kriittinen tarkastelu ja ontologinen täydennys. - Mind, world and reference: A critical examination and ontological supplement of John McDowell's philosophy of mind and semantics. 283 p. Summary 4 p. 2008.
- 329 GRANBOM-HERRANEN, LIISA, Sananlaskut kasvatustieteessä - perinnettä, kasvatusta, indoktrinaatiota? - Proverbs in pedagogical discourse - tradition, upbringing, indoctrination? 324 p. Summary 8 p. 2008.
- 330 KYKYRI, VIRPI-LIISA, Helping clients to help themselves. A discursive perspective to process consulting practices in multi-party settings. - Autetaan asiakasta auttamaan itse itseään. Diskursiivinen näkökulma prosessikonsultoinnin käytäntöihin ryhmätilanteissa. 75 p. (153 p.) Tiivistelmä 2 p. 2008.
- 331 KIURU, NOONA, The role of adolescents' peer groups in the school context. - Nuortentoveriryhmien rooli kouluympäristössä. 77 p. (192 p.) Tiivistelmä 3 p. 2008.
- 332 PARTANEN, TERHI, Interaction and therapeutic interventions in treatment groups for intimately violent men. 46 p. (104 p.) Yhteenveto 2 p. 2008.
- 333 RAITTILA, RAIJA, Retkellä. Lasten ja kaupunkiympäristön kohtaaminen. - Making a visit. Encounters between children and an urban environment. 179 p. Summary 3 p. 2008.
- 334 SUME, HELENA, Perheen pyörteinen arki. Sisäkorvaistutetta käyttävän lapsen matka kouluun. - Turbulent life of the family. Way to school of a child with cochlear implant. 208 p. Summary 6 p. 2008.
- 335 KOTIRANTA, TUUJA, Aktivoinnin paradoksit. - The paradoxes of activation. 217 p. Summary 3 p. 2008.
- 336 RUOPPILA, ISTO, HUUHTANEN, PEKKA, SEITSAMO, JORMA AND ILMARINEN, JUHANI, Age-related changes of the work ability construct and its relation to cognitive functioning in the older worker: A 16-year follow-up study. 97 p. 2008.
- 337 TIKKANEN, Pirjo, "Helpompaa ja hausempaa kuin luulin". Matematiikka suomalaisten ja unkarilaisten perusopetuksen neljäsluokkalaisten kokemana. - "Easier and more fun that

- I thought". Mathematics experienced by fourth-graders in Finnish and Hungarian comprehensive schools. 309 p. Summary 3 p. 2008.
- 338 KAUPPINEN, ILKKA, Tiedon omistaminen on valtaa – Globalisoituvan patenttijärjestelmän poliittinen moraalilaitos ja globaali kapitalismi. – *Owning* knowledge is power. Political moral economy of the globalizing patent system and global capitalism. 269 p. Summary 5 p. 2008.
- 339 KUJALA, MARIA, Muukalaisena omassa maassa. Miten kasvaa vuorovaikutuskonflikteissa? – A stranger in one's own land. How to grow in interaction conflicts? 174 p. Summary 7 p. 2008.
- 340 KOPONEN, TUIRE, Calculation and Language: Diagnostic and intervention studies. – Laskutaito ja kieli: Diagnostinen ja kuntoutustutkimus. 49 p. (120 p.) Tiivistelmä 2 p. 2008.
- 341 HAUTALA, PÄIVI-MARIA, Lupa tulla näkyväksi. Kuvataideterapeutin toiminta kouluissa. – Permission to be seen. Art therapeutic activities in schools. 202 p. 2008.
- 342 SIPARI, SALLA, Kuntouttava arki lapsen tueksi. Kasvatuksen ja kuntoutuksen yhteistoiminnan rakentuminen asiantuntijoiden keskusteluissa. – Habilitative everyday life to support the child. Construction of the collaboration of education and rehabilitation in experts discussions. 177 p. Summary 4 p. 2008.
- 343 LEHTONEN, PÄIVI HANNELE, Voimauttava video. Asiakslähtöisyyden, myönteisyyden ja videokuvan muodostama työorientaatio perhetyön menetelmänä. – Empowering video. A work orientation formed by client-focus, positivity and video image as a method for family work. 257 p. Summary 3 p. 2008.
- 344 RUOHOMÄKI, JYRKI, "Could Do Better". Academic Interventions in Northern Ireland Unionism. – "Could Do Better" Akateemiset interventiot Pohjois-Irlannin unionismiin. 238 p. Tiivistelmä 2 p. 2008.
- 345 SALMI, PAULA, Nimeäminen ja lukemisvaikeus. Kehityksen ja kuntoutuksen näkökulma. – Naming and dyslexia: Developmental and training perspectives. 169 p. Summary 2 p. 2008.
- 346 RANTANEN, JOHANNA, Work-family interface and psychological well-being: A personality and longitudinal perspective. – Työn ja perheen vuorovaikutuksen yhteys psyykkiseen hyvinvointiin sekä persoonallisuuteen pitkittäistutkimuksen näkökulmasta 86 p. (146 p.) Yhteenveto 6 p. 2008.
- 347 PIIPPO, JUUKA, Trust, Autonomy and Safety at Integrated Network- and Family-oriented mode for co-operation. A Qualitative Study. 70 p. (100 p.) Yhteenveto 2 p. 2008.
- 348 HÄTINEN, MARJA, Treating job burnout in employee rehabilitation: Changes in symptoms, antecedents, and consequences. – Työuupumuksen hoito työikäisten kuntoutuksessa: muutokset työuupumuksen oireissa, ennakoijissa ja seurauksissa. 85 p. (152 p.) Tiivistelmä 4 p. 2008.
- 349 PRICE, GAVIN, Numerical magnitude representation in developmental dyscalculia: Behavioural and brain imaging studies. 139 p. 2008.
- 350 RAUTIAINEN, MATTI, Keiden koulu? Aineenopettajaksi opiskelevien käsityksiä koulu-kulttuuriin yhteisöllisyydestä. – Who does school belong to? Subject teacher students' conceptions of community in school culture. 180 p. Summary 4 p. 2008.
- 351 UOTINEN, SANNA, Vanhempien ja lasten toimijuuteen konduktiivisessa kasvatuksessa. – Into the agency of a parent and a child in conductive education. 192 p. Summary 3 p. 2008.
- 352 AHONEN, HELENA, Rehtoreiden kertoma johtajuus ja johtajaidentiteetti. – Leadership and leader identity as narrated by headmasters. 193 p. 2008.
- 353 MOISIO, OLLI-PEKKA, Essays on radical educational philosophy. 151 p. Tiivistelmä 3 p. 2009.
- 354 LINDQVIST, RAIJA, Parisuhdeväkivallan kohtaaminen maaseudun sosiaalityössä. – Encountering partner violence with rural social work. 256 p. 2009.
- 355 TAMMELIN, MIA, Working time and family time. Experiences of the work and family interface among dual-earning couples in Finland. – Työaika ja perheen aika: kokemuksia työn ja perheen yhteensovittamisesta Suomessa. 159 p. Tiivistelmä 3 p. 2009.
- 356 RINNE, PÄIVI, Matkalla muutokseen. Sosiaalialan projektitoiminnan perustelut, tavoitteet ja toimintatavat Sosiaaliturva-lehden kirjoituksissa 1990-luvulla. – On the way to the change. 221 p. Summary 2 p. 2009.
- 357 VALTONEN, RIITTA, Kehityksen ja oppimisen ongelmien varhainen tunnistaminen Lene-arvioinnin avulla. Kehityksen ongelmien päällekkäisyys ja jatkuvuus 4–6-vuotiailla sekä ongelmien yhteys koulusuoriutumiseen. – Lene-assessment and early identification of developmental and learning problems. Co-occurrence and continuity of developmental problems from age 4 to age 6 and relation to school performance. 73 p. (107 p.) Summary 2 p. 2009.
- 358 SUHONEN, KATRI, Mitä hiljainen tieto on hengellisessä työssä? Kokemuksellinen näkökulma hiljaisen tiedon ilmenemiseen, siirrettävyyteen ja siirrettävyyden merkitykseen ikääntyneiden diakoniatyöntekijöiden ja pappien työssä. – What is tacit knowledge in spiritual work? An experiential approach to the manifestation, significance and distribution of tacit knowledge in the work of aged church deacons and ministers. 181 p. Summary 6 p. 2009.

- 359 JUMPPANEN, AAO, United with the United States - George Bush's foreign policy towards Europe 1989-1993. 177 p. Yhteenvedo 3 p. 2009.
- 360 HUEMER, SINI, Training reading skills. Towards fluency. - Lukemistaitojen harjoittaminen. Tavoitteena sujuvuus. 85 p. (188 p.) Yhteenvedo 3 p. 2009.
- 361 ESKELINEN, TEPPO, Putting global poverty in context. A philosophical essay on power, justice and economy. 221 p. Yhteenvedo 1 p. 2009.
- 362 TAIPALE, SAKARI, Transformative technologies, spatial changes: Essays on mobile phones and the internet. 97 p. (184 p.) Yhteenvedo 3 p. 2009.
- 363 KORKALAINEN, PAULA, Riittämättömyyden tunteesta osaamisen oivallukseen. Ammatillisen asiantuntijuuden kehittäminen varhais-erityiskasvatuksen toimintaympäristöissä. - From a feeling of insufficiency to a new sense of expertise. Developing professional knowledge and skills in the operational environments for special needs childhood education and care. 303 p. Summary 4 p. 2009.
- 364 SEPPÄLÄ-PÄNKÄLÄINEN, TARJA, Oppijoiden moninaisuuden kohtaaminen suomalaisessa lähikoulussa. Etnografia kouluyhteisön aikuisten yhdessä oppimisen haasteista ja mahdollisuuksista. - Confronting the Diversity of Learners in a Finnish Neighbourhood School. An Ethnographic Study of the Challenges and Opportunities of Adults Learning Together in a School community. 256 p. Summary 4 p. 2009.
- 365 SEVÓN, EIJA, Maternal Responsibility and Changing Relationality at the Beginning of Motherhood. - Äidin vastuu ja muuttuvat perhesuhteet äitiyden alussa. 117 p. (200 p.) Yhteenvedo 5 p. 2009.
- 366 HUTTUNEN-SCOTT, TIINA, Auditory duration discrimination in children with reading disorder, attention deficit or both. - Kuulonvarainen keston erottelu lapsilla, joilla on lukemisvaikeus, tarkkaavaisuuden ongelma tai molemmat. 68 p. (112 p.) Tiivistelmä 3 p. 2009.
- 367 NEUVONEN-RAUHALA, MARJA-LIISA, Työelämälähtöisyyden määrittäminen ja käyttäminen ammattikorkeakoulun jatkotutkintokokeilussa. - Defining and applying working-life orientation in the polytechnic postgraduate experiment. 163 p. Summary 7 p. 2009.
- 368 NYMAN, TARJA, Nuoren vieraan kielen opettajan pedagogisen ajattelun ja ammatillisen asiantuntijuuden kehittyminen. - The development of pedagogical thinking and professional expertise of newly qualified language teachers. 121 p. (201 p.) Summary 4 p. 2009.
- 369 PUUTIO, RISTO, Hidden agendas. Situational tasks, discursive strategies and institutional practices in process consultation. 83 p. (147 p.) Tiivistelmä 2 p. 2009.
- 370 TOIVANEN, JUHANA, Animal consciousness. Peter Olivi on cognitive functions of the sensitive soul. 369 p. Yhteenvedo 4 p. 2009.
- 371 NOKIA, MIRIAM, The role of the hippocampal theta activity in classical eyeblink conditioning in rabbits. - Hippokampuksen theta-aktiivisuuden rooli klassisessa silmäniskuehdollistamisessa kaneilla. 41 p. (80 p.) Yhteenvedo 2 p. 2009.
- 372 LÄHTEENMÄKI, VILI, Essays on early modern conceptions of consciousness: Descartes, Cudworth, and Locke. 160 p. 2009.
- 373 BJÖRK, KAJ, What explains development. Development strategy for low human development index countries. 212 p. Yhteenvedo 1 p. 2009.
- 374 PUUPPONEN, ANTTI, Maaseutuyrittäjyys, verkostot ja paikallisuus. Tapaustutkimus pienimuotoisen elintarviketuotannon kestävyyydestä Keski-Suomessa. - Rural entrepreneurship, networks and locality. A case study of the sustainability of small-scale food production in Central Finland. 100 p. (191 p.) Summary 3 p. 2009.
- 375 HALTTUNEN, LEENA, Päivähoitotyö ja johtajuus hajautetussa organisaatiossa. - Day care work and leadership in a distributed organization. 181 p. Summary 4 p. 2009.
- 376 KAIDESOJA, TUUKKA, Studies on ontological and methodological foundations of critical realism in the social sciences. 65 p. (187 p.) Yhteenvedo 9 p. 2009.
- 377 SIPPOLA, MARKKU, A low road to investment and labour management? The labour process at Nordic subsidiaries in the Baltic States. 272 p. Tiivistelmä 2 p. 2009.
- 378 SANTALA, OLLI-PEKKA, Expertise in using the Rorschach comprehensive system in personality assessment. 150 p. Tiivistelmä 1 p. 2009.
- 379 HARJUNEN, HANNELE, Women and fat: Approaches to the social study of fatness. - Naiset ja lihavuus: näkökulmia lihavuuden yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen 87 p. (419 p.) Tiivistelmä 4 p. 2009.
- 380 KETTUNEN, LIISA, Kyllä vai ei. Peruskoulun sukupuolikasvatuksen oppimateriaalin kehittämistyö ja arviointi. - Yes or no? The development and evaluation of teaching material for sex education in the Finnish comprehensive school. 266 p. Summary 3 p. 2010.
- 381 FROM, KRISTINE, "Että sais olla lapsena toisten lasten joukossa". Substantiivinen teoria erityistä tukea tarvitsevan lapsen toiminnallisesta osallistumisesta toimintaympäristöissä. - To be a child just as the others in the peer group. A substantive theory of activity-

- based participation of the child with special educational needs. 174 p. Summary 4 p. 2010.
- 382 MYKKÄNEN, JOHANNA, Isäksi tulon tarinat, tunteet ja toimijuus. - Becoming a father – types of narrative, emotions and agency. 166 p. Summary 5 p. 2010.
- 383 RAASUMAA, VESA, Perusopetuksen rehtori opettajien osaamisen johtajana. - Knowledge management functions of a principal in basic education. 349 p. Summary 5 p. 2010.
- 384 SIISIÄINEN, LAURI, Foucault's voices: Toward the political genealogy of the auditory-sonorous. - Foucault'n äänet. Kohti auditoris-sonoorista poliittista genealogiaa. 207 p. Tiivistelmä 2 p. 2010.
- 385 PULLI, TUULA, Totta ja unta. Draama puhe- ja kehitysvammaisten ihmisten yhteisöllisenä kuntoutuksena ja kokemuksena. - The Real and the Illusory. Drama as a means of community-based rehabilitation and experience for persons with severe learning and speech disabilities. 281 p. Summary 7 p. 2010.
- 386 SIISKONEN, TIINA, Kielelliset erityisvaikeudet ja lukemaan oppiminen. - Specific language impairments and learning to read. 205 p. Summary 3 p. 2010.
- 387 LYYRA, PESSI, Higher-order theories of consciousness: An appraisal and application. - Korkeamman kertaluvun tietoisusteoriat: arvio ja käyttöehdotus. 163 p. Yhteenveto 5 p. 2010.
- 388 KARJALAINEN, MERJA, Ammattilaisten käsityksiä mentoroinnista työpaikalla. - Professionals' conceptions of mentoring at work. 175 p. Summary 7 p. 2010.
- 389 GEMECHU, DEREJE TEREFE, The implementation of a multilingual education policy in Ethiopia: The case of Afaan Oromoo in primary schools of Oromia Regional State. 266 p. 2010.
- 390 KOIVULA, MERJA, Lasten yhteisöllisyys ja yhteisöllinen oppiminen päiväkodissa. - Children's sense of community and collaborative learning in a day care centre. 189 p. Summary 3 p. 2010.
- 391 NIEMI, MINNA, Moraalijärjestyksestä tuottamassa. Tutkimus poliisityöstä lasten parissa. - Producing moral order. A Study on police work with children. 190 p. Summary 3 p. 2010.
- 392 ALEMAYEHU TEKLEMARIAM HAYE, Effects of intervention on psychosocial functioning of hearing and hard of hearing children in selected primary schools of Addis Ababa, Ethiopia. 195 p. Executive summary 4 p. 2010.
- 393 KASKIHARJU, EIJA, Koteja ja kodinomaisuutta. Tutkimus vanhenemisen paikoista valtiopäiväpuheissa 1950 - 2005. - Homes and homelikeness. A study on places for ageing in parliamentary speeches from 1950 to 2005. 244 p. Summary 5 p. 2010.
- 394 MAHLAKAARTO, SALME, Subjektiksi työssä - Identiteettiä rakentamassa voimaantumisen kehitysohjelmassa. - Becoming a subject at work - Constructing identity within a program of empowerment. 95 p. (198 p.) Yhteenveto 1 p. 2010.
- 395 TAPIO, TARJA, "Meilä on kaikilla samanlaiset tarinat". Tarinankerrontatutkimus tornionlaaksoisuudesta vanhimpien aapulaisten arjessa ja tulevaisuudessa. - "We all have the same stories". A storytelling case study of Torne Valley -ness in the everyday life and future of elderly Aapua residents. 261 p. Summary 6 p. 2010.
- 396 RAUTAINEN, EIJA-LIISA, Co-construction and collaboration in couple therapy for depression. - Yhteistoiminnallisuus masennuksen pariterapiassa. 56 p. (122 p.) Yhteenveto 3 p. 2010.
- 397 AALTONEN, TERHI, "Taiteilija ei vanhene". Haastattelututkimus kuvataiteilijoiden ikääntymiskokemuksista taidemaailmassa. - "An artist doesn't get old". An interview-based study of painters' experiences of ageing in the world. 216 p. Summary 5 p. 2010.
- 398 SAVOLAINEN, KAISA, Education as a means to world peace: The case of the 1974 UNESCO recommendation. - Kasvatus maailmanrauhan välineenä: Tapaustutkimus UNESCON 1974 hyväksymästä suosituksesta. 262 p. Yhteenveto 12 p. 2010.
- 399 HEMMINKI, ARJA, Kertomuksia avioerosta ja parisuhteen päättämisestä. Suomalainen eropuhe pohjalaisten kirjoituksissa ja naistenlehdissä. - Narratives on divorce and ending of a relationship. 158 p. Summary 2 p. 2010.
- 400 SAINI, NINA, On the rocky road of reading: Effects of computer-assisted intervention for at-risk children. - Lukemaan oppimisen kivisellä tiellä - Verkkopohjaisen Ekapeli - ohjelman kuntouttavat vaikutukset riskilasten lukemaan oppimisessä. 95 p. (208 p.) Yhteenveto 5 p. 2010.
- 401 VILJARANTA, JAANA, The development and role of task motivation and task values during different phases of the school career. - Oppiainekohtaisen koulumotivaation kehitys ja rooli koulutaipaleen eri vaiheissa. 53 p. (115 p.) Yhteenveto 1 p. 2010.
- 402 OINAS, TOMI, Sukupuolten välinen kotityönjako kahden ansaitsijan perheissä. - Domestic division of labour in dual-earner households. 188 p. 2010.
- 403 MAMMON, REET, Kolmen etnisen ryhmän kotoutumisprosessi Suomessa. - The integration process of three ethnic groups in Finland. 142 p. Summary 5 p. 2010.
- 404 KETONEN, RITVA, Dysleksiäriski oppimisen haasteena. Fonologisen tietoisuuden interventio ja lukemaan oppiminen. - Risk for dyslexia as a challenge of learning. Phonological intervention and learning to read. 139 p. Summary 3 p. 2010.

- 405 LAHTERO, TAPIO, Yhtenäiskoulun johtamiskulttuuri. Symbolis-tulkinnallinen näkökulma. - Leadership culture in unified comprehensive school, symbolic-interpretative approach. 238 p. Summary 2 p. 2011.
- 406 NÖTKÖ, MARIANNE, Väkiältä, vallankäyttö ja vahingoittuminen naisten perhesuhteissa. - Violence, power using and being hurt in women's family relations. 254 p. Summary 5 p. 2011.
- 407 PULKKINEN, SEPPÖ, Valmentajataustan merkitys rehtorin työssä. - The significance of coaching background in principal's work. 211 p. Summary 7 p. 2011.
- 408 SÖDÖR, UUVÉ, Community resilience and wellbeing in northwest Russian forestry settlements. 195 p. Summary 2 p. 2011.
- 409 HYVÖNEN, KATRIINA, Personal work goals put into context: Associations with work environment and occupational well-being. - Henkilökohtaisten työtavoitteiden puitteet: yhteydet työoloihin ja työhyvinvointiin 82 p. (133 p.) Yhteenveto 3 p. 2011.
- 410 RUOHOTIE-LYHTY, MARIA, Opettajuuden alkutaival. Vastavalmistuneen vieraan kielen opettajan toimijuus ja ammatillinen kehittyminen. - First steps on the path of teacherhood. Newly qualified foreign language teachers' agency and professional development. 98 p. (190 p.) Summary 2 p. 2011.
- 411 HALONEN, KATRI, Kulttuurituottajat taiteen ja talouden risteyskohdassa. - Cultural intermediaries at the junction between art and business. 101 p. (175 p.) Summary 6 p. 2011.
- 412 MIKOLA, MARJATTA, Pedagogista rajankäyntiä koulussa. Inklusioreitit ja yhdessä oppimisen edellytykset. - Defining pedagogical boundaries at school - the routes to inclusion and conditions for collaborative learning. 304 p. Summary 8 p. 2011.
- 413 SOANJÄRVI, KATARINA, Mitä on ammatillinen nuorisotyö? Nuorisotyön villiä kenttää kesyttämässä. - What is professional youth work? Taming of wild youth work sector. 152 p. Summary 3 p. 2011.
- 414 LEHTO-SALO, PIRKKO, Koulukotisijoitus - nuoren toinen mahdollisuus? Mielenterveyden häiriöiden, oppimisvaikeuksien ja perheongelmien kirjo kehittämishaasteena. - The placement on a reform school - The second change for an adolescent? Psychiatric disorders, learning disabilities and problems in the family as a challenge of treatment. 74 p. (125 p.) 2011.
- 415 MÄGI, KATRIN, Achievement goals, achievement behaviours, and skill development in the school and home context: Their antecedents and correlates. 54 p. (134 p.) Yhteenveto 3 p. 2011.
- 416 HEINONEN, VEIKKO U.J., Suomalaisen turvallisuuspolitiikan tila. Suomalaisen 2000-luvun alun turvallisuuspoliittisen debatin käsiteanalyttinen tarkastelu. - The state of Finnish security policy. A conceptual analysis of the Finnish debate on security policy in the early 2000s. 266 p. Yhteenveto 1 p. 2011.
- 417 PURO, ERIKA, Peruskoulun erityisopetuksen laatu oppilaiden, huoltajien, koulunkäyntiavustajien, opettajien ja rehtorien arvioimana. - The quality of special education in Finnish comprehensive schools from the viewpoint of pupils, parents, educational assistants, teachers and principals. 165 p. Summary 2 p. 2011.
- 418 PIETIKÄINEN, MAIJA, Laulu ja amor mundi. Tutkimus laulusta eräänä maailmasta huolettimisen perusaktiviteettina. - Singing and amor mundi. 193 p. Summary 2 p. 2011.
- 419 SALO, SIRPA, Parisuhdeongelmat ja lasten psyykinen hyvinvointi: kaksi tutkimusnäkökulmaa. - Couples conflicts and children's mental wellbeing: two research approaches. 156 p. Summary 2 p. 2011.
- 420 HANNONEN, RIITTA, Verbal and academic skills in children with type 1 diabetes. - Tyypin 1 diabetesta sairastavien lasten kielelliset ja oppimiseen liittyvät perustaidot. 49 p. (79 p.) Yhteenveto 3 p. 2011.
- 421 SELIN, JANI, Hallinnan näkökulmia huumeriippuvuuden hoitoon Suomessa vuosina 1965-2005. - Governmental perspectives on the treatment of drug addiction in Finland between 1965 and 2005. 55 p. (118 p.) Summary 2 p. 2011.
- 422 NIKKOLA, TIINA, Oppimisen esteet ja mahdollisuudet ryhmässä. Syyllisyyden kehittyminen syntipukki-ilmiöksi opiskeluryhmässä ohjaajan tulkitsemana. - Learning in a group: obstacles and opportunities. A supervisor's interpretation of how guilt becomes scapegoating in a study group. 244 p. Summary 6 p. 2011.
- 423 LASSENIUS, YVONNE, Utvecklingen av vårdlärarnas kulturkompetens. En kvalitativ studie som fokuserar på lärarna i mångkulturella lärandemiljöer i Finland. - The development of nurse teachers' cultural competence. A qualitative study focusing on teachers in multicultural learning environments in Finland. 74 p. (101 p.) Summary 2 p. 2011.
- 424 YLÖNEN, MARJA, Saastumisen kontrollin ideologia. Vesien saastumisen ja vesirikosten kontrolli Suomessa vuosina 1960-2000. - Ideology of pollution control. Social control of water pollution and pollution crimes in Finland from the 1960s until the year 2000. 251 p. Summary 2 p. 2011.
- 425 PYLKKÄ, OUTI, Duuri- ja mollisointuja musiikkialan kentällä. Organisaatiomuutoksen heijastuksia ammattikorkeakoulun musiikinopettajien työhön. - Ideology of pollution control. Major and minor

- chords in the field of music profession
reflections of organizational changes in
the music teachers' work at the University
of Applied Sciences. 190 p. Summary 4 p.
2011.
- 426 MALINEN, KAISA, Parisuhde pikkulapsi-
perheessä. - Spousal relationship in families
with young children. 79 p. (147 p.) Summary
4 p. 2011.
- 427 MURTORINNE-LAHTINEN, MINNA, Äitipuolen
identiteetin rakentaminen uusperheessä. -
Identity construction of stepmothers in a
stepfamily. 222 p. Summary 6 p. 2011.